اثر: محمدعلی بن محمدشاکر عبدالرحیمی.

یریوزی

(یر، اسننی، معتدل وصالقون طرفلر، صحرا وچوللر، طاغلر)،
(دیڭزلر، یرنڭ آستی وهوای نسیمی.)

۷٤ قدر رسمنی وبر خریطه‌نی حاوی جغرافیا مجموعه‌سیدر.

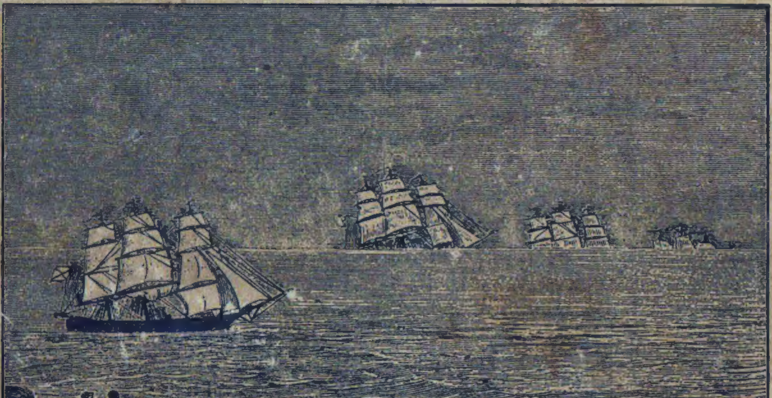

(کتابنڭ هر حقی صاحبلرینه عائددر.)

КАЗАНЬ.
Лито-Типографія И. Н. Харитонова.
1909.

یر.

یرنڭ توگاراکلگی.

یرمزنی اویره‌نه باشلاغانده ایڭ اوّل آنڭ نه قیافتده ونه شکلده ایدکینی بلمك لازمدر. 1/5

بزنڭ کوز قاراشقه یر ایده‌ن کبی یاتصی بولوب کورنگانگه نادان خلق آنی چلاب‌ده شولای یاتصی دیب بله‌در. اما حقیقتده یر ایده‌ن کبی یاتصی توگل. بلکه طوب کبی توگاراکدر. آنڭ بزگه یاتصی کبی کورنوی باری بیك ظور بولغانلغی ایچونگنه‌در؛ شویله‌که: بزنڭ کوزمز أطرافمزدن بیك آز، ۱۰ — ۱۵ چاقرم چاماسی‌غنه، یرنی کوره آلغانلقدن، یرنڭ توگاراکلگینی بز کوروب بله آلمیبز. چونکه اون — اونبیش چاقرم یرنڭ ظورلغینه قاراغانده تمام یاتصی بولوب قالادر.

یر اوستونده‌گی نیچه‌شه‌ر چاقرم بیوکلگنده بولغان طاغارده یرنڭ توگاراك بولوینه هیچ اوڭایسزلامیلر، چونکه آنلر یرگه قاراغانده، آپیلسین قابغی اوستونده‌گی بورچوکلر کبی‌گنه بلکه آندن‌ده کچره‌ك بولوب قالالر.

جغرافیا عالملری یرنڭ توگاراکلگینه کوب دلیلر کیتره‌لر. دلیللردن بری بودر: اگر بره‌و بر اورندن طوغری قویاش چغشی طرفینه کیتسه وهیچ طوقتامای همان شول طرفقه طابا بارسه بر نیچه وقتدن صوڭ اول کشی قویاش باطشی طرفندن یعنی کیتکان اورنینڭ

قارشی یاغندن، شول چغوب کیتکان اورنینه کیری قایتوب کره‌در. مثلا بره‌و « قزان » شهرندن شول روشچه چغوب کیتکان ایکان ، بر آز وقتدن صوڭ ایکنچی طرفدن ینه قزان شهرینه قایتوب کره‌در. نه ایچون بو بولای‌بولا؟ هیچ نرسه‌ایچون توگل باری یرنڭ توگاراك بولغانلغی ایچون. بونی یخشیراق آڭلار ایچون هر کمگه اوشبو تجربه‌نی قیلوب قارارغه ممکندر: اگر بر آلمانڭ بر اورنینه بارماقنی قویوب همان بر یاقغه تابا باردرلسه، بر آزدن آلمانڭ ایکنچی یاغندن، اوّلده بارماقنی قویوب باردرا باشلاغان اورنغه کیلوب یتوله‌در.

ینه بر دلیل: اگر دیگز قریینده پاراخود یا کارابلرنڭ کیتکانلرینی قاراب تورولسه کوریله‌درکه: اوّل کاراب یارغه یاقن وقتده بتونلای کورنه، یاردن یراغراق کیتوب آستقه تابا توشکان صایون بزنڭ کوزدن یوغالا بارا: اوّل کویمه‌سی کورندس بولا، صوڭره ماچته آغاچلری وییلکنلری یوغالا، بر آزدن صوڭ کاراب بتونلای کورنمی باشلی. (رسم ۱. گه قارا) . بو اشده شولایوق یرنڭ توگارا کلگندن حاصل بولادر. لکن آنڭ اوّل بعض اورنلری، صوڭره بعض اورنلری کوزدن یوغالوینی، دیگزده‌گی توماننڭ قاپلاوندن بولا دیب أیتورگه طوغری کیلمیدر، چونکه توماندن بولغان صورتده بار نرسه‌دن‌ده الگره‌ك کارابنڭ ماچته کبی نچکه یرلری تومان ایچنده کوملوب کویمه‌سی اولوغ بولغانلقدن ایڭ آقتقدنغنه کوزدن یوغالور ایدی، اما اش بتونلای کیریسنچه: اوّل آستده‌غی اولوغ ویوان یرلری یوغالوب اوستده‌گی کچکنه ونچکه یرلری صوڭندن یوغالادر. بلنه‌که بو اش توماندن اولمایوب، یرنڭ توگاراکلگندن‌ایکان. حاضر بزگه بو ایکی دلیلدن یرنڭ یاتصی یاباشقه تورلی اولماینچه، طوب یا قاربوز کبی توگاراك شکلده اولدیغی آچق بلنه‌در.

بو اورنده، بر توگاراك بولغاچ، آنده بولغان نرسه‌لر نیچك یغلوب توشمیلر ایكان؟ بزنڭ آستده تورا تورغان كشیلرنڭ، باشلری توبه‌ن، آیاقلری یوقاری بولوب آصولنوب تورغان كبی تورا

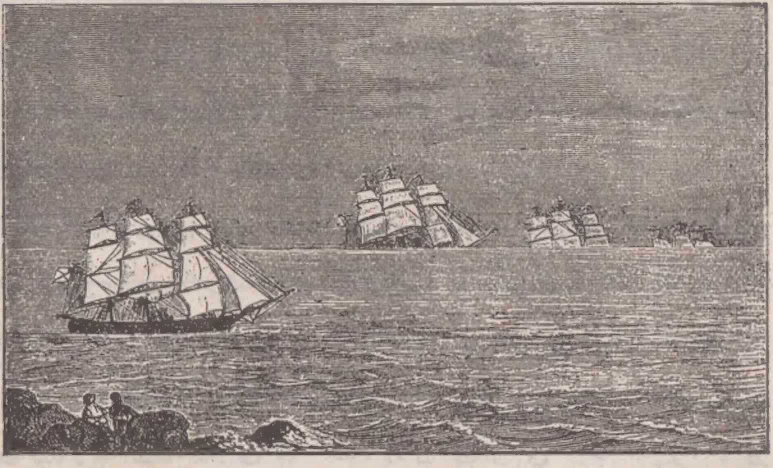

(رسم ۱ .گگ) یرنڭ توارا كلسینڭ دلیلی .

تورغانلردر، دیوب بر تورلی شبهه كیله‌در. لكن بو بوش بر شبهه‌در، چونكه یرده شوندای بر قوّة باردركه بو قوة ایله اول، اوز اوستونده بولغان هر نرسه‌نی اوزینه طارتوب آنلرغه یغلورغه ایرك بیرمای تورادر. اگر بر نرسه‌نی یوقاری‌غه ارغتسه‌ك، اول نرسه كیری یرگه توشه، بز آنی آغرغه كوره توشدی دیبز، لكن آنی اوزینڭ قوتی ایله یر طارتوب توشوره‌در؛ آغرلقنڭده سببی شولدر. اوشبو طارتو قوّتینه عربچه «قوة جاذبه» دیلر. قوة جاذبه مقناطیس (ماگنیت) اسملی نرسه‌ده‌ده باردر؛ لكن اول تیمردن باشقه نرسه‌نی طارتا آلمیدر.

بزنڭ آستده تورا تورغان كشیلرنڭ باشلری توبه‌ن آیاقلری یوقاری تورا تورغاندر دیوب ایتورگه شولایوق طوغری كیلمی‌در؛

چونکه هر بر کشی اوزندن یوقاری بولغان نرسه‌لرنی اوست، توبه‌ن بولغان نرسه‌لرنی آست دیب ایتورگه اویره‌نگانلکدن وقایاغنه بارسه‌ده بر آنی آیاقلرندن طارتقانلقدن، قایده‌غنه یورسه‌ده برده چیتون توگلدر؛ اما بره‌و باشینی توبه‌ن وآیاقلرینی یوقاری قویوب تورسه، بر باشندن طارتقانلقدن، آکار البته چیتون بولور ایدی.

ایندی یرمزنڭ نه قیافتده ایدکنی بلدك، بوندن صوڭ آنڭ طرفلرینی بلمك لازم بولادر.

کشیلر یرنی اوزلرینڭ خیاللری ایله تورلیچه بولوب واوستینه تورلی صزقلر صزوب بترمشلردر، اوّل یرنی آرقلی ایکی یارتیغه بوله تورغان بر صزق فرض قیلنادرکه بو صزقنی «خط استوأ» دیب آتیلر. ینه یرنی بویلی ایکی یارتیغه بوله تورغان ایکنچی بر صزق فرض قیلنادر: آنسینی «نصف النهار» صزغی دیب آتیلر. یرنڭ

(رسم ۲.) جهات أربعه، خط استوأ ونصف النهار.

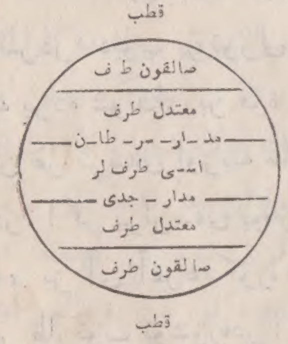

(رسم ۳.) اسسی، معتدل وصالقون طرفلر هم قطبلر.

دورت یاغی باردرکه اسملری: شرق (قویاش چقشی)، غرب (قویاش باطشی)، شمال (تون یاغی)، جنوب (کون یاغی)در. بو یاقلرنی بو روشچه بلورگه ممکندر: اگر بر کشی قویاش

چغشی طرفینه قاراسه ، آنـنك قاراغان یـاغی شـرق ، آرقا طرفی غرب، اوڭ طرفی جنوب، صول طرفی شمال بولادر. بو دورت یاقغه بردن عربچه «جهات أصلیه» دینوله‌در.

بونلردن باشقه یر دخی ، بر نیچه طرفلرغه بولنه‌درکه آنلرده اسسی، معتدل وصالقون طرفلردر. اسسی طرفلر دنیانڭ ایك قزو یرلری اولوب خـط استوأنڭ هر ایکی یاغندن بر آز یرنی اچلرینه آلمشلر هم مدار سرطان و مدار جدی اسمنده ایکی فرض قیلنمش صزق ایله چیکله‌نمشلردر. صالقون طرفلر، شمالی وجنوبی قطبلرنڭ(*) تیره‌سنده جایولمش ومدار قطب شمالی هم مدار قطب جنوبی دیگان فرضی صزقلر ایله چیکله‌نمش، دنیانڭ ایڭ صووق یرلریدر. معتدل طرفلر ایسه ، اسسی طرفلر ایـله صالقون طرفلر آراسنده بولغان، یلیلقده ـ صووقلقده اورتاچه یرلردر. بو طرفلرنڭ هر قایوسی حقنده آلده سویله‌نه‌چك بولغانلقدن تفصیل اول وقتقه قالدرلدی.

یرنـنڭ أیله‌نولری .

بزنڭ قاراشقه بر تیك توروب، قویاش آنڭ تیره‌سنده ایله‌نوب یورگان کبی کورنسه‌ده ، چنلقده بتونلای آنڭ کیریسنچه‌در. یعنی بر کوچه‌رنده أیله‌نگان آربا ته‌گه‌رمه‌چی کبی أیله‌نه وقویاش تیره‌سنده یوریدر. اما آنڭ أیله‌نوبنی بزنڭ سیزمه‌وبز، آنڭ افراط درجه‌ده اولوغ بولغانلغندن واول اوزی أیله‌نـگانده بزده وآنده بولغان هر بر باشقه نرسه‌لرده برگه أیله‌نگانلـکمزدندر. اگر یر أیله‌نوبده بز بر

(*) یرنڭ ایڭ شمال وایڭ جنوب نقطه لرینه قطبلر دیولور.

اورنده تيك تورسەق اول وقتده ألبته آنڭ أيلەنگانينى سيزەر ايدك. بونڭ ايچون برمثالده كيترر گه ممكن: اگر تيمريول ڤاغوننده ياكه پاراخود اچنده بارغان وقتده ترەزدن يول بويينه يا ايسه (يار يافن بولوب) يارغه قارالسه، يول بويندەغى تيليغراف باغانالرى ويارده بولغان نرسەلر بارغان كبى اما اوزڭ تيك تورغان كبى كورنەدر. بواش بركوز آلداشيغنەدر. ايندى اويلاب قاراڭز! قوياش ايلەنوب ير تيك تورغان كبى كورنوده اوشبو قبيلدن بر كوز آلداشى بولوب قالادر.

الگرەك بز يرنڭ توگاراك ايدكينى بلگان ايدك. شول توگاراك يرنڭ يوقارى باشندن توبەن باشينه قدر اوتكارلگان بركوچەرفرض قيلالر. يرده شول كوچەر تيرەسنده غرب طرفندن شرق طرفينه تابا گويا تگرمان طاشى كبى أيلەنوب تورادر. البته بو كوچەر واقعده هيچ يوق، بارى يركوچەرده أيلەنگان شكلى أيلەنگانگه كوره، فرض قيلنوبقنه، أيتولەدر. بو كوچەربار فرض قبلندقده آنڭ ايكى اوچى چقوب توراچق اورننى قطبلر ديب آتيلر. قطبلر ايكاو اولەرق برسى شمالى ايكنچسى جنوبىدر.

ايندى بزگه يرنڭ أيلەنگانينى بلگاچ، ير اوستونده كون ايله توننڭده نەدن حاصل بولغانينى بلو بيك آنصات بولوب قالادر. مونه اول نيچك: قوياش هر وقت يرنڭ برگنه يارتيسينى ياقتورتادر. ير همان أيلەنگانلكدن ألى برياغى، ألى ايكنچى ياغى قوياشقه تابا أيلەنه وقوياشده آنڭاوزينه تابا أيلەنگان ياغينى ياقتورتادر. شول روشچه يرنڭ قوياشقه قاراغان ياغى، ياقتى بولغانلقدن، كون، قوياشقه آرقان ياغى، قارانغى بولغانلقدن، تون بولادر. هم ير هر وقت أيلەنوب

تورغانلقدن‌تون ـ کون چیرادلاشوب، یرنڭ تورلی یرنده ألی کون، ألی تون بولوب تورادر.

یر اوزینڭ کوچه‌ری تیره‌سنده یکرمی دورت ساعتده بر أیله‌نوب کیله‌در؛ شول سببدن ٢٤ ساعتده بر کون وبر تون اولارق ته‌ولك دیوب آتالمقده‌در.

یرنڭ ینه برتورلی أیله‌نوی بارد رکه یللق أیله‌نو دیب آتالادر. یر بو أیله‌نوینی بر یل (٣٦٥ ¼ ته‌ولك) اچنده عجائب بر سرعة أیل قویاش تیره‌سنده أیله‌نه وقویاشنڭ طارتوب توردیغی سببلی آندن آیوورلوب کیتمیدر.

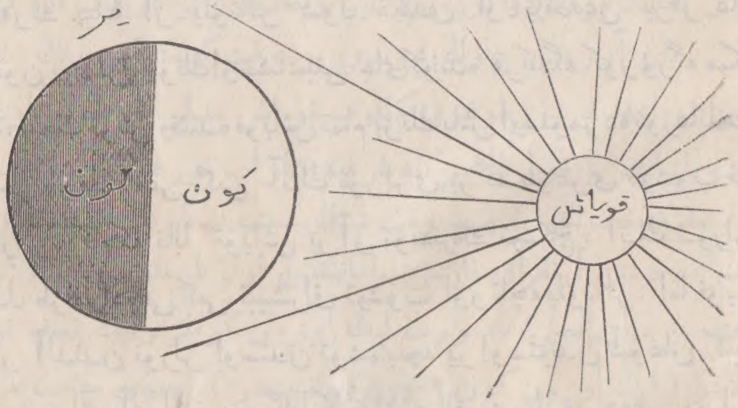

(رسم ٤.) کون ایله تون ننڭ حاصل بولوی.

ایندی یرنڭ ایکی تورلی أیله‌نوی بولدی: برسی اوزینڭ کوچه‌رنده بر ته‌ولك اچنده، ایکنچیسی قویاش أیله‌نه‌سنده بر یل اچنده، یرنڭ اوشبو صوڭغی (قویاش تیره‌سنده) أیله‌نووندن یلنڭ یاز، جای، کوز وقش فصللری وکون ایله توننڭ اوزنلق وقصقه‌لقلری حاصل بولادر. بونلر حقنده سوز باشلاغانچی أوّل اسسی طرفلرنڭ نه

ایچون اسسی اولغانلقرینی، معتدل طرفلرنڭ اورتاچه هوالی وصالقون طرفلرنڭ صووق اولغانلقلرینی بلمك لازم بولادر. آنلرنگ سببلری بودر: اسسی طرفلر قویاشقه تمام تارشی تورغانلرندن قویاشنڭ نورلری آنلرغه طوب طوغری توشوب قاتی قزدرالر، شونلقدن اول طرفلر بیك اسسی بولالر. معتدل طرفلر، یرنگ توگاراكلگی سببلی قویاشقه برآز قییشراق تورغانلقلرندن قویاش نورلری آنلرغه قییغراق توشوب اورطاچه درجه‌ده گنه یلوتالر، شونلقدن اول طرفلر اورتاچه‌غنه یلینقده بولالر. صالقون طرفلر ایسه قویاشقه بتونلای قییق تورغانلقلرندن نورلر آنلرغه بیك ضعیف وقوتسز اولوب توشه‌رك بیك آز یلوتالر شول سببدن اول یاقده‌غی یرلر غایت صالقون بولالر. بونڭ اوخشاشینی جای کوننده هر کمگه کورورگه ممکن. مونه، نیچك توش وقتنده قویاش تمام بزنڭ باش اوستومزده تورغانلقدن، اسسی طرفلرده‌غی کبی آنڭ نورلری بزگه طوغری توشوب قاتی قزدرالر. کیچکه تابا قویاش برآز توبه‌نره‌ك توشكاچ، آنڭ نورلری معتدل طرفلرده‌غی کبی قییشراق توشوب اورتاچه یلوتالر. اما قویاش بایور آلدندن نورلر اوستدن توشماینچه یر اوستوندن شوغان کبیگنه کیلوب بیك آزبلیق بیرگانلکلرندن صالقون طرفلرده‌غی نورلرغه اوخشیلر. (رسم ٤. که قارا.)

ایندی مقصودقه قایتورغه وقت یتدی: آلده‌راق أیتولگان یاز، جای، کوز، قش فصللری یرنڭ هر طرفنده بولماینچه باری معتدل طرفلرغه‌غنه خاصدرلر. بونڭ نه ایچون ایدکی حاضر بلنور. یرنڭ کوچه‌ری، یر قویاش تیره‌سنده أیله‌نگان وقتده، هر وقت برگنه طرفقه تابا قییش بولوب تورادر. شول سببدن اول، بر وقت شمالی

قطبینی، بر وقت جنوبی قطبینی قویاشقه قارشی طوتا، شونلقدن ایکی وقتده هر ایکی قطبقه‌ده قویاش بر تیگز توشه‌در. مونه اوشبونك سببلی ده معتدل طرفلرده دورت تورلی وقت حاصل بولادر: ۸ نچی مارتده خط إستواء قویاشقه تمام قارشی اولارق، قویاشنك نورلری آگار طوب توغری توشه‌لر. بو وقتده اسسی معتدل وصالقون طرفلرنك هر برسینه قویاش تیگز توشوب شول سببدن هر اورنده کون ـ تون تیگز بولادر. مارت، آپریل، مای آیلرنده‌ده؛ گرچه کون تون هر وقت تیگز بولماسه‌ده، قویاش هر ایکی قطبقه بر تیگزره‌ك توشکانلکدن بو اوچ آی «یاز فصلی» دیوب آتالادر. (بز تورا تورغان اوشبو شمالی معتدل طرفلرده یاز بولغان وقتده جنوبی معتدل طرفلرده کوز بولادر. بو حقده اوزکز اویلاب قاراکز!).

یاز آیلرندن صوڭ شوندی بر وقت کیله‌در که یرنك شمالی قطبی قویاشقه قارشی طوغری کیلوب قویاش مدار سرطانغه طوغری توشه باشلیدر (قطبلرنك بر گنه طرفقه قاراب تورغانلقلرینی ایسدن چقارماسقه کیراك!) بو وقت شمالی معتدل طرفلر قویاشقه باشقه وقتلرده غیدن آرتغراق قارشی بولغانلقدن اول طرفلرده، ایڭ اسسی وقت، «جای فصلی»، بولوب ایڭ اوزون کونلر وایڭ قصقه تونلر بولادر (ایڭ اوزون کون ۹ نچی ایيونده‌در). جنوبی معتدل طرفلر ایسه قویاشقه بیك قییش تورغانلقلرندن آنده قش فصلی اولوب ایڭ قصقه کونلر وایڭ اوزون تونلر بولادر. بو وقتده شمالی قطب قویاشقه قارشی اولوب برنیچه آی مقداری هیچ قویاش باطمی طورغان توتلاش کون بولادر. اما جنوبی قطبده شولوق وقتده شمالی قطبنك بتونلای کیریسنچه، بر نیچه آی توتلاش قویاش کورنمی تورغان تون بولادر، چونکه اول وقتده بو قطب قویاشقه بتونلای آرقان توروب قویاش یاقتیسی آگار هیچ توشه آلمیدر.

شول روشچه اوچ آی (ایيون، اییول ، آوغوست آیلری) اوزوب کیتکاندن صوڭ ، یرنڭ قطبلری ینه‌دن یاز وقتنده‌غی کبی هر ایکیسی قویاشقه قارشی تیگز تورا تورغان بر وقت باشلانادرکه بز وقت شمالی معتدل طرفلرده «کوز فصلی»، جنوبی معتدل طرفلرده یاز فصلی بولادر. بو وقت‌ده باشقه‌لری کبی اوچ آی اولارق آنلرده سینتابر ، اوکتابر ونویابر آیلریدر. سینتابرنڭ ۱۱ نده ینه ؛ مارتنڭ ۹ نده‌غی کبی، کون ــ تون تیگز بولادر.

اوشبو وقتدن صوڭ شوندی بر وقت کیله‌درکه قویاشنڭ نورلری مدارجدیگه طوغری توشه باشلیلر. بو وقتده شمالی قطب قویاشقه

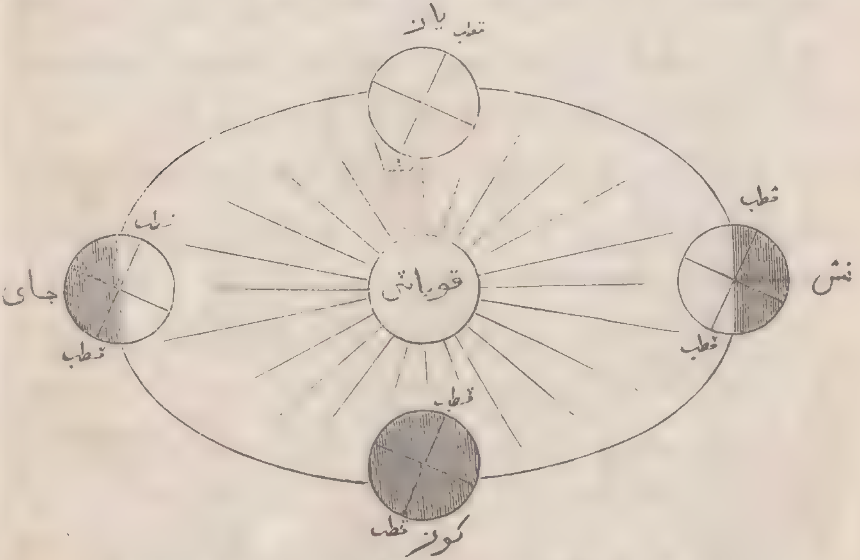

(رسم ۵.) یرنڭ قویاش تیره‌سنده أیله‌نوی ویلنڭ دورت وقتلری،

آرقان تورغانلقدن آنڭ برنیچه آیلق تونلاش تون، جنوبی قطب قویاشقه قارشی بولغانلقدن آنڭ شولایوق اوزاق کون بولادر. شمالی معتدل طرفلر بو وقت قویاشقه قیشق تورغانلقلرندن آنلرده « قش

فصلی» اولوب ایك اوزون تونلر وایك قصقه کونلر بولادر. (ایك اوزون تون ۹ نچی‌دیکابرده‌در.) بو وقت ینه اوچ آی قدر دوام ایده‌رك آنلرده دیکابر، غنوار وفیؤرال آیلریدر.

بو فصل اوتدکده ینه یاز فصلی کیلوب، الحاصل بویاز، جای، کوز وقش فصللری فکر ایرشمسلك یراق زمانلردن بیرلی: بری آرتندن بری کیلەرك، نوبنلەشوب یوریلر. آنلر یر قویاش تیرەسندە بر مرتبه أیلەنوب کیلەگان آراده حاصل اولوب، «یلنك دورت وقتلری» اسمینی آلالر. بو دورت فصللرنك بولولرینك، شولایوق کون ابله تونلك اوزونلق وقصقه‌لقلرینك سببی: یرنك قویاش تیرەسندە أیلەنوینه وقطبلرنك همان بر گنه طرفقه قاراب تورولرینه باشقه هیچنرسه توگلدر. اگرده یرنك کوچەری بر طرفقه‌ده یانتایمایچه طوب طوغریغنه تورسه ایدی یر یوزنده یوقاریده مذکور فصللرده وکون ابله‌تونلك اوزونلق وقصقه‌لقده اختلافلری‌ده هیچ بولماسلر ایدی.

یر اوستینك شکل وقیافتلری.

یرنك اوستی. قوری یرلر وصولر اولارق ایکیگه بولنه‌در. یر اوستینك دورتدن بر اولوشیگنه قوری یر اولارق قالغان اوچ اولوشی صولر یعنی دیگزلر، یلغه‌لر وکوللر آستونده قابلانمشلردر. اوشبو قوری یر وصولرنك اوستلری تورلی، تورلی شکللرده اولغانلقدن آنلرنك هر برینه آیرم، آیرم اسملر بیرلمشدر.

قوری‌یر اوستینك مشهوررەك شکللری آلتی اولوب آنلرده: آطاو، یارم آطاو، برزخ، بورون، طاغ ویانار طاغ‌درلر. بونلردن «آطاو»

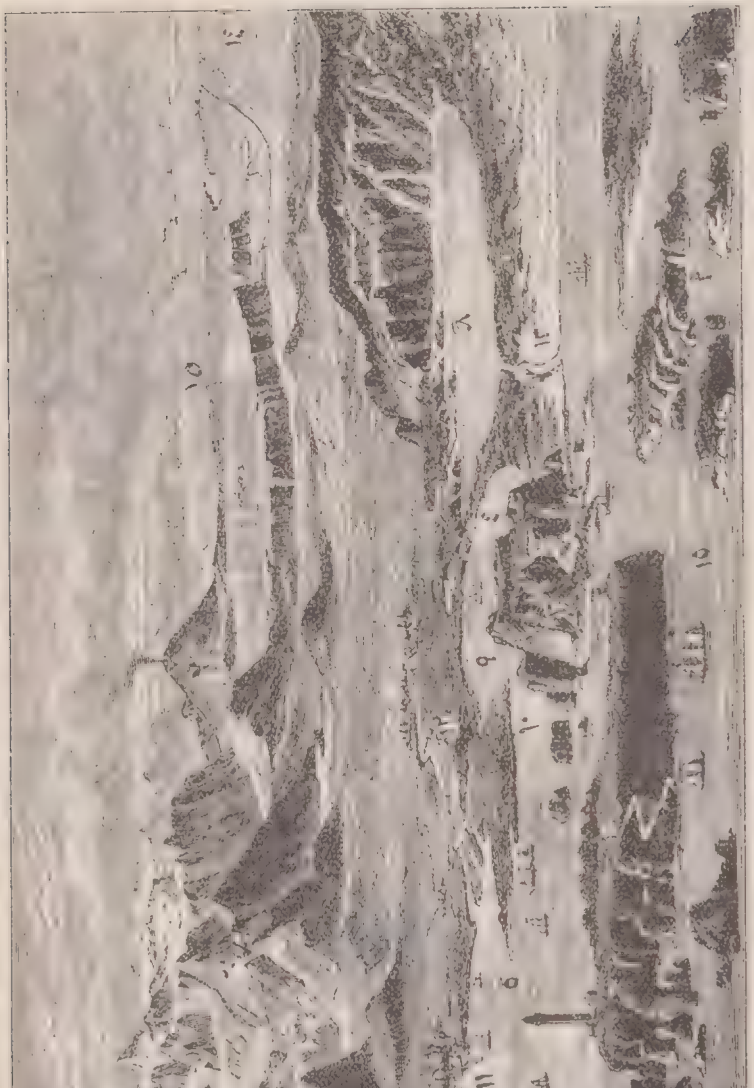

(رسم ٦.) ییر اوستەسنك شکللری . ۱) آطاو ۲) طاقم آطاولر، ۳) یارم آطاو، ٤) برزخ، ٥) بورون، ٦) طاغلر، ۷) یانارطاغ، ۸) کول، ۹) کورفز، ۱۰) بوغاز، ۱۱) لیمان، ۱۲) یلقه، ۱۳) قنال، ۱٤) تیمکزیقوری ییر اوستی، ۱٥) دیکز.

یرنڭ، هر طرفی صو ایله چولغانوب آلونغان یعنی صو اورتاسنده باشقه یرگه هیچ توتاشماینچه تورغان، کچکنه کیسا گیلدر. اگر کوب آطاولر بریرگه جیولوب تورسه‌لر آنلرغه «طاقم آطاولر» دیوب أیتوله‌در. «یارم آطاو» دیب برگنه طرفندن یرگه توتاشوب باشقه طرفلرنده صو بولغان یر کیسا کلرینه أیتوله‌در. «برزخ» یارم آطاولرنی یرگه توتاشدرغان مویون کبی طار بریردر. «بورون» یردن صوغه تابا اوزایوب چقغان طارغنه یر بولادر. تیگز یر اوستونده بیوك بولوب چغوب تورغان‌یرلر «طاغ» اولوب، باشنده‌بریا برنیچه تیشکی‌برلغان وشول تیشکلردن اوط وپارلر چغاروب تورا تورغان اوچلی وتوگاراك طاغلر «یانارطاغلر» در.

یریوزنده‌گی صولرنڭ کوبره‌گی طوزلی صولر اولارق دیگز دیوب آتالمقده‌درلر. بوندن باشقه‌لری: کوللرده، صازلرده ویلغه‌لرده بولغان صولر اولوب طاتلی یعنی طوزسز صولردر. بو صولر قیافة وشکللری جهتندن قوری یرلر کبی مشهورره‌ك آلتی قسمگه بولنه‌لرکه اسملری بونلردر: کول، کورفز، بوغاز، قنال، یلغه ولیمان. «کول» دیب هر طرفی قوری یر ایله چورنالوب آلونغان صولرغه أیتوله‌در. «کورفز» دیب هر طرفی یر اولوب بر طرفی ایله‌گنه باشقه صولرغه توتلاشقان صولرغه‌أیته‌لر. کورفزلرنڭ کچکنه‌لرینه «لیمان» (بوختا) دیلر. «بوغاز» دیوب بر صوایله ایکنچی صونی توتلاشدره تورغان طارغنه صو یوللرینه أیتوله‌در. «قنال» ده بوغاز کبی طار صو یولیدر؛ لکن آیرماسی شولدرکه اول، ایکی صونی قوشمق ایچون، کشیلر طرفندن قازلغان بولادر. «یلغه»لر دیگزگه یاخود باشقه صولرغه آغاتورغان آغم صولردر (بونلرنڭ اولوغلرینه یلغه یاکه «نهر»، کچره‌کلرینه «چای»، بیك کچکنه بولغانلرینه «چیشمه» دینلور.)

ایشته! یر اوستی اوشبو قسملرگه بولنه‌در. بونلردن باشقه ینه‌بر نیچه تورلیلری بولسه‌ده، اهمیتسز بولغانلقدن یازلمادی.

یر اوستینك ره‌وش وشکللرینی، یر وصولرینی کچره‌یتوب کورسه‌تکان کاغدلرگه «خریطه» دیوب أیتوله‌در. بویاولی خریطه‌لرده صولر زنگار توسده، قوری یرلر باشقه توسده ایتلوب کورساتیله‌در. مثلا بیوك یرلر (طاغلر) قاراسو یاصارغلت توسکه تبه‌نه‌ك یرلر یاشل توسکه بویالالر. اگر یرنی تمام اوزی کبی توگاراك ایتوب یاصاب خریطه آنك اوستینه توشورولسه، بو وقت اول «کرهٔ مجسمه» دیب آتالادر. خریطه‌لرده اولچاونی قیاس اوزرینه آلونادر؛ یعنی بر نه قدر یر ایچون بیلگیلی مقدارده برکچکنه اولچاو آلالر؛ مثلا ملك چاقرم ایچون یا بر ڤیرشوك یا بر دویم قدر. اوشبو کچره‌یتوب آلونغان اولچاونی «مقیاس» دیب آتیلر.

یر اوستونده بولغان نرسه‌لر.

بر اوستونده بولغان نرسه‌لر اوچ قسمگه بولنه‌لر: آنلرده حیوانلر، اوسمه‌لر وجمادلردر.

حیوانلر دیب، اوزلرندن اوزلری حرکتله‌نوب یوری آلا تورغان تری (جانلی) نرسه‌لرگه أیتوله‌در. حیوانلردن بزگه ایك معلوم بولغانلری اوز بز، انسانلر، در.

یر یوزنده‌گی حیوانلرنك بعضیلری قوری یر اوستونده تورا تورغان حیوانلر اولوب، بعضیلری‌ده صوده معیشت قیلمقده‌درلر. هر بر حیوان دیورلك، فایده‌غه افامة قیلا تورغان بولسه‌ده هوادن باشقه طورا آلمیدر؛ حتی بالقلرده صو آستونده‌توردقلری

حالده مخصوص أعضالری ایله صوغه قاتوشقان هوانی صولیلر. حاضرگی وقتده یر یوزنده بولغان حیوانلرنڭ ایڭ ظوری «بالینا» اولوب، ایڭ کچکنه‌لری‌ده کوز ایله کورنمی تورغان «میکروبلر» در.

حیوانلر اوّل، سویاکلی وسویاکسز حیوانلر دیب، ایکی قسمگه آیورلالر. سویاکلی حیوانلرنڭ باشلیچه صرط وقابرغه سویاکلری بولارق کوبسینڭ باشقه سویاکلری‌ده بولادر. بوسویاکلی حیوانلر اوزلری ینه، «ایمچاکلی حیوانلر»، «قوشلر»، «زاحفه‌لر» و «بالقلر» دیب، دورت قسمگه بولنه‌لر. ایمچاکلی حیوانلر بالالرینی تری حالده طوغدروب بر آزغه قدر اوزلرینڭ سوتلری ایله تربیه‌لیلر (آط، صغر کبی)، حیوانلرنڭ ایڭ عقللیلرندن بولغان کشیلرده حیواناتنڭ اوشبو جنسندندرلر. قوشلرده (ایمچاکلی حیوانلرده‌ده بولغان) یورو قوه‌سندن باشقه دخی اوچوقوه‌سی‌ده باردر. آنلر بالالرینی تری ایتوب طوغدرمیلر، بلکه قاتی قابقلی یمورقه‌لر صالوب، بالالری شول یمورقه‌لردن چقالر (طاوق کوگارچین کبی). زاحفه‌لر یاکه یرده سوزونوچی حیوانلرنڭ تورلی روشده بولغانلری اولوب کوبسنچه بالالری یوموشاق قابقلی یمورقه‌لردن چقالر (باقا، یلان کبی). بالقلر صوحیوانلری اولوب آنلرنڭ‌ده بالالری یوموشاق قابقلی یمورقه‌لردن چقالر. بودورت قسم حیوانلر دخی، یرتقچ حیوانلر ویرتقچ بولماغان حیوانلر اسملریله، ایکیگه بولنه‌لر. آیو، بوری، ماچی کبی حیوانلرنی، باشقه حیوانلرنڭ ایتلرینی آشاب ترکلك قیلدقلری ایچون، یرتقچی حیوانلر دینوله‌در. آط، صغر کبی ایتدن باشقه نرسه‌لر ایله رزقلنه تورغان حیوانلر ایسه یرتقچی بولماغان حیوانلردر.

سویا کسز حیوانلرنگ اچلرنده هیچ بر سویا کلری یوقدر. بعضیلرینگ طشارنده قاتی قابقلری بولسه‌ده بعضیلری بتونلای یوموشاق تنلیاردر. آنلر اوزلری دخی کوب قسملرگه بولنسه‌لرده بونده تفصیلغه کرشلمه‌دی. چبن، طارافان، قصقچ، صوالچان کبی حیوانلر سویا کسز حیوانلردر.

اوسمه‌لر — گرچه اوزلری تری اولوب اوسه‌لر وآرتسه‌لرده، حیوانلر کبی اوزلرندن اوزلری حرکة ایتوب یوری آلمی تورغان نرسه‌لردر (آغاچلر واوله‌نلر کبی). اوسمه‌لرنگ کوبه‌یولری اورلق یا «اسپور»لر واسطه‌سیله بولادر. اورلقلی اوسمه‌لرنگ آرتوی بوروشچه بولادر: اوّل آنلر چاچك یارالر. صوڭره، شول چاچکلر قویولغاچ آنلرنگ اورنلرنده قالغان نرسه اوسه، اوسه یا اورلق بولا، یا اول اورنده بر یمش اوسوب اورلقلر شونگ اچنده بولالر. وقت یتکاچ بو اورلقلر یرگه قویولوب توشه‌رك آنلردن ایکنچی اوسمه‌لر اوسوب چقالر (اسپورلی یعنی گومبه وموك كبی چاچکسز اوسمه‌لر بوتعریفکه کرمیلر).

اوسمه‌لرنك عذالنولری (آشاولری) ایکی تورلیدر: اوّل آنلر اوزلرینه کیراکلی بولغان ماده‌لرنی طامرلری ایله یردن صوورالر، ایکنچیلای اوزلرینك یافراقلری آرقلی هوادن آلالر. شونك ایچون اوسمه‌لرنك ترك بولوب تورولرینه، برنچی درجه‌ده یووش یر لازمدر؛ اگر یر قوری بولسه، حیوانلرنك‌ده آشامای تورسه‌لر اولدکلری کبی، اوسمه‌لرده اوزلرینه کیراکلی نرسه‌لرنی صوورا آلماغانلقلرندن قوروب هلاك بولالر. اوسمه‌لرده حیوانلر کبی کوب قسملرگه بولنوب بعضیلری قوری یرده، بعضیلری‌ده صوده اوسکنده‌درلر.

حیوان واوسمه‌لرنك نوعلری غایت کوبدر شویله‌که حاضرگی زمانده دنیا یوزنده «سیکز یوزمك» قدر اوسمه وحیوان نوعلری صانالمقده‌در.

جمادلر ــ هیچ قوزغالمی ویورمی تورغان واوزلرنده ترکلك جان‌ده‌بولماغان نرسه‌لردر. دنیا یوزنده‌گی نرسه‌لرنڭ ایکٔ کوبی اوشبو جمادلر اولوب طاش، طوفراق الحاصل هربر، اوسمه وحیوان بولماغان نرسه آنلردن صانالادر.

کره أرضنی (یرنی) تشکیل ایتکان نرسه‌لر اوشبو جمادلردن اولوب باشلیچه اوچکه بولنه‌لر. برنچی: طاش، طوفراق وقوم کبی اوطده ارمی تورغان نرسه‌لردرکه یرده غایت کوب مقدارده بولنمقده‌درلر، ایکنچی: معدنلردرکه تیمر، بافر، آلتون، کومش کبی اوطده‌اری تورغان‌وجایلو‌ـ صوزلونی قابل بولغان‌نرسه‌لر، اوچونچی: طاش کومر وکوکرد کبی یانا تورغان نرسه‌اردر.

یراچنڭ بولغان اوشبو ذاتلرنڭ ایکٔ کوبی برنچی قسمدن‌اولوب، معدنلر ایله یانا تورغان نرسه‌لر آنلرغه قاراغانڭ بیك‌آزدرلر. یریوزنڭ یوقاریده مذکور نرسه‌اردن باشقه‌ده بعض جمادلر اولوب‌ایکٔ‌بیلگیلیلری صو ایله هوادر.

یرنڭ قطعه‌لری و آنده توروچیلر.

یر یوزینڭ دورت اؤلوشدن بر اؤلوشیـگنه قوری یر اولوب قالغان اوچ اولوشی صولر آستونده ایدکی یوقاریده سویله‌نوب اوتمش ایدی قوری یرلرده. صولرده هر ایکسی بیشەر بولـگـه بولنه‌لر، یعنی یریوزنڭ بیش ظور صو. وبیش ظور قوری یر کیساگی باردر.

بیش ظور صو کیساگی دیگانمز بیش ظور دیگز اولوب، محیط

دیگزلر (بحر محیطلر) دیوب آتالمقده‌درلر. محیط دیگزلر نڭ ایڭ ظوری «بحر محیط کبیر» اسمنده اولوب آندن قالا «بحر محیط آطلاسی» اسمنده‌گیسی، آندن قالا «بحر محیط هندی» اسملیسیدر. قالغان ایکیسی یرنڭ ایکی قطبلرنده اولارق بوز دیگزلری دیوب آتالمقده‌درلر. بونلرنڭ ظورراقی جنوبده بولغان «جنوبی بوز دیگزی» اولوب کچره‌گی شمالده بولغان «شمالی بوز دیگزی»در.

بیش ظورقوری یر کیسا کلری «قطعه» لر دیب آتالمقده‌درلر. بوبیش قطعه نڭ اسملری: آوروپا، آسیا، آفریقا، آمریقا وآوسترالیادر. آوروپا، آسیا وآفریقا قطعه‌لری اوچیسی بر برینه یاقن اولوب بر یرده‌ك تورغانلقدن اوّلدن‌اوك مدنی‌کشیلرگه معلوم ایدیلر. شونڭ ایچون بونلرنی «ایسکی دنیا» دیب آتیلر؛ اما آمریقا ایله آوسترالیا بونلردن چیتده‌رەك اولوب باشقه‌لردن صوڭ طابلغانلقلری ایچون «یاڭا دنیا» دیب یورتوله‌لر. اوشبو بیش قطعه‌دن آوروپا، یرنڭ شرقی یارتیسنده (خط استوأنڭ شمالنده)اولوب اوچ یاقدن دیگز بر یاقدن قوری یر (آسیا) ایله چیکله‌نمشدر. آوروپانڭ یاغالری غایت کرشلی، چغشلی بولغانلقدن آنده بیك کوب «اچ دیگزلر» (*) کورفزلر ویارم آطاولر حاصل بولمشدر. آوروپاده طاغلر ویلغه‌لرده کوب اولارق ایڭ ظور یلغه‌سی «ایدل» یلغه‌سی وایڭ بیوك طاغی «آلپی» طاغلریدر، بوقطعه‌ده کشی توررغه اوڭایسز بولغان قوملی چوللر یوق اولوب بالعکس ایگن‌ایگه‌ر ایچون صلاحیتلی یرلر کوبدر. آوروپا قطعه‌سنده تورا تورغان کشیلرنڭ تنلری ماتور آق توسده وهراعضالری کیلشلی بولادر. آنلرنی «آق جنس» خلقلر دیلر. بو

(*) اچ دیگز دیب قوری یر اچینه کول کبی کروب قالغان کچکنه دیگزلرگه أیتوله‌در.

حلقلر علم وهنر جهتندن دنيانڭ هر خلقلرندن آلـده اولارق بتون دنيانڭ سوداسىده بونلر قولينه كروب بتكان ديب أيتورلكدر.

دنيانڭ ايڭ اولوغ قطعه‌سى بولغان وصالقون طرفلردن تا خط استوا ياقنلرينه قدر صوزولغان آسيا، دخى اوچ يافدن ديڭز بريافدن قورى ير (آوروپا) ايله چيكله‌نمش اولارق آوروپانڭ شرق طرفنده‌در. بو قطعه‌نڭده ياغالرى آوروپانقى كبى كرشلى، چغشلى اولوب يارم آطاولرى وكورفزلرى كوبدر. ظور يلغه‌لرى وطاغلرى‌ده غايت كوب اولوب دنيانڭ ايڭ بيوك طاغلرندن اولغان «هيمالاى» طاغلرى‌ده بو قطعه‌ده‌در. آسيا قطعه سينڭ توب خلقلرى، «صارى جنس» ديب آتالغان، صارى تنلى كشيلر اولوب كورنشكه آق جنس انسانلردن يامسزره‌ك وآنلرغه قاراغانده علم، هنر جهتندن‌ده آرتده‌راقدرلر.

آسياغه قاراغانده ظورلغى اوچونچى درجه‌ده بولغان آفريقا قطعه‌سى آوروپانڭ جنوبنده اولارق هر طرفندن ديڭز ايله چولغانوب آلونمشدر. اوّلده اول آسياغه بر طار برزخ ايله‌توتلاشمش ايدى. حاضرده اول برزخ آرقلى (سوَيس قنالى) اسمنده بر قنال قازلوب آسيادن تمام آيرلمشدر. آفريقانڭ ياغالرى آوروپا وآسيانقى كبى كرشلى، چغشلى اولماديغندن آنده كورفزلر ويارم آطاولر يوق ديورلك آزدر.

خط استوا آفريقانڭ نه‌ق اورتاسندن اوتكانلكدن اول تماماً ديورلك، اسسى طرفلرده واقعدر. بو قطعه‌ده ظور يلغه‌لر بارى اوچ ـ دورتكنه اولوب صوسز قوملى چوللر بيك كوبدر. طاغلرده آز اولوب كوبسى قطعه‌نڭ چيتلرنده كنه درلر. آفريقانڭ توب خلقى، «زنجى» ديب آيتوله تورغان، قارا تنلى يامسز قيافتلى وحشى خلقلر اولوب آرالرنده علم، معرفت، هنر وصنعت كبى

نرسه‌لر غایت آز طار المشدر. آفریقاده‌غی خلقنڭ کوبره‌گی اوشبو زنجی‌لر اولارق بعض یرلرده چیتدن کوچوب کیلگان باشقه خلقلر بولسه‌ده آزدرلر.

(رسم ۷.) قطایلی (صاری جنس.)

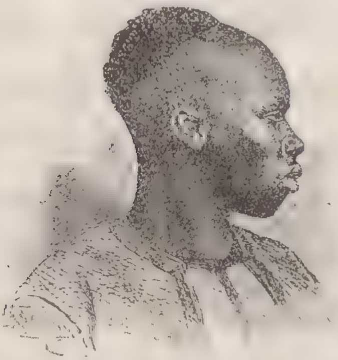

(رسم ۸.) زنجی (قاراجنس.)

(رسم ۹.) هندی.

(رسم ۱۰.) آوسترالیالی.

ظورلقده ایکنچی درجه‌ده بولغان آمریقا قطعه‌سی قالغان دورت قطعه‌لردن بتونلای آیرم تورا تورغان وبزگه قاراغانده دنیانڭ بتونلای ایکنچی یاغنده بولغان بر قطعه‌در. شونڭ ایچون بزده تون بولغانده آنده کون، بزده کون بولغانده آنده تون بولادر. آمریقا ایکی

کیساکدن مرکب اولوب بو کیسا کلردن برسی شمالك برسی جنوبك واقعدر. بونلرنی بر برندن آیورو ایچون شمالی آمریقا، جنوبی آمریقادیوب آتیلر. شمالی ایله جنوبی آمریقانك آراسنده آنلرنی بربرسینه توتلاشدرا تورغان «پاناما» اسمنده بر برزخ باردر. شمالی آمریقانك یاغالری کرشلی، چغشلی بولغانلقدن کورفزلری ویارم آطاولری کوبدر؛ اما جنوبی آمریقانك یاغالری بالعکس آفریقانقی کبی تیگزدر. آمریقانك مشهور طاغلرندن «آند» طاغی دنیانك ایك اوزون طاغلرندندر چونکه اول آمریقانك ایك شمالندن باشلاب پاناما برزخینی‌ده اوتوب جنوبی آمریقانك جنوبی اوچینه قدر صوزیلادر. آسیا کبی آمریقاده دنیانك هر تورلی طرفلرنده اوته‌در. بونده صالقون معتدل واسسی طرفلرنك بارسینی کورمك ممکندر. آمریقانك توب خلقی، تنلری بافر توسلی قزل بولغان، «هندی» دیوب ایتوله‌تورغان وحشی کشیلردر. لکن بونده هندی‌دیب ایتو عجبره‌ك طوی یولا: اصلده هندی بولغاچ هند کشیسی بولورغه کیراك ایدی. آنلرنك بولای آتالنولری بوروشچه بولنمشدر: آمریقانی طابوچی «خریستوفور قالومب» اسملی کشی آمریقانی اوّل کورگاچ هندستان دیب بلمش، آنده بولغان کشیلرنی‌ده شونك ایچون هندیلر دیب آتامشدر. شوکار بناء حاضرده‌ده آنلرنی هندیلر دیب یورته‌لر. هندیلر حاضر آمریقاده غایت آز قالمشلردر، چونکه بونده آوروپادن آق تنلی کشیلر کیلگاچ آنلرنك یرلرینی آلمشلر واوزلرینی تورلی سببلر ایله اولترمشلردر. آوروپا کشیلری آمریقاده کوب پادشاهلقلر توزومشلردر؛ آنده‌غی خلقنکنده کوبسی حاضر آق کشیلردر.

قطعه‌لرنك ایك کچکنه‌سی بولغان آوسترالیا قطعه سی قطعه‌لرنك ایك صوڭ طابلغانیدر. بو قطعه‌نك یاغالری اول قدر کرشلی، چغشلی

توگلدر؛ اوزنده أیتورلك طاعلر ویلغه‌لرده اولمایوب، شرق وشمال طرفنده‌غی بر آز یرندن باشقه توشلری باری‌ده کشی تورماسلق قوری چوللردر. بو قطعه‌نك اوزینه مخصوص بر تورلی خلقی بولسه‌ده، حاضرده آنده کوچوب بارغان آوروپا خلقاری آنلرنی کشی تورا آلماسلق یرلرگه قووب کرتکانلکلرندن کوندن کون کیموب منقرض بولمقده‌درلر. (قطعه‌لرنی کتابنك آخرنده‌غی خریطه‌دن قارا.)

اسسی طرفلر.

اسسی طرفلر.

سز البته جای کوننده بیك اسسی دیگان کونلرنی کورگانگز باردر. اگر کورگانگز بولسه، سزگه اسسی طرفلرنی کوز آلدیگزغه کیترو بیك یگل بولور؛ چونکه اسسی طرفلرده یلنگ دورت وقتنده‌ده شوندی اسسیلك بولادر. یلنگ دورت وقتنده‌ده دیدك؛ لکن بولای دیمك بزنگ معتدل طرفلرده‌غنه باریدر، اسسی طرفلرده ایسه بزده‌گی کبی یاز، جای، کوز، قش فصللری اولمایوب باری یلنگ قوری ویغمورلی بولغان ایکی وقتی باردر. اوشبو ایکی وقتنگ قوری بولغانینی «قش وقتی»، یغمورلی بولغانینی «جای وقتی» دیب أیته‌لر.

قوری وقت بو یرلرده قش وقتی دیب آتالورغه بیك موافقدر؛ آنگ ایچون، بزنگ قش کوننده‌گی کبی، آنده‌ده بو وقتده هرنرسه قوری، اوله وبته‌در. لکن آنده‌غی قشنگ بزده‌گندن بر آیرماسی باردرکه، اول‌ده بزده قشنگ صالقون اولوب آنده اسسی بولویدر.

اسسی طرفلرده ماتور هم بووش جای اوتکاچ چداماسلق اسسیلکلر باشلانادر. بو اسسیلکلر شوندی اسسیلکلردرکه بو یرلرده آنلرنگ بولوی‌ده ممکن توگلدر. اگر اول قوری قزدرو غنه بولسه خیر ایدی. لکن آندن باشقه

هواده آدم چداماسلق صولو آلا آلماسلق بر تورلی بوزکولك حاصل بولادر؛ آنڭ اوستینه دخی کویدره تورغان قاینار بیللرده ایسه‌در. بو اسسیاکدن صولر تمام کیبوب بته‌لر؛ آنلردن کوته‌رلگان پارلر هراده کوب مقدارده جیولوب تورارق بوزکولکنی ینه‌دن برفات آرتدرالر. آچق زنگار توسنده بولغان کوك یوزی قورغاشن توسینه کره‌در. کول ویلغه‌لرده صو بتکاچ صو حیوانلری توبده‌گی بالچقنی قازوب یراچینه کروب یاطالر قوشلر فزودن قاچوب چیت یرلرگه اوچوب کیته‌لر. قورتلر، کوبه‌لکلر هلاك بولالر. اوله‌نلر، وآغاچلرنك یافراقلری قوروب، اوّلده یام باشل بولوب تورغان قرلر واورمانلر صارغایوب اولك توسینه کره‌لر. چاچلگان ایگنلر بولسه بارسی کیبوب اوسودن طوقتیلر. الحاصل بو وقت شوندی وقتدرکه اسسی طرفلرغه بتونلای قش قیافتی کره‌در.

کشیلرنی وهر بر حیواننی عذابلی تورغان «اسسی قش» شول روشچه برنیچه آی مقداری حکم سوردکدن صوکره بر وقت افقده (*) بر بولوط کیساگی کورنه‌در. جاینك یافنلاشوینی بلدره تورغان بو بولوطنی کورو ایله آدملر وحیوانلر آراسنده شادلق طوا، چونکه آنلر هر برسی تیز زمانده یغمور بولوب یرگه ینه‌دن اولگی ترکلك ویاشللکنك قایتاچغینی وقرق گرادوسدن آرتغراق بولغان اسسیلکنك بته‌چگینی سیزه‌لر.

بولوطلر بو وقتده آرتا، آرتا کوك یوزینی قاپلی باشلیلر. آخرده قارا بر یغمور بولوطی کیلوب چقا. یراقده یاشن یاشنله‌ولری کورنه وآقرنغنه کوك کوکره‌گان طاوشلر ایشتوله‌در. مونه بر زمان قورقنچلی بولوط طرفندن قوتلی ییل کوتاریله؛ بونی کورو ایله خلقلر داول یاقنلاشقانینی بلوب یورطلرینه کروب قاچالر. بو ییل اورری بارا،

(*) افق دیب، کوز قاراشقه کوکنك یرگه تیوب تورغان کبی یرینه ایته‌لر.

بارا غایت قوتلەنوب قاتی بر داول حالینی آلادر. بو داول شول قدر قاتی بولادرکه اویلرنڭ توبەلرینی وطامرلری ایلە ظور، ظور آغاچلرنی قوبتاروب طاشلی هم یردن کوتەرلگان طوزان وطوفراقدن هیچ نرسە کورنمس بولادر. آنڭ قورقنچ اوکرو ی شول قدر قاتیدرکه اوی اچندە قارا قارشی سویلەشکان کشیلرنڭ طاوشلری بر بر سینە ایشتولمیدر. غایت قاتی اولغان کوك کوکرەو ویاشن ایلە برابر بو قورقنچلر، هر بر جان ایەسینڭ قوطینی آلوب بر بر یرگە صیڠنورغە مجبور ایتەلر.

شول روشچە داول بر آز دوام ایتدکدن صوڭرە یرگە برنچی یغمور طامچیسی توشە: آنڭ آرتندن ایکنچیسی اوچونچیسی . . . .
شول روشچە یغمور چیلاکلاب قویا باشلیدر. بو یرلردەگی یغمورلر بزدەگی یغمورلرکبی گنە اولمای بارماق یوانلغندە باو، باو بولوب یاوالر. بوندی یغمور بر نیچە ساعت یاودقدن صوڭ، بتون یرنی صو باصقانکبی بولادر: یلغەلر طاشوب آغالر، صو هر بر چوقورراق بولغان یرلردە کولکبی جیڠلاو بیوگرەك یرلردن بولغانچق چیشمەلر اولارق آغوب توشەدر. یغمور طوقتاغاچ هر یردە گویا بر بەیرەم باشلانغانکبی بولادر: بالالر هر قایوسی چغوب، جیولغان صولردە وچیشمەلردە اوینیلر وقو یونالر، صو حیوانلری تماملە صوغە قانالر، هر طرفدن تورلی طاوشلر ایشتولە باشلی الحاصل هر کم قوانا وشادلانادر.

بر نیچە شوندای یاوملردن صوڭ هر نرسە اولگیکبی تربلەدر: هر تورلی کوبەلکلر وقورتلر چغالر، قوشلر کیلەلر، باقالر قچقرالر، آغاچلر یافراق یاروب قرلرقویی اولەن وماتور چاچکلر ایلە قابلانالر.
اول طرفلرنڭ خلقلری‌دە بوندای یووش وقتدن فائدەلنوب اوزلرینڭ

ایگنلرینی ایگه‌لر. لکن اوشبو ماتور وقت برنیچه آی دوام ایتدکدن صوکره ینه‌دن اولگی کبی توزه آلماسلق اسیلکلر وقوریلقلر باشلانادر.

اسسی طرفلرده جای ایله قشنك یاز، کوز فصللرندن باشقه، کیساکدن گنه آلماشقانلقلری کبی کون ایله تون‌ده شولایوق تیز آلماشنالر. دخی کوب وقتده بو طرفلرده کون ایله تون تیگز بولوب بعض یرلرده مثلا صحرای کبیرده کوندز قومده یمورقه پشه‌ردای اسسی بولدیغی حالده تونلرده صولر قاتارلق صالقونلر بولادر. شول روشچه هوا بیك تیز آلماشنوب تورلی حالتلرگه کیلگانلکدن معتدل طرفلرده توروب اویره‌نگان وبو طرفلرغه کوچوب بارغان آوروپا کشیلرینه بو یرلرده توروی بیك چیتون بولادر. شونك ایچون آنلر کوبسنچه آوریلر، حتی بعضا اوله‌لرده اما شونده طووب اوسکان یرلی خلقلر ایچون بونك تأثیری یوقدر. مونه، اسسی طرفلرنك طبیعتینك قصقه‌سیغنه شولدر.

اسسی طرف اورمانی.

بز اوزمزنی هندستاننك اسسی طرفلرنده‌غی بر یلغه تیره‌سنده اوسکان اورمانده فرض قیلیق. اورمان اچنده یلغه. یلغه‌نك هر ایکی طرفنده کروب یوری آلماسلق قویی آغاچلقلر وچترمانلر اوسکان. هر تورلی آغاچلرنك یافراقلری وتورلی توسلرده بولغان یمشلری صو اوستونده آصولنوب تورالر. صو بوینده اله نیچه باغانالر ایله تره‌تکان شکللی، هند اینجیری آغاچی اوسوب اولتورا. بو آغاچ شوندایین عجائبدرکه بو طاقلرندن یوان، یوان طامرلر چغاروب یرکه کرتوب

یبه‌ره‌در. شول سببدن گویا بر نیچه دیسته آغاچدن مرکب بولغان اورمان‌کبی بولوب کورنه‌در. شوندای ظور آغاچلر باننده مهابت پالملر ویوزه‌ر تورلی باشقه آغاچ وقواقلر اوسه‌لر. بو یرلرده هیچ کورلمگان یاده تره‌زه توبلرنده بانکه‌لرده‌غنه اوسه تورغان اولوغ، الوغ چاچکلر اوزلرینڭ خوش ایسلری ایله هوانی طولترالر. بو چاچکلر نه قدر ماتور بولسه‌لرده بو اورمانده آنلردن‌ده آچغراق توسلی وماتورراق بولغان نرسه‌لر باردرکه آنلرده شونڭ چاچکدن چاچکگه قونوب، اوچوب یوری تورغان وایکی قانات آرالری آلتیشار ۋیرشوك قدر بولغان ظور، ظور کوبه‌لکلردر. اگر بوندای کوبه‌لکلرگه قویاش توشسه گویا اصل طاش‌کبی یالتراب کیته‌لر. بو اورمانده بر طرفقه آیاق آدلادقڭ ایسه بر تورلی آغاچقه یا اوله‌نگه یا تورلی؛ تورلی یمشلرگه اوچریسڭ: بر یرده قوچاق، قوچاق پشوبکنه یتکان بانان یمشلری آصلنوب تورالر، تگنده اینجیرلر طاغی الله نیندی یمشلر... الحاصل بو اورمان هر تورلی اوسمه‌لرگه شول قدر بایدرگه أیتوب سویله‌ب بترو ممکن توگلدر.

قویاشنڭ بی نهایه درجه‌ده قزو ویاقتی نورلری آستنده بولغان بو اورمان هر تورلی حیوانلر ایله‌ده طوب طولیدر. أولوغ، أولوغ آغاچلرنڭ قویی یافراقلری آراسنده کتو، کتو مایموللر اولتورالر. آنلرنڭ بعضیلری اوزلرینڭ یاایبداشلرینڭ یونلرینی چیستارتالر. بعضیلری اوزلرینڭ طابقان یمشلرینی آشیلر، کچکنه‌ره‌کلری بربرسی ایله اویناشالر، شایارالر شوبله‌گه آنلرنڭ قچقرغان طاوشلرندن بتون اورمان یاڭغری‌در. باری آرالرنده‌غی قارت باشلقلریغنه بونلرنڭ اشلرینه قانوشمای بتون کنونی صاقلاب تورادر. اگر اول آزغنه

خطرلك سیزسه، اوزینه برتورلی طاوش ایله قچقروب باشقه مایموللرغه خبر بیره؛ بونی ایشتو ایله مایموللر طب طن اولوب هر بری بر یرگه یاشرونەلر: خطرلك بتدی ایسه ینه اوزلرینگ اشلرینه طوتونالر.

(رسم ۱۱.) اسی طرف اورمانی

مایموللر یاقننده، آغاچ بوطاقلرنده اسسی طرف قوشلرینک ایگ مشهورلرندن بولغان طوطیلر اولتورالر. آنلرنگ قزللی یاشللی بولغان

یونلری قویاشده یالتری وآچی طاوشلری آغاج آرالرندن ایشتوله‌در. یرده اوله‌نلرده هرتورلی ظور، ظور قورتلر وقوڭغزلر یوریلر. آنلرنڭ ژوولداغان طاوشلری‌ده هر طرفدن قولاقلرغه ایشتولوب تورادر.

مونه بروقت اسسیلکدن یوره‌کلری کیبوب برکتو مایموللر یلغه بوینه صو اچه‌رگه کیله‌لر. آلدیلرندن تجربه‌لی قارت مایمول کتو باشلغی بولوب بارا. کیساکدن شول مایمول قاتی قچقروب آرتقه تابا سیکره‌ده قاچاباشلی آنڭ آرتندن بتون کتو قاتی طاوشلر ایله آغاچلرغه وآغاچلرنی چولغاب آلغان «لیان» اوسمه‌لرینه اورمه‌له‌ب آغاچ باشلرینه منوب یافراق آرالرینه قاچالر. عجب، بونلرنه‌دن قورقدیلر ؟ آنه آنده قویی اوله‌ن آراسندن برظور یلان کوته‌رلگان وآچولانوب اُشلدی. آنڭ مویرنی قووق کبی قابارغان وشول مویونیڭ هرایکی یاغنده بره‌ر کوزلك صورتی بار. بویلان ألیگی مایموللرنی قورقتقان غایت قورقنچلی کوزلکلی یلاندر. بویلان یاق‌یافغه قارانوب اوزینی بورچودیلرنی کورمگاچ ینه اوّلگی کبی بوگه‌رله‌نوب یاتوب اوزینڭ صاری آرقاسینی‌قویاشده‌قزدراباشلادی. شونده‌اوق، براق‌توگل، صودن‌تمساحلر چقوب یاربویندهغی قومده ألی‌آرقالرینی، ألی قورصاقلارینی قویاشقه تابا قویوب یلنوب یاطا باشلادیلر. شولای ایتوب‌کون‌ده اوتوب کیتدی؛ تون یاقنلاشوب قویاش توبه‌ن‌توشدی وبایی باشلادی. بونی‌کوروایله قوشلر قویی یافراق آراسینه کروب باشلرینی قانات آستلرینه طقوب تونه‌مگه اولنوردیلر. مایموللرنڭ‌ده طاوشلری طنوب ألله فایده یوقلی باشلادیلر. هرتورلی قورتلر وقوڭغزلرده‌طاوشلرینی کیسوب یاشرندیلر. اورتالقده طنلقدن باشقه نرسه‌قالمادی. مونه قویاش‌ده‌کورنمس بولدی. قویاش باطوایله هرتورلی تونگی حیوانلر اوزلرینڭ کوندز صاقلانوب

یاطقان یرلرندن چقالر. ایگ اوّل یارقاناتلر چقوب اورمان اوستونده اوچوب یوری باشلادیلر. آنده أللهنیندی زنگار وباشل اوط او چقونلری اوچوب یوریلر. بونلر أولوغ، اولوغ اوط قورتلری چاچکندن چاچکگه قونوب اوچالر. بونلر آرتندن، اوچاتورغان اتلر (*) چقوب قاتی آوازلر ایله، ایری، ایری یولدزلر ایله بیزهلگان، قوبی زنگار کوکلی اوچوب سیر قیلورغه طوتوندیلر.

(۱۲.) کوزلکلی یلان

مونه بر آزدن اورمان اچندن أللهنیندی شتر-داغان وآیاق باصقان طاوشلر ایشتوله باشلادی. أیتورسک أللهنه قدر عسکر کیله! بونلر وحشی فیللر، صوبویینه صو اچهرگه کیلهلر. کوبده اوتمهدی آغاج آراسندن چقوب برکتوفیل صوغه کروب کیتدیلر. صوغه کروایله فیللرنک قایوسی صواچه، قایوسی اچوب طوبوب قوبونه وبوزه. قایوسی یارغه چقوب اولهنلر ویمشلر آشی باشلادیلر. کچکنه فیل بالالری صواچندهاوینارغه وبورونلری ایله بر برینه صوار سیبشرگه طوتوندیلر. فیللرنک هر قایوسی برتورلی اش ایله مشغول بولغان وقتده باری کنونک باشلغیبولغان قارت فیلگنه یاردهتوروب بتون کترنی کوزلدن کیچروب تورا وصاقلیدر. آنک دستمالشکللی قولاقلری اوره تورغان. اگر اول بر بر خطر بارلغینیطویسه بورونندن

(*) اوچاتورغان اتلر یارقاناتنڭ اولوغ نوعلرندن بولغان حیوانلردر.

اوزینه برتورلی ، یورغی طاوشی‌کبی،طاوش چغاروب بتون کتوگه خبر بیره‌در.

بو آراده ، کون بوبی‌قویی قامش آراسنده یاطقان یوللی ، یوللی، قورقنج، یرتقچی قپلان اوزینگ اورننمدن توروب، اوبوشقان آیاقلرینی تورزه‌ته ورزق ازله‌رگه کیته. بو حیوانننگ یوموشاق آیاقلری آستونده هیچ بر چبق هیچ بر نرسه شتردامی. اگرده آنگ ترناقلرینه بولان یا بشقه بر بر حیوان اله‌کسه آکار هیچ قوتلو یوقدر. باری ایرته ایله اول اورنده کیمرلگان سویا کلرگنه کوره‌چکدر.

مونه شرق طرفنده‌بر آزیاقتیلق کورندی؛دیمك‌طاڭ آتا.طاڭ‌بلنو بیله‌تونگی حیوانلر باری‌ده یاشرنه‌لر. یارقاناتلر اوزلرینه دشمان بولغان قویاشنڭ چغارغه یاقنلاشقانینی بلوب آغاچلرغه آرت آیاقلری ایله آصلنوب یوقلارغه حاضرله‌نه‌لر. هرتورلی تونگی قورتلرده آغاچ یاپراقلرینه کروب قاچالر. قپلان طویغانچی یوروب اوزینگ کیچه‌گی اورنینه‌کیته .فیللرده‌طویغانچی‌صوبوینده‌ماتاشوب‌کیفلری کیلگانلکدن یورونلرینی سلکی، سلکی اورماننڭ قویی یرینه کروب کیته‌لر.

شول روشچه اورماننده تونگی معشیت طوقتالا. کوبده اوزمی ایندن ، اوطدن بولغان طوب شکالی ، قویاشده کیلوب چغا . قویاش نورلری ایله کونگی حیوانلر اویانوب کیچه‌گی کبی‌شاولی باشلیلر: مایمونلر وطوطیلر قچقرالر ، قورتلر وکوبه‌لکلر اوچوب قویاشده یالتریلر ، آنلردن‌ده بیدگره‌ك یافراقارغه توشکان چق تامچیلری یالتراب کورنه‌لر.

اسسی طرف اورمانلرنده هرکون‌وهر وقت سویلنمش روشچه معشیت دوام ایتمکده‌در.

اسسی طرف شهری.

کیچ یاقنلاشا ، آنك ایله بر گه بزنك اولوغ پاراخودمزده سرندیب آطاوینه یاقنلاشادر. مونه ایندی آنك یاغالری‌ده کورنه. بز بر نیچه وقت توزمسز له‌نوب کوتدکدن صوڭ پاراخود ، آطاونك پایتختی بولغان، «قالومب» شهرینك لیمانی اچینه کروب یاکر طاشلادی؛ بزده کچکنه، کچکنه قایقلر ایله یارغه چقدق. آنده بزنی صاری یوزلی قطایلیلر چولغاب آلوب، شهرگه ایکی تەگەرمچلی یکل آربالر ایله طارتوب آلوب بارورغه أیتسەلرده بز جایاوگنه بارمق اولدق.

بز بارغان یول عجائب قزق ایدی. یولنك ایکی یاغنده اوسکان اسسی طرف آغاچلری کیچنك قاراڭغیلغینی آرتدروب ، چاچکلری اوزلرینك خوش ایسلری ایله هوانی طولترالر : شونلر آراسنده اوط قورتلری، زنگار اوط اوچقنلری کبی، یالتریلر وبر یوغالوب، بر کورنوب بر یردن ایکنچی یرگه حرکت ایتوب تورالر؛ قوش کبی ظور ، ظور وکوبەلك کبی کب کچکنه یار قاناتلر ، کوزلرگه بعضا کورنوب کیته تورغان خیالی کولەگەلر کبی، تیز ، تیز بزنك تیرەده اوچوب یوریلر. اولوغ تونگی کوبەلکلر وقورتلر أطرافده قایناشوب تورالر. صول یاقده ، دیگز بویندەغی آق قوم اوستونده دیگز حیوانلرینك قابقلری آی یاقتیسنده صدف(سدب) کبی یالتریلر.

بز تیره یاقده کورنگان نرسەلرنی قاراب بارا تورغاچ اوزبزنك، شهرگه کروب کیتکانمزنی‌ده بلمی قالغانمز. شهرنك بز کرگان اورنی آوروپالیلر تورا تورغان قسمی ایکان. آغاچلر وباقچەلر آراسنده یوغالوب بتە یازغان تبەنەك طاش یورطلر بویندن بر آز بارغاچ بز ،

مسافر خانه آتالغان، بر اویگه کردك. بو اویده، یلەس بولسون دیب، کوب ترەزەلر قویلغان، لکن آنلردن بیل اورنینه باری، کشینی افراط درجەده بورچی تورغان، اوزون بورونلرغنه کرەلر. اگر یاطا تورغان اورنلر اوستینه چبلدقلر قورولماغان بولسه ایدی، بو اوزون بورونلرنك آشاوندن بونده هیچ یوقلاو ممکن بولماس ایدی. بزده شوندی چبلدقلر اچینه کروب یاطدق. اوستلرینه یابنوب یاطقانلردر دیب اویلیسزمی؟ یوق! قایده اول! اسسیلکدن کولمەکلرمزنی صالوب یاطارغه یتشدك. اوطنی سوندروب‌ایندی‌طنچلاب یوقلیم دیب تورسەم، یوقاریدن یوزیمه بر نرسه توشدی‌ده تیزگنه چابوب کیتدی. توروب اولتوروب شرپی یاندروب قارسەم نه کوزم ایله کوریم! بتون استینا وتوشەم کچکنه،کچکنه گنه کلتەیلانلر ایله طولغان. (صوڭغەراق تابا بلدمکه اوی خواجەلری: طارافان وقاندالا کبی ضررلی حیوانلرنی بتردکلری ایچون، بو کلته یلانلردن هیچ جبرسنمەیوب آنلرغه برده تیمیلر ایمش). بوندن صوڭ مین ینه یاطدم، اما نیچك یوقیغه کیتکانمنی اوزمده بلمیەمن.

نیچك قویاش چقدی ایسه بزده توروب یتدك. اوستومزنی کیونوب ایرتەگی آشنی آشاغاچ، شهرنی قاراب یورور ایچون، اورامغه چقدق وقارشیمزغه اوچراغان پار آط یکگان بر آربانی یالاب شهرنك آوروپالیلر توراتورغان‌قسمینی قارارغه کیتدك. بونده اوراملرغه طاشلر توشەلگان، اورامنك یاق یاغنده بەرگنه قاتلی طاش اویلر تزلوب کیتکان، اویلرنك ایشکلری یانینه آچق اوی آلدیلری یاصالوب اولتورور ایچون اورندقلر قویلغان وهر یاقدن

توری اوسمه‌لر ایله احاطه ایدلگان.

بونده بر آزیورگاچ بز، شهرنگ یرلی خلقلری بولغان، «سینغالیز» لر تورا تورغان قسمینه کیتدک. بو اورننی التفاتلابراق قاراماسه‌ک بر

(رسم ۱۳۱.) السی طرف شوری (آلدی طرفده هندانجیری آغاچی)

ورمان دیب بلورسگ: بتون یر اراوغ آغاچلر و توری اوسمه‌لر ایله ا بلانغان، اول آغاچلرده چوالچق اورمه‌لی تورغان اوسمه‌لر ایله به‌یل‌نوبه ر بیسی ایله توتلاشوب بتکانلر شویله‌که کوب یرده حتی اورامل‌رده‌ده

آنلردن یاشل قبه‌لر حاصل بولمشدر. آغاج آرالرنـده ماتور، ماتور قوشلر صایراب وقچقروب هوانی تورلی طاوشلر ایله طولترالر. بونـده آغاچلر شول قدر بیوك بولوب اوسه‌لرکه آنلرنڭ آستلرنده بولغان اۋیلر وکشیلر اویونچق کبیگنه بولوب کورنه‌لر.

هـر بر سیننغالیزنـڭ یورطی تیره‌سنده هندستان پیکلاوگی آغاچلرینی کورمك ممکندر: آنلرنڭ اۋیلری‌ده شونـلردن صالنغان بولادر. بو اۋیـلر تره‌زه‌سز اولارق کروب، چغوب یورۇر ایچون ویاقتی توشمك ایچون بـر طرفنده ظورغنه؛ یابلماسز ایشك یاصالادر. کوندزلرده اول ایشك آرقلی اۋی اچنده نه بولغانی بارسی‌ده کورنوب تورادر. بز بارغانده بار سینغالیزلرده یوقیلرندن تورغانلر ایدی. هر اۋینڭ دیب أیتورلك آلدنده خاتونلری یوونو، طارانو، آش پشرو کبی اشلر ایله شغللـه‌نوب اولتورالر، ایرلرینڭ بعضیلری کیسمه‌ك یاصیلر، تیمر چوکچلیلر وباشقه تورلی اشلر اشلیلر ایدی. یولده بزگه شهر تیره‌سنده‌گی آوللردن بالق، سوت، مای، یمورقه، یلـه‌ك یمش کبی نرسه‌لر صاتارغه کیله تورغان آول کشیلری اوچۇریلر ویاب یالانغاچ بالالر بزنڭ آربـا آرتندن یوگروب بـزنی خوشلاندرالر ایدی. بر آزدن بونلرغه برپاش فیل‌ده قوشلارق بزگه بورونینی صوزدی. بز آکار بره‌ر آشامق نرسه‌سی بیردك، اول‌ده آرتق بزنڭ آرتدن بارمایـنچه اوزینڭ یولینه دوام ایتدی.

شولای برده آشقمیچه‌غنه قاراب یوری تورغاچ بایتاق وقت اوتوب کیتکان، شونلقدن بز یال ایته‌ر ایچون مسافر خانه‌مزگه قایتورغه آشقدق.

اسسی طرفنك وحشی کشیلری.

اسسی طرفلرده تورا تورغان خلق باشلیچه ایکیگه آیوُرلادر. بری یرلی یعنی اول یرلرنك توب خلقلری، ایکنچیسی باشقه یرلردن کوچوب کیلگان خلقلردر.

آندهغی یرلی خلقلرنك کوبسی بزگه (آوروپا کشیلرینه) بر ده اوخشامیلر. آنلر، بیك قارا وناچار تورموش ایله تورا تورغان،نادان وآکغرا وحشیلردر. ایك اوّل آنلر بزدن‌طشقی قیافتلری ایله آیوُرلالر. شویله‌که: آنلرنك تنلری بزنکی کبی آق وماتور توسده اولمایوب یا قارا، یا قزغلت، یا باشقه تورلی قویی توسلرده‌در. بونك اوستهوینه آنلرنك باش قیافتلری‌ده ویوز، آغز، کوزلری‌ده ماتور صورتده یاراتلمامش : کوبسینك بورونلری یانچك. ایرنلری قالون، یاکاق سویا کلری چقنتی، چاچلری قارا وقاتی بعضیلرینك بوُتورکه بولادر. کوبسینك صاقال‌ومیقلری‌ده یوقدر. (خیر آنلر صاقال بولونی‌اوزلری‌ده یاراتمیلر). اوشبو سببلردن وحشی کشیلر بزگه غایت یامسز حتی قورقنچ بولوب کورنه‌لر.

وحشی کشیلر تورا تورغان یرلر اسسی طرفلر بولغانلقدن‌آنلر کیوملر تکوب کیه‌رگه‌ده محتاج بولمیلر؛ بعضیلری بتونلای یالانغاچ یوروب، بعضیلری‌ده بیللرینه آلیابقچ کبیگنه ایتوب تیری یایافراقلر به‌یلیلر، یا حیوان تیریلرینه اورالوب یوریلر.

یلی کیومگه محتاج بولماغان کبی وحشیلر یلی اویلرگه‌ده محتاج بولمایوب تونلرده یوقلار ایچون صالاشلر وقووشلرغنه یاصیلر. بو

صالاشلر، قوالغالر قویوب آنلرنی صالام یا آغاچ یافراقلری ایله قابلابقنه یاصالغانلقلرندن، وحشیلر اوزلری بر یردن ایکنچی یرگه کوچوب کیتکان وقتده آنلرنی تیزگنه جیوب آلو وایکنچی یرگه طوقتاغاچ تیزگنه یاصاب قویو بیك یکلدر. بوندای صالاشلرنك اچنده‌گی هوازارغه کیلسه‌ك اولده یورطی کبی طوپاس وناچاردر. کوبسنچه آننقو رالار. یرگه جایگان جیطه‌لر وآش پشره تورغان چوامه کالردن باشقه نرسه بولمیدر.

(رسم ۱۴.) آفریقاده‌غی وحشی زنجیلرنك تورموشی.

وحشیلرده باشقه کشیلر شکللی هر تورلی بیزه‌کلرنی وماتورلانونی یاراتالر. اسسیلك سببلی تورلی، تورلی کیوملر کیه آلماغانلقدن، آنلر اوزلرینی آلقا وبله‌زك کبی نرسه‌لر ایله بیزه‌کلیلر. حتی اولوغ، اولوغ تیمر آلقالرنی قولاقلرینه‌غنه توگل، ایرن وبورونلرینه‌ده طاغالر وکیك تیمر بله‌زکلرنی بله‌کلرینه وآیاقلرینه کیه‌لر. چاچلرینی تورلی روشده تورغوزوب؛ اویوشدروب به‌یله‌ب قویالر وباشلرینی تورلی توسده بولغان قوش قاوریلری ایله بیزیلر. بوغنه یتمی، وحشیلر اوزلرینك

تنلرینی تورلی بویاولر ایلەدە بیزەرگە یاراتالر ، حتی ماتور بولوغە قزغوب اوزارینڭ تیربلرینی کیسوب تنلرینی جراحتلەب تورلی نقشلر توشرودن‌دە کیری تورمیلر.

وحشیلر هر تورلی یوق نرسەلرگە بیك قزغوچان بولالر. بەر بالتراوقلی نرسە کورسەلر آنی آلور ایچون بتونماللرینی بیرورگە ونیندای آغر اش بولسەدە اشلەرگە حاضردرلر. ینە آنلرنڭ عادتلر- ندندرکە یوقغنە نرسە ایچون ظور قایغیغە توشوب، آز نرسە ایچون سویونەلر. آنلر بوندای عادتلری ایلە بالالرغەاوخشیلر. شولای‌اوق آنلر بالالر کبی کیلەچك ایچون رزق حاضرلەرگەدە طرشمیلر؛ باری قارنلری آچقغاچقنە آنڭ طوغریسندە قایغرتا باشلیلر. درست آنلرنڭ بعضیلری بر اورن‌ڭغنە توروب ایگن چاچوب ترکلك قیلمقدەدرلر: لکن کوبسی هر وقت بر اورندن ایکنچی اورنغە کوچوب یوروب وحشی حیوانلرنی آولاب یا یورط حیوانلری آصراب واورماندە اوسە تورغان یمشلر ایلە طوقلانوب کون کیچرەلر. بونلرنڭ کوب اشلەمولرینڭ واشلەرگە یاراتماولرینڭ سببی‌دە آندەغی قویاشنڭ بیك اسسی بولوب کشیلرنی یالقاو وآغر طبیعتلی قیلوونددر.

وحشیلرنڭ باشقە خلقلرنقی کبی ظور پادشاهلقلری یوقدر. آنلر برنیچەشەر یوز کشی‌دن عبارت بولغان قبیلەلرگە بولنوب معیشت ایتەلر؛ هر قبیلەنڭ اوزینە مخصوص اسمی ومخصوص باشلغی بولادر. بو باشلقلر قبیلەنڭ پادشاهسی کبی اولوب قول آستوندەغی کشیلرنڭ بارسی آکار اطاعت قیلورغە بورچلیدرلر.

وحشیلر بر برسینی دشمان طوتوب صوغشورغە بیك هوسلیدرلر. صوغشدەدە قبیلە باشلغی اشلق بولادر. آنلرنڭ صوغش قورالری ،

سونگی، بالطا وجایه ایله اوق کبی قوراللردر؛ بعضیلری حاضرده ملطقلرده استعمال قیلالر. بعض بر قبیله‌لر باردرکه، صوغشدن باشقه هیچ بر اش اشله‌میلر؛ باری یاقنده‌غی قبیله‌لرگه هجوم ایتوب، آنلرنڭ نرسه‌لرینی طالاب، شونڭ‌ایله‌گنه کیچنوب تورالر. وحشیلر آراسنده صوغشده باطراق وکوچلیلك شول قدر یوقاری درجه‌ده درکه یواش وقورقاق کشی هر کمدن توبه‌ن، خاتونلر درجه‌سنده، حساب قیلنونادر. ایڭ باطر وبوره‌کلی کشی ایسه بیك ظور درجه‌ده حسابلانوب شوندای کشینی باشلق ایتوب قویولادر.

دخی بعض وحشیلرده بر تورلی قورقنچ وأشه‌کی عادت باردرکه اول‌ده آدم ایتی آشامقدر. بوندای وحشیلر ایکنچی قبیله ایله صوغشقاچ آلغان أسیرلرینی آلوب قایتوب، کیسا کلرگه طوراقلاب، اوطده‌قزدروب آشیلر. (بعض کشیلر بوندای کشی آشاوچی کشیلرنی «یام - یام» خلقی دیب آتیلر، لکن بو درست توگلدر، چونکه «یام- یام»، درستی «نیام- نیام»، آفریقاده‌غی برتورلی وحشیلرنڭ اسمیدر. جمیع کشی آشاوچیلرغه یام- یام دیولمیدر.)

صوغش یوق وقتده وحشیلر تورلی اویونلر اوینارغه یارانالر. اویونلری کوبسنچه بارابان صوغو وسیکروب، سیکروب بیودن‌عبارت بولادر. بعض وقتده کیچ ایله اورمان آرالرنده، یانوب تورغان اوطلر تیره‌سنده، تورلی بویاولرغه بوبالغان وحشیلرنڭ بارابان صوغوب، یرلاب بیولرینی قاراب تورو بیك عجب بولادر.

وحشیلرنڭ کوبسی دینسز، مجوسیلر اولارق قایسیلری طاش وآغاچلرنی، قایسیلری آی وقویاشنی إله‌دیب طابنالر وآنلرغه قربانلر چالالر؛ حتی بعض قبیله‌لرده آدم قربان قیلو کبی ناچار عادتلرده‌باردر.

وحشیلر قطعه‌لرنڭ، اسسی طرفده بولغان ، هر یرلرنده باردرلر؛ لکن آنلر الکیگه قاراغانده بیك كوب کیمه‌مشلردر؛ سببی‌ده‌چیتدن کوچوب کیلگان آق کشیلرنڭ (آوروپا کشیلرینڭ) آنلرنی قووب ، یرلرینی آلوب ، اوزلرینی ناچار یرلرده تورورغه مجبور ایتولریدر . بیچاره وحشیلر بو ظلمنی کورگاچ آقلرغه قارشی توروب، صوغشوب باقسه‌لرده نه فیلسونلر: آنلرنڭ قورالری اوق‌ده سونگی اما آقلرنڭ ملتقلرده طوبلر . لکن شولای بولسه‌ده آنلر اوز یرلرینی بیرمس ایچون بایتاق قارشی تورمشلردر.

آق کشیلر وحشیلرنی صوغش ایله‌گنه توگل ایسرتکچلر اچرتو وآرالرنده تورلی یوغنچلی آورولر طاراتو ایله‌ده بتروگه طرشه‌لر. شولای ایتوب بوزمانغه بایتاق قبیله‌لر تماماً منقرض اولوب قالغانلری‌ده یلدن‌ـ یل کیموکده‌درلر.

اسسی طرفنڭ حیوانلری.

دنیاده اسسی طرفلر کبی حیوانلرغه بای بولغان یر یوقدر . اولوغلقده، کچکلکده، عجائب وغرائبلکده تورلی، تورلی بولغان انواع حیوانلرنی بو طرفلرده اوچراتو ممکندر. کیراك دورت آیاقلی حیوانلردن، کیراك قوشلردن وقورتلردن بولسون ایڭ ایریلری بونده‌در . معتدل طرفلرده بولا تورغان حیوانلرنڭ کوبسی بولدیغی ایله برابر ، آنلغیلردن قوتلی ویرتقچراق حیوانلر ، آنده‌غیلردن زهرلیروك یلانلر ، آنده‌غیلردن كوب ظور قورتلر وباشقه حشراتلر باردر • حیوانلر جنسندن ایڭ عجیب خلقتده اولغانلری‌ده بو یرلرگه مخصوصدر ؛ مثلا : آوستراليا

قطعه‌سنده‌غی هیچ قاناتلری بولماغان وگاوده‌سی قاوریلر اورنینه آط قلی کبی قللر ایله قابلانغان بر قوش، «اورده‌ك بورون» آتالغان، آغزی قوش بورونی کبی بولغان واوزی‌ده قوش کبی یمورقه صالا تورغان دورت آیاقلی حیوان وکچکنه بالالرینی قورصاغنده‌غی کسه کبی قابچغینه صالوب یورته تورغان، «کینغورو» دیگان حیوان، آمریقاده‌غی، ظور حیوانلرنی‌ده بتون حالده یوتا آلاتورغان، «بو آ»یلانی واسسی طرفلرنڭ هر یرنده بولا تورغان آدم قیافتلی مایموللر کبی حیوانلر بارسی اسسی طرف حیوانلریدرلر.

حاضر بو اورنده اسسی طرف حیوانلرندن ایڭ مشهورلری حقنده بر آز معلومات بیره‌چکمز.

مایموللر.

مایموللر انسانغه اوخشاولری ایله هر کمگه معلوم بولغان حیوانلردر. مایموللر هر قطعه‌نڭ اسسی طرفلرنده بولوب کوب تورلی نوعلرگه بولنه‌لر. آنلرنڭ بعضیلری تیین کبی کچکنه‌گنه بولسه‌لرده، بویلری کشی قدر لکن کوچلری آنقندن کوب آرتق بولغان ظور مایموللرده باردر. بعض مایموللرنڭ اوزون قویرقلری اولوب بعضیلرینڭ ایسه هیچ قویرقلری یوقدر.

هر قایو مایموللرنڭ تنلری یون ایله قابلانمش اولارق باری یوزلری، قول وآیاقلریغنه یالانغاچ بولادر. مایموللرنڭ کوبسی ایکی آرت قوللری اوستونده یوری آلالر، لکن آلدی قوللری بیك اوزون بولغانلقدن باصوب تورغانده‌ده یرگه تیوب تورالر. هر نیچاڭ بولسه‌ده مایموللر کشیگه، خصوصا وحشی کشیگه. افراط اوخشیلر. بو اوخشاو بیگره‌ك

ظور جنس مایەوللرنڭ بالالرنده بیلگیلی بولادر . یوقاریده « مایموللرنڭ آرت قوللری » دیولدی ؛ بوکار عجبلەنلمەسون چونکه مایموللرنڭ آیاقلری کشینکی کبی اولمای بتونلای ایکنچی تورلی (قول کبی) یاراتلمشدەدرلر ؛ شویله که باش بارماقلری قولنقی کبی اوز آلدینه آیرم اولوب ، شونلقدن آنلر قول ایله اشلی تورغان اشلرنی آیاقلری ایلەده اشلی آلالر : آغاچلرغه طوتنوب آصولنوب تورالر ، یمشلر اوزوب آشیلر …

کچرەك نوعدن بولغان مایموللر هرقایوسی بیك شایان ، یکل طبیعتلی واویونچان بولالر . آنلر آغاچلرغه عجائب بر تورلی اوستالق ایله منوب آغاچدن آغاچقه ، بوطاقدن بوطاقغه عجائب یکللك ایله سیکرەلر . بووقتلرده آنلرغه اوزلرینك آرت قوللری وق.یرقلری‌ده بیك ظور باردم ایتەلر . آنلر شول قدر یکل حرکتلیلردرکه آغاچ باشندن ارغتوب طاشلانغانده‌ده ، هیچ بوماسه قویرقلری ایله ، بر بر بوطاقغه طوتنوب قالورغه اولگرەلر ؛ شول روشچه طوتونغاچ آنلر اوزلرینی سلکنوب آتلوب کیتەلرده ایکنچی بر آغاچنڭ یافراقلری آراسنده یوغالالر . نەقدر یتزلك واوستالق ! هیچ برحیوان بوقدرکه بونلر قدر یتز اولسون !

واق مایموللر هیچ بر وقت یالغزلریغنه تورمایوب کتو ، کتو بولوب کون ایتەلر . بونداى کتونڭ آراسنده قارتراق بولغان برمایمول باشلق بولادر . کتوده بولغان بار مایموللرده شول باشلقغه اطاعة قیلورغه بورچلیدرلر . شونڭ ایچون باشلق ایتوب آراده ایڭ اولوغ وایڭ قوّتلی بولغان مایمول صایلانادر . بونداى مایمول کتولری هر وقت ، کشیلرنڭ مصر بغدای وشکرقامشی چاچلگان قرلرینه کیلوب طالاب خراب ایتوب کیتەلر .

بو وقت آنلر آشاولرندن‌ده بیگره‌ك ، صندروب وطابتاب هلاك ایته‌لر .
مایمونلر اوشبو روشچه کشی قرلرنده قارا قلانغانده یاکه آغاچ باشنده
اوبناب ویمشلر آشاب اولتورغانده باشلق ــ مایمول بر بیو گره‌ك یرگه
منوب قاراوللاب توراودر . اگر اول آزغنه خطرلك سیزسه اوزینه بر

(رسم ۱۵ .) اوزون قویرقلی واق مایمونلر .

تورلی طاوش ایله قچقروب یاکه صزغروب کتوگه خبر بیره‌ده اوزی تیز گنه یاقنده‌غی آغاچقه منوب یافراق آراسینه پوصه‌در . آننك آرتندن بتون کتوده آغاچقه منوب اول یاشرنگان کبی یاشرنه‌در . بو اشلرشول قدر تیز آراده بولاکه کوز آچوب یومغانچه ألگی طاوشلی مایمونلر أللە قایچان بر آغاچ باشنده طاوشلرینی کیسوب پوصقان بولالر . بو وقتده باشلق همان طکلاب توراودر . اگر خطرلکنك بتکانینی باسه ینه‌دن مخصوص بر طاوش ایله کتوگه خبر بیره واول‌ده
بونی ایشتو ایله ینه‌دن اوّلگی کبی اوینارغه وطاوشلانورغه باشلیدر .
مایمونلر اوزلرینك باشلقلرینه شول قدر اشانالرکه اگر اول بارسه آننك
آرتندن، اوزلری ألیگنه‌قور قوب قاچقان ایگنلکگه‌ده بارورغه حاضردرلر .

ایری مایمونلر، وافلری‌کبی کتو، کتو اولوب تورمای، یالغز لابقنه یاکه آتالی آتالی—پار، پار بولوبقنه تورالر. بر یرگه کوبله‌ب جیولغان وقتلری سیره‌ك بولادر. بونداى مایمونلرنك آتالری‌ده، آنالری‌ده بالالرینه بیك یاغمای بولالر؛ لکن آتا مایمون اول قدر اوك توگلدر، شوبله‌که آزق ازله‌رگه بارغانده اول باری اوزینه‌گنه ازلیدر، اماآنا مایمون ایسه الك بیك طرشوب بالاسینی طویدرا، آندن صوڭغنه اوزی آشیدر؛ لکن شونسی باردرکه تونله آنا مایمون بالاسی ایله آغاچ باشنده یوقلاغانده آتا مایمون شول آغاچنڭ توبنده یاطوب آنلرنی صاقلیدر.

ایری مایمونلرنڭ ایك ظوری، ایڭ کوچلی وقورقنچی «غوریللا» دیب آتالنا تورغان مایمونلدر. بو مایمون بویغه کشی قدر اولوب یلکه‌سی بیك کیڭ وکوچی‌کشیکندن کوب درجه آرتقدر؛ آغزنده یرتقچ حیوانلرنقی کبی اوچلی واوتکون تشلری باردر. بونڭ ایله برلکده دخی بومایمون مایمونلرنڭ ایڭ اوصالی بولغانلقدن کشیگه آنڭ ایله صوغشو غایت خطرلیدر. خصوصا بره‌و، بره‌و آنی یارالاسه یاکه بالاسینی اولترسه، مایمون اول کشیگه شول قدر آچو ایله قارشی تورادرکه کوب وقت اولتره‌در. بو مایمونلرنڭ تورا تورغان یرلری آفریقا قطعه‌سینڭ قویی اورمانلریدر.

آفریقاده ایری مایمونلردن دخی «پاڤیان» و «شیمپانزه» اسمنده ایکی تورلی مایمون باردر. بونلرنڭ پاڤیان دیگانلری غوریللا کبی اوصال اولوب اوزلری آدمدن بیگره‌ك انکه اوخشیلر. بو مایمونلر آفریقانڭ طاغلرنده بولالر واستینا کبی تیگز طاغلرغه عجائب اوستالق ایله منه‌لر. شیمپانزه ایسه اوزینڭ آلغه تابا اوزایوب چقغان آغزی وآقسل توسده بولغان یوزی ایله باشقه مایمونلردن آیورلادر.

آسیانک صوماترا وبورنییو آطاولرنده «اورانغ اوتـانغ» اسملی ینه بر تورلی اولوغ مایەول باردر. بو مایموللرنک عادتلرندن عجبره گی شولدرکه آنلر هر کون کیچ ایله آغاچ باشنده اوزلر ینه یوقلار ایچون قرش اویاسی کبی ایتوب چبقلردن اویا یاصیلر؛ لکن بو آنلرنک هر وقت تورا تورغان یورطلری توگلدر. ایرته بولدی ایسه آنلر اوز یوللرینه کیتوب ایکنچی کیچکه ینه ایکنچی اویا یاصیلر. بوندای اویالرنی یاصاوی بیك یکل اولوب چیرك ساعت مقدارنده تمام ایتو ممکندر.

(رسم ١٦.) غوریللالر.

مایموللرنک بارسی ده حتی اینگ اوصاللری ده کشیگه هیچ بر وقت تیك تورغانده یابشمیلر بار ی اوزلری یـارالانسه‌لرغنه غایت قاتی آچو ایـله قارشی توروب اوچلرینی آلالر.

مایەول کتولرنده بالا مایموللر البته کوب بولالر. آنلرنی آنالری ده، باشقه مایموللرده بیك یاراتالر؛ حتی شوندای بر مایەول بالاسینك آناسی اولسه اول هیچ آناسز قالغان کبی بولمیدر، چونکه کتوده بولغان باشقه

مایمونلر آنی اوز بالالری کبی تربیه‌لب اوستره‌لر. مایمونلر کو بسنچه
بره‌ر گنه بالا کیتره‌لر. مایمـول بالاسی یا‌کا طوغاچ‌ده بیك کچکنه ،
شقسز ویامسز بولادر؛ اعضالری ظور مایمونلر نقینه قاراغـانده ایکی
اولوش اوز ونراق بولوب کورنه‌لر؛ بیتی قارچقلر بیتی کبی جیئورچقلی
بولادر. لکن نه قدر یامسز بولسه‌ده آناسی‌بوبالاتی شول قدر سویه‌درکه
حتی آنك ایچون اوله‌رگه حاضردر. مایمول بالاسی کچکنه وقتده بیك
آکسز بولسه‌ده ضورایا توشکاچ هر تورلی اشلرگه اویره‌نه باشلیدر.
ایك اوّل آلدی قوللری ایله آناسینك مویونینه، آرت قوللری ایله‌آرقاسینه
طوتنوب آصولنوب یوروُرگه اویره‌نه‌در. بو روشچه یورو آکار بیك
اوکایدر، چونکه شول حالتده آناسی یوگره واوزی‌ده آناسینك سوتینی
راحتله‌نوب ایموب بارا آلادر. ینه بر آز اوسکاچ اول قورقغان وقتده
آنالرینك یلکه‌سینه‌سیکروب منه‌رگه‌ده اویره‌نه‌در. یخشی‌اوق اوسوب
اوزینی اوزی یورتورلك بولغاچ آناسی آکار شایاروُرغه وباشقه مایمول
بالالری ایله اوینارغه ایرك بیره‌در. لکن هیچ بر وقت آنی کوزندن
یوغالتمیدر. بر بر خطر سیزلدی ایسه آکار قچقروب اوزینك کوکره‌گینه
آصولنورغه قوشادر. مایمول بالالری هر وقت بیك سوز طکلاوچان
بولالر؛ طکلاماغان صورتده آنـاسی آنی قیناب، جمتوب جزا قیلادر.
مایمول اوزینك بالاسینه، غایت تیزلك ایله آغاچلرغه منه‌رگه وتوشه‌رگه،
قویرغی ایله آغاچقه آصولنوب تورورغه، قوتی یافراق آراسنده دشماندن
قاچارغه، چیکلاوکارنی واطارغه وتوشلرینی چغاروُرغه، آشـار ایچون
یخشی‌بلهك، یمش ازله‌رگه الحاصل تورموش ایچون کیراك بولا تورغان
هر بر اشکه اویره‌ته‌در.

مایمونلر دنیاده‌غی حیوانلرنك ایك عقللیلرندندرلر. عقللری، آرقاسنن طوتقونده‌غی مایمونلر آدملرکبی اۏستال یانںده اولتورورغه، قاشق ایله آشارغه کیوم کیه‌رگه آش حاضرله‌رگه اویره‌نه‌لر؛ حتی پیچکه یاغارغه وفوشلر کوته‌رگه اویره‌نگان مایمونلرده بولمشدر. آندی اویره‌نگان مایمونلرنك قیلغان اشلرینی یازوب توگل حسابلاب بتروده ممکن توگلدر.

مایمونلر ایرکنلکده اوزاق یاشاسه‌لرده طوتقونده بیك تیز اوله‌لر. آنلر کوبسنچه فایغیلرندن هلاك بولالر؛ نینده‌این تربیه‌ده آنلرغه اوزلرینك ایرکن اورمانلرینی اونوتدرا آلمیدر.

فیل.

فیل قوری یرده‌تورا‌تورغان حیوانلرنك ایك ظوریدر. فیلنك بیوکلکی ۴ـ۵ آرشین اولارق بویی آندن بر آز اوزونراقدر. آنك یوان وطوپاس گاوده‌سی بوره‌نه کبی یوان آیاقلر اوستونده تورمقده اولوب صوری توسك بولغان قالون ویۆنسز تیری ایله قابلانمشدر. هر آیاغنك بیشه‌ر بارماغی وهر بارماغنده کچکنه طویاغی باردر. فیلنك اۏلوغ باشی غایت قصقه مویون اوستونك اولتورادر. شول سببدن اول باشینی کوته‌ره‌ده، توشۆره‌ده، بۆراده آلمیدر. بوروشچه بولوب قالغانده‌آثار آزق طابوی، بیلگیلی، چیتون بولور ایدی. لکن هر چیتونلکگه بر چاره‌سینی بیرگان خدای آثار عجائب صورتده‌بولغان بر بورون بیرمشدر. فیل بورونی ایله آشی، بورونی ایله اچه، بورونی ایله طوتاو دشماندن صاقلانادر. اچوی بیك قزقلی اولوب اوشبو روشچه‌در: فیل صو یانینه کیلگاچ هیچ ایۆلماینچه اوّل صونی بورونی اچینه طارتوب آلوب

بورونینی آغزینه طغه وآغزی ایله صورروب اچه‌در. فیل، بورونینك اوچونده بارماق کبی چقنتیسی بولغانلقدن، آقچه کبی ایك کچکنه نرسه‌لرنی‌ده طوتوب آلورغه قادردر. شونك ایله برلکده بوبورون غایت کوچلی اولوب کوچی شول قدردر که فیل آنك ایله بك یوانلغنده بولغان آغاچلرنی هیچ زحمتسز صندرادر.

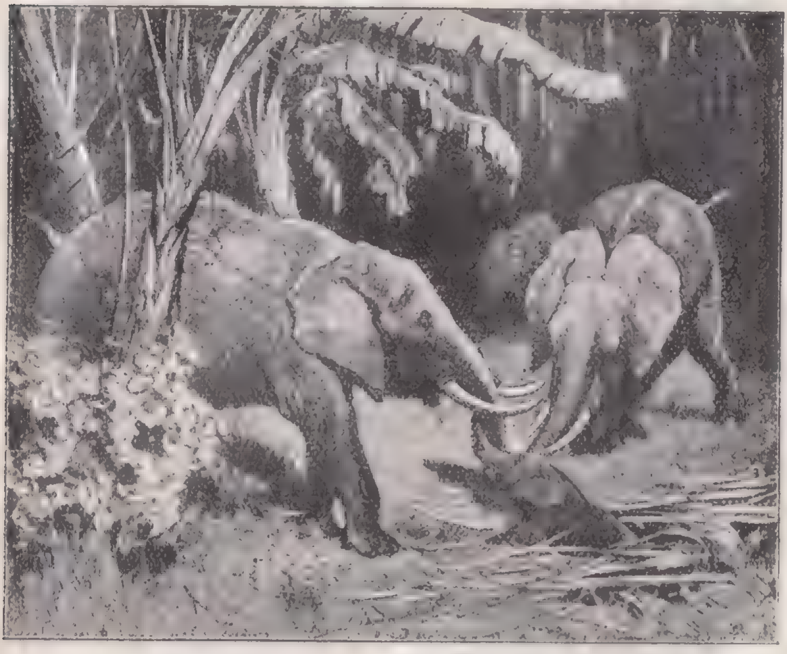

(رسم ۱۷.) فیللر چوقورغه توشکان بالالرینی طارتوب چغارالر.

فیلنك آغزی نه قدر اولوغ بولسه‌ده آنده (ایکیسی آستده، ایکیسی اوستده اولارق) باری دورت دانه تشی باردر. بو تشلر برنیچه یلده حایناو سببلی قرلوب بتوب اورنینه یا کاسی چغا بارادر. بو دورت تشکه باشقه فیلنك آغزندن طشقه تابا ینه ایکی اوزون تش چغوب تورادر. بو تشلر بعض وقت برنیچه آرشین اوزونلغنده بولوب فیل آنلرنی

کوبسنچه دشمانلرندن صاقلانو ایچون استعمال ایته‌در. فیلنك کوزلری بیك کچکنه اولارق کوروی ناچاردر؛ اما قولاقلری بالعکس بیك ظور وایشتوی بیك صاقدر.

فیللر آسیا ایله آفریقانك اسسی طرفلرنده‌غنه بولوب باشقه برده هیچ یوقدرلر. اول یرلرده آنلر نیچه یوز باش برگه جیولوب کتو بولوب یوریلر. آرالرنده قارتراغی باشلق بولادر. برکتوده بولغان فیللر بر برسینی بیك یاقن کوروب هر وقت یاقلاشیشالر.

کون بویی فیللر قویی اورمان آراسنده چرکی، چبندن قاچوب تورالر. نیچك قویاش باطدی ایسه آنلر تورغان اورنلرندن چقوب صو اچه‌رگه کیته‌لر. بار فیللر بو وقتده صوده بولوب قایسیلری اچه‌لر، قایسیلری قویونالر، قایو برلری ایسه بتونلای صوغه چوموب صولو آلور ایچون بورون تیشکلرینیگنه قالدرالر. شول روشچه بار فیللر صو یاننده بولغان وقتده باری قارت کتو باشلغیغنه آنلرغه قوشلمی قالادر. اول قولاقلرینی صاغایتوب صاقچی بولوب تورا وبر بر قورقنچلق سیزگان وقتده بوروندن بورغی طاوشینه اوخشاشلی طاوش چقاروب حاضر کتوگه بلگرته‌در. صودن طویوب چقغاچ فیللر آشارغه کرشه‌لر. آشاغان نرسه‌لری اوله‌ن، یافراق ویمش کبی نرسه‌لردر. آشاو تمام بولغاندن صوڭ فیللر ینه اولگی اورنلرینه یال ایته‌رگه کیته‌لر.

فیلنك یورشی آغر کبی کورنسه‌ده غایت تیز اولوب متی اول ساعتینه ۲۵ چاقرم بارا آلادر. شول سببدن فیللر بعض وقت بیك اوزاق یوللر یوریلر. اگر یولده قوملی یرلر اوچراسه آنلر آنده طوقتاب بر آز یاطوب آونیلر، قوری قومنی بورونلرینه طولتروب اوستلرینه سیبه‌لر. بوندای یولده

البته طاغلرده اوچری . طاغلردن اوته‌سی بولغانده فیللر ایك توبه‌ن وایك آنصات بولغان یولنی صایلاب یوریلر . درست، فیللرنکه طاغغه‌ده منه آلالر. لکن توشولری چیتو نره کدر. آنلر طاغ توشه‌سی بولسه کوکره کلری اوستینه یاطوب ، آلدی آیاقلرینی آلغه تابا صوزوب شووب توشه‌لر؛ اگر آیاق اوزره توشه باشلاسه‌لر شکسز، اوزلرینك «۲۰۰» پوط آغرلقلری ایله،طاغغه توبه‌ن ته‌گه‌ره‌ب توشه‌رلر ایدی . فیللرنی طاغلر طوفتاتا آلماسه‌لرده ، کشیلر طرفندن یاصالغان کچکنه گنه قویما آنلرنی طرفتاتادر؛ چونکه آنلر ،اوزلرینك جان دشمانلری بولغان، کشیلردن شول قدر قورقالرکه آنلر قولی یاصالغان کیرته‌نی اوته‌رگه‌ده قیمیلر . کشیلر ایسه فیللرنك بو قورقاقلقلرندن فائده‌له‌نوب اوزلرینك ایگنلکلری تیره‌سینه شوندای کچکنه گنه کیرته‌لر قوروب قویالرده آشلقلرینی آنلرنك هجوملرندن صاقلیلر. فیل شول قدر یواش، یخشی خلقلی وعقللی حیواندرکه یولده کچکنه گنه حیوان قارشی اوچراسه آکاده یول بیره‌در. اوزی هیچ بر وقت ، هیچ کمگه باشلاب هجوم قیلمیدر. باری کشیلرنك حدسز، حسابسز رنجتولریگنه آنی آچولاندرا ویارسوتالر. اول وقتده یواش فیل قورقنچ برتقچقه أورله‌در.

فیلنك بالاسی کوب وقتده بر، سیره‌کگنه ایکی‌ده بولادر. برکتونك فیللری کتوده بولغان فیل بالالرینه بیك یاغملی بولالر؛ هر برسینی تیگز صاقلاشالر، تیگز ایمزه‌لر. فیل بالاسی آلطی آیلق بولغانچه‌غه‌قدر آناسی آستونده‌غنه یوروب آنك سوتی ایله گنه تربیه‌له‌نه‌در. اول اوزی طوغان وقتده باری آرشین یارم بیوکلگنده‌گنه اولوب ایکی یل قدر آناسی یانندن آیورلمیدر. اما آکار ، تمام اوسوب بتوب ظور فیل بولو ایچون، ۲۵ - ۳۰ یل لازمدر.

فیللرنی هر یرده بیك آولیلر. آفریقاده آنلرنی، بیك کوب اشلرگه کیته تورغان، قیمتلی تشلری ایچون آولیلر. یلده کوب، کوب طوتوب اولترلگانلکدن آنده حاضر فیللر یلدن یل آزایالر. اما آسیاده آنلرنی اویره‌توب یورط حیوانی ایته‌ر ایچون تریله‌ی طوتالر. آنده فیللرنی اولترو حکومت طرفندن‌ده طیولمشدر.

فیللرنی تورلی روشچه آولیلر: یا ملطقلر وآغولانغان اوقلر ایله چقوب آطوب، یا ایسه یوری تورغان یوللرینه ظور بازلر قازوب شونده توشوروب اولتره‌لر. اما آسیاده آنلرنی تری کوینچه طوتار ایچون عجب تورلی حیله استعمال ایته‌لر: أوّل بر تورکم آوچیلر بر کتو فیللرنی یکلـگنه کیرتـه ایله أیله‌ندره‌لرده اوزلری شول کیرتـه آرتنده قوللرینه اوطلر طوتوب آنلرنی چقارمی تورالر. شول آراده ایکنچی آوچیلر آغاچ آراسینه بیك طازا ایتوب قویما قورالرده بر یرینه منگرمه‌لی- توشورمه‌لی قابقا یاصاب آچوب قویالر. بو وقتده، فیللرنی صاقلاب تورغان آوچیلر آنلرنی هر یاقدن قوا باشلیلر. بیچاره‌حیوانلر آری صوغلالر، بیری صوغلالر آخرده آچق قابقانی کوروب اوزلری بلمه‌سدن ایکنچی قویما اچینه کره‌لر وبیك نق طوزاققه طوتولالر. بو روشچه طوتولغان فیللر شول قدر قایغورالرکه آنلرغه قزغانمای قاراو هیچ ممکن توگلدر. بر آزدن بو قویما اچینه بر یول باشچی کشی‌ایله ایکی اویره‌نگان فیل کرتوله‌در. بونلر طوتولغان فیللر یانینه‌بارالرده اوّل بر فیلنك آیاغندن طازا چلبر ایله اویره‌نگان فیللرگه به‌یله‌ب طارتدروب چغارالر هم قولغه ایه‌له‌شسون ایچون ایه‌له‌نگان فیل ایله برگه آیرم بر یرگه بابوب قویالر. بار فیللرنی‌ده بوروشچه قیلغاچ بر نیچه‌کوندن صوڭ، وحشی فیللرده قولغه ایه‌له‌نگان یورط حیوانلری بولوب کیته‌لر.

ایه‌له‌نگان‌فیل‌شول‌یرنلگ‌خلقی‌ایچون‌بیك فائده‌لیدر. چونکه اول باشقه حیوانلر اشلی آلمی تورغان آغرا شلرنی‌ده اشلی آلادر. اسسی طرف خلقی‌فیلدن بوره‌نه‌طاشوته‌لر، ظور، ظورصابانلر ایله‌صابان‌سوردره‌لر، اولوغ طوبلرنی طارتدرالر، اوستینه اولتوروب یوریلر، طاغی باشقه بیك کوب تورلی خدمتلر ایتدره‌لر.

وحشی فیللر، ایرکنده یوز ایللی یل قدر عمر ایتسه‌لرده، طوتقونده اوتوز- قرق یلدن آرتق یاشی آلمیلر.

کرکدان وصو آیغری.

قوری یر حیوانلرینلگ فیلدن صولگ ایلگ ظوری کرکداندر. کرکدان فیلدن بر آز تبه‌نه‌گره‌ك اما آندان کوب خلقسز واوصال طبیعتلیره‌کدر. کرکداننلگ غایت قالون بولغان تیریسی کوره‌نسیمان صوری توسده وفیل تیریسی کبی یونسزدر. تیریسینلگ قالونلغی شول قدردرکه کوب اورنلرده قاتلاو، قاتلاوبولوب آصلنوب تورادر. کرکداننلگ گاوده‌سی نه قدر طوپاس بولسه‌ده اوزی غایت قاتی یوگوره‌در. بارماقلرنده فیلنکی کبی، کچکنه طویاقلری باردر. کرکداننلگ بورونی اوستونده بریا که ایکی شونداای ظور واوچلی موگزی‌باردرکه بو موگزی آرقه‌سنده اول هیچ بر حیواندن قورقمیدر. حتی یرتقچلرنلگ ایلگ قورقنچی بولغان قپلان‌ده آنلگ موگزی آستینه الـکسه سلامت قالمیدر. اگر بربر حیوان کرکداننی آلای، بولای آچولاندرسه‌قورقنچ جانوار باشینی ایوب ییل کبی آنلگ اوستینه بارا وکوچلی موگزی ایله آنی هواغه چویه‌در.

کرکدان آفریقاده‌و آسیانڭ اسسی یرلرنده بولادر. آفریقا کرکدانلرینڭ موگزی ایکی اولوب آسیا کرکدانلرنده بر گنه موگزدر. کرکدانلرنڭ آشاملقلری اوله‌ن ویافراق کبی نرسه‌لردر. آنلر کوب وقتده شول یر خلقینڭ ایگنلککلرینه کیلوب ایگنلرینی آشاب، خراب

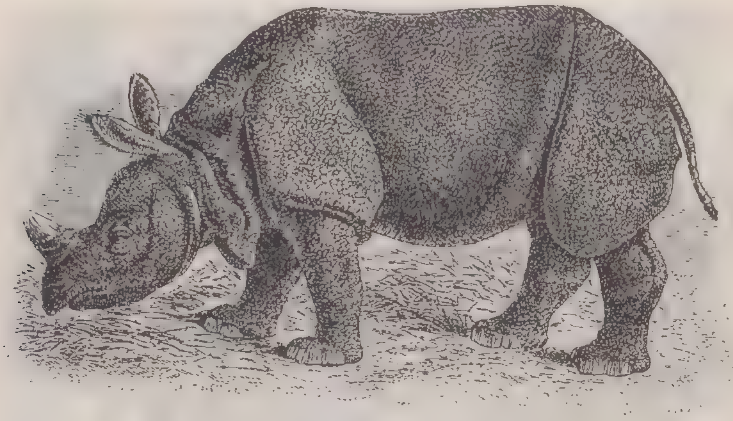

(رسم ۱۸۰) کرکدان.

ایتوب کیته‌لر. شول سببدن اول یرده‌گی کشیلر کرکداننی بیک طرشوب آولیلر. لکن آنی آولاو قورقنچلیدر؛ چونکه یکل جراحتلنگان کرکدان شول قدر قوتورادرکه آوچیلرنڭ اوستینه طوب طوغری هجوم قیل‌در. اگر آوچیلردن بره‌ری وقتنده قاچا آلمی قالسه، خراب! قوتورغان حیوان آنی موگزلرینه الوب هواغه چویه‌در. آتا بلوب آتماغان صورتده کرکداننڭ قالون تیریسینه ملطق یادره‌سیده تأثیر قیلمیدر. آتقان وقتده باشی وقورصاغی کبی یوقاتیریلی یرلرینه آطو لازمدر.

صو آیغری‌ده کرکدان کبی قالون تیریلی بر حیوان اولوب آفریقا قطعه‌سینه مخصوصدر. بو حیوان غایت آغر یوروشلی اولوب یونسز

گاودەسی شول قدر یوان وطوپاسدرکه گویا ایتدن بولغان بر کیسمەك کبیدر. بو اولوغ گاودەسی قصقەغنه آیاقلر اوستنده تورغانلقدن قورصاغی یرگه تیەر تیمسکنه یوریدر. بونك اوستینه دخی آنك قولاقلری غایت کچکنه اما آغزی افراطدرجەده

(رسم ۱۹۰) صو آیغری .

ظور اولغانلقدن بو حیوان شول قدر یامسز قیافتدەدرکه گویا بر سیمرمش دوگغز کبیدر. صو آیغری صونی بیك یاراتادر (شونك ایچون دە آنی صو آیغری دیب آتامشلردر). بتون تەولکنی صو اچنده یاطوب اوتکاره وباری آشار ایچونگنه صودن چغادر. بو حیوان صونی یاراتوب آندن

باشقه تورا آلماغانغه کوره کول ویلغه چیتلرنڭ گنه اقامة قیلادر.

صو آیغرینی کشیلر، تشلری وتیریسی ایچون، آولیلر. آنڭ تشلری واق تویاك نرسه‌لر یاصارغه تیریسی وحشی کشیلرگه قالقان یاصارغه کیته‌در. بعض وحشیلر آنڭ ایتینی‌ده بیك یاراتوب آشیلر. صو آیغری نه‌قدر یواش حیوان بولسه‌ده آنی آولاو قورقنچسز توگلدر. چونکه جراحتلنگان حیوان یارسوب کویمه‌ده‌گی آوچیلرغه هجوم ایته وبورونی ایله کویمه‌نی قابلاندروب آنلرنی صوغه توگه‌در. صو آیغرینی آولاوده صوده اجرا ایتل‌در؛ شویله که بر نیچه کشی کویمه‌گه اولتوروب چغالرده باوغه صابلانغان سونگیلر ارغتوب یاکه ملطقلر ایله آتوب اولتره‌لر.

آرسلان و قپلان.

آرسلان ایله قپلان دنیانڭ ایڭ قورقنچ یرتقچلرندندرلر.

آرسلان اوزینڭ مهابتلی قیافتینه، عجائب کوچینه کوره اوّلگی زمانلردن اوق «حیوانلرنڭ پادشاهسی» دیب آتالا کیلمشدر. آرسلان شول قدر مکمل ومانور صورتده یاراتلمشدر که تعریف قیلوب بترو ممکن توگلدر. آنڭ تیمردن قوّیوب یاصاغان شکللی طازا گاوده‌سی کوره‌ن یاکه قزغلت صاری توسلی قصقه‌غنه یون ایله قابلانمش اولوب باشی‌ من یونی وکوکره‌گی بر آز قارانغیراق توسده بولغان قویی یال ایله اورتولمشدر. بو یال آرسلانغه شول قدر مهابتلك بیره‌در که ایرکسز آنی حیوانلر پادشاهسی اسمینه لائق یاصیدر. آرسلاننڭ کوکره‌گی غایت کیڭ اولوب طاوشی شه‌ب وقاتیدر. کیچلرده آنڭ طاوشینی ایشتو ایله بار حیوانلر قورقشوب طب طن بولالر. عربلر آنڭ طاوشینی کوك کوکره‌وینه اوخشاتالر؛ درواقع آرسلاننڭ طاوشی کوك کوکره‌وی کبی گور لدیدر، هم شول قدر که، آقروب یبه‌رسه یر تتریدر.

آرسلاننك قوّتلی آیاقلرنده ماچینکی کبی قنیلی طور ، طور ترناقلری باردر. غایت یوان اولغان قویرغنده شول قدر قوّة باردرکه آنك ایله بهروب کشینی آیاقدن یقارغه قادردر . دخی قویرغینك اوچونه قلدن برچوق وچوق اچنه اونکون برترناق باردر. آرسلاننك

(رسم ۲۰ .) آرسلان.

آغزنده ایکی پار اولوغ واوتکون تشلر باردر. بو تشلر ایله ترناقلر آرسلاننك قورقنچلی قورالّلریدر . آرسلاننك دورت پوچماقلی دیب أیتورلك باشینك ایکی یاغنده ماچی مییغی کبی قاتی مییقلری باردر. کوزلری باشینه نسبة طور بولماسهلرده بیك کیلشلیلردر. آنك کوزلرنه

قپلان کوزلرنده‌گی شکللی اوصاللق وآچو أثری یوقدر. آرسلان، کوزلرینه قاراغانده، تون حیوانیدر. چونکه آنك کوزلری تونله کوندزگیدن یخشیراق کوره‌لر. شول سببدن آرسلان کون بویی اویاسنده یاتوب باری کیچ ایله‌گنه چقوب یوری وآو آولیدر.

آرسلان اوزینك اویاسینی اورمانلی صو بویلرنده‌یاطاغلی،طاشلی چوللرده بولغان اینکو یرلرده ومغاره‌لرده (طاغ تیشکلرنده) یاصیدر. لکن بو اویا آنك عمرلك یورطی توگلدر. چونکه تیره یاقده آوبتکاچ اول ایکنچی یرگه کیتوب اورناشادر. آرسلانلر هر وقت آتالی آنالیغنه بولوب یالغز، یالغز تورالر. آنا آرسلان آتاسندن بر آز کچره‌ك بولادر، آتا آرسلاننقی کبی یالیده بولمیدر؛ شولای ایسه‌ده آنا آرسلان‌ده بیك کیلشلی ومهابت قیافتلیدر.

آرسلان حیوانلرنی‌قپلان کبی هیچ کیرا کمسکه‌طونمی واولترمی‌باری قارنی آچقغان وقتده‌غنه طوتوب آشیدر. اما کشیگه خصوصا بالالرغه قوتورنولماسه هیچ تیمیدر.

یاز کوننده آنا آرسلاننك ایکی - اوچ بالاسی بولادر. آرسلان بالالری توغان وقتده قپلان کبی یوللی یوللی بولوب ظورلقلری ماچیدن آرتق بولمیدر. کچکنه آرسلانلر اوزآرا ماچی بالالری کبی اویناشالر. آنالری آنلرنی بیك یاراتا وبیك طرشوب صاقلیدر.

آرسلان بیك اوزاق یاشاوچه‌ندر. حتی طوتقونده‌ده آلتمش - یتمش یل قدر تورادر؛لکن طوتقونده‌غی آرسلانلر اوزلرینك ماتورلقلارینی شول قدر یوغالتالرکه آنلرنی آرسلان دیب أیتورلك‌ده بولمیدر. بالادن آلوب اویره‌تکانده آرسلان هرتورلی اشلرگه بیك آنصات اویره‌نه

وایه‌سینه‌بیك‌ایه‌له‌نه‌در. بونداى آرسلاننى ات‌کبى‌ایتوب خلق‌آراسنده بورتوده ممکندر.

قپلان یاکه یولبارص ـ آرسلاندن اوزینك یوللى، یوللى تیریسى ویاوز طبیعتى ایـله آیرلادر. قپلان‌ده آرسلان کبى ظور وقورقنچ بر یرتقچدر. لکن آکثار قاراغانده بیك کوب اوصال ویرتقچراقدر.

(رسم ۲۱.) قپلان.

اول، کیراك بولسه‌ده، بولماسه‌ده، هرحیوانغه حتى آدملرگه‌ده هجوم ایته‌در. قپلانلرنك بولا تورغان یرلرى آسیا قطعه‌سیدر؛ باشقه قطعه‌لرده اول هیـچ یوقدر. آنلرده آنك اورنینه لیاپارد، پانتیرا کبى آندن کچره‌ك بولغان باشقه یرتقچلر بولادر.

قپلاننك طشقى قیافتى اوشبودر: قورقنـچ، کاکرى ترناقلر ایـله

قورالانغان وبر صوغو ایله کشینی اولتره آلا تورغان، دورت، قوّتلی آیاق اوستونده قارا یوللی ؛ قویی صاری توسلی تیری ایله قابلانغان گاوده اولتورادر. بو گاوده آرت طرفدن قوّتلی بر قویرق ، آلدی طرفندن شاقدای ظورغنه توگاراك باش ایله تمامله‌نه‌در. باشینڭ آرت طرفنده، ایکیسی ایکی یافده دیب أیتورلك، ایکی قولاق اولتورادر. آغزی آرسلاننقی کبی اوتکون تشلر ایله قوراللانمشدر. اوط اویناب تورا تورغان وقارانغیده بیك یخشی کوره تورغان کوزلرنده شول قدر اوصاللق ویاوزلق بلنوب تورادرکه، طبیعتینی هیچ بلمگان کشیگه‌ده ، کوزلرینه قاراب آنڭ غایت اوصال یرتقچ ایدکینی بلو ممکندر.

قپلان بولغان یرلرده‌گی کشیلر بو یرتقچدن شول قدر ضرر کوره‌لرکه آرسلاننڭ‌ده باشقه حیوانلرنڭ‌ده زیانلری بوکار قاراغانده هیچ نرسه توگلدر. قپلاننڭ ضرر کیتروی یورط حیوانلرینی آشاوی ایله‌در. قپلان کوبره‌ك وقت حیوانلر صواچه‌رگه کیلگان چاقده صو بوینده قامش آراسنده قاچوب توروب ، یخشیراق حیوان طوغری کیلگانده کینه‌تدنگنه سیکروب چقوب طوتاده تیزگنه آرقاسینه صالوب اوزینڭ تورا تورغان یرینه آلوب کروب کیته‌در. آرقاسینه کوته‌روب کیته دیگانگه عجبله‌نلمه‌سون ، چونکه قپلان شول قدر کوچلیدرکه آرقاسینه اوگزکبی اولوغ حیوان صالغان حالده‌ده قاتی چابوب بارو آکار هیچ نرسه توگلدر. مقصودقه کیله‌لم: قپلان اوزینڭ طوتقان نرسه‌سینی طویغانچی آشاغاچ قالغانینی ایکنچی آشارغه جیوب قویادر. تمام آشاب بترگاچ ینه ایکنچی حیوان آولارغه کرشه‌در.

کوبسنچه قپلانلر بر آول تیره‌سنده ایکی اوچ بولالر. بونلر یل بوینچه آول خلقینه بر نیچه شه‌ر مڭ صوملق ضرر کیتره‌لر. قپلانلر

حیوانلرنیغنه هلاك ایتو ایله قناعتلەنسەلر یارارده ایدی، لکن شوندای قپلانلر باردرکه طوغری ڪیلگان صایون کشیلرنیده طوتوب آشیلر. قپلان اصلده کشیگه تیەرگه قیمیدر؛ اما بر مرتبه آنڭ ایتینی طاتوب قاراغانــدن صوڭ هر وقت آدمــلرنیگنه صاغالاب یوری باشلیدر. بوندای، کشی‌آشاوچی قپلانلر ترناغندن هر یل نیچه شەر یوز کشی هلاك بولمقەدر.

کشیلرقپلاننی تبریسی ایچون‌ده باشقەسی ایچون‌ده توگل، باری ضررلی بولغانلغی ایچونـگنه آولیلر. قپلانغه آونی تورلیچه یاصیلر: بعضا ملطقلر ایله آتوب اولترەلر، بعضا باز قازوب قویوب طوتالر. بو روشچه بازغه توشوروب طوتقانده قپلاننی تری کیلوش‌ده آلورغه ممکندر، شویلەکه أوّل بازاوستینه غایت قاتی قامشدن یاصالغان اولوغ وتوبسز بر چیتلك قابلاب قویالر، صوکره چیتلك آرقلی بازنی کومه باشلیلر؛ تری قپلان البته بالچق آستونده قالمی، اوتوری اوستکه چغا بارا وشول روشچه، باز کوملوب بتکاچ چیتلك اچنده قالادر. بوروشچه طوتولغان قپلاننڭ حالی بیك قزقلی بولادر: آچوی قابارغان یرتقچ نـه قدر چیتلـکنی کیمروب باراسەده آنڭ تشلری قلتی قامشقه هیچ أثر قیلمیلر، شونلقدن قپلان افراط یارسی ودولیدر.

هندستانده‌قپلانلرنی‌بوتورلی‌آولیلر:برنیچه‌فیلنڭ‌اوستینه‌اولتورور ایچون یاشچیك کبی نرسەلر قویالرده شونده برنیچه آوچیلر اولتوروب قپلانغه ملطقلردن اتالر. بوحالده آتلرغه یرتقچنڭ هجومندن قورقنچ بولمیدر. اگرده قپلان فیلنڭ‌اوزینه هجوم ایته باشلاسه اول‌آنی‌بورونی ایله ارغتوب بەروب یاکه تشلری ایله قاداب اولترەدر. لکن‌شوندای واقعەلرده بولادرکه جراحتلەنگان حیوان فیلنڭ اوستینه سیکرەدر. بو

وقتده یا فیل آنڭ انوی سببلی آوادر، یا که فیلان آنڭ اوستینه الهـ گوب قالوب فیل ایسه‌قورقوودن هیچ نرسه کورمای قوتوروب‌چابادر.

هندستانده بو ضررلی حیوانلرنی بترو ایچون بر تورلی حیله طابمشلر: هر بر فیلان ایچون اولترگان کشیسنه حکومت طرفندن برنه قدر مکافت (آقچه) بیرولەدر. کشیلر ایسه‌آقچه ایچون نیچکگنه بولسه‌ده آنی اولتروگه طرشالر.

توه.

آسیاو آفریقانڭ اسسی طرفلرنده بولغان چوللرده توروچی خلقلر ایچون ایڭ کیرا کلی بولغان یورط حیوانی توه‌در (خلق آراسنده دویه دیب یورتلور). توه‌نڭ یواشلغی وتوزملیلگی ضرب مثل حکمینه کرمشدر.

توه اوز درجه‌سنده یخشی‌اوق ظور حیوان اولوب بیوکلگی اوچ-دورت آرشین قدر بولادر. توه‌نڭ عجبره‌ك بولغان اعضالری مویونی ایله آرقاسنده‌غی اورکچی‌در. بو اورکچ دیگان نرسه توه‌نڭ آرقاسنده مایدن بولغان بر تونگا کدر. بو اورکچ بعض جنس توه‌لرده ایکی اولوب گویا ایه‌ر کبی توراد. توه‌نڭ مویونی غایت اوزون وکاکری اولوب اوستونده صارق باشینه اوخشاغان باشی اولتورادر. آیاقلری‌ده غایت اوزون اولوب آیاغنده ایکی طویاغی باردر؛ لکن بو طویاقلر صغر صارق کبی حیوانلرنڭ طویاقلرندن بر آز آیری‌لالر، شویله‌که آنڭ طویاقلری ترناق کبی آلده‌غنه اولارق آیاغینڭ آستونده طابانی منده‌ر کبی قاباروب چقمشدر، یورگان وقتده توه اوشبو طابانی ایله ئنه باصوب یوریدر.

توەلر بولماسەایدی چوللردە یورو هیچ ممکن بولماس ایدی ، توە هیچ بر حیوان‌یوری آلمی‌تورغان‌قوملی وصوسز چوللردە هیچ مشقتسز یوریدر. آشاو اچوطوغریسندە شول قدر چدامدرکە آتنا ـ اون کون مقداری‌قزوچول‌اچندەبر نرسە آشامی‌اچمی باراآلادر. آشاغان صورتدەدە قورو‌ب‌بتکان. قاتی‌اولەنلر ایلە قناعتلنەدر. توەنی‌آشامایںچە اوزاق‌چدانا تورغان نرسە اوزی‌نك اورکچیدر. توەآشاماغان وقتدە اورکچنك گی‌مایی

(رسم ۲۲.) ایکی اورکچلی توە.

آز. آز آش قازانینە توشە بارادر. شول سببدن اوزاغراق آشامی تورسە آنك اورکچی بیك کچرەیە حتی بعضابتەدردە. توە صونی‌دەاوزی ایلە برگە آلوب یوریدر، شویلە‌کە آنك آش قازانینك اچندە بال کەرەزی کبی کچکنە، کچکنە صاوتلر باردر؛ بر مرتبە طویغانچی اچکاچ صو شول صاوتلرغە طولوب قالا وکیراك وقتقە قدر صاقلانادر.

توه‌لر ایله چولده یورگانده آنلرنی بری آرتینه برینی تزوب کاروان اینوب یورته‌لر. بوندای کاروانلر نه قدر ماللر ایله نیچه شهر ملك چاقرم یرلر یوریلر.

توه غایت قورقاق حیواندر. کاروان بارغانده بر توه‌نك آیاق آستوندن قویان سیکروب چقامه، کوزینه بر ای یوم طاش فلان کورنه‌مه، اوستوندن، تویه‌گان نرسه‌سی ایشلوب توشه‌مه شول وقتده اول توه قورقوودن قاباارغانینی بلمای بریاقغه چابوب کیته‌در؛ اوزلری هیچ نرسه‌بلمه‌سه‌لرده آنك آرتندن باشقه توه‌لرده قاچارغه طوتونالر. اگر بر توه‌گه بوری هجوم ایتسه، قوّتلی آیاغی ایله آنی تیبوب اولترو اورننده، توه باری آقرینه وتوکرینه‌در.

توه‌نك هر نرسه‌سی اشکه کیته‌در: ایتینی آشیلر، سوتینی اچه‌لر، یونندن کییز وباو کبی تورلی نرسه یاصیلر؛ لکن سوتی غایت قویی واویره‌نمگان کشی ایچون آغردر.

توه‌نك برگنه بالاسی بولادر. بونوه بالاسی طوغاچده غایت ضعیف وکچکنه بولادر. آکار ایکی یاش طولغاچ یورونینی تیشوب باو اونکه‌ره‌لر (بو باو آنی یورتور ایچون دیلبگه بولادر). بو وقتده آنی یوکسزگنه کاروانلر یورورگه وبورونندغی باوندن طارتقاچ چوگارگه (تزله‌نوب یاطارغه) اویره‌ته‌لر. اوچ یاش طولغاچ آکار آطلانوب یوری باشلیلر. اما دورت یاشی طولمیچی یوك تویه‌رگه یارامیدر.

توه، اوستینه اون — اون‌ایکی پود نرسه تویه‌گان حالده، کونینه قرق چاقرم بارا آلادر. توه اوزی اوزاق عمر ایتسه‌ده اوتوز یلدن آری کشیگه خدمت ایته آلمیدر.

توه قوشى.

جنوبى آفريقانك صحرالرنده عجائب تورلى بر قوش بولادر. بوقوشنى توه‌قوشى ديلر. آكار بواسمنى، كوب جهتدن توه‌گه اوخشاغانلغى ايچون، بيرمشلردر. در واقع اول، توه‌گه بيك اوخشيدر: مويونى توه‌نكى كبى اوزون وكاكرى اولوب آياقلرى‌ده بعينه آنقى كبى اوزون، قوّتلى وايكيگنه بارماقليدر. باشى گاوده‌سينه نسبة كچكنه‌ره‌كدر. مويونى ايله آياقلرندن باشقه يرلرى يالتراوقلى قارا توسده بولغان يون ايله قابلانمشدر. بويونلرغه‌باشقه، قويرغنده‌وقاناتلرنده‌ينه برتورلى اوزون ويومۇشاق قاوريلرى باردركه غايت ماتور بولغانلقلرندن تورلى زينت نرسه‌لرى ياصارغه‌كيته‌لر؛ شونلقدن آنلرنك بازارى قيمتدر. بارسندن‌ده بيگره‌ك توه قوشى اوزينك ظورلغى ايله مشهوردر، شويله‌كه اول بتون دنيا قوشلرينك ايك ظورى وبيوگيدر؛ بويى يردن باش توبه‌سينه‌قدر دورت آرشين چاماسنده اولارق آط اوستينه آطلانغان كشى‌نك باش توبه‌سينه‌بورونينى‌قويوب تورا آلادر. آغرلغى اوچ پود چاماسنده‌در. توه‌قوشينك قاناتلرى غايت كچكنه وكوچسز اولارق اوچار ايچون لازم بولغان قاوريلرى‌ده يوقدر. شول سببدن توه قوشى هيچ اوچمى بلكه اوچواورنينه تورورلق قدر قاتى يوگوره آلادر. اگر يوگورگانده ييل‌ده آرت طرفدن ايسسه اول اوزينك قصقه قاناتلرينى ييلكن كبى كوته‌روب شول قدر تيز يوگوره‌دركه ايك يخشى آطلر ايله‌ده آرتندن قووب يتو چيتون بولادر.

توه قوشى حقنده قزقلى بر حكايت سويليلر: توه قوشى «مين توه» ديب ماقتاناايمش؛ كشيلر آكار «توه بولسه‌ك اوستوكه يوك تويبيك!»

دیسه‌لر، « مین قوش » دی ایمش؛ «قوش بولسه‌ڭ اوچ !» دیسه‌لر، ینه « مین توه » دی ایمش.

توه قوشی اوزینڭ آشاوده طالمسزلغی ایله‌ده توه‌گه اوخشبدر. اول کوب وقت قاتی اوله‌نلر واق حشراتلر آنلر بولماغانده معلاسینی طولترور ایچون طاشلر، قوملر ایله قناعتلنه‌در.

(رسم ۲۳.) توه قوشی.

دخی توه قوشلرینڭ قزقلی عادتلرندن بری آفریقاده بولاتورغان یوللی، یوللی قر آطلری ایله برگه‌ظور دوستلقده تورولریدر. بو دوستلق یونلر آراسنده هیچ سببسز یاصالماغان، بلکه بو ایکی تورلی حیوانلرنڭ هر برلرینه فائده‌لی بولغانلغی ایچون یاصالغان؛ شویله که توه قوشلری یخشی ویراق کوره‌لر، ناچار ایشوته‌لر، اما قر آطلری بالعکس ناچار کوره‌لر، یخشی ایشوته‌لر؛ شولای بر برسینه یاردم ایتوشوب توروی بونلرغه بیك اوڭای بولادر. بوندن باشقه دخی قر آطلری، قورالسز توه قوشلرینی دشمانلرنڭ هجومندن طویاقلری ایله صاقلاب فائده کیتره‌لر.

توه قوشلری یه‌ورقه‌لرینی چولنڭ قوری قومینه صالالر. آنلر

دخی،باشقه قوشلر کبی، يمورقه‌لرينی هر وقت باصوب‌ده ياطميلر. کوندز اول خدمتنی قوياش أدأ قيلادر؛ اوزلری ايسه يمورقه اوستونده کيچ ايله گنه اولتورالر. دخی آنلرنڭ اويالری‌ده باشقه قوشلرنقی کبی توگلدر. آنلر اوتوز قرق يمورقه‌نی بر اوياغه صالالرده شونلرنی جيناولاشوب باصوب چغارالر. توه قوشينڭ يمورقه‌سی شول قدر ظور بولادرکه‌يکرمی دورت طاوق يمورقه‌سينه برابر کيله‌در. آغرلغی اوچ قداق چماسنده‌در. بونداى يمورقـه ايله دورت آچ کشی بيك يخشی طويا آلالر. يمورقه‌دن ياڭا چققان توه‌قوشی بالالری طاوق ظورلغنده بولارق بر آزغه قدر آنالری صالغان يمورقه‌لر ايله گنه تربيه‌له‌نه‌لر.

آدملر توه قوشلرينی يوقاريده أيتولگان قيمتلی يونلری ايچون آوليلر. آولاغانده ياآنلرنی غايت يوگروك آطلر ايله قووب تمام آريتوب اولتره‌لر، ياکه‌آوچی اوزی توه‌قوشی بولوب کيونوب آنلرنی آلدالاب اولتره‌در. بونداى آوبيك قزق‌روشده بولادر: آوچی اوزينڭ‌اوستينه، توه قوشينڭ تيری يسينی قابلاب آنڭ تنی کبی ايتوب ياصالغان،برمنده‌رقويا، برقولينه توه قوشينڭ باشينی وموبونينی‌کيورتکان طاياق، ايکنچی قولينه اوق‌ايله جايه طوتـادر. بولای‌کيونگان آوچی توه قوشی کـتوی آراسينه بيك آنصات کره آلادر: توه قوشلری آنی اوزلرينڭ قارنداشلری ديب بلوب ياقن يبه‌ره‌لر. اوشبو وقتدن فائده‌له‌نوب آوچی‌ده چيره‌م آشاغان کبی قولنده‌غی طاياقنی يرگه ايه‌ده بر قوشنی صايلاب آکار اوزينڭ اوغينی اولتورتادر. قاتی يارالانغان بيچاره قوش طبرچنوب يرگه يغلو ايله بتون کتوياق يافقه طارالوب بته‌در. آوچی ايسه اوستوندن تيرينی طاشلاب يغلمشنڭ اشينی بتره‌در.

بوندن باشقه دخی توقوشه لمرينڭ يمورقه‌لری‌ده آدملر طرفندن

کوب جیولغانلقدن بو قوشلر یلدن یل آز ایمقده‌درلر. توه قوشلرینك بر زمان بتونلای بتووندن قورقوب بعض یرلرده آنارنی طوتقونده آصری باشلامشلردر. بو صورتده آنلرنك اوزلرینی اولترماینچه یونلرینی آلمق ممکندر.

طوطیلر، آق بابالر وچبن قوشلری.

بو اورنده، اسسی طرفنك مشهور قوشلرندن بولغان طوطیلر، آق بابالر وچبن قوشلری حقنده بر آز سویله‌ب کیتو لازم کورلدی.

١) طوطیلر اوزلرینك آدم کبی سویلی آلولری ایله هر کمگه معلوم بولغان قوشلردر. طوتلوب اویره‌تلگان وقتده آدملرکبی سویله‌شورگه وهر تورلی حیوانلرکبی قچقرورغه اویره‌نه‌لر. آنلرنی بویله سویله‌شورگه قادر ایتکان نرسه قالون وایتله‌چ تللریدر. طوطیلر غایت طاوشلی قوشلردر. آنلرنك طاوشلرندن بتون اورمان یاڭغری وآنده یورگان کشینك قولاغی طونادر. طوطیلرنك باشلری توگاراك بورونلری یرتقچ قوشلر نقی‌کبی کاکریدر. لکن آنلرنك بورونلری شونك ایله آیورلادرکه: یرتقچ قوشلر نقی کبی آستدن واوستدن یانچلگان اولمایوب یان یاندن یانچلمش بولادر.

طوطیلرنك آیاقلری، هر وقت آغاچ اوستلرنده‌گنه یورور ایچون، یاراتلمشلردر. طوطی‌یرده، آغاچده یورگان کبی آنصات یوری آلمیدر.

طوطیلر اسسی طرفلرنك هر یرنده بولالر. آنلرنك طاوق ظورلغنده بولغانلری اولسه‌ده بیك کچکنه بولغانلری‌ده باردر. بو قوشلرنك ظورلقلری تورلی، تورلی بولغانی شکالی توسلری‌ده تورلی بولادر.

مثلا « کاکادو » دیگان آوستراليا طوطیلری آق توسده ، باشقه‌لری قزل ، یاشل ، قارا یاکه چوار توسلوده بولالر.

بعض طوطیلرنڭ قویرقلری عادی اوزونلقدہ بولسه‌ده بعضیلرینکی بر آرشین قدر اوزون بولادر. طوطیلرنڭ آشاغان نرسه‌لری اسسی طرف اورمانلرنده اوسه تورغان یمشلر واورلقلردر.

۲) آق بابالر اسسی طرفلرنڭ یرتقچی قوشلرندن اولارق بر نیچه توریلری باردر. آنلرنڭ بعضیلری طاغلرده ، بعضیلری چوللرده توروب کوبسنچه اولکسه ایله طوقلانالر. آق بابالرنڭ ایڭ ظور ومشهورلری آمریقاده‌غی « قوندور » اسمنده بولغان آق بابالر اولارق قالغانلری واق واول قدر مشهور توگلدرلر؛ آنلردن باشلیچه مشهورلری آفریقاده‌غیلریدر. بونلر نرسه تیز چری تورغان ، اسسی آفریقاده اولکسه‌لرنی آشاب ، یوق ایتوب کوب فائده کیتره‌لر.

(رسم ۲٤ .) طوطی .

قوندور جنوبی آمریقانڭ بیوك طاغلرنده بولا تورغان بر قوش اولوب اوچا تورغان قوشلر آراسنده ظورلغی جهتندن برنچیدر.

قوندورنڭ گاوده‌سی قالون وطوپاسدر. لکن شولای بولسه‌ده ، قاناتلری غایت قوتلی بولغانلقدن ، اول باشقه قوشلرغه قاراغانده‌ده یخشیراق اوچادر. قاناتلری شول قدر اولوغدرکه جایوب ییه‌رگان وقت ایکی قانات اوچلرینڭ آراسی ایکی‌ساژین قدر بولادر. شونلقدن

قوندور، باشقه قوشلر منه آلمی تورغان، ٧ - ٨ چاقرم بیوکلکگه منه وقاناتلرینی، جایگان حالده حرکتسز قالدروب، یوقاریدن اوزینه رزق قاراب یوریدر. قوندور کوبره‌ك اولکسه ایله قناعتلنسه‌ده بعضا صارق کتولرینه وهر تورلی کییك حیوانلرغه‌ده هجوم ایته‌در؛ شول‌سببلی هر حیوان قوندوردن خوفلنه‌در. ظورلغینه کوره قوندورنڭ کوچی‌ده افراط اولوب صارق وبوزاو کبی حیوانلرنی اول بیك آنصات کوته‌روب کیته آلادر. شولای بولسه‌ده‌اوزی کشیگه هیچ بر وقت تیمیدر.

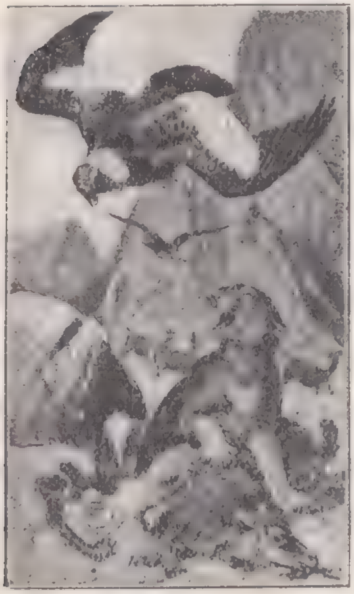

(رسم ٢٥ .) قوندور.

کوزلری ایله کورگان برکشی قوندور حقنده بویله سویلیدر: «طاغ قریینده بر آط اولکسه‌سی یاطا. آنڭ یانینه، صیلانور ایچون، هر تورلی نوعدن قوشلر جیولغانلر؛ آنده قارغالرده، قوزغونلرده، قارا قوشلرده، باشقه یرتقچی قوشلرده بار. مونه بر وقت کوکده قارامچق کورندی.

اول همان ظورایا، همان توبه‌ن توشه؛ یاقنلاشقاچ بلندیکه اول غایت بر الوغ بر قوندور اولوب، اولکسه‌نی آشار ایچون کیله ایکان. آنی کورو ایله بار قوشلر، حتی «قوشلر پادشاهی» قارا قوش‌ده، آچی، آچی قچقرشوب چیتکه‌ره‌ك کیته‌لر. قوندورده غایت تکبرلك ایله آشارغه طوتونادر.»

قوندور کوز قاراشقه قارا قوش‌کبی مهابت کورنمیدر، چونکه طوپاس گاودەسی. اوزون آیاقلری، کورکه‌نکی‌کبی اوزون، قزل ویۇنسز مویونی آنی شقسز قیلمقده‌درلر.

قوندور اوزینڭ اویاسینی آدم ایرشه آلماسلق بیوك وتکه طاغلرده یاصی وشونڭ ایکی - اوچ بالاسینی تربیه‌له‌ب اوستره‌در. قوندورنڭ بالالری یمورقه‌دن چققان وقتده بیك شقسز وبتونلای یۇنسز اولارق اوزاق زمان اویاده یاطالر.

کشیلر قوندورنی، اوزلرینڭ کتولرینه ضرر کیترگانلگی ایچون، آولیلر. آنلرغه آو بعضا بو روشچه یاصالادر: بر یرگه بر نیچه قازق قاغوب اوستینه توبه کبی ایتوب آرقلی، تورقلی آغاچلر بەیلیلرده آنڭ اوستینه ظورغنه، آط یاکه صغر تیریسی یابالر. بوتیری اوستینه بر اولگان صارق صالوب بیك نق بەیلەب قویالر هم تیری اوستینه المه‌کلەب یاصالغان باولر قویوب اوچلرینی قازقلرغه بەیلیلر. بو اشلر تمام بولغاچ بر آوچی تیری آستینه کروب یاطاده باشقەلری چیتده قاچوب تورالر. بو وقت قوندورلر آنق آزقنی کوروب کوته‌روب کیتەرگه کیلسه‌لرده، اول بەیلەولی بولغانلقدن، شونده‌غنه آشارغه یابشالر. بو وقتڭ آنلرنڭ کوبسینڭ آیاقلری المه‌کلر اوستونڭ بولادر.

اوشبو وقت تیری آستونده‌غی آوچی‌ده یوقلاب یاطمی، اول باولرنی آقرنغنه طارتاده، المه‌کلر قصلوب قوشلرنی آیاقلرندن بەیلەب قویالر. بوندن صوڭ قاچوب تورغان آوچیلرغه، چغوب آنلرنی کوسه‌کلر ایله بەروب اولترۇرگه‌گنه قالادر.

٣) دنیانڭ ایڭ کچکنه قوشلری چبن قوشلریدر. آنلرنڭ ایڭ ظور دیگانلری‌قارلیغاچدن ایکی اولوش کچکنه اولارق ایڭ کچکنه‌لری

توکلی توزادن آزغنه ظور بولالر. بوندای کچکنه‌لرینك یمورقه‌لری بورچاقدن‌ده کچکنه لولوب آنلردن چقغان بالالر ایك کچکنه چبن قدرگنه بولالر. (بوقوشلرنی توه قوشی ایله چاغشدروب باغگز!).

چبن قوشلری آیاقلری وقاناتلری ایله قارلیغاچقه بر آز اوخشاسه‌لرده، اوزلرینك اوزون بورونلری وماتور یونلری ایله آنلردن آیورلالر. بو قوشلرنك یونلری قویاشده شول قدر یالتریدرکه قوش آلتوندن واصل طاشلردن یاصالمش کبی کورنه‌در. آنلرنی شول ماتور یونلری ایچون‌ده آولیلر! ملطق ایله آتلدقده یونلری بوزلغانلقدن آنلرنی قوم یا صو سیبوبکنه طوتالر. کچکنه قوشچقلرنی یرگه توشورو ایچون بوده یته‌در.

چبن قوشلری هر وقت هواده اوچوب یورور ایچونگنه یاراتلمش کبیلردر: آنلرنك آیاقلری غایت کچکنه وضعیف اولغانلقدن، آغاچقه قونغان وقتلری بیك آز بولا. آنلر بتون کونلرینی چاچکدن چاچکگه اوچوب اونکاره‌لر. آشاملقلری قارلیغاچنقی‌کبی چبن، چرکی کبی حیوانلر بولسه‌ده چبن قوشلری آنلرنی قارلیغاچلرکبی اوچقان وقتده هوادن طوتمایوب چاچکلر آراسندن اوزلرینك اوزون بورونلری ایله ازله‌ب آلوب آشیلر.

چبن قوشلری اویالرینی مامقدن آغاچ یافراقلرینه یابشدروب غایت ماتور ایتوب یاصیلر. بعضا، بوندای کچکنه قوشلر اوزلرینك آیاقلری وبورونلری ایله‌گنه بوندای یخشی وماتور ایتوب نیچك اشلی آلدیلر ایکان؟ دیب عجبله‌نرلك بولادر.

چبن قوشلری هرقطعه‌نك اسسی طرفلرنده اولارق تورلی نوعلرگه بولنه‌لر. بو نوعلر بر برندن ظورلقلری، کچکنه‌لکلری، قیافتلری وتوسلری ایله آیورلمقده‌درلر.

اسسی طرفلرده‌غی زاحفه وحشراتلر.

اسسی طرفلرده‌غی‌کبی ظور کرتنکله‌لر (*)، زهرلی یلانلر، ایری حشراتلر (**) دنیانك هیچ بر یرنده یوقدر.

۱) آفریقا، آسیا وآمریقانك اسسی یرلرنده‌گی کول ویلغه بویلرنده عجائب ظور، قورقنچ ویرتقچ کرتنکله‌لر بولادر. تمساح دیوب آتالنا تورغان بو کرتنکله اوزینك قیافتی ایله بزنك کلته یلانغه تماماً اوخشیدر. تمساحنك آسیاده بولا تورغانینه «غاویال»، آمریقاده غیارینه «قایمان» هم «آللیغاتر»، آفریقاده غیسینه عادی «تمساح» دیلر. بوصوکغی، آفریقاده بولا تورغانی، باشقه تمساحلرنك بارسندنده ظورراقدر؛ حتی آنك اون ایکی آرشین اوزونلغنده بولغانلری بولا ایکان. قایماننك آفریقا تمساحلرندن آیورلوی آغزینك قصقه ویوانلغی ایله، غاوْیالنك آیورلوی بالعکس آغزینك اوزون ونچکه‌لگی ایله‌در.

تمساحنك بتون تنی غایت قالون وقاتی قابقلر ایله قابلانمش اولوب حتی بعض یرلرینی ملطق یادره‌سی‌ده تیشه آلمیدر. تمساح بتونلای صو حیوانیدر، شونلقدن کوب اعضالری صوده تورور ایچون مخصوص یارالمشلردر، مثلا بارماق آرالری صوده یوزه‌ر ایچون تیری ایله توتلاشمش هم قولاق وبورون تیشکلرنك صو اچنك وقتك قابلانا تورغان قابقاچلری باردر. تمساح صو اچنده قپلان‌کبی یگل حرکتلی وغایت کوچلیدر؛ کوچی شول قدر درکه آدمنی، اوگزنی حتی توه‌نی صو آستینه اوستوره‌ب توشورورگه قادردر. لکن صوده نه قدر قوّتلی ویگل بولسه،

(*) کرتنکله‌لر ـ کلته یلان جنسندن بولغان یرده سورنوچی حیوانلردر.
(**) حشراتلر ـ چبن، چرکی، قورت، قوڭغز کبی واق حیوانلردر.

تمساح قوریده شول قدر ضعیف و آغر حرکتلیدر؛ صوده نه قدر قورقنچ بولسه، قوریده شول قدر قورقنچسزدر. شول سببدن‌ده صوده وقت کشیگه هجوم ایتونی هیچ شیگه صانامی تورغان تمساح، آنی قوریده اوچوراتسه تیزره‌ك صوغه تابا قاچو یاغینی قاریدر.

اسسی طرفلرده بولا تورغان یغمورلی وقتنی تمساحلر غایت سویه‌لر؛ أما قوری وقتلرده صولر کبیکاچ آنلر تمام عاجز اولوب کول

(رسم ٢٦.) تمساح.

ونهر توبلرنك گی بالچقنی قازوب کروب شونده ایکی اوچ آی یوقلیلر. بوندن باشقه وقتلرده تمساح قوریغه کوب چغوب یورمیدر؛ باری کون قزونده‌غنه، یلنور ایچون، یارده‌غی قوم اوستینه چغادر.

تمساح یرتقچلردن بولغانغه کوره آشاغانی بالقلر وقوری یر حیوانلریدر. قوری یر حیوانلرینی اول صویانینده‌غی قامش آراسینه

قاچوب توروب، صو اچه‌رگه کیلگان حیوانلرغه کیناتدن هجوم ایتوب طوتادر. شول روشچه بعض وقت انسانلرده تمساحقه آزق بولالر.

تمساحدن باری برگنه حیوان قورقمیدر، اول‌ده «تروخیلوس» اسملی کچکنه‌گنه بر قوشدر. تمساح، توگل بو قوشقه ضرر تییرو، آنڭ ایله یاقن دوستلقده تورادر، سببی‌ده اول قوشنڭ تمساحقه بر نیچه فائده کیترویدر؛ مثلا اول تمساحنڭ تنینه یابشقان قورتلرنی وتش آرالرینه کروب قالغان ایتلرنی آشیدر. لکن ایڭ ظور فائده‌سی شولدرکه تمساحقه قاراولچیلق خدمتی ایته‌در، شویله‌که آغر حرکتلی تمساح یرده یاطقان وقتده تروخیلوس نیره یاقغه اوچقالاب قارانا تورا ونیچك بر خطر بارلغینی سیزسه قاتی قچقروب اوچوب کیته‌در، تمساح ایسه بونی کوروی ایله آکلی وتیز گنه صوغه کروب قاچادر. شونڭ ایچون بو قوشنی «تمساحنڭ صاقچیسی» دیب آتامشلردر.

آناتمساح کوبسنچه یکومی - اوتوزلاب یمورقه صالاوآنلرنی‌بریاشرن یرده اوزحاللونچه قالدرادر. لکن آنلرنی بتونلای‌اوك طاشلاب بتورماینچه یش، یش یانلرینه‌باروب قاری‌وطکلاب توراادر؛ اگر اول، یمورقه اچنده چییلداغان طاوش ایشتسه آنی واطوب بالاسینی چغارادر. تمساح بالالری یمورقه‌دن چقغان کوندن باشلاب یالغز باشلرینه کون کوره باشلیلر. اگر یمورقه‌لرنڭ بارسندن‌ده‌تمساحلر چغاقالسه‌بوقورقنچ حیواننڭ نسلی افراط درجه‌ده اوچور ایدی. لکن باشقه حیوانلر اول یمورقه‌لرنی کوب مقدارده آشاب هلاك قیلغانلقلرندن اول قدر اورچی آلمیدر. تمساحلرغایت اوزاق یاشی تورغان حیوانلردن اولوب، حتی یوز یاشدن آتغراق یاشاگانلری بولا ایکان.

۲) اسسی طرفنک یلانلرندن ظورلغی ایله مشهور بولغانی «بوآ» اسملی یلاندر. بو یلان شول قدر ظوردرکه بویی اون آرشین چاماسنده یوانلغی کشی بوطی قالونلغنده بولادر. بوآ یلانی اوزی، ظور بولسه‌ده زهرسز یعنی چاقمی تورغان یلاندر.

قوش کبی واق وکجه کبی ایری حیوانلرده بوآغه آزق بولالر. اول قارنی آچقفاچ بر یوان آغاج بوطاغینه چولغاناده باشینی برطرفدن برطرفقه یورتوب آونی کوزلی. شول وقتده یاقندن بر قرکجه‌سی یا باشقه بر حیوان اوتسه اول درحال آغاچدن چیشلوب توشه‌ده آقرنغنه، طوتاچق حیوانی یانینه اورمه‌له‌ب بارا، باروب یتکاچ تیزگنه هجوم ایته‌ده بیچاره‌غه چولغانوب بیك قاتی قصه‌در. اول آنی شول قدر قصه‌که حیوانننگ سویاکلری تمام تتلوب بتوب

(رسم ۲۷.) بوآ.

اوزی برقامردن ئوه‌له‌ب یاصالغان نرسه شکلینه کره‌در. بوندن صوك یلان چیشلوب هلاك ایتولگان حیواننی آقرن، آقرن یوطارغه باشلیدر. قاراب تورسه‌ك ایکی یوان یرنده قالونلغی چیرك آرشیندن آرتماغان یلان بوقدر الوغ کیسأکنی یوطا آلماس کبی طویولادر؛ لکن عجائب حیوان یوطا! یوطقاندن صوك اوزیننگ ده اچیننگ حیوان یاطقان اورنی بیك یوان بولوب طونقایوب تورادر. بوآ بو روشچه اولوغ نرسه یوطقاچ شول قدر آغرایادرکه هیچ کمگه

اصلا ضرورتیبوه آلمیدر. بوآغرلق وقتنده بوآ بر یاشرن یرگه کروب قاچوبقنه یاطادر. چونکه اول بووقتده اوزاوزینی صاقلاودن‌ده عاجز بولغانلقدن اولترلوی بیك یگل ودشمانلری بیك کوب بولادر. اوشبو آغرایونک مدتی، یوطولمش حیواننک ظورلغینه قاراب، بر نیچه کونگه، آتناغه حتی آیغه طارتولادر.

اسسی طوفلونك زهرلی یلانلرندن ایك مشهورلری کوزلکلی یلان ایله چکغراقلی یلاندر. بونلرنك اولگیسی جنوبی آسیاده اولارق مویوننده برپار کوزلك صورتی باردر. (رسم۱۲. گه قارا) ایکنچیسی شمالی آمریقاده بولا تورغان یلان اولوب قویرغینك اوچونده، یورگان وقتنده چکغری‌تورغان، آلقالری (خلقه‌لری) بولغانلغی‌ایچون چکغراقلی یلان دیولمشدر. بویلانلر چاقغان کشی یاحیوان هیچ بر وقت اولمی قالمیدر.

۳) طاش باقالر کوب کشیگه معلوم بولغان حیوانلردر؛ گوبرلی باقا دیب‌ده أیته‌لر. بونلرغه باقا دیب أیتسه‌لرده هیچ باقاغه اوخشاغان یرلری یوقدر. شویله‌که بتون گاوده‌لری آستدن واوستدن، بربرینه توتلاشقان ایکی قاتی قابق ایله قابلانمشدر. بوقابقنك یان یاننده، دورت آیاق، باش وقویرق چغار ایچون، آلتی تیشك باردر. طاش باقا مذکور اعضالرینی اوزی تله‌گان وقتده کرته وچغارا آلادر. کچکنه‌گنه طاش باقالرنك‌ده قابقلری شول قدر قاتی بولادرکه آربا ته‌گه‌رمه‌چی طابتاب کیتکانده‌ده واطلمیدر. طاش باقالرنك بعضیلری قوریده بعضیلری کول ویلغه‌لرده، بعضیلری‌ده دیگزلرده بولالر.

اسسی طرفلرده شوندای ظور طاش باقالر بولادرکه اوچ آرشین اوزونلغینه یکرمی پود آغرلغینه یته‌لر. بوندای طاش باقالرنی «فیل طاش باقالری» دیلر. کشیلر آنلرنی ایتلری ایچون آولیلر؛ شویله‌که آنلر کیچ ایله قوم اوستینه یمورقه صالورغه چقغاچ یاقنده یاشرنوب تورغان کشیلر چغوب آنلرنی تیزگنه آرقالرینه أیله‌ندره‌لر (آرقاسی اوستینه یاطقرلغان طاش باقا هیچ نه قیلا آلمیدر). صوکره آنلرنی اولتروب اوزلرینی‌ده، صالغان یمورقه‌لرینی‌ده جیوب آلوب کیته‌لر. یمورقه‌وایتلری آشارغه کیتوب قیمتلی بولغان قابقلری تورلی‌واق‌ـتویاك نرسه‌لر یاصارغه کیته‌در.

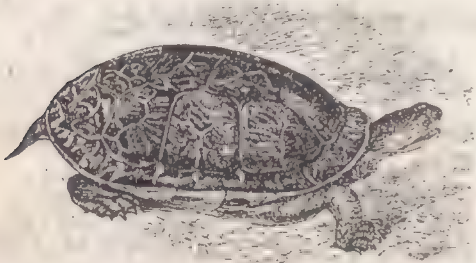

(رسم ۲۸.) طاش باقا.

٤) اسسی طرفلرده‌غی کبی ایری، ماتور وتورلی تورلی بولغان قوکغزلرنی، اورمه کوچلرنی وکوبه‌لکلرنی بزنك معتدل طرفلرده اصلا اوچراتوممکن توگلدر.

اسسی طرفده اورمان وقرلرده یورسه‌ك ایك اوّل کوزگه ماتور، ماتور کوبه‌لکلر چالینالر. بوکوبه‌لکلر غایت ظور اولوب ایکی قاناتلرینك آراسی بعضا آلتی‌ویرشوك قدر بولادر. ظورلقلرینه‌کوره آنلرنك توسلری‌ده بزنك کوبه‌لکلرنکینه قاراغانده کوب درجه‌ماتور ویالتراوقلیراق بولادر. بوندای کوبه‌لکلر قویاشده اوچوب یورگانده گویا اصل طاش کبی یالتریلر.

بو کوبه‌لکلر بولغان یرلرده شونلر شکللی‌اوك ظور وماتور توسلرده‌بولغان‌قوکغزلرده‌بولادر؛ مثلا آمریقاده، آغاج‌قوشلرنده«هیوکولیس»

اسمنده برتورلی قوڭغز اقامت قیلا . بو هیرکولیسنڭ اوزونلغی یارم قارش (ایکی ڤیرشوك) قدر بولادر، آنڭ اوستینه‌ده آلدندن شول اوق اوزونلقده ایکی مییغی چقوب تورادر. بو قوڭغز، گاوده‌سینڭ آغرلغی سببلی ، غایت آقرن اوچادر. شولوق آمریقاده، بزنڭ اوط قورتی شکللی یاقتیلق بیره تورغان ، ظور برقوڭغز بولادر. آنڭ یاقتیسی شول قدر قوّتلیدر که‌شول یاقتیلقده‌یازو اوقومق‌ممکندر. لکن‌بو حیوانلر شیکرقامشی‌ایچون غایت‌ضررلیدرلر. بوقوڭغز بولغان یرده‌گی‌خلقلر آنی طوتوب کچکنه چیتلکلرده شکرقامشی ایله تربیه قیلوب آصریلر. اول آنلرغه کیچ ایله یورگانده فانار خدمتینی ایته‌در. هندیلر آنی کیچ یورورگه‌بارغانده‌طوتوب، یولده‌غی یلانلرنی قاچورسون دیب، آیاقلرینه به‌یلیلر. یاقتورغاچ آنی کیری آلوب ینه آغاچقه یبه‌رەلر.

بوندن باشقه آمریقاده دخی برتورلی ظور اورمه‌کوچ بولادر. بواورمه‌کوچنڭ اوزونلغی چیرك آرشین قدراولارق بتون تنی‌کوره‌ن توسده بولغان یون ایـله قابلانمشدر. بواورمه‌کوچ غایت قاتی تشلی ، تشله‌گان اورننده‌غی جراحتی بیك قاتی آورتـا وتوزه‌لوی بـایتاق وقتقه طارتولادر.

بواورمه‌کوچنڭ آشاغان نرسه‌لری کوبره‌ك حشراتلردن بولسه‌ده بعض وقت باقا وکچکنه قوش کبی حیوانلرنی‌ده آشیدر؛ شونڭ ایچون آڭار «قوش آشاوچی» دیب اسم بیرلمشدر.

اسسی طرفنڭ اوسمه‌لری .

اسسی طرف حیوانلرغه بای اولدیغی کبی‌اوسمه‌لرگه‌ده بیك‌بایدر. بویرلرده یـل بویی جای بولوب تورغانلقدن آغـاچ واوله‌نلرده بر

طوقتامی اوسوب وکوبه‌یوب تورالر. معتدل طرفلرده بولاتورغان وبولمی تورغان، اولوغ وکچکنه، فائده‌لی وضررلی هر تورلی اوسمه‌لر بونده باردر. «بائوباب» و «هند اینجیری» کبی یوان، اولوغ وکوله گه‌لی آغاچلر، «بانان» کبی ظور وآغاچ کبی اوله‌نلر، «میموزا» کبی عجائب طبیعتلی آغاچلر وچای، شکر، قهوه کبی آشامق اچمك نوسه‌لری حاصل ایته تورغان نباتلر باریسی اسسی طرفلرده اوسمکده‌درلر. بونده صاتولا تورغان قلنفر، بادیان، دارچین وایمبیر کبی نوسه‌لرده بویرلرنك حاصلاتندندر.

اسسی طرفلرنك طبیعتندندرکه بزنك بویرلرده بولغان نرسه‌لر آنده کوب درجه ایری ومکمله‌رك بولالر. بو قانون آستینه چاچکلرده کرمشلردر. شویله‌که آنده‌غی چاچکلر ظورلقلری، خوش ایسلری وماتور توسلری جهتندن معتدل طرف چاچکلرندن کوب درجه آلده‌درلر. بزده‌توزه تو بلرنه چولمکلرده گنه اوسه تورغان گوللر آنده وحشی حالده قر واورمانلرده اوسمکده‌درلر. «بورنیبو» آطاونده‌شوندی ظور بر چاچك باردرکه کیگلگی آرشین یارم، بیوکلگی یارتی آرشین بولادر. آچاوب یتمگان بوریلری‌ده قاربوز قدر (بلکه ظورراق‌ده) بولالر. لکن بو چاچك ظور بولسه‌ده خوش ایسلیلردن اولمایوب اوزندن صاصیغان اولکسه ایسی کبی قباحت ایس کیله‌در. اما، قایریسندن دارچین حاصل ایتله‌تورغان، دارچین آغاچینك چاچگی شول قدر خوش ایسلیدرکه دارچین باقچه‌لرینك أیله‌نه تیره‌سندن بر نیچه چاقرملرغه قدر بو چاچکلرنك ایسی جایوله‌در.

اسسی طرفلرنك اوسمه‌لری بزنکیلرگه باشقه بولغاچ اورمانلری‌ده البته باشقه تورلی بولادر. آنده‌غی اورمانلرده غایت طغزلق

اولوب اوزون بویلی آغاچلر آستینه قصقه بویلی آغاچلر، آنلر آستینه‌ده اوله‌نلر اوسه وشول روشچه اورمان گویا توتلاش بر یاشل استینا کبی تورادر. شول طغزلق اوستینه‌ده آنده‌غی آغاچلرنی «لیان» دیگان بر تورلی یوان واوزون اورمه‌لی تورغان اوسمه‌لر چولغاب بر بر سینه به‌یله‌ب بترگان بولا. بوندای اورماننڭ یول صالونماغان یرنده یورو هیچ ممکن توگلدر. اسسی طرف اورمانینڭ بزنڭ اورماندن ینه بر آیورماسی‌شولدر که بزنڭ‌اورمانلرده‌بر یرده کوبسنچه بر تورلگینه آغاچ اوسه، اما آنده آغاچلر شول قدر قاتوشدر که اون آدوم کیتسه‌ڭ اون تورلی آغاچ اوچوراتو ممکندر. دخی بزنڭ یرلرده پارنیکلرده‌ده بیك چیتونلك ایله‌گنه اوسه تورغان آناناس وآپلیسین کبی یمشلر آنده طولوب یاطمقده‌درلر. بزنڭ آغاچلرنڭ یافراقلری باری یاشل توسده‌گنه وبر تورلیگنه اولدیغی حالده آنده اوچەر سارڭین اوزنلغنده بولغان یافراقلر، قابق کبی قاتی یافراقلر ویاشلگه باشقه (آق وقزل) توسلرده بولغان یافراقلر بولادر. الحاصل اسسی طرفلرده شوندااین عجائب‌وغرائب اوسمه‌لر باردرکه سویله‌ب بترو ممکن توگلدر. توبه‌نده شونلرنڭ بعضیلرینی تفصیلا بیان ایتمکچی بولامز.

پالمالر.

پالمالر اسسی‌طرفڭ ایڭ أوّل اعتبار قیلو لازم بولغان آغاچلرندندرلر. بزنڭ معتدل طرفلرده آنلرغه آزغنه‌ده اوخشاغان آغاچ یوقدر. پالما اوزون وبوطاقسز بر بوره‌نه کبی‌گنه بولوب اوسه‌در؛ اوزون وتوه قوشی قاوریسی یاکه بیلپازه کبی یافراقلری ایسه باری اوچنده غنه سبورکی کبی جیولوب تورالر.

پالمالرنك نوعلری غایت کوب اولوب بر برسندن ظورلقلری، کچکنه‌لکلری ویافراقلرینك شکللری ایله آیورلالر. بو پالمالر اسسی طرفنك کشیلرینه، کرك یمشلری، کوك آغاچلری. کوك یافراق وموںچالالری ایله بیك کوب فائده کیتره‌لر.

پالمالردن مشهورره‌کلری «ساگا پالماسی» ایله «خرما آغاچی»در. بونلرنك أوّلگیسی یخشی‌اوق یوان وبیوك برپالما اولوب اچی‌طولی کراخمالغه اوخشاشلی «ساگا» اسملی برماده بولادر. بو آغاچ شول یرنك خلقینه غایت فائده‌لی آغاچدر. آنلر آنك اچنده‌گی ماده‌سندن یارمه یاصاب بوطقه پشره‌لر. بویارمه «ساگا» دیب بزنك یرگه‌ده کیترله‌در. بوماده آغاچ اچندن شول قدر کوب چغادرکه برآغاچنقی ایله ألله نیچه کشی، ألله‌نه قدر زمان طوقلانوب تورا آلالر.

خرمانی کوب‌کشی بلسه‌ده‌آغاچینی بلوچی آزدر. خرما آغاچی اون سازین قدر بیوکلکده اولارق باشقه پالمالرنکی کبی بتون یری بوطاقسز ویافراقلری اوچونده‌غنه‌در. بویافراقلر بر- ایکی سازین اوزونلغنده، توه قوشی قاوریسی شکلنده اولوب یاق یاقغه توزغوب تورالر. وقت، وقت یافراقلر آراسندن بلهك یوانلغنده برنیچه کوبشه چغوب آق توسلی، غایت خوش ایسلی چاچکلر آتالر. برآزدن بو چاچکلر قویولوب اورنلرنده «خرما» دیب أیتوله تورغان، اسلیوا ظورلغنده بولغان، اوزونچه یمشلر اوسه‌لر. بویمشلر أوّل یاشل وتمسز بولسه‌لرده پشوب یتکاچ قزغلت صاری توسده، صولی وغایت طاتلی بولالر. اچلرنده اوزونچه توشاری‌ده بولادر. بویله اوا‌گورگاچ خرمانی جیوب اوزاقغه چداسون ایچون کیبتروب قویالر.

شمالى آفريقاده‌غى وعرب‌ستانده‌غى عربلرنك ايك سويوب آشاغان آشلرى خرمادر. آنلر آنى تورلى روشده حاضرليلر: ياپيوش حالده اورلغينى آلوب اورنينه ماى صالوب ايكمك ايله آشيلر، ياكه كيبتروب، اون ايتوب طارتوب ايكمك پشوه‌لر. نه روشده آشالغانده‌ده خرماغايت طوقلقلى يمشدر. خرما بزنك يرگه‌ده كيتروله‌در؛ لكن آنك كوبسى كيبكان خرما اولوب يووشى آز وقيمت بولادر.

خرما آغاچى يمشى ايله‌گنه توگل، هر نرسه‌سى ايله فائده كيتره‌در: آنك آغاچى يورط وباشقه نرسه‌لر ياصارغه، مونچالاسى باو وچپطه طوقورغه، يافراقلرى چيته‌ن اوروگه وياغارغه، يمشينك توشى اون ايتوب طارتولغان حالده توه‌لرگه آشارغه كيته‌در. بوندن باشقه خرما آغاچينك آدملرگه كيتره تورغان فائده‌لرى چيكسزدر. شونك ايچون‌ده عربلر بو آغاچنى بيك سويه‌لر وكوب يرلرده ايگنلكلر اورنينه خرما باقچه‌لرى ياصيلر. خرمانك ايك كوب وايك يخشى نوعلرى يتشه تورغان يرلر آفريقاى شماليده‌گى «بلاد الجريد» ولايتلريدر.

هندستان چيكلاوگى آغاچى.

اسسى طرفلرنك ايك فائده‌لى آغاچلرندن برى هندستان چيكلاوگى آغاچيدر. بو آغاچ پالمالرنك ايك اولوغ وماتورلرندن اولوب بيوكلگى اون دورت سازينغه، يافراقلرينك اوزونلغى اوچەر سازينغه يته‌در. خرما آغاچينه كوب جهتدن اوخشى تورغان بو پالما جنوبى آسيا ايله جنوبى آفريقاده كايتله اوسمكده اولوب آفريقاده ايسه هيچ يوقدر. هندستانده. هندچينده. آفريقاده ومحيط كبيرده‌گى

آطاولرده بو آغاچلر اورمان، اورمان بولوب اوسه‌لر. شول اورمانلرنك آراسنده شول یرنك کشیلری قایده یالغز. یالغز یورطلر صالوب، قایده آوللر یاصاب اوتورمشلردر.

هندستان چیکلاوگی آغاچی شوندای عجب فائده‌لی آغاچدرکه آدمگه معیشت ایچون کیراك بولغان هر نرسه‌نی بیره‌در. بو حقده بر حکایه روایت قیلو معقول کورلدی: «بر مسافر (هندستانده بولسه کرك) بر چولده، اسسی قویاش آستونده بارغان وقتده غایت آچقوب، صوصاب وآروب عاجز اولمش. بو یرلرده آدم تورا تورغان یرلر بر برسندن بیك یراق بولغانغه بو بیچاره مسافر تیزگنه بر بر مسافر خانه‌گه، هیچ بولماسه خصوصی بر یورطقه باروب یتونی امید ایتمی ایدی.

شول روشچه بارغانده کیناتکنه آنك کوزینه یراقده، اوسوب اولتورغان آغاچلر شکللی نرسه کورندی. بونی کورو ایله مسافرغه یا گاذن جان کرگان کبی بولوب تیز، نیز کورنگان نرسه‌گه تابا بارا باشلادی. باروب یتکاچ کورنگان نرسه‌نك، آرالرنده کچکنه‌گنه اوی بولغان بر نیچه هندستان چیکلاوگی آغاچلری ایکانلگی بلندی.

اول اوینك قوناقدوست خواجه‌سی مسافرنی بیك آچق یوز ایله قارشی آلدی. اوینه کرگاچده «آرغانسکدر» دیب بر تورلی صالقونلاتا تورغان اچملك اچرتدی. مسافر بونی اچکاچ صوصی باصلوب راحتلەنوب کیتدی. بوندن صوڭ خواجه آنی آشاتورغه طوتندی. قلنفر توسنده بولغان صاوتلرغه صالونغان تورلی، تورلی آشلر تابونغه کیلدیلر. بو آش آخرده تملی ڗارینیه ایله تمام بولدی.

آشدن صوڭ مسافر: — بوقدر تورلی، تورلی نرسه‌لرنی سز قایدن آلاسز خواجه؟ تیره یاقده برنیچه پالمادن باشقه هیچ نرسه یوق! — دیب عجبله‌نوب صورادی. خواجه آکار بولای جواب بیردی: — بز یورطمزده بولغان بار نرسه‌نی اوشبوسین کورگان پالمالردن آلابز: بایاسین اچکان اچملکنی بو آغاچنڭ پشوب‌یتمگان یمشلرندن (چیکلاوکلرندن) یاصیبز، سوتنی پشوب یتکان یمشلرندن آلابز. صالاتنی یاکا چغوب کیله تورغان یاش یافراقلرندن، خمرنی، آتماغان چاچك بوریلرینی کیسکاچ آغوب چغا تورغان صودن یاصیبز. اوشبو خمر آچیغاچ یخشی سرکه بولادر. اول خمردن مین قایناتوب شکرده چغاریورغه اویره‌ندم. شول شکرده چیکلاوکنڭ‌توشلرینی پشرگاچ قارینیه حاصل بولدی. بزآش آشاغان کاریچنووی توسنگی صاوتلرنی مین اوزم آلگی چیکلاوکلرنڭ قابقلرندن یاصادم. شول چیکلاوکلرنڭ تمام اولگورگانلرندن مای صغوب چغارابز؛ اول مای بزگه آشار ایچون هم یاندرور ایچون کیراك بولادر. بوندن باشقه دخی مینم اویم واوی جهازلرم باریسی شول پالمانڭ آغاچندن یاصالمش. اوستومده‌گی کیومم آنڭ یافراقلرنده‌غی یبلردن صوغلمشدر. شول اوق یبلردن مین قاپچقلر، منده‌رلر، باولر وزونتیکلر یاصیم. مین سیکا آلی بو پالمانڭ برنیچه‌گنه تورلی فائده‌لرینی أیتدم آنلرنڭ بارنده صاناب بتره آلماسسڭ شول قدر کوب. —

بوندن صوڭ، آلگی مسافر کیتمکچی بولغاچ، یورط خواجه‌سی آکار اوزینڭ بر دوستینه بیرسون ایچون برخط بیردی هم: — بو خط یازلغان کاغد همان‌ده پالما یافراقلرندن، قاراسی آنڭ پچقی چوبندن یاصالمش بلوب کیت — دیدی» حکایة بو اورنده بتدی.

بو حکایة اوقوچیلرغه عجب طویولماسون چونکه بوندەغی یورط خواجەسی سویلەگان سوزلر باری‌ده درست سوزلردر. آنلردن‌باشقه دخی بو پالمانك فائدەلری کوبدر مثلا: طازا بورەنەلری یوان ماتچالر وپاراخود ماچتالری یاصارغه، اورطاسی قووش بولغان بورەنەلری صـو آغا تورغان‌ترو‌بالر یاصارغه، طامرلری کارزینکەلر اورورگـه قابغینـك وچیکلاوگینك‌مونچالالری آرقان، چپطه، اشچوتکا واشلاپه کبی نـرسەلر یاصارغه یافراقلری‌اوی توبەلرینی قابـلارغه ویورطفیللرینه‌آشارغه، اوته کورنه تـورغان یاش یافراقلری فانار یاصارغه کیتەدر. اسسی طرفلردەغی کشیلـر: هندستان چیـکلاوگی آغاچی کشیگه توقسان

(رسم ۲۹.) هندستان چیکلاوگی آغاچی.

توقز تورلی فائده کیلتوره دیلر، کم بلە، بلکه یوزگەده طولا تورغاندر!

هندستان چیکلاوگی آغاچنده هر وقت پشکان‌وپشمگان‌چیکلاوکلرده. آچولغان وآچولماغان چاچکلرده بر یولی بولوب تورغانلقدن کشیلرگه آندن هرکون تورلی، تورلی نرسەلر حاضرلەب تورمق ممکندر.

هندستان چیکلاوگی، کچکنه بالالر باشی ظورلغنده بولغان اولوغ بر چیکلاوکدر. اوزی یمورقـه کبی اوزونچه اولارق ایکی قات قابق اچندەدر . بو قابقلر طشدن بر تورلی مونچالا ایل اورالمشلردر. چیکلاوکنڭ توشی اچکی قابقنڭ چیتینه تمام یابشارق ایك اورتاده بر آز بوشلق قالمش بولادر. پشوب یتمگان چیکلاوکلرنڭ بو بوش یرنده بر تورلی صو، پشوب یتکانلرینکنده تملی سوت بولادر. بو سوت گرچه تملی بولسەده تیز بوزلوچاندر. لکن بوزولغان سوتده اشکه کیته: آنی ایزڤیست ایله قاتوشدروب، قورت تیشمەسون ایچون پاراخود وکاراب توبلرینی صلیلر. پشوب یتکان چیکلاوکلرنڭ توشلری آشار ایچون غایت تملی وطوقلقلی بولالر. آنلرنی صغوب مایده چغاروب بولا. بو مای آشارغه، یاندررغه وشمع، صابون کبی نرسەلر یاصارغه کیته. صغولغاندن قالغان توبچگی حیوانلرغه یخشی آزق ویرنی یاکارتورغه یخشی تیرسدر. وحشی کشیلر شول اوق چیکلاوکنڭ قابغندن صاوت، قاشق، تویمه کبی نرسەلر یاصیلر.

هندستان چیکلاوگی آغاچینی اوسترو بیك یگلدر: چیکلاوك تمام پشوب آغاچدن اوزی اوزلوب توشکاچ آنی شول اورننده قالدرالر. صوکره بر نیچه وقتلر اوتوب چیکلاوکدن تیشلوب چقغان آغاچ بر آرشین قدر اوسکاچ آنی آلوب کیراك یرگه اولتورتالر. بو آغاچ بیك تیز اوسوچەن بولغانلقدن آلتی یلده تمام اوسوب یمش بیرە باشلیدر. هر آغاچ آی صایون ۲۰ — ۲۵لەب چیکلاوك بیرەدر. بر کشی اوز عمرنده بیش آلتی هندستان چیکلاوگی آغاچی اولتورتسه اول آغاچلر آنی عمری بوینچه طویدروب تورررغه کافیدرلر.

ایکمك آغاچی.

ایکمك آغاچی دیگاچ طاغی سز دنیاده ایکمك اوسه تورغان آغاچده بار ایکان دیب اویلاماڭز! بز سویله‌یه‌جك آغاچقه‌نه ایچون اول اسم بیرلگانلگی آلده سویله‌نور.

بو آغاچ اوزی یوان واولوغ آغاچلردن اولوب آسیانڭ بعض یرلرنده اوسه‌در. یلنڭ سیکز آینده هیچ طوقتامی یمش بیرگانلکدن ایکی ایکمك آغاچی بر کشینی یل بوینچه طویدروب تورا آلالر. بره‌و اون دانه ایکمك آغاچی اولتورتسه بتون عمری بویی اوزینی

(رسم ۳۰.) ایکمك آغاچینڭ یمشی.

واوزینڭ اوی جماعتینی آچلقدن قوتقارغان بولادر. چونکه بو آغاچ سیکسان یل قدر عمر ایته، عمری بویی یمش بیرودن طوقتامیدر. بو آغاچ بولا تورغان یرلرده‌گی بعض وحشیلر هیچ ایگن ایکمای، حیوان آصرامای باری آنڭ یمشینی آشابقنه کون ایته‌لر.

ایکمك آغاچینڭ یمشی، بالالر باشی ظورلغنده یا که آرتغراق اولوب قالون وقترشی قابق ایله اورتولمشدر. بو یمش‌چی حالنچه آشالمیدر؛ آنی به‌ره‌نگی پشرگان کبی صوده یا که قزدرلغان طاشلرده پشروب اچنده‌گی، پشرلگان به‌ره‌نگیگه اوخشاغان، آق وطارالوچان

مادەسینی آشیلر. بوندن آزراق بەرەنگی نمی، آزراق بغدای ایکمگی
نمی کیلەدر. آغاچدە یمش بولماغان وقتلر ایچون بو یمش اوشبو روشدە
صاقلانادر: اوّل بر یرگە چوقور قازوب اچینی طاش ایلە توشیلر،
صوڭرە اولگورگان یمشلرنی جیوب قابقلرینی آرچیلوردە اچینی ایزوب
قامر یاصیلر. صوڭرە بو قامرنی حاضرلەنمش چوقورغە صالوب اوستینی
یافراقلر وطاشلر ایلە قاپلاب قویالر. شول چوقوردە قامر آچیوکوپەدر.
آنی کیراك صایون آلوب کچکنە، کچکنە ایکمکلر یاصاب پشروب آشیلر.
بو آغاچنڭ ایکمك آغاچی دینلوینەدە سبب یمشندن اوشبو روشچە
ایکمك پشرلویدر.

ایکمك آغاچینڭ، یمشندن باشقە فائدەلری‌دە بار: آغاچندن
بورەنە وطاقتالر یاصیلر، یاشرەك قابقلرندن چپطە اشلیلر، یابشقاق
ساغزینی صومالا اورننده استعمال قیلالر.

ایکمك آغاچینڭ یارالوی حقندە یرلی خلق آراسندە بوندای حکایت
سویلەنەدر: «اولگی زمانلردە بوندە غایت‌دە قانی آچلق اولوب کشیلر
بیك قرلمشلر. شول وقتدە بر یردە اوزینڭ کوب بالالری ایلە بر فقیر
قارت تورغان. بو قارت آچلق قاتیلانغاچ بالالرینە اوزینی تری حالڭ
یرگە کوموب قویارغە قوشقان. بالالرغە اوزلرینڭ آتالرینی تری‌لەنە
کومو بیك آغر بولسەدە آنلر آتالری‌نڭ أمرینی یرینە کیلتورگانلر
(یعنی کومگانلر). ایرتەگیسون آنلر قبرنی قارارغە کیلسەلر نەکوزلری
ایلە کورسونلر! آتالری بر اولوغ آغاچ، آیاقلری طامرلر، قوللری
بوطاقلر، بارماقلری یافراقلر، باشی ایسە بر ظور، طوقلقلی یمش
بولوب أورلگان. صوڭرە بو آغاچنڭ یمشلرندن هرکم آشاب طویوب
شول وقتدن صوك اول نیرەدە هیچ آچاق بولماغان. شول روشچە،
ایکمك آغاچی بر تری کوینچە کوملمش قارتدن یارالغان».

بانان.

هندستانده ، آفریقاده وجنوبی آمریقاده عجب طوقلقلی یمش بیره. تورغان بر اوسمه اوسه‌در. بو اوسمه‌گه « بانان » دیلر (عربچه‌سی موزدر). باناننی، اول اوسکان یرده تورا تورغان هر بر کشینك یورطی یاننده کورمك ممکندر. چونکه اول آنلرنی طویدرا واوزینك اولوغ یافراقلری ایله قویاش اسسیسندن صاقلیدر.

بانان اوزی آغاچ توگل، اوله‌ندر؛ لکن نیندی اوله‌ن ؟ ایس کیته‌رلك ! اوزی ایکی- اوچ سازین بیوکلکده، یافراقلری بر سازین اوزونلقده ویارتی آرشین کینگلکده بولادر. بتون دنیاده بوندن ظور اوله‌ن یوقدر. بانان اوزون صاپلی بولوب کورنسه‌ده آنك چن صابی یوقدر. صاب کبی بولوب تورغان یری ، بر گه اوقماشقان وطشدن قورغان ایسکی یافراق توبلری ایله قابلانغان، اوزون، اوزون یافراق صابلرندن عبارتدر.

باناننك آچق یاشل توسده بولغان یافراقلری کون کبی یالتراوقلی وقالون بولالر. بو یافراقلر اوسمه‌نك اوچونده اولغانقلرندن بانان پالماگه اوخشیدر. بانان اوسوب یتکاچ یافراقلری آراسندن بر کوبشه چقوب کوبشه‌نك اوچونده چوق چاچکلر بولادر. بو چاچکلر زنگارلی قزللی، صاریلی توسده، بیك ماتور بولالر. چاچکلردن صوك آنلرنك اورنلرنده باناننك یمشلری اوسه‌لر. بو یمشلر یاشکلت صاری توسده اولوب نازك - اوزونلقلری ایله قیارغه بر آز اوخشیلر: اوزونلقلری چیرك آرشیندن بر آز کیمره‌ك بولادر؛ اچلری یوموشاق وطاتلی بر نورلی ماده ایله طولمشدر؛ واقفنه اورلقلری بو ماده‌نك اچنده‌در.

بانانني بيك اول قدر آرتندن يوروب تربيه‌لەميلر؛ قورغان يافراقلريسى كيسوب يلنده بر نيچه مرتبه توبيني قازوسه‌لڭ شول بيك يته‌در. بانان اوسوب يتكاچ بارى برگنه مرتبه يمش بيره آندن صوڭ قوريدر. اوزى قوريسه‌ده توبندن ياشلرى چغا بارالر؛ شونڭ ايچون قارتندن يمشلرينى جيغاچ، ياشلرينه اوسه‌رگه اوڭايسزلاماسون ايچون، كيسوب طاشايلر. اوچ آى اوتكاچ ياشلرى‌ده اوسوب اوزلرى يمش بيره‌لر. شول روشچه بيش ـ آلتى توب بانان بر كشينى يل بوينچه طويدرا آلادر.

بانانڭ يمشلرينى اولگورا گانچى‌ده، اولگورگاچ‌ده، چى حالده، پشروب‌ده، ماينده قووروب‌ده آشيلر. تمام اولگورگان بانان يمشينڭ اچى اونلانوب تورادر. آنڭ بولاى بولغانلرينى اووب اون ياصاب، شوندن ايكمك پشروب‌ده آشيلر. جنوبى آمريقانڭ بعض

(رسم ۳۱.) بانان.

يرلونده‌گى فقير خلقلر بارى شول بانان ايكمكى ايله گنه طوقلانوب تورالر. بانانڭ يمشيگنه توگل، ياشره‌ك يافراقلرى‌ده آشالا. بعضاً قارت يافراقلرى‌ده ايت تورلوب پشرلگانى حالده آشارغه استعمال ايدله‌در. بانانڭ بوندن باشقه‌ده فائده‌لرى بار: آنڭ يافراقلرينى (هر آش صابون ياكانى اوزوب آلوب كرلنيكى حالده البته!) آشياولنق

وتار یلکه اورننده قوللانالر، بعض وحشی خلقلر بانانینك نغراق یبلرندن قماشلر صوغوب کیوم ایتوب کیه‌لر. اوشبو سببلرگه بناءً بانانی آدمگه فائده‌لی بولغان اوسمه‌لرنك برنچیلرندن صانارغه یاریدر.

چای آغاچی.

بزنك اچه تورغان چایلر «چای آغاچی» دیگان بر آغاچنك یافراقلریدر. چای آغاچلری کوبره‌ك قطای مملکتنده باقچه‌لرده اوسه‌لر. قطاییلر چاینی ایگن کبی ایگه‌لر وآنك ایچون ظور، ظور باقچه‌لر یاصامشلردر.

چای آغاچلری بعضا اوچ سا‌ژین بیوکلگنده بولوب اوسسه‌لرده کوبسنچه تبه‌نه‌ك قواق حالنده‌گنه اوسمکده‌درلر. یافراقلری اورتاچه ظورلقده، اوزونچه قیافتده‌اولوب کچره‌ك وقتلرنده یونلیسیمان بولسه‌لرده ظورایغاچ شماروب، یالتراب کیته‌لر. چای آغاچینی کوب وقت اورلقدن اوستره‌لر. اورلق چاچلگاندن اوچ یل صوڭره یافراقلرینی جیارلق قواق حاصل بولادر. آنك یافراغی یلنده اوچ مرتبه مارت، مای وآوغوست آیلرنده جیولادر. مارت آینده ایڭ اعلی یاڭاغنه چقغان یافراقلرینی جیالر. مایده کوبره‌ك مستعمل بولغان اورتاچه درجه یافراقلرینی جیوب آنلردن قارا، صاری ویاشل توسلرده بولغان بورتنوکلی چایلرنی حاصللیلر. آوغوستده جیولغان قارت یافراقلر ایسه ناچار طاقتا چایلرنی یاصارغه کیته‌در. قطای ویاپونیا پادشاهلری اچه تورغان ایڭ یخشی بولغان چایلرنی آچلوب‌ده یتمگان بوریلردن یاصیلر.

چاینی بو روشچه حاضرلیلر: یافراقلرنی جیوب آلغاچ آنلرنی بر یرگه اویوب قویالرده اوستینه‌منوب، تمام ایزلوب صووی چقغانچه‌غه قدر،

آیاقلر ایله طابتیلر. بو اش تمام بولغاچ یوموشاغان یافراقلرنی قویاشده‌یا اوطده کیبتره‌لر. یووش یافراقلر کیبکاچ بوتور یلوب وقارالوب بز کورگانده‌گی حالگه کیله‌لر. ایشته چاینی یاصاو اوشبوندن عبارتدر. بوندن صوڭ آنی قونا وسه‌کیلرگه صالوب تورلی نوعلرگه آیورالر. صوڭره اشله‌نوب بتوب حاضر بولغان چاینی قابلرغه طولتروب بازارلرغه چغارورغه غنه قالادر. طاقتا چاینی یاصاوده آیورما باری شولدرکه اول یاصالاچق یافراقلرنی جمیع چوبلری ایله‌بوگه‌اووب قالبلرغه‌صالوب‌قاتورالر.

چای بر قطایده غنه اولمایوب هندستان ویاپونیاده ده یتشه‌در. لکن ایڭ کوبی قطایده اولوب آنده هر سنه ایللی میلیون صوملق چای حاصل بولادر. بو چاینڭ یارتیسی قطاینڭ اوزنده بته‌رك یارتیسی چیت مملکتلرگه چغارلادر. آنگلیه‌ده وآمریقاده یاشل چای، روسیه‌ده قارا چای کوبره‌ك استعمال ایتله‌در.

شکر قامشی.

چای کبی شکرده اسسی طرفلرده اوسه تورغان اوسمه‌دن آلونادر. بو اوسمه اولوغ بر قامش اولوب «شکر قامشی» دیب آتالنادر. بو قامش اسسی طرفلرنڭ صازلامق یرلرنده یخشیراق اوسه‌در. اوزونلغی اوچ دورت آرشین قدر بولادر. صابی باشقه قامشلرنقی کبی بوون، بوون اولوب هر بوون آراسی بر قارش قدردر. بوون صایون بوه‌ر پار اوزون قیاقلری باردر. قامش اوسوب یتکاچ اوچونده بر چوق واق چاچکلری بولادر. شکر قامشینڭ اچی، کونباغش صابینڭ اچنه بولا تورغان نرسه کبی مامقسیمان، یوموشاق وصولی بر ماده (اوزه‌ك) ایله طولی اولارق قامشنڭ شکری‌ده اوشبو اوزه‌گنده‌در.

شکر چیلر شکر قامشینی آشلق کبی ایتوب اولوغ قولوغه چاچوب اوستره‌لر . کوبسنچه بر توبدن بر نیچه قامش چغادر . بو قولر کیچلورده بیك ماتور بولالر : یوزله‌ب اوط قوزتلری قامشلر آراسنده کوکده‌گی یولدزلر کبی ، یالتریلر . لکن بو ماتور قورتلر قامش ایچون غایت ضررلیدرلر . چونکه آنلر یوگه یمورقه‌لرینی صالالرده آنلردن چققان قورتلر قامشنك طامرلرینی آشاب اوسمه‌نی هلاك قیلالر .

(رسم ۳۲ .) شکر قامشینی اورو .

بو قورتلردن باشقه دخی شکر قامشینه ، آنك طاتلی اچینی آشار ایچون ، قرمسقه‌لر وتچقانلرده کوب ایه‌له‌نه‌لر ؛ فیل وکرکدانلرده آنده یش ، یش کیلورگه یاراتالر . کشیلر اوزلرینك قرلرینی بو دشمانلردن بیك طرشوب صاقلیلر . فیل کبی ایری حیوانلردن قویماقوروب وقاراول قویوب صاقلانوب بولسه‌ده قورت وقرمسقه‌لردن صاقلانوی مشکلدر .

شکر قامشی چاچك آتقاچ آنی اورو وقتی یته. بو وقت قامشلرنی توبدن کیسوب آلالرده یافراقلرندن آرچوب مخصوص تگرمه‌نلرده صقترالر. صقفاچ آنك اچندن غایت طانلی بر تورلی صو آغوب چغادر. صوگره بو صونی قازانلرده قایناتالر. کوب قاینی تورغاچ قازانده‌غی نرسه ایکیگه آیورلادر؛ بونلردن برسی بال کبی قویی بر نرسه اولوب «پاتکا» دیوب آتالا، ایکنچیسی‌ده هر کم بله تورغان قوم شکردر. توتلاش شکر حاصل ایتمك ایچون بوقوم شکرنی اریتوب صاوتلرغه قویالر.

سز طاغی، شکرنی باری قامشدن‌غنه آلالر دیب بلمه‌گز. شکر تورلی یمشلردن‌ده آلونادر. بزنك روسیه‌ده آنی «بوراك» دیب آتالا تورغان آق چوگندردن چغارالر. قامش شکری ایسه بز آشی تورغان شکر کبی آق اولمایوب بر آز صارغلت توسده بولادر.

قهوه، قاقائو وقاوچوق آغاچلری.

اچیله تورغان قهوه (کوفی) وشقولاد. تورلی نرسه‌لر یاصالا تورغان ریزینا دخی شول اوق اسسی طرف اوسمه‌لرندن حاصل ایدلمکده‌در.

۱) قهوه حاصل ایدله تورغان آغاچقه «قهوه آغاچی» دیلر. بو آغاچ یخشی‌اوق بیوك بولوب اوسه آلسه‌ده باقچه‌لرده آنی قواق ایتوبکنه اوستره‌لر؛ چونکه ظور بولسه یمشینی جیو چیتون بولادر. یافراغی شمورط یافراغینه اوخشاولی. چاچگی آق وخوش ایسلیدر. دیکابر آینده آنك یمشی اولگوره. قهوه آغاجینك یمشی بزنك چیه‌گه تمام اوخشی؛ لکن آنك اچنده‌گی اورلغی چیه‌نکی کبی یومری اولمایوب قوش چیکلاوك کبی ایکی آیرملیدر. قهوه آغاجی باری اوشبو اورلقلری

ایچون ایگلمکده‌در. قهوه یمشینی جیوب آلغاچ اورلقلرینی یمشندن آیوروب قویاشده کیبتره‌لر. بعد طابالرغه صالوب قزو یرگه قویوب قزدرا وکویدره‌لر. بوندن صوڭ آنلرنی اون ایتوب طارتوب صاتالر. بو قهوه اونی هر کمگه معلوم روشده صوده قایناتلوب اچیله‌در. قهوه کشینی طازارتا. طوقلاندرا ویوقوسینی قاچورادر. لکن سیمرته دیگان سوز بوش سوزدر.

۲) قهوه‌دن‌کیمره‌ك بولسه‌ده خلق آراسنده کوب اچیله تورغان شقولاد یاکه قاقائو، «قاقائو آغاچی» دیگان بر آغاچدن حاصل بولادر. بو آغاچ اوزی کچره‌کگنه اولوب چیه آغاچینه غایت اوخشیدر. بو آغاچنڭ قیارغه اوخشاغان یمشینڭ اچی طولی تزلوب، تزلوب تورا تورغان اورلقلری بولادر. یمشلرینی جیوب آلغاندن صوڭ قهوه کبی طابالرده قزدروب. اون ایتوب طارتوب صاتالر. شقولادده قهوه کبی صوده قایناتلوب اچیله‌در. بوندن باشقه آندن دخی، سوت وشکر ایله قاتشدروب «شقولاد» دینوله تورغان بر تورلی طاتلی نرسه یاصیلر.

قاقائو آغاچی جنوبی آمریقاده‌غی اوسمه‌لردن اولوب باشقه یرلرده بولمیدر. آمریقاده قاقائو یاصاو ایله مشغول بولغان بتون، بتون آول وشهرلر باردر. هر قاقائو آغاچی یلینه بر قداق چاماسنده قاقائو بیره‌در.

۳) سزنڭ بر بر وقت کورگانڭز بارمی؟ قاین آغاچینی کیسسه‌ڭ قاین صوی، نارات وچرشینی کیسسه‌ڭ ساغز آغا. شونڭ کبی «قاوچوق آغاچی» دیگان آغاچنی کیسکاچ‌ده بر تورلی صییق ماده آغادر. بو ماده‌ده هر کمگه معلوم بولغان ریزینادر. اول، آغاچ اچنده وقتده صییق بولسه‌ده هواغه چغوب قویاشده یااوطده کیبترلگاچ سڭگر کبی،

طارتوله. صوزوله وکاکروبه لکن صنمی تورغان ؛ بر حالگه کیله‌در.

قاوچوق آغاچی‌ده قاقائو آغاچی کبی جنوبی آمریقاغه مخصوص اوسمه‌لردن اولوب بیوکلگی ۱۰ـ۲۰ آرشین قدر بولادر. آفریقانک‌ده بعض یرلرنده قاوچوق حاصل ایتوله‌در. لکن آنک تحصیلی آمریقاده‌غی کبی آغاچدن اولمایوب مخصوص بر تورلی «لیان» (اورمه‌لوچی اوسمه) دندر.

قاوچوقدن کوب تورلی نرسه‌لر یاصیلر مثلا یازو بتره تورغان ریزینکه‌لر، آیاقغه کیه تورغان کالوشلر. صو اوتمی تورغان کیوملر کبی، ریزینانی تورلی‌توسده ایتو یاصاوغه قاریدر. قاوچوق آغاچندن آقغان صونی بعض عمللر ایله صییق حالده‌ده قالدروب بولادر؛ مثلا آندن صییق حالده بولغان بر نوع غایت یابشقاق کله‌ی وماشینه‌لر مایلی تورغان مای یاصیلر.

بائوباب وهند اینجیری آغاچلری.

بائوباب وهند اینجیری آغاچلری اسسی طرفلرنک ایک ظور آغاچـ لرندن اولغانلقلرندن آنلرغه اعتبار ایتمای کیتو یاراماس کبی کورندی.

بائوباب آغاچی دنیاده‌غی اوسمه لرنک ایک ظورلرندن بولغان أولوغ بر آغاچدر. آفریقاده اوسه‌در. توبینک یوانلغی بعضا اونبیشه‌ر سازینغه یتسه‌ده بیوکلگی یوانلغینه قاراغانده اول قدر افراط توگلدر. اما کیگلکی بیك کیك اولوب بوطاقلری اطرفقه طارالا وکوب یرلرنی کوله‌گه‌له‌ب تورادر. بائوباب آغاچی شول قدر ظوردرکه : آنک بر بوطاغینی‌غنه مونده کیلتورسه‌لر کورگان کشیلر: «سبحان الله ! دنیاده بونداى ظور آغاچلر بار ایکان !» دیورلر ایدی. بتونلایی حقنده أیتکانده یوق. بائوباب آغاچی غایت ظور بولغاناقدن اور مانده طغزلانوب

اوسه آلمانیچه دالاده يالغز يغنه اوسه‌در. بو آغاچ اوزی برنچی درجه اوزاق ياشی تورغـان آغاچلردن اولوب نيچه‌شه‌رمك يل ياشاگانلری بولادر. البته بونداى قارت آغاچلرنـك اچلری قووش بـولا . اول قووشلـر شول قدر ايركن بولالركه كوبسينك اچنده بر نيچه عائـله وحشی زنجيلر يرله‌شوب شونده يورط ايتوب تورالر. آنده توروی بيك اوكای ويرتقچ حيوانلردن قورقنچسزدر. بائوباب آغاچنده ظور، ظور يمشلر اوسه‌در. يمشی بولغانلقدن. بو آغاچنك بوطاقلری آراسنده كشيلر ايله يانـاشه بيك كوب مايموللرده معيشت قيلالر. بـائوبـاب آغاچينك بعض فائده‌لری‌ده باردر: آنك مونچالاسندن آرقان ايشه‌لر، صووندن بيزگاك آوروينه فائده‌لی بولغان برتورلی دوا ياصيلر.

۲) هند اينجيری آغاچی غايت ظور وعجب بر آغاچ اولوب هندستان واطرافنده اوسه‌در. بو آغاچنك بيوكلگی ۸۰ آرشين‌غه يته‌در. بوطاقلری تيره ياقدن كوب يرلرگه طارالالر. بو آغاچنك عجبلگی شولدركه آنك يوان بوطاقلری وقت، وقت يارلوب شول يارقلردن يوان، يوان‌طامرلر اوسوب چغالر وهواده آصولونغان‌حالده‌اوسه،اوسه‌يرگه كروب كيته‌لر. بعض آغاچلرنك شونداى طـامرلری نيچه‌شر يوز قدر بولارق، آغاچ اوزی برگنه بولديغی حالده گويـا توتلاش بر اورمـان كبی بولوب اولتورادر. هندستانده‌غی مجوسی هندوسلر بو آغاچنی، اوزلرينك باغانالی. باغانـالی بولغان عبادت خانه‌لرينه اوخشاتقانلقلرندن « مقدس اينجير آغاچی» ديب آتامشلردر. بو آغاچنك، اوزلرندن اوسوب چقغان‌تره‌كلر ايـله تره‌لگان بوطاقلری شول قدر يراقغـه طارالوب آغـاچ شول قدر ظورايه‌دركه آنك آستينه كرگان فيل كچكنه گنه بولوب كورنه وكوله‌گه‌سی آستونده بيش مك قدر كشی شقلانا آلالر.

معتدل طرفلر.

معتدل طرفلر وآنده‌غی خلقلر.

بز تورغان یرلر معتدل طرفلردر. معتدل اورتاچه دیگان سوزدر. لکن معتدل طرفلرنی معتدل (اورتاچه) دیب، اسسی طرفلرنڭ یل بویی اسسی، صالقون طرفلرنڭ یل بویی صالقون بولغانلری کبی، یل بویی نه اسسی ونه صووق، اورتاچه‌غنه هوالی، بولوب تورغانلقلری ایچون أیتمیلر. بلکه هوا بعض وقت یلی، بعضا اسسی، بعضا صووق بولوب همان آلماشنوب تورغانلقی ایچون أیته‌لر. یوق ایسه معتدل طرفلرده جای کونی اسسیالك «٤٠» درجه‌گه، قش کونلرنده صووقلق دخی شول شول درجه‌گه یته‌در.

اسسیلك وصووقلق جهتندن بو طرفلرده‌غی یل دورتکه بولنه‌در. بو بولکلرنی یلنڭ وقتاری دیب آتیلر؛ آنلرنڭ اسملری یاز، جای، کوز وقشدر. یاز وقتی (یا که فصلی) مارت، آپریل، مای اسملی اوچ آیدن عبارت اولوب صووق وقتنڭ آقرن، آقرن یلینوب اسسی وقتقه آلماشاتورغان چاغیدر. یاز ینکاچ قش کونی یاوغان قارلر اری، صووقلقدن قاتقان اوسمه‌لر یاشاره‌واوسه باشلیلر. جای وقتی، ایڭ اسسی بر وقت اولوب ایون، ایول، آوغوست اسملرنده اوچ آیدن عبارتدر. بو وقتده معتدل طرفلرده هر تورلی یمشلر اولگوره وآشلقلر یتشه‌در. کوز وقتی جایدن صوڭ کیله تورغان واسسی وقت صوونوب صووق

وقتقه أیلانه تورغان بر وقتدر. بوده باشقه‌لری کبی اوچ آی اولوب آنلرنڭ اسملری سینتابر، اوکتابر ونویابردر. کوزدن صوڭ کیله تورغان قش وقتی ایڭ صووق بر وقتدر. بووقت آغاچلر یافراقلرینی قویوب اوسودن طوقتیلر: صواوستلری قالون بوز، یر اوستی قالون قار قاتلاوی ایله قابلانالر. دیکابر. غنوار وفیوْرال آیلرندن مرکب بولغان قش فصلی اوتکاچ ینه یاز وقتی کیله‌رك، وقتلر شولای همان چیرادلاشوب، آلشنوب تورالر.

معتدل طرفلر اوسمه وحیوانلرینڭ کوبلگی وتورلیلگی جهتندن اورتا درجه‌ده بولسه‌لرده کشیلرینڭ کوبلگی ومعرفتلیلگی جهتندن برنچیدرلر. بوطرفنڭ هواسینڭ تأثیری سببلی بونده‌غی کشیلر غایت طرش واشچه‌ن بولالر: ایگن ایگو، حیوان آصراو وصاتو آلوکبی فائده‌لی کسبلر ایله شغللانه‌لر؛ شول سببدن آنلر وحشیلکنی کوبدن طاشلامشلردر. معتدل طرفلرده تورا تورغان کشیلرنڭ کوبره‌گی آق وصاری جنسدندر.

معتدل طرفلرنڭ حیوانلری.

یوقاریده أیتولگانچه معتدل طرفلر حیوانلرغه اسسی طرفلر کبی بای بولماسه‌لرده هر تورلی حیوانلری یخشی اوق کوبدر. آنده بولغان نهایتسز قالون اورمانلرده وچیکسز کیڭ صحرالرده یرتقچی و یرتقچی بولماغان، هر تورلی وهر ظورلقده حیوانلر طولوب یاطمقده‌درلر. بونده‌غی یرتقچی حیوانلردن ایڭ ظوری قارا آیو (آمریفاده صوری آیو) اولوب آندن قالا بوری، تولکی، صرتلان، صلاوسن اسملیلری مشهورلردر. واق تویاکلرینڭ ایسه حسابی‌ده یوقدر. شونلر ایله برگه اوك اورمانلرده:

بولان، پوشی. قرکجه‌سی کبی اوله‌ن ایله‌ر زقلاناتورغان ایری حیوانلرده بولالر.

حیوانلر طوغریسنده سوز چقغانده معتدل طرف اوزینک یورط حیوانلری ایله ماقتانورلغی باردر. زیرا یورط حیوانلرینک ایک کوب تورلیلری واعلی جنسلری بو طرفده یتشه‌کده‌درلر. آنلر حقنده آلده‌راق سویله‌نه‌چکدر.

معتدل طرفلرنک قوشلرینی ایکیگه بولمك ممکندر. بر قسمی شونلی قشلی تورغان قوشلردر مثلا قارغه، چپچق کبی، ایکنچیسی قشلار ایچون اسسی طرفلرغه کیته تورغان قوشلردر، صاندوغاچ، وصییرچق کبی. جیتکه کیته تورغان قوشلر کوزکونی کتو. کتوبولوب جیولوب جنوبکه تابا. اسسی طرفلرغه اوچوب کیته‌لر. نیچك یاز بولوب کونلر یلیته باشلادی ایسه آنلرینه کیری اوچوب کیله‌لر. اما قشلاو ایچون جیتکه کیتمی تورغان قوشلر هیچ یرگه سفر قیمایینچه یل بویی بر یرده گنه تورالر.

معتدل طرفلرنک حشراتلرینه کیلدکچه آنلر بو طرفلرده جای وقتلرنده غایت کوب بولالر. تورلی توس وقیافتلرده بولغانلری باردر: لکن قایده اول، اسسی طرفلرده غیلر درجه‌سینه یته‌رگه! دخی شونسی‌ده باردرکه حشراتلر معتدل طرفلرده باری یلی وقتلرده‌غنه کورلوب صووق وقتلرده ایسه بارچه‌سی اولب هلاك بولوب بته‌لر. معتدل طرفلرنك وحشی حیوانلرینك کوبسی هر کمگه معلوم بولغانلقدن آنلر حقنده آیوروب یازارغه لزوم کورامه‌دی.

یورط حیوانلری.

معتدل طرفنك کشیلری اوالگی زمانلردن بیرلی، اوزلرینك اشلرنه یاردم ایته‌رگه یارافلی بولغان حیوانلرنی قولغه اویره‌توب آصری

باشلامشلردر. حاضرده کشیدن باشقه تورا آلمی تورغان آط، صغرکبی حیوانلر اوّلده هیچ،آدمگه ایه‌له‌شمگان وحشی حیوانلر بولمشلردر.

حاضرده کشی قولینه ایه‌له‌شکان دورت آیاقلی حیوانلردن ایڭ اوّل کشینڭ قولنده تورا باشلاغانی وآثار برنچی درجه‌ده دوست وخیانتسز بولغانی اتدر. ات دنیانڭ هر یرنده بار والبته هر کمگه معلوم برحیواندر. اتنڭ هرتورلی جنسلری بولوب بعضیلری ماچی کبی کچکنه گنه بولسه‌لرده بعضیلری بوزاو قدر ظور بولالر. ات آدمگه کوب اشلرده یاردم ایته مثلا یورطنی قاراوللی، کتوصاقلی، آوآولی، خواجه‌سینی دشماندن صاقلی. بعض یرلرده اتنی کچکنه آرباغه یگوب یکّل نرسه‌لر تویه‌ب یورته‌لر. دخی بعض جنس اتلر باردرکه کشیلرنی تورلی بلالردن قوتقارالر، مثلا صوغه باطقان کشیلرنی صودن چغارا تورغان اتلر، بیوك طاغلرده قارغه باتقان کشیلرنی ازله‌ب آلوب قایتا تورغان اتلر، یرتقچ حیوانلر وطالاچیلر ایله اوچراشقان وقتده آتلر ایله صوغشوب خواجه‌سینی قوتقارا تورغان اتلر بولادر. حاضرده بتون اتلر کشی قولینه ایه‌له‌نوب آنلر ایله برگه تورالر دیورلك، باری آمریقا وآوسترالیاده‌غنه بر آز وحشی اتلر باردر.

اتدن قالا کشینڭ دوستی، یاردمچیسی واولگانچی خدمت ایته تورغان قولی آطدر. آط ایله کشی یرینی صوقالی، آطلانوب یوری، یگوب یوری، آغر یوکلر طارتدرا وباشقه کوب تورلی خدمتلر ایتدره‌در. آطنڭده تورلی جنسلری باردر. آنلرنڭ بعضیلری یوکورمك ایچون، بعضیلری یوك طارتمق ایچون، بعضیلری‌ده آطلانوب یورمك ایچون مخصوص بولالر.

بعض یرلرده کشیلر آط اورنینه ایشاك یاکه قاچر استعمال

ایته‌لر. ایشاك آطقه قاراغانده بیك کچکنه اما کوچی، گاودمسینه کوره، آطنقندن کوب آرتقدر. ایشاکگه آطلانوب یوریلر، نرسه یوکله‌ته‌لر، آرباغه یگه‌لر؛ ایشاك بارسینه توزه‌چیدیدر. بعض وقتلرده آننك اوستینه ایککیشه‌ر اولوغ کشی آطلانوب بیچاره حیواننی عذابلیلر؛ لکن چدام بولغان ایشاك آکارده توزه‌در. قاچر ایسه آط ایله ایشاك آراسنده طوغمش بر حیوان اولوب ایشاکدن بر آز ظورراق وکوب درجه چداملیراقدر. جنوبی آمریقانك طاغلی طرفلرنده قاچرنی کوب آصریلر. بوچداملی وکوچلی حیوان آنده، توه‌نك چولده کیراك بولغانلغی کبی کیراکلیدر. اول توه‌کبی اوستینه آغر یوکلر تویه‌گان حالده‌ آلله‌نه قدر یول یوری وهیچ‌بر حیوان منه آلماسلق تکه‌وقورقنچ طاغلرغه هیچ زخمتسز منه آلادر. چداملیلقلاری ایله بوابر ایشاك ایله قاچر افراط درجه‌ده کیری وقارشی حیوانلردر؛ شویله‌که باراسیلری کیلمه‌سه، نه‌قدر قینا وقوالا، آنلر هیچ اورنلرندن قوزغالمیلر.

بونلردن قالا ایك فائده‌لی بولغان یورط حیوانلری موگزلی‌ایری حیوانلردر. (یعنی صغرلر، اوگزلر، وباشقه شونلرغه اوخشاغان‌حیوانلر). صغرلرنك، سوتلری مایلاری‌ایله کیلتورگان فائده‌لری حقنده سویله‌رگه‌ده حاجت یوق بوندن باشقه دخی بعض یرلرده مثلا روسیه‌نك جنوبنده اوگزلرنی آط اورنینه خدمت ایتدره‌لر: آربالرغه یگه‌لر، صابان سوردره‌لر حتی فرغزلر آطلانوب‌ده یوریلر. بعض یرلرده اوگز وآط اشلی تورغان اشلرنی صو صغرلری (جاموس) دیگان ایکنچی تورلی بر حیوان أدا قیلادر. بو حیوان اوگزگه کوب اوخشاولی وقبافتی قورقنچلیدر. لکن قیافتی عادتینه بتونلای مخالف اولارق اول غایت یواش واطاعتلی بر حیواندر. صو صغری باطقاقلی وصولی یرلرنی غایت

یاراتقانلقدن بوش وقتلرده همان صو اچنده‌گنه یاطادر . بو صغر آشاو طوغر یسنده‌ده غایتْ طالمسز اولوب باشقه حیوانلر آشاماسلق اوله‌نلر ایله‌ده قناعت قیلادر .

قطاینك طاغلی «تیبت » ولایتنده‌گی خلقلر اوگز وصغر اورنینه تول یرلرده بولغان « یاق » اسملی اولوغ حیواننی ایه‌له‌ندرمشلر. حاضرده یاق بتونلای یورط حیوانیدر. یاقنك بتون‌تنی اوزون یون ایله قاپلانمش اولوب یاـکه‌سنده‌اوکچی‌ده باردر . یاقنك‌قویرغی آطقویرغینه اوخشاولیدر ؛لکن آنك‌قللری غایـت نـازه‌ك ویوموشاق بولغانلقلرندن‌کوب ، اشلرگه کیته وبیك قیمت یوریدر. تیبت خلقلری یاقنك اوستینه یـوك تو ییلر ، آطلانوب یـوریلر ، ایتینی وسوتینی آشیلر . یـاق هـر نوسه‌گه چدیدر ، لکن اسسیاـکگه‌گنه توزه آلمایوب قزو وقتلرده قویونورغه بیك یاراتادر.

(رسم ٣٣.) یاق.

بونلردن قالا فائده‌لری کوب بولغان حیوانلر ، کجه وصارقلردر . بو حیوانلر یونلری ایله (کجه‌لر سوتلری ایله‌ده) کوب فائده‌لر کیتره‌لر. کجه‌وصارقلرنك‌کوب‌تورلی نوعاری اولوب‌ایك یخشی‌لری «میرینوس» اسملی صارقلر ایله «کشیمیر کجه‌سی»و«آنقره کجه‌سی» اسملی کجه‌لردر. بونلرنك غایت بهالی بولغان یون ومامقاری یفك کبی نفیس اولوب

آنلردن ایك قیمتلی پوصطاولر وباشقه نرسه‌لر اشل‌نه‌در .

ایندی طاغی سویل‌نه‌چك حیوانلر قالدی ایسه آنلرده فیل ایله توه‌در . بو ایکی حیوان حقنده اسسی طرفلر فصلنده یته‌رلك سویل‌نگانلکدن بو اورنده ینه یازوب تکرار قیلو لازم کورلمه‌دی . لکن توه‌نك یاقن قارنداشی بولغان « لاما » حقنده بر آزغنه سویل‌یه‌چکمز لاما جنوبی آمریقا حیوانی اولوب باشی، مویونی، وآیاقلری ایله توه‌گه کوب اوخشیدر .

(رسم ٣٤.) لاما.

لکن اوزی آندن کچره‌ك اولوب آرقاسنده اوکچی‌ده یوقدر . لامانی بیوك طاغلرده یوك تویاب یورتو ایچون استعمال ایته‌لر .

دورت آیاقلی یورط حیوانلری تری وقتارنده‌غنه توگل ، حتی صویلغاچ واولگاچده کوب فائده‌لر کیتره‌لر . آنلرنك ایت ومایلرینی آشیلر ، طویاقلرندن بر نوع جیلم (کله‌ی) یاصیلر ؛ موگزلری حتی سویا کلری‌ده تورلی اشلرگه کیته‌در ؛ تیریلری حقنده دیمك‌ده یوق .

کشیلر دورت آیاقلی حیوانلردن باشقه‌دخی قوشلرنی حتی حشراتلرنی‌ده

اوزلرینه فائده ایچون آصریلر. مثلا طاوق، کورکه، قاز، اورده‌ك کبی فوشلر یمورقه‌لری، مامقلری وایتلری ایچون، کوگارچینلر بر یردن بر یرگه خط یورتور ایچون، حشراتلردن بال قورتی طاتلی بالی ایچون، یفك قورتی یفك، « قرمز » قورتی « کارمین » دیگان قیمتلی بویاو حاصل ایتو ایچون تربیه ایدلمکده‌درلر.

معتدل طرفنك اوسمه‌لری.

معتدل طرفلر حیوانلرغه بای بولماغان کبی اوسمه‌لرگه‌ده آرتق بای بولماسه‌لرده یخشی اوق کوب تورلی اوسمه‌لری باردر. آغاچلری‌ده بیك اول‌قدر اولوغ بولماسه‌لرده تورلی نرسه‌لر یاصار ایچون یخشیلقده مثللری یوقدر. معتدل طرفلرنك اورمانلری کوبره‌ك وقت بوره‌گنه تورلی آغاچدن مرکب بولادر، مثلا ناراتدن، چرشیدن وباشقه‌لردن. معتدل طرفلرده فائده‌لی آغاچلر واوسمه‌لرده غایت کوبدر، مثلا آشلقلر، تورلی یمش آغاچلری وتوته‌ل یمشلری کبی. آشلقلر حقنده نوبه‌نده بر آز سویله‌نه‌چکدر.

آشلقلر.

معتدل طرفلرنك کشیلری، فائده‌لی بولغان اوسمه‌لرنی کوبدن اوك بلوب، چاچوب اوستره باشلامشلردر. آنلرنك ایك فائده‌لیلری آشلقلردر. دنیاده بولغان کشیلرنك باریسی دیب أیتورلك آشلق ایله رزقلانالر؛ حتی اسسی طرفلرنك بعض وحشیلری‌ده بر نیچه تورلی آشلق ایگه‌بله‌لر.

بزنك بو یرلرده آشلقنك ایك کوب ایگلگانی « آرش »در. جنوبده‌ره‌ك « بغدای »، شمالده‌ره‌ك «آرپا»ده کوب ایگله‌لر. بوندن قالغانلری اول قدر اعتبارده توگلدرلر.

آشلقلر نڭ ایگلولری هر بر سینکی‌ده دیورلك بر تورلی اولغانلقدن بونده مثال ایچون باری آرشنڭ‌نه طریقه ایگلدکینی سویله‌یه‌چکمن: آرشنی چاچکانده اوّل یرنی صوقا، صابان کبی قوراللر ایله قازوب

(رسم ۳۵.) آرش. (رسم ۳۶.) بغدای. (رسم ۳۷.) آرپا.

یوموشاتالر، صوڭره شول یرگه اورلقلرنی چاچه‌لر، بر آزدن تیشلوب چغادر. آرشنی کوزکونی چاچه‌لر؛ شویله‌که تیشلوب چغوب بر آز اوسکاچ قش یتوب قار یاوادر. بو وقت آرش اوسودن طوقتاب قش بویی قاتوب

یاطا ونیچك یاز یتدی ایسه ینه‌دن تیشلوب چغوب اوسه باشلیدر. بر آز اوسکاچ اول باشاق چغاروب چاچك آتادر. (آرشنك باشاق چغاروینه آول خلقی « باش چغارو »، چاچك آتوینه « سرکه چغارو » دیلر). بوندن صوڭ آرش طویایعنی اولگوره باشلیدر. آنڭ اوزون قیاقلری قوروب یام یاشل صابی‌ده صاب صاری صالامغه أیلەنەدر. اولگورگاچ

(رسم ۳۹.) صوُلی.

(رسم ۳۸.) طاری.

آرشنی اوراق یا چالغیلر ایله اوروب، چاباغاچلر ایله اورلغینی باشاغدن آیورالر. آندن صوڭ آنی تگرمەنلردەطارتدروب اون ایتوب ایکمك پشورەلر. (بو زمانده صوقالاو ، چاچو ، اورو وصوغو یعنی اورلقنی باشاقدن آیورو ایچون کوب یرلرده ماشینالر استعمال ایتەلر). آرش ایله بغداینی یرده قشلی تورغان بولغانلقلری ایچون «اوجم»(*)دیلر.

(*) اوجم озимой دیگان سوزدن آلنغان.

باشقەلری « صابان آشلق » آتالادر. صابان آشلقلرنی یاز کونیگنه چاچەلر. آنلرنڭدە اوسو واورلولری تمام آرشنقی کبیدر.

آرش، بغدای وآرپادن صوڭ کوبرەك ایگلە توغان آشلق‌صولی ایلە طاریدر. بونلرنڭ اورلقلری یوقاریدە سویلەنگان اوچ آشلقنقی کبی باشاقلردە اولمایوب چوق ، چوق بولوب تورالر . صولی کوبرەك آطلرغە آشاتور ایچون ایگلسەدە بعضا آندن‌اون‌دە یاصیلر. بو اون تگرمەندە طارتلمی بلکە کیلیلردە تویولەدر . آنی « طالقان اونی » دیلر . طارینڭ اورلقلری قزغلت توسدە واق وتوگاراك بولالر . بو اورلقلرنی تگرمەندە یارغاچ قابغی قوبوب « طاری یارمەسی » دیگان یارمە حاصل بولادر. بو یارمەدن بوطقا پشرەلر. بونلردن باشقە دخی «قارابغدای»، «بورای»و«یاصمق» کبی‌بعض آشلقلر بولسەدە ایگلولری آزدر.

معتدل طرفلرنڭ اسسی یرلرندە،طاغی‌دە کوبرەك اسسی‌طرفلردە «دوگی » و« مصر بغدایی » اسملی ایکی آشلق ایگلەدر. دوگی شول قدر کوب ایگلەدرکە بتون دنیادە بولغان خلقلرنڭ یارتی مقداری باری آنڭ ایلەگنە رزقلانالر.

دوگی طاریغە کوب اوخشاشلیدر؛ لکن صاز اوسەلرندن بولغانلقدن باری صولی ویووش یرلردەگنە اوسەدر . شونڭ ایچون صازلق بولماغان یرلردە کشیلر دوگی اوسترور ایچون یلغەلردن مخصوص قازلغان یرماق (کاناو)لر ایلە صو کیتروب صنعی صازلر یاصیلر. بو یرماقلرنڭ آچولا ویابلا تورغان بر تورلی قابقالری بولادر. کیرا کمگان وقتدە بوقابقانی یابوب صونی کرتمی تورالر . بو وقت دوگی بورتوکلرینی یرگە اولتورتوب بر آز اوستورگاچ قابقانی

آچوب صونی یبه‌ره‌لر. کیراك قدر صو کیتوب دوگی فری بر کول حالینه کرگاچ قابقانی ینه یابالر. قردن چوب اوله‌نلرنی اوتاغانده ودوگینی اورغانده کشیلرگه تز تیگنتون صوده یورورگه وبیزگه‌کلی هوا صولارغه طوغری کیلگانلکدن آنلر کوبسنچه بیزگه‌ك آوروینه

(رسم ٤١.) مصر بغدایی.

(رسم ٤٠.) دوگی.

مبتلی بولالر. دوگیدن اون یاصامیلر بلکه قابغندن آیوروب یارمه یاصیلر. (بزنك بو یرلرده آشالا تورغان دوگی، دوگی‌نك یارمه سیغنه‌در). بو یارمه‌دن بوطقا وباشقه شونك شیکللی آشلر پشروله‌در.

مصر بغدایی ــ اصل آمریقا اوسمه‌سی اولوب حاضرده ایسه دنیانك کوب یرلرنده ایگله‌در. بو آشلق باشقه آشلقلردن اوزینك بیوکلگی یوانلغی ویافراقلرینك ظورلغی‌ایله آیورلادر. مصر بغداییناك اوچونده بر چوق چاچکلری بولسه‌ده اورلقلری آنده اولمایوب

یافراق توبلرندن چقا تورغان وبتون یری یافراقلر ایله قابلانغان اوزونچه یوان نرسه‌نك تیره‌سنده، اورامغه توشه‌لگان طاشلر کبی، تزلوب ویابشوب تورالر. بونی پشوب یتمس بوروون بتون کیلوش صوده پشروب یا اوطده قزدروب آشیلر. اما تمام پشوب قاتیلانغاچ اون‌ایتوب طارتوب‌کومه‌چ پشره‌لر. مصر بغدابینی بو یرلرده باقچه‌لرده‌غنه کورمك ممکندر. چونکه، هواسی یته‌رلك یلی بولماغانلقدن، بویرده آنی ایکمیلر.

کیندر، جیتوُن ومامق.

معتدل طرفلرنك ایك فائده‌لی حتی ایك کیراکلی اوسمه‌لری کیندر، جیتون، ومامقدر. بو اوسمه‌لرنك فائده‌لری، اوزلرندن آلونا تورغان یبلرنده‌در. بزنك اوستلرمزگه کیه تورغان کولمه‌کلرمز وکیوملرمزنك کوبسی بونلردن اشله‌نمشلردر.

کیندر بو یرلرده اوسه تورغان ظورغنه بر اوله‌ن اولوب یوانلغی بربارماق قدر بیوکلگی ایکی اوچ آرشین چاماسنده بولادر. کیندر ایکی تورلی بولادر: بری چاچك‌ده آتا اورلق‌ده بیره، ایکنچیسی ایسه چاچك آتسه‌ده اورلق بیرمیدر. بونلرنك اورلقلی بولغانینه «کیندر»، اورلقسز بولغانینه «باصا» دیلر. باصا تمام اوسوب یتکان وقتده کیندرنك اورلقلری یتشمگان بولادر. شونلقدن باصانی الگره‌ك جیوب آلالر. «جیوب آلالر» دییوم‌شونك ایچونکه کیندرنی، اورلغندن بیگراك صابی کیراك بولغانلغی ایچون، اوروب یاچاوب آلمیلر باکه بردن طامری ایله‌برگه یولقوب‌آلالر، یولقوغاچ باصانی، کونلر یغمورلی

بولسه، یغمور آستینه کونلر قوری بولسه صو اچینه یبترگه صالوب قویالر. یووشده اوزاق یاطو ایله باصانڭ صابینڭ قابغی بر برسندن آنصات آیورلا تورغان یبلرگه أورله‌در، بو یبلرنی سوس دیار. سوسنی صودن آلوب قویاشده کیبترگاچ، یبلر بر برندن یخشیراق آیرلسون ایچون، اوّل طالقوب (توُیوب) صوکره سلکه، سلکه طاراقلر ایله طاریلر. اوشبو باصاسوسندن تورلی باو و آرقانلر، ایڭ ناچار وطوپاس کیندرلر اشله‌نه‌در. اما اورلغی بولوب صوکغه‌راق قالدرلغان کیندرنی اورلغی یتکاچ یولقیلرده چاباغاچلر ایله صوغوب اورلغینی قویالر، صوکره صابلرینی کولته، کولته ایتوب به‌یله‌ب صوغه صالالر؛ آغوب کیتمه‌س ایچون آنلرغه طاشلر به‌یله‌نگان بولا. صوده بر آز یاطوب سوسله‌نگاچ آلوب طالقیغاندن صوڭ نچکه یبلری چوبگندن تمام آیورلغانچه دقتلب طاریلر، صوکره ئرلیلر (یعنی بر نیچه یبنی برگه قوشوب بوُتروب یوانراق یب یاصیلر). بو یبلر کوب بولغاچ مخصوص استانلرده آنلرنی بر بزلری ایله چالماشدروب، کیندر دیب أیتوله تورغان وهر کمگه معلوم بولغان قماشنی طوقیلر. بوگار کیندر صوغو دیلر. کیندرنی صوقغاچ شوما بولسون ایچون طوقماقلیلر آندن صوڭ آقبور ایله آغارتالر. بونڭ ایله کیندرنڭ اشی تمام بولوب کولمه‌ك نگه‌رگه‌گنه قالادر. بز مونده آول خلقی‌نڭ اشله‌ولرینی سویله‌دك؛ فابریقالرده کیندردن طاغنده نفیسره‌ك وقیمتلیره‌ك قماشلر اشله‌نه‌در. کیندرنڭ اورلغندن کیندر مایی دیگان مشهور بر تورلی مای چغا. بو مای تورلی اشلرگه حتی آشارغه‌ده کیته‌در.

جیتوُن — کیندردن اوزونلغی ویوانلغی جهتدن کوب کیمدر، کیندر کبی کوب تارماقلی‌ده توگلدر. جیتون واقغنه زنگار چاچك آتوب کیندرنکی کبی اورلقلری‌ده بولادر. بو اورلقلردن‌ده مای

چغارولادر. جیتوننی اشله‌و تمام کیندر اشله‌و شکللی بولغانلقدن آنك حقنده آیوروب بازارغه کیرا کسنمه‌دم.

مامق--بزنك بو یرلرده اوسه تورغان اوسمه‌لردن اولمایوب، اسسی طرفلرده ومعتدل طرفلرنك ایك اسسی بولغان یرلرنده گنه ایگلمکده‌در. مامقنك بر یللق اوسمه‌سی بر آرشین- آرشین یارم چاماسی بیوکلگنده بولادر. اوسوب یتوب چاچك آتقاچ چاچکلر اورننده قوزی چیکلاوگی ظورلغنده توگاراك شارلر اوسه وآنلر تمام اولگوروب قارالغاچ دورتکه یارلوب اچندن آب آق توسده بولغان مامق چغادر. اوشبو مامقنك اچنده بر نیچه دانه اورلقلری باردر. مامقنی قابغی یارلغاچده تیزره‌ك جییوب آلالر، چونکه شول حالده قالدرلسه مامق تمام چغوب ییل ایله اوچوب کیته یاکه یغمور یاوب آنی چلاتا وبوزادر. مامقنی جیوب قابقلردن آیورغاچ مخصوص ماشینالر ایله اورلقلرینی آلالر؛ صوکره

(رسم ٤٢.) مامق.

ئرلی تورغان فابریقالرغه ایلته‌لر. بونده مامقدن یبلر حاضرلیلر. صوکره بر یبلر صوغاتورغان فابریقالرغه کیلترلوب آنلردن تورلی قماشلر اشلنه‌در. ایك صوکره بو قماشلرنی تورلی توسلرگه بویاب دنیاغه چغارالر. ایشته بزنك اوستلرمزگه کیه تورغان سیتسه کولمه‌کلرمز شول مامقدن یاصالمش نرسه‌لردن باشقه هیچ شی توگلدرلر. جیتون وکیندر اورلقلرندن چغارلدقی کبی مامقنك اورلقلرندن ده مای چغارولادر.

صالقون طرفلر.

صالقون طرفلر.

صالقون طرفلر نڭ برنڭ ایکی قطبی تیره‌سنده ایدکی سزگه معلومدر. اسسی طرفلرده بتون یل بویی اسسیلك بولغانلغی کبی صالقون طرفلرده یل بویی صالقونلق بولادر. صالقون طرفلرده یلده، برسی بیك صالقون برسی بر آز یلیراق بولغان، ایکی وقت باردر. بونلرنڭ یلیراق بولغانینی جای، صالقون بولغانینی قش دیلر.

بو طرفلرنڭ عجائبلرندرکه قش وقتنده قویاش هیچ چقمایوب اوچ آی قدر توتلاش تون بولادر. بو قارانغی وقتده بو یرلر شنق شمالینڭ تونوق یاقتیسندن باشقه هیچ بر یاقتیلق أثری کورماینچه تورالر.

مونه بر وقت أفقده طاڭ یاقتیلغی کبیگنه بولوب آقلق کورنه! بو یاقتیلق همان آز، آز آرتوب آخرده کوبدن کونولگان قویاش کیلوب چغادر. لکن بو قدرلی قویاش اوزاق تورمی، بر نیچه ساعتدن صوڭ ینه باطادر. کوب کونلر اوشبو روشچه دوام ایته، هر کوننی بر نیچه ساعت، قویاش چغوب تار وبوز ایسه قابلانغان کوڭلسز یرلرنی یاقتورتا لکن یلیسی أیتورلك بلنمیدر.

مونه جای‌ده یتدی قویاش هیچ باطمی باشلادی بو نــه حال ؟

بو یرلرده اوچ آی توتلاش تون بولغانی کبی اوچ آی تـوتلاش کون‌ده بولادر. (بونلرنك نه ایچون آلای بولغانلرینی «یر» فصلنده سویله‌مش ایدك) بو وقتدن استفاده ایدوب یرنی قابلاغان قارلر اریسه‌ده تمام نغوب قـاتقان یـر ظورراق اوسمه‌لر اوسه‌رلـك درجه‌ده بولوب اری آلمیدر. بو وقت صالقون طرفلرده‌غی وقتلرنك ایـك یخشیسی وکوڭللیسیدر. اوشبو توتلاش اوزون کون بتوب بر نیچه آی اوتو ایله ینه اوّلـگی کبی اوزون تون باشلانوب بتون یرنی قارانغیلق باصادر.

توندرالر.

شمالی معتدل طرفنك شمالی چیگینی اوتـکاچ بـوز دیـڭزلرینك بویلرنده، قاتقان صازلامقلردن عبارت بولغان، کیك بوشلقلر باردر. بو بوشلقلرنی «توندرالر» دیب آتیلر. غـایت صالقون بولغانلقدن توندرالرده بر ایکی تورلی صوری توسده بولغان موکدن باشقه اوسمه اوسمیدر. جای کونلرنده بتون تونـدرانی قابلاغان بو موکدن بتون یرصوری بولوب کورنه‌در. شول صوری موکلر آراسنده بعضا ماتور، ماتور چاچکلر وتورلی یله‌کلر کورنه‌لر. آرا تیره بویلری چیرك یا یارتی آرشیندن آرتماغان واوزلری یرگه یاطوبقنه اوسکان کچکنه قاین واویه‌نـکی آغاچلری اوچوریدر.

قش کونی توندرالرده: بوریلر، تولـکیلر، وشمالی بولانلردن باشقه حیوانلر بولماسه‌ده جای کونی آنده کوب تورلی حیوانلر جییولالر. بو حیوانلر بونده کشیلردن آولاق بولغانلغی وآزقنك کوبلگی ایچون

یراق یرلردن کوچوب کیله‌لر . بو حیوانلرنک آراسنده بولان ، بوری ونولکی کبی حیوانلردن آلوب‌آلوب قوشلرغه وچرکیلرگه قدر بولادر . بولانلر بونده موك وچیره‌م ایچون، بوریلر بولانلر ایچون، چرکیلر دخی آنلر ایچون، قاز اورده‌ك کبی قوشلر، بالقلر ایچون، تولکیلر قوشلر ایچون کیله‌لر .

(رسم ۱۴۳.) توندرالر.

جای کونی توندرالرده بره‌ر ماتورراق نرسه بار ایسه اول‌ده بو یرلرده غایت کوب مقدارده بولغان کوللردر . قش غایت صووق بولوب جایگی قویاش گرچه بر نیچه آی باطمی تورسه‌ده یلیسی بولماغانلقدن، بوزلانوب قاتقان صازلاه‌ق بر نیچه ڤیرشوکدن آرتق بولغان تیرانلکده أری آلمیدر . شونلقدن جای کونی توندرالرده قار أروندن حاصل بولغان جمیع صولر چوقورراق بولغان یرلرده جیولوب‌ایریلی واقلی بیك کوب

کوللر حاصل ایته‌لر. بو کوللر برافدن گویا کومش کبی صاف صولی، تیران کوللر بولوب کورنه‌لر ویومشاقغنه بیلده آقرنغنه طولقونلانوب قویاشده آلتون کبی یالتریلر. تیره یافده‌غی کوکلسز نرسه‌لر آراسنده بو ماتور کوللرنی کورگاچ آنلردن کوزلرنی آیروراسی کیلمیدر.

مونه بر وقت قش یافنلاشا اوله‌نلر قراودن وصالقوندن قزل توسکه کره‌لر. قش یتکانینی سیزوب چیتدن کیلگان حیوانلرده یلیراق یرلرگه کیری کیته‌لر. بووقت هر یرده جنوبکه تابا کیلگان حیوانلرنی وقوشلرنی کورمك ممکن بولادر. بر نیچه آیدن صوك قویاش کورنمس بولوب بتون توندرا اوزاق بولغان قطب تونی‌نك قارانغیلغی آستونده قالادر. اوشبو تون باشلانو ایله توندرالرده شوندای قاتی صووقلر وقار بورانلری باشلانه‌در که هیچ بر حیوان توزه‌رلك بولمیدر. حتی توندرانك تؤب اوز حیوانی بولغان شمالی بولان‌ده بو صالقونلردن قاچوب بر آز جنوبکه اورمان قریلرینه کیته‌در.

بو تون شول روشچه بر نیچه آی حکم سورگاندن صوك قویاش ینه‌دن کورنوب توندرا ینه اوّلگی کبی تریله باشلیدر.

اوشبو توندرالر نه قدر کشی تورورغه صلاحیتسز بولسه‌لرده آنده تورا تورغان خلقلر ده باردر. آنلرنك بعضیلری حقنده کیله‌چکده بر آز سویله‌نه‌چکدر.

بوز دیگزلری.

دنیاده بوگار قدر آدم آیاغی باصماغان اورن بولسه اول‌ده یرنك ایکی قطبیدر. یرنك قطبلرنده ایکی محیط دیگز اولوب، اوزلرنده

همان بوز بولوب تورغانلغی ایچون بوز دیڭزلری دیب آتالالر. شمالی بوز دیڭزینڭ تیره یاغنده فوری یر (آوروپا، آسیا، آمریقا قطعه‌لری) اولوب جنوبی بوز دیڭزینڭ تیره یاغنده صو (بحر محیط آطلاسی، بحر محید هندی وبحر محیط کبیر) در.

بوز دیڭزلری صالقون طرفلرنڭ‌ده ایڭ صالقون یرلرنده، بواغانلقلرندن البته آنده هر زمان صالقونلق اولوب یلیلق بیك آز وقتده‌غنه بولادر. بر نیچه آیلق اوزون تونلرده قاتی صووقلقدن دیڭز صوی تماماً قالون بوز قاتلاوی ایله قابلانادر. بو وقت، بوز دیڭزنده‌گی وقتلرنڭ ایڭ ناچاریدر؛ زیرا بتون یر قار وبوز ایله قابلانوغنه یتمگان، هر نرسه کوزگه تورتسه‌لر کورمه‌سلك درجه‌ده بولغان قارانغیلق آستونده قالادر. بو وقت بوز دیڭزلرنده بر نیچه آی مقداری یولدزلردن وشفق شمالیدن باشقه یاقتیلق بیروچی نرسه اوچورانو ممکن توگلدر.

جای کونی یتوب قویاش باطمی باشلاغاچ وکونلر آز بولسه‌ده یلنغاچ برگه اویوشوب قاتقان بوزلر ارزوب واتلالر وتورلی طرفقه طارالالر؛ لکن جاینڭ قصقه‌لغی سببلی تمام اروب بته آلمیلر؛ آلای‌ده کوب اورنلرده دیڭز بوزدن آرونادر.

بوز دیڭزلرنده‌گی بوز ایکی تورلی بولادر: بری دیڭزنڭ اوز صووندن حاصل بولغان وقالونلقلری آرشین یارمدن آرتماغان بوزلردرکه بونلرنی بوز قرلری دیلر. واقعا، ایله‌نه‌لری نیچه‌شهر چاقرم بولغان بو بوزلر یوزوب یوری تورغان بر قرغه یا اولوغ صالغه اوخشیلر. ایکنچیسی بوز طاغلری دیب آتالا تورغان وصو اوستوندن فرق - ایللی سازین بیوکلگنده بولوب چغوب تورغان بوزلردرکه آنلرنڭ حاصل بولواری دیڭز صووندن

اولمایوب بوروشچه‌در: اول طرفلرده‌غی بیوك طاغلردن شووب توشه تورغان بوز یلغه‌لری (بوز یلغه‌لری حقنده «طاغلر» فصلنده سویله‌نه‌چکدر.) دیگزگه کیلوب یتکاچ اولوغ، اولوغ کیسا کلرگه واتلوب دیگزگه توشوب شونده یوزوب یوری باشلیلر. بیل آنلرنی دیگز-نڭ تورلی توشلرینه قوالاب آلوب بارا وبعضیلرینی بری برینه

(رسم ٤۴.) بوز دیگزنده بوز طاغی.

بەردروب واتا ویمره‌در. بوز طاغلرینی تیك طوتماغان کبی بیل بوز قرلرینی‌ده‌تیك‌طوتمایوب آنلرنی‌بر اورندن ایکنچی‌اورنغه کوچره‌وبر سینی ایکنچیسی‌اوستینه‌اویوب‌قویادر.بونداۍاو یولگان‌بوزلرنی«طوروس»دیلر.

یوقاریده أیتولگانچه اوشبو بوز دیگزلرینی اوتوب قطبلرغه باروب یتکان هیچ بر کشی یوقدر. درست، کوب کشیلر مخصوص

کارابلر ایله باروب بافغانلر: لکن بوزلر، صووفلق وقارانغیلق کبی کوب تورلی مانعلر سببلی هیچ برسی تمام باروب یته آلماغانلر. بونلر دن قطب شمالیگه ایک یاقن بارغانی «نانسین» اسملی کشی اولوب قطب جنوبیگه ایک یاقن بارغانی «بورشگریؤینک» (Борштревенкъ) اسملی بر کشیدر. بونلر هر ایکسی نروجلیلر اولوب اوزلرینک سیاحتلرنده آلله نیندی واقعه‌لرگه اوچورامشلر وکوب تورلی نرسه‌لر اویره‌نوب قایتمشلر در. آنلرنک سیاحتلرینی قصقه‌دنغنه یازغان صورتده‌ده افراط کوب اورن بیله‌رلک بولغانلقدن یازلمادی.

شفق شمالی.

دنیاده بولا تورغان عجائب حادثه‌لردن بری شمال طرفنده‌غی صالقون طرفلرده بولا تورغان «شفق شمالی» در. شفق شمالی دیوب کوکده کورینه تورغان بر تورلی عجائب یاقتیلقغه أیتوله‌در. بو شفق شمالی قطب طرفنده‌غی اوزون تونلرده قویاش اورنینه یاقترتوب تورادر؛ لکن بو یاقتیلق هر وقت اولمایوب وقتلیغنه‌در.

شفق شمالی تورلی روشده بولوب کورنه‌در. مثلا ایک اوّل افقدن طاک آتقانده‌غی کبی آقلق ظاهر بولا. بو آقلق همان آز، آز آچقلانا ویوقاری تابا کونه‌ریله بارا. بو وقت یاقتیلق آق توسدن آچق صاری توسده بولغان، صلوات کوپرینه اوخشاغان، أولوغ ونورلی بر دوغاغه أیله‌نه‌در. تورا بارا بو دوغا شوندای ماتور توسکه کره‌درکه تل أیله سویله‌ب، قول ایله یازوب آکلاتو ممکن توگلدر. بعض وقتده تورلی توسلر صلوات کوپرنده‌گی کبی آستلی، اوستلی تزلگان بولالر

(۴۵ رسم.) شفق شمالی.

مثلا بر قاتلاو یاقوت کبی قزل، بر قاتلاو صاری، بر قاتلاو یاشل توسلر بولادر. بعض وقت بو توسلر رەتدن تزلوب تورالر. شفق شمالی هیچ بر وقت تیك تورمایوب، ییلگه سلكنوب طولقونلانغان علَم (فلاك) کبی تولقونلانوب، همان حرکت ایتوب تورا واوزندن قوچاق، قوچاق نورلر چاچوب بیبەرەدر.

الحاصل بو شفق شمالی شول قدر ماتور بولادرکه کورگاچ کوزنی آیوروب آلاسی کیلمیدر. شفق شمالی شول روشچه بر نیچه ساعت یاکه بر نیچه مینوت دوام ایتکاچ یاقتیلغی آز، آز کیمی واوزی آقرن، آقرن توبەن ایندەباشلی وشولای ایتوب آقرن، آقرن بتونلای کوزدن یوغالادر.

شفق شمالی بر دوغا کبیگنه اولمایوب بعضاً بۆرمالی، بۆرمالی یلان کبی، بعضاً اوزون تاسما کبی بولادر. بعض وقت اول بر گنه کیساك بولمایـنچه آستلی، اوستلی بر نیچەلەب بولادر.

صالقون طرفلرده‌غی خلقلر.

صالقون طرفلر نه‌قدر کشی تورورغه صلاحیتسز بولسه‌لرده آنده‌ده تورو‌چیلر باردر. بو خلقلر بدوی ووحشیلر اولوب تونددرالردن آلوب بوز دیگزلرینه قدر بولغان یرلرنی بیله‌ب تورالر. آنلر بیک کوب تورلی قبیله‌لرگه منسوب اولوب قیافتلری وتور موشلری ایله بر برسندن آیورلالر. بونده مثال ایچون شونلردن «ساموید» و «ایسکیموس» اسملرنده بولغان ایکی تورلی خلق تعریف ایدلدی:

۱) ساموید‌لر روسیه مملکتینک شمالنده بولغان تونددرالرده تورا تورغان کوچمه‌لی (بدوی) خلقلردر. ساموید‌لر صاری جنس خلقلردن اولوب اوزلرینه آیرم برتورلی تل ایله سویله‌شه‌لر. ساموید‌لرنک بار ماللری، بار بایلقلری شمالی بولانلردر؛ آنلر بولانلرنک ایتلرینی آشیلر تیریلرندن اوزلرینه یورطلر (چاترلر)، کییم وقایشلر یاصیلر، اوزلرینی یگوب یوریلر.

شمالی بولان صغردن کچره‌ک اولوب صغر کبی آیری طویاقلیدر؛ لکن طویاقلری آنقندن کوب کیگدر، شول سببدن شمالی بولان هیچ بر حیوان یوری آلماسلق یوموشاق وتیران قارده‌ده باطماینچه یوری آلادر. شمالی بولاننک باشنده، هر یل توشوب اورنینه یا‌ڭاسی چقا تورغان، بوطاقلی، بوطاقلی موگزلری باردر. اوزینک جای‌ده، قش‌ده آشاغانی موکگنه‌در. قش کونی موکنی قار آستوندن قازوب آلغان وقتده طویاقلرینه مذکور موگزلربده یاردم ایته‌لر.

ساموید‌لر اوستلرینه بولان تیریسندن تگلگان بر نیچه قات کیوملر

(طونلر)، آیاقلرینه یون اویقلر وشول اوق بولان تیریسندن یاصاغان ایته‌کلر کیه‌لر. باشلری ایله قوللرینی‌ده شول بولان تیریسی صووقدن صاقلیدر.

سامویدلر بر یردن بر یرگه کوچوب یوری تورغان خلق بولغانلقدن، اوزلرینه تورور ایچون طازا وقویمی تورغان اویلر یاصی آلمیلر. شونك ایچون بر یردن بر یرگه کوچروب یورتوی یگل

(رسم ٤٦.) سامویدلر وشمالی بولانلر.

بولغان چاترلرده‌غنه اقامت قیلالر. بو چاترلر توگارا کلاب تزوب به‌یله گان قولغالرغه بولان تیرلری قابلاب یاصالارق، توتون چغار ایچون اوستونده بر تیشگی کروب، چقوب یورور ایچون یانده بر تیشگی بولادر.

سامویدلرنك بر یردن بر یرگه کوچوب یورولری‌ده باری بولانغه آزق ازله‌و ایچون بولغانغه کوره، اوزلری طوقتاغان یر ده

بولانلر بار موکنی آشاب بتر گاچ آنلر ایکنچی یرگه کیتمکچی بولوب بولانلرنی طوتوب آلوب کیله‌لر وقارده باطمی تورغان مخصوص بیوك چانالرغه یگه‌لر. سامویدلرنڭ خاتونلری بو چانالرغه چاترلرنی و باشقه یورط جهازلرینی تویبلر، بالالرنی اولتورتالر، صوڭره بار سامویدلرده اولتوروب اورنلرندن قوزغالالر. بونلر بایتاق باروب آزق کوب برگه یتکاچ بولانلرنی طوغاروب ایرکنگه یبه‌ره‌لر، چاترلرنی قورالر وآنلرنڭ اچنده اوط یاغوب ایت پشروه باشلیلر. بردن طغزلقدن ایکنچیلای اوط یاغلغانلقدن چاتر اچنده صولو آلور حال بولمیدر.

بولان ایتینڭ ایڭ یخشی کیسا کلرینی اوّل اولتوروب ایرلر آشیلر آنلرندن آرتوب قالغانلریغنه خاتونلرغه تیه‌در. سامویدلر، طوقتاغان یرلرنده کوب تورمیلر: ایکی اوچ کوندن، بولانلر یاقن تیره‌ده‌گی موکنی آشاب بتورگاچ، ینه ایکنچی اورنغه کوچوب کیته‌لر.

اوّلده سامویدلر اوزلریده، بولانلری‌ده کوب اولوب بیك بای ایدیلر. حاضرده روسلر آنلرنڭ یرلرینی اوز قول آستلرینه آلغاچ، آنلرنڭ نادانلقلرندن وآڭغرالقلرندن فائده‌له‌نوب یخشی تیریلرینی یوق نرسه برابرینه صاتوب آلوب، اوزلرینی آراقی اچه‌رگه عادتلندروب تمام فقیرله‌ندردیلر وضعیفله‌ندردیلر. شونلقدن آنلر کوندن کون کیمومکده‌درلر.

۲) ایسکیموسلر آمریقا خلقلری اولوب شمالی آمریقاده‌غی توندرالرده وقطبقه ایڭ یاقن بولغان آطاولرده تورالر. ایسکیموسلر قصقه بویلی، اولوغ باشلی، قصق کوزلی، توب توگاراك یوزلی انسانلر اولوب تنلری کاریچنوی توسده چاچلری قانی وقارادر. آنلر

تورغان یرلرده آوچیلق وبالقچیلقدن باشقه هنر ایله طورو ممکن بولماغانلقدن، ایسکیموسلر آو آولاب کون ایته تورغان وحشیلر بولوب قالمشلردر. آنلر اتدن باشقه هیچ بریورط حیوانیده آصرامیلر. ایسکیموس اتلری اوز آلدینه بر جنس اتلر اولوب غایت کوچلی وصالقونغه چداملی بولالر. بولان ساموید که‌نه قدر کیراك بولسه، اتده ایسکیموسقه شول قدر کیره‌کدر: ایسکیموسلر آنلرنك ایتلرینی آشیلر، اوزلرینی چانالرغه یگوب یوربلر. اونلاب ات ئلله نه قدر یوکنی طارتا آلادر.

ایسکیموسلر تولین، دیکز آیغری، آق آیو وبولان کبی حیوانلرنی آولاب آنلرنك تیریلری، ایتلری، مایلری حتی سویاك وطامرلری ایله فائده‌له‌نه‌لر. بو حیوانلردن باشقه آنلر کوب مقدارده بالقده طوتمقده‌درلر. ایسکیموسلرنك کوبسی ملطقنی توگل تیمر قورالنیده بلمیلر؛ آو آولاو ایچون اوچلرینه اوچلی سویاك قویغان اوق وسونگیلر استعمال ایته‌لر. حاضر ایندی آوروپالیلر ایله قاتلاشقاچ آرالرنده تیمر قورال استعمالی طارالوب بارادر.

ایسکیموسلر جای کونی ساموید‌لر کبی تیریدن یاصالمش چاترلرده‌غنه تورسه‌لرده، غایتده صووق بولغان قش کوننده یلیراق اویلرگه محتاج بولالر. اول یرلرده البته آغاچ طابوی چیتون شونك ایچون آنلر اوزلرینه اوینی قاردن یاصیلر؛ «قاردن» دیگاچ «نیچوك ممکن بولسون؟» دیب عجبله‌نمه‌گز، اول اویلرنك نیچوك یاصالغانینی، حاضر بله‌چکسز: اوّل آنلر باصلوب نقابغان وقاتیلانغان قارنی کیرپچ کبی دورت پوچماقلی ایتوب اولوغ کیساکلرگه کیسه‌لر صوڭره بو کیساکلرنی توگاراکلاب تزوب برسی اوستینه برسینی قویالر؛

بوفارى اويگان صايون همان آغزينى طارايتا باروب آخرده برگه كيتروب قوشالر. بولاى ياصالغان اوى عادتا بر قبه ياكه قابلاب قويلغان چينایاق چوقورى كبى بولادر. بو تمام بولغاچ بر قربينه، كروب، چقوب يورو ايچون طار واوزون، تروبا كبى، بر يول ياصيلر؛ اول روشده ياصاولرى صالقون كرمه‌سون ايچوندر. بو اوينك اچينه‌ياقتى توشسون‌ايچون بوزدن‌ياصالغان‌بر تره‌زه‌سى‌ده بولادر.

(رسم ٤٧.) قش‌كوننده ايسكيموسلرنك تورموشلرى.

بو روشچه ياصالغان اوينك طشينى قار باصقاچ اچى شول قدر يلى بولادركه اوستـكه كيونماى اولتورمق‌ده ممكندر. اوينك اچنده، هم يلتمق هم آش پشرمك ايچون استعمال قيلنه تورغان، برلامپا بولادر. بو لامپا، اچينى چوقورلاب ياصاغان بر طاش اولوب اچنده تولين مايى ياندرولادر. نيچه‌شه‌ر آيلق اوزون تونلرده بو لامپا هيچ اوزولمى يانوب آننك ياقتيسنده ايسكيموسلر قورال ياصاو كبى تورلى اشلر اشليلر؛ خانونلرى، موكدن اويوب اوستينه حيوان تيريلرى قابلانوب

یاصالغان کاراوانلر اوستونده اولتوروب، کیوم تگو وباشقه شونك شیکللی اشلر ایله شغللنه‌لر.

ایسکیموسلرنك کیوملری حیوان تیریلرندن تگلگان اینك، باشلق، چالبار وقصقه کیوملردن عبارت اولوب بالق سویا کلرینه صابلانغان حیوان طامرلری ایله تگله‌لر. بعضا ایسکیموسلر اوزلرینه، حیوان اچه‌گیلرندن یوقا کیوملرده تگه‌لر. بوندای کیوملر آنلرنك شادلق وقتلرنده‌غنه کیه تورغان کیوملریدر.

بوز دیگزنده‌گی اوسمه وحیوانلر.

بوز دیگزلری اوستدنگنه قاراغانده نه قدر جانسز اولوب هیچ ترکلك اثری کورنمه‌سه‌ده دقتله‌بره‌ك قارالغاند: مگلرچه حیوانلرنی کورمك ممکندر. اوشبو توگلسز بوز آرالرنده حیوانلرنك ایك ظوری بولغان بالینادن آلوب حیوانلرنك ایك کچکنه‌لری بولغان میقروبلر (عادی کوز ایله کورلمی تورغان واق قورتلر)غه قدر معیشت قیلالر. بونلر آراسنده برنیچه تورلی اوسمه‌لرده اولوب آطاولرده‌موك بواوله‌نلر، دیگز توبنده وبوز اوستلرنده قار اروندن حاصل بولغان طاتلی صولرده تورلی صو اوسمه‌لری اوسه‌لر.

دیگزلرده دیگز یولدزلری، مرجانلر، بولوطلر وآنلرغه اوخشاشلی واق حیوانلر طولوب یاطمقده‌درلر. اولوغ حیوانلردن تولین وبولان کبی یواشلری اولدیغی کبی آق آیو ودیگز آیغری کبی قورقنچ یرتقچلرده یوق توگلدر. بونلردن آق آیو ایله آق تولکی بتون عمرلرینی قارلر بوزلر اوستونده اوتکارگانلکلرندن، دشمانلرینك واوزلری طوتاچق

حیوانلرنك كوزلرینه كورنمه‌مك ایچون قار كبی آب آق یون ایله قابلانمشلردر. جای كونی بوز دیگزینه آنده‌غی بالقلرنی آولار ایچون میلیونلاب صو قوشلری كیله‌لر. بو قوشلر آنده‌غی غیر منبت، طاشلی طاغلرده اویالر یاصاب بالا چغارالر؛ قش یتوب دیگز اوستی بوز ایله قابلانغاچ ایسه آنلر ینه جنوبكه تابا اوچوب كیته‌لر. بو قوشلاردن ایك مشهورلری، اویالرندن قیمتلی مامق آلونا تورغان، «غاغه» قوشلریدر.

بوز دیگزلرنده بولغان اولوغ حیوانلرنك بعض مشهورره‌كلری حقنده توبه‌نده بر آز تفصیل یازمق اولدم.

بالینا.

دنیاده بولغان حیوانلرنلرنك ایك اولوغسی «بالینا» (*) در. بالینا اوزینك قیافتی ایله تمام بالقارغه اوخشاغانلقدن اوّل زمانلرده آنی چنلاب‌ده بالق دیب اویلیلر ایدی. بالینانك بالقلردن اولمای سوت ایله تربیه‌له‌نه تورغان حیوانلردن ایدكینی تیزدن آڭلارسز.

بالینا صو حیوانی بولغانلقدن بالق قیافتنده خلق قیلنمش اولوب بتون عمرینی بوزدیگزلرنده یوزوب اوتكه‌ره‌در. اولوغایغان بالینانك اوزونلغی بعضا اوتوز - قرق آرشینغه یته‌در. باشی شول قدر ظوردركه گاودەسینك اوچدن بر قدر یرینی آلوب توراد‌ر. باشینه كوره آغزی‌ده غایت ظور اولوب اچینه یخشی‌اوق اولوغ بر قایق صیارلقدر. آغزی نه قدر ظور بولسه‌ده بالینانك طاماق تیشگی بیك كچكنه اولوب آدم باشی‌ده صیارلق توگلدر؛ شول سببدن اول واق بالق واق توپاك دیگز حیوانلری كبی كچكنه جانوارلر ایله گنه رزقله‌نه‌در.

(*) La baleine—Китъ

آشاغاں وقتده مذکور حیوانلر ایله کوب صونی آغزینه آلوب آغزنده تش اورننده بولغان قانونلر آراسندن صونی سوزوب چقارغاچ حیوانلر

(رسم ٤٨.) بالینا، بالاسی ایله.

بالینانڭ آغز اچنڬ قالوب، اول‌ده آنلر نی یوطادر. بونده قانون دیگانمز بالینانڭ آغزنده طاراق تشلری کبی تزلگان موگزسیمان نرسه‌لردر.

بو نرسه‌لر بالینانك آغزنده دورت یوز عدد چاماسنده بولوب «بالینا مییغی» دیب آتالنالر. بالیناغه چاینab آشاو لازم بولماغانغه کوره غزنده بر تشی یوقدر. فانونلری‌ده باری اوست چیگه‌سنده‌گنه‌در. بالینانك کوزی‌ده طاماق تیشگی کبی غایت کچکنه اولوب اوگز کوزلرندن کوب آرتقلغی یوقدر. صو اوستونده وقتده بالینانك ایشتو وکوروی بیك ناچار بولسه‌ده، صو آستونده ایشتوی یخشیدر.

بالینانك باشی یاننده ایکی یاقده بالق قاناتی کبی ایکی قاناتی، گاوده‌سینك آرت طرفنده بالق قویرغی کبی قویرغی باردر. بتون تنی قاراسو توسده یونسز تیری ایله قابلانمش اولوب تیری آستونده یارم آرشین قالونلغنده بولغان مای قاتلاوی باردر. بو مای حیواننی صونك صالقونلغندن صاقلیدر.

۱ بالینا قاینار قانلی حیوانلردن بولغانلقدن باشقه قاینار قانلیلر کبی هوانی اوبکه‌لری ایله صولیدر. شونك ایچون بالینا نه قدر صو حیوانی بولسه‌ده صو آستونده اون - اونبیش مینوتدن آری تورا آلمیدر. صولار ایچون وقت، وقت صو اوستینه چغا وچقغاچ اچنده بولغان ناچار هوانی باش توبه‌سنده‌گی بورون تیشکلرندن آتوب چغارادر. بو هواده کوب مقدارده صو بولری‌ده بولغانلقدن صالقون هواغه چقغاچ اول بولر قویوروب واقغنه صو تامچیلرینه اورله‌لر. بر نیچه سا‌ژین بیوکلگنده بولوب آتولغان بو تامچیلر یراقدان گویا بر فانتان کبی بولوب کورنه‌لر. بالینا شول روشچه ناچار هوانی چغاروب بترگاچ اورنینه یخشی هوا آلوب ینه دیگزگه چومادر.

بالینالر کوبسنچه یالغز یالغزغنه بعضا ایکاو - اوچاو بولوب ترکلك ایته‌لر؛ کتو بولوب جیولغان وقتلری سیره‌کدر. بالینا اوزینك

بالاسینی باشقه ایمچاکلی حیوانلر کبی تری ایتوب طوغدرا وبر آزغه قدر اوزینك سوتی ایله تربیه قیلادر. بالاسینی ایمزگان وقتده بالینا اوکای بولسون ایچون چالقان یاطادر. بعضا شول حالده یوقلیدرده. ایندی مونده یازلغان سوزلردن بالینانك بالق اولمای ایمچاکلی حیوانلردن ایدکی البته آڭلاشلغاندر.

بالینا گاوده‌گه ظور بولسه‌ده، صاقلانورغه قورالی بولماغانلقدن، دشمانلری کوبدر. عنبر بالقلرندن ات بالقلرینه قدر آکار هجوم ایتوب بورچیلر. اما آنڭ ایك ظور دشمانی کشیدر. زیرا اول آنی هیچ قزغانمای آولابقنه تورادر. هر یل بالینا آولار ایچون کوب کارابلر بوز دیڭزینه کیته‌لر. بو کارابلرده، آلتی اورنلی ایتوب یاصالغان، کچکنه قایقلر بولادر. نیچك کارابدن بالینانی کوردیلر ایسه بر نیچه شوندای قایقلرغه آلتیشار کشی اولتوروب بالیناغه تابا کیته‌لر. بو آلتی کشینڭ دورتیسی ایشکاکچی، برسی قویرقچی، برسی قورالچی بولادر.

بو کشیلر بالینانڭ صو اوستونده ناچار ایشتو وکوروندن فائده‌له‌نوب، آکار یاقن اوق کیلسگاچ قایقنڭ اوچنده بولغان قورالچی «گارپون» دیگان، اوق کبی قادالغاچ کیری چغارووی مشکل بولغان، بر قورالنی قاتی قوّت ایله ارغتا، قورالده بالینانڭ تنینه بیك نق قادالادر. جراحتله‌نگان حیوان آورتونی سیزگاچ صوغه چوما وگارپونغه طاقغان اوزون باونی اوزی آرتندن اوستوره‌ب آلوب توشوب کیته، لکن بر آزدن صولار ایچون ینه اوسکه چغارغه مجبور بولادر. چغار چقماس آنی ینه بر نیچه گارپون وسونگیلر ایله قارشیلیلر. بیچاره حیوان ینه صوغه چومادر. کوب مرتبه اوشبوروشچه قیلنوب بالینانڭ

قانی تمام آغوب بنکاچ قاتی عذابلر اچنده آرقاسی اوزرینه أیله‌نوب جان بیره‌در.

بو آوبتونلای قورقنچسزده توگلدر: بعضا آچولانغان بالینا قویرغی ایله قایقنی صوغوب هلاك قیلا وباطرادر، بو وقتده قایقده بولغان کشیلرگه البته آنصات بولمیدر.

بالینانی اولترگاچ اوستوره‌ب آلوب کیلوب کاراب یانینه به‌یلیلر. صوکره آیاقلرینه، تایماس ایچون آستینه‌اوچلی قاداقلر قویوب یاصاغان، اینکلر کیگان کشیلر آنك اوستینه چغوب تیریسینی کیساك، کیساك ایتوب قوبتارالرده تیری آستونده بولغان صاب صاری مای قاتلاوینی وآغزنده بولغان قانونلرنی آلالر، ایتینی ایسه شونك طاشلاب قالدرالر. ماینی شول وقتده‌اوق قازانلرده أریتوب کیسمه‌کارگه طولتروب قویالر. بو مای ماشینا مایلاو کبی اشلرگه کیتوب یخشی‌اوق بهالیدر.

هر بالینادن بر نیچه پود مقداری بالینا مییغی (قانون) برنیچه یوز پود قدر مای چغارق باریسینك قیمتی برنیچه مك صوملق بولادر.

ایسکیموس وساموید کبی خلقلر بالینانك ماینی‌حتی ایتینیی‌ده آشارغه استعمال قیلالر. نروج مملکتنده بالینا ایتی ایله ایگن چاچه تورغان یرلرنی تیرسلیلر. شول روشچه بالینا آوی بیك فائده‌لی آو اولوب بالینالر هر یل بیك کوب مقدارده آولانغانلقدن، حاضرده بو حیوان کوندن کون کیمی بارادر. احتمال بر زمان کیلورکه یر یوزنده بالینالرنك یالکز اسملریگنه قالور.

تولین ودیگز آیغری.

بالینادن قالا بوز دیگز ینڭ ایڭ عجائب حیوانلری تولین ایله دیگز آیغریدر.

تولین‌ده بالینا کبی صو حیوانی بولغانلقدن، گرچه آنڭ درجه‌سنده‌اوك بولماسه‌ده، بالقلرغه اوخشاشلی ایتوب یاراتلمشدر؛ شویله که گاوده‌سی توگاراك ویوان اولوب آرتقه تابا اوزایوب نچکارمش، آلدی آیاقلری کیڭ وقصقه اولوب تمام بالق قاناتلری کبیدر. آرت آیاقلری ایسه آلده‌غیلرندن‌ده‌کیکره‌ك اولوب، بر برینه بیك یاقن اولدقلری حالده آرتقه تابا صوزلوب تورغانلقلرندن، تمام بالق قویرغینه اوخشیلر. تولین بو آیاقلری آرقاسنده شول قدر اوستا یوزه‌درکه بالقلردن برده کیم توگلدر. لکن اول صو اچنده نه قدر یتز بولسه قوریده شول قدر آغر یورشلیدر، چونکه آکار یورگان وقتنده ایکی آلدی آیاقلری ایله بتون گاوده‌سینی اوستوره‌ب یورتو لازم بولادر. شونڭ ایچون‌ده تولین قوریده وقتده دشمان کیلگانینی سیزسه تیزره‌ك صوغه توشه‌رگه آشوغادر. تولین هواسزلقغه غایت چدام اولوب صو آستونده بیش مینوتدن آرتغراق صولو آلماینچه تورا آلادر. آشاوی‌ده صو اچنده اولوب شونده‌بولغان بالق وقصقچ کبی حیوانلرنی غایت اوستالق ایله طوتادر.

تولینلر بوز دیگزنده کتو، کتو بولوب معیشت قیلالر. هر کتوده نیچه‌شه‌ریوز باش تولین اولوب آرالرنده قارتلری، یاشلری وبالالری بولادر. تولینلر کتولری ایله بوز اوستونده یا قوملقده

قویاشقه قزنوب یاطونی یاراتالر. بو وقتده قارت تولینلر استراحت قیلوب اوزلرینك آرغان اعضالرینی توزه‌ته‌لر ، آنا تولینلر اوزلرینك شونده اویناشوب یاطقان بالالرینی صاقلاب یاطالر. تولیننك بالاسی کوبسنچه بره‌و گنه اولوب آناسی آنی بیك یاراتا و بش ، یش یوز اوستینه آلوب چغوب ایمزه‌در.

تولیننی آق آیولر آنلردن‌ده بیگره‌ك کشیلر آولیلر. ایسکیموسلر

(رسم ٤٩.) تولین ودیگز آیغری.

ایچون تولین ایك کیره‌کلی حیواندر. آنلر آنك تیریسی، ایتی، مایی ایله فائده‌له‌نه‌لر حتی اچه‌گیلرینی وقانینی‌ده أره‌م ایتمیلر. ایسکیموسلردن‌ده آرتغراق تولیننی آق کشیلر آولیلر. اوشبو کسب ایچون یل صایون بوز دیگزینه اولوغ، الوغ کارابلر ایله کیتوب بیچاره حیوانلرنی بخشی تیریلری وبالینانقی کبی تیری آستونده بولغان مایلری ایچون بوزله‌ب، مگله‌ب اولتره‌لر. شول سببدن حاضرده تولینلر بعض یرلرده بتونلای بتمشلردر.

دیگز آیغری تولین کبی یواش جانوار اولمایوب، گرچه یرتقچی اولماسه‌ده، قورقنچلی بر حیوانـدر. دیـگز آیغری تولیـنگه تماملیه اوخشاشلی اولوب باری اولوغلقی واوست چیگه‌سنده بولغان ایـکی اولوغ تشلری ایله گنه آیورلادر. دیگز آیغری ایچون بو تشلرغایت کیره‌کلی قورالاردر؛ اوزندن هر کمنك قورقوی حتی آق‌آیونـك‌ده آنك ایله یولققانده اوزینی بتونلای خوفسز طوتماوی، باری شول تشلری آرقاسـنده‌غنه‌در.

دیگز آیغرلری کربسنچه کچکنه کتولر ایله یاشاب، تولینلر کبی بوز اوستونده یاطوب استراحت قیلورغه یاراتالر. تومانلی کونلرده وقارانغی تونلرده آنلرنك طاوشلری کاراپچیلرغه کاراب ایچون خطرلی بولغان بوزلرنك قایده ایدکلرینی بلدره‌در.

بوز دیگزنده دیگز آیغرلری تولینلر کبی کوب بولماغانلقدن آق کـشیلر آراسنده آنی آولاو اول قدر رواج طابمامشدر. آلای بولسه‌ده فیل تشی کبی قیمتلی بولغان تشلری وتیری آستی مایلری ایچون بایتاق مقدارده آولانالر. دیگز آیغری بوز دیـگزنـده تورا تورغان وحشیلر ایچون غایت فائده‌لی حیواندر. آنـك ایتی آنـلر قارشنده مقبول ایتلردن صانالا وتشلرندن تورلی نرسه‌لر یاصالادر.

آق آیـو.

دنیانك قورقنچ واولوغ یرتقچلرندن‌بری بوز دیـگزنـده‌گی آق آیودر. آق آیو قارا آیوغه قیافتی جهتندن کوب اوخشاولی اولوب، ظورلقغه آندن کوب ظوردر. اولوغایغانلرینك بویلری کوبسنچه

باشندن قویرغینه قدر بر سازین ؛ آغرلقلری یکرمیشهر پود چاماسنده بولادر. یوان وطوپاس گاودهسی غایت قوتلی آیاقلر اوستونك تورمقن اولوب، آیاقلری‌ده‌اولوغ وکاکری ترناقلر ایله قورالّلانمشلردر.

(رسم۵۰.) آق آیولر.

مویونی نچکه، اوزون وافراط درجه‌ده کوچلی اولارق اوزرنك اوزون بورونلی، قصقه وتوگاراك قولاقلی باشی اولتورادر. آق آیونك بتون تنی آق توسده بولغان قویی یون ایله قاپلانمشدر.

ایشته بو حیواننك قیافتی اوشبودر؛ عادتـلرینی ایسه حاضر سویله‌یه‌چکمن.

آق آیو یرتقچی حیوانلردن بولغانلقدن آشاغانی دیـگز آیغرلری تولینلر وبالقلردر. اوشبو صو حیوانلری ایله گنه ترکلك قیلغانلقدن اول هیچ بر حیوان‌واوسمه بولماغان بوز اوستونده تورا آلادر. بالقلرنی طوتمق ایچون غایت اوستالق ایله صوغه چوما واوزینك آغر وطوپاسلغینه قاراماى غایت یکللك ایله یوزه‌ده بـله‌در. تولین ودیـگز آیغرلرینی طوتوی‌ده بیك آنصات اصول ایله‌در؛ شویله که: منکور حیوانلر همان بوز آستونده یاطالر؛ یاطقان اورنلرنده اوزلرینك صولولرندن بوز اروب شاقدایغنه طورلقده تیشك حاصل بولادر. حیوانلر بوتیشکلردن یش، یش صولو آلورغه چغالر آق آیوده آنلرنك چقغانلرینی صاقلاب توراده چقغاچقنه بیچارالرغه هجوم ایتوب طوتوب آلادر.

آق آیونك آناسی قش کونی قارا آیو کبی ایـنگه کرمه‌سه‌ده آناسی قاردن بولغان اونـگه کروب جایگه قدر شونده قالا وبالالر کیلتروب آنلرنی تربیه قیلادر. بو وقتده اول هیچ نرسه آشامایچه باری اوزینك جایلکده جیغان مایی ایله گنه طوینوب تورغانلقدن، چقغان وقتده غایت یابقغان بولادر. اول ایـیانی‌ده اوزی یاصامی بلکه ایـیا (ایـن) اوزی یاصالادر؛ شویله که آیو بر شغراق اورننی ازله‌ب نیران قارغه کروب یاطا قار یاوغاچ اوستی‌ده قالون قاتلاوی ایـله قابلانادر. برآز یاطوب اوزینك یلیلغی ایله تیره یاقده‌غی قارلربرآز اروب اوستدن قاینار صولوی سببلی بر تیشك تیشلگاچ ایـیـا تمام حاضر بولادر.

بو وقتده آيونك كوبسنچه ايككى بالاسى طووب يازغه قدر آنالرينك سوتى ايله تربيه‌له‌نه‌لر. آق آيونك بالالرى طوغان وقتده، قش اورتاسنده، قويان قدر گنه بولسه‌لرده بيك تيز اوسوب آپريل آينده الوغ ات قدرلى بولالر. آنالرى آنلرنى افراط درجه‌ده يارانا وهر وقت آنلار ايچون اوله‌رگه حاضردر. آق آيو، تيريسى ميخ ايچون بيك بخشى بولغانلقدن، آوروپاليلر طرفندن كوب مقدارده آولانمقده‌در.

صحرا وچوللر.

صحراء وچوللر.

سزنك بر بر وقت ، پچه‌نگه توشمس بورون ، تیگزگنه یرده بولغان کیك پچه‌نلك (بولونغه) چقغانگز بارمو ؟ چقغان بولساگز کورگانسزدر، آنده نیندی کوکللی ! ایده‌ن کبی تیگز یام یاشل بولون تیره یاقدن ئلله نه قدر یرگه جایولگان ؛ قویی وبیوك اوله‌ن آقرنغنه ایسکان یلگه طولقونلانوب دیگز کبی بولوب تورا ؛ یراقده، بولون قریینده زنگارسو تومان کبیگنه بولوب اورمان کورنوب تورا، ایکنچی یاقده بورلوب، بورلوب کوه‌ش کبی صاف صولی یلغه آغا. بر طرفده کچره‌ك کچره‌کگنه توبه یرلر. بو ماتور کورنشلر بارسی بردن، جایگی قویاشنك آلتون کبی نورلرینه باطقان حالده، قاراب توروچینك کوکلینی شادلاندروب تورالر.

یوقاریده‌تصویر ایتلگان‌بولون‌کبی بولونلر بزنك بوتیره‌ده کوب بولسه‌لرده کچکنه اولارق برنیچه چاقرمدن آرتق کیگلکده بولمیلر. اما اسسی ومعتدل طرفلرنك بعض یرلرنده بوندای قویی اوله‌ن اوسکان یرلرنك شول قدر کیك واولوغاری باردرکه نیچه‌شه‌ر یوز چاقرملرغه

جایولمکده‌درلر. بونداى يرلرنى « صحرا» ديب آتيلر. صحرالر دنيانك هر قطعه‌سنده ديب أيتورلك باردر. بو صحرالرنك بتون توشلرى شول قدر برگنه توسلى وبرگنه تورلى بولادركه نه قدر باراسك، نيچه كونلر اوتوب كيته، اما صحرا همان برتوسلى ، هيچ اوزگارگان يرى يوق، بارى سيره‌ك سيره‌كگنه آغاچلقلر، ياشل ديگز اورتاسنده بولغان ياشل آطاولر كبى بولوب اولتورالر.

دنيانك كوب يرلرنده دخى شونداى اورنلر باردركه هوالرى غايت‌ده قورى اولوب هيچ ديورلك درجه‌ده يغمور ياوماغانلقدن اوزلرنده اوسمه‌و حيوانلرده تورا آلميلر. آندى يرلرنك هوا وطبيعتينه مخصوص ياراتلغان بعض بر حيوان واوسمه‌لر بولغالاسه‌ده غايت آز بولغانلقلرندن بتونلاى يوق كبيدرلر. بونداى يرلرنى «چول» ديلر. چوللر كوبسنچه قوم ايله‌توشه‌لمش تيگزلكلردن عبارت اولوب طاغلى، طاشلى وطوز ايله‌قاتوش بالچقلى يرلرى ده‌يوق توگلدر. چولنك يرآستوندن چيشمه چقغان يرلرنده آغاچلر اوسه، اوله‌نلر چغا وير يخشيلانادر. بونداى آغاچلقلرنى «اواز» ديلر. اوازلر، قورقنچ چوللر اچنده جنت كبى بولغانلقدن، آنلرده تورلى حيوانلر بولالر وكشيلر تورالر.

چوللر آرقلى توه‌لر ايله يوروله‌در. توه‌دن باشقه حيوان چولده‌گى جفالرغه توزه آلميدر. يورگانده‌ده كوبسنچه بوه‌مله‌بكنه يورماى توه‌لرنى برى، برى آرتلى تزوب كاروان بولوب يوريلر. چولده يورگانده آشاو اچونرسه‌لرى كبى كشيلرنك وتوه‌لرنك اوزلرى ايچون كيراكلى بولغان نرسه‌لرنى بارچه‌سينى توه‌لرگه يوكله‌توب يورته‌لر؛ چولده سفرنك مشقتينى بوده بيك آرتدرادر.

دنيانك آوروپادن باشقه قطعه‌لرينك بارسنده‌ده چوللر باردر. كيله‌چكده صحراو چوللرنك بعض مشهورره‌كارينى يازوب تعريف قيلاچقمن.

شمالی آمریقا صحرالری.

شمالی آمریقادەغی کبی کیـك، هیبت ومنبت صحرالر دنیانڭ هیچ بر یرنده یوق دیورگەیاریدر. میسسیسیپی ومیسسوری یلغەلرندن تاغربدەگی بیوك طاغلرغه قدر جایولگـان بوصحرالرنی « پریری » دیب آتیلر. پریری صحرالری غایت کیك اولدقلری ایله برابر غایت توز اولوب اورتاسنده تورغان کشی اوزینی گویـا چیکسز بر دیگز اچنده کبی حس قیـلادر. قویی وبیوك اولەن ایـله قابلانوب کوز ایرشمسلك یرلرگه قدر جایولگان صحرایاشل دیگز کبی طولقونلانوب تورا، تیره یاقده هیچ آغاج أثری کورنمی. چننلده بویرلرده آغـاچ ذاتی بیـك آزدر؛ کچکنه گنه آغاچلقلر وقواقلقلر بولغالاسەده بیك سیرەکدرلر. آغاچلر بولماسەده جای کونی یاشل اولەن اوستی چوار پالاس کبی بولوب تورلی ماتور چاچکلر ایله قابلانغاچ پریریلر شول قدر ماتور بولالرکه قاراب کوز طویمیدر.

بو ماتور صحرالر هرتورلی حیوانلرنڭ اویاسیدرلر. چونـکه هر بر حیوانغه بونده تمام ایرکنلك وطنچلق‌در. پریریلرنڭ کشی آیـاغی باصماغان یرلرندەگی حیوان وقوشلر شول قدر وحشیدرلرکه هیچ بر نرسەدن قورقمیلر، حتی کشیدن‌ده قورقا بلمیلر.

اولوغ حیوانلردن بونده وحشی آطلر، قرکجەلری هیبت اولەن آراسنده اوظلاب یوریلر، قویانلر قویی اولەن آراسنده، باشقه واق تویاك حیوانلر اوزلرینڭ یر آستوندەغی اویالرنده یاشرنوب یاطالر،

کتو، کتو قاز واورده‌کلر صحراده بولغان کوللرنی قابلاب یوزه‌لر. اوله‌ن آشاوچی حیوانلر آرتندن (آنلرنی آولار ایچون) پریریلرگه یرتقچی حیوانلرده کیله‌لر: آنلردن بوریلر، شاقاللر، وحشی اتلر کتولری ایله صحرا بوبینه گیزه‌لر؛ پانتیرا وآیولرده اوچوریلر؛ کوندزون تورکوتلر وقارچغه‌لر، کیچون یابالاقلر هواده اوچوب اوزلرینه آولار ایچون واق حیوانلرنی کوزلیلر. قورقنچلی چکفراقلی یلان اوزینڭ قویرغنده‌غی سوبا کلرینی شکغرداتوب یوری. تونلرده قولاقلرنی طوندرا تورغان باقا طاوشلری ایشتوله.

پریریلرده جای فصلی غایت اسسی بولغانلغی کبی قش فصلی قارلی وبخشی اوق صووق بولادر. هوا بو صحرالرده هر وقت قوری قوری وصاف بولسه‌ده قاتی قاربورانلری‌ده یش، یش بولالر. پریریلرده هر یل قش کونی صووقدن، بورانلردن وآزق یوقلغندن کوب حیوانلر هلاك بولمقده‌درلر.

پریریلرنڭ کوب یرلرنده، اوّلده‌رەك کملرنڭدر کوب یورولری سببلی طابتالوب بتکان؛ لکن حاضر بورولمگانلکدن اوزلرینی یار-تیلاش اوله‌ن باصوب بترگان، صوقماقلرنی کورمك ممکندر. بو صوقماقلردن بارلسه هر وقت صاف صولی بر کولگه‌یا که بر بر یلغه‌نڭ کیچه‌ر ایچون ایك اوڭایلی بولغان بر یرینه کیلوب چغولادر. «اوگز صوقماقلری» دیب آتالغان بو صوقماقلر اوّلگیره‌ك زمانلرده بو صحرالرده کتولری ایله یورگان، وحشی اوگزلرنڭ ازلریدر.

«بیزون» دیب آتالتا تورغان بو اوگز آمریقاده‌غی قوری یر حیوانلرینڭ ایك اولوغسی دیسه‌كده یارارلق طور بر حیواندر. بیزوننڭ گاوده‌سی غایت طوپاس اولوب، اورکچلی یلکه‌سی، اولوغ اشی وموبونی اوزون یال ایله قابلانمشدر. قصقه ویوان موگزلری

بالتراوقلی قارا توسده‌در. بیزون اوزینڭ طوپاس گاوده‌سینه قارامای غایت قاتی یوگرورگه قادردر، شویله‌که چاپا باشلاسه آنی آط ایله قووب یتوده چیتون بولادر. بو حیوان اوزی آچولاندرلماغان وقتده یواشقنه بولسه‌ده جراحتله‌ب یاباشقه بر سبب ایله آچولاندرلسه اوزینڭ دشمانینه افراط قاتی آچو ایله قارشی تورادر، شویله‌که اول وقت آکار قارشی بارو صوڭ درجه خطرلی بولادر.

اوّلده‌رەك (بوندن فرق ایللی یل اللك) پریریلرده بو اوگزلر شول قدر کوب ایدیلرکه هر بر کتو نیچه شه‌رمڭ باشلاب بولادر ایدی. شوندای کتولر اوزوب کیتکانده بتون یر اوستی آنلردن قاب قارا بولوب کورنه ایدی. اما حاضرده اول اوگزلر شول قدر آزایمشلرکه یوق درجه‌ده قالمشلردر. بولغان یرلرده‌ده بر تورلی عجب نرسه کبی ایتوب صاقلانولالر. آنلرنڭ بتولرینڭ سببی مونه نرسه بولمشدر:

بوندن برنیچه عصرلر اوّل آمریقاده هیچ بر آوروپا کشیسی بولماغان؛ باری قزل تنلی هندیلرگنه بویرلرده اقامت قیلغانلر. آنلرده پریریلرده بیك آز اولوب بعضیلری بر یردن بر یرگه کوچوب یوروچی، بعضیلری براو رنده غنه اولتوروب معیشت قیلوچی وحشیلر بولغانلر.

هندیلر، حیوان تیریلری ایله قاپلانغان، «ۋیگوام» دیوب آتالا تورغان، چاترلرده تورارق اوست وآیاقلرینه کیگان کیوملری‌ده شول اوق حیوان تیریلرندن بولغان. کسبلری باری آوچیلق اولوب ایرلری آو آولامق وصوغشمق‌دن باشقه هیچ اش اشله‌مگانلر. یورط کیوا کلرینی قاراوچیلر وهر اشنی اشله‌وچیلر خاتونلر اولوب اشسز وقتده‌ده ایرلر آنلرغه هیچ

بولوشماى بارى تروپكالرينيغنه طارتوب قاراب اولتوراتورغان بولغانلر. هندبلر غايت جنكاور (صوغشچان) خلق اولوب هر وقت بر قبيله ايكنچى قبيله ايله دشمانلاشوب صوغشوبقنه تورغانلر.

حاضرده اوشبو خلق بيزونلر كبى آز قالمشلردر، لكن همان اوزلرينڭ ايسكى عادتلرنى صاقلاب كيلهرك كوبسى وحشى حاللرنده معيشت قيلمقدهدرلر.

(رسم ٥١.) ير يرى صحرالرنده هنديلرنڭ تورموشلرى.

هنديلر هر بر وحشيلر كبى زينتلەنونى غايت يارانالر، شونڭ ايچون تنلرينى تورلى بوياوارغه بويىلر، مويونلرينه تورلى نرسەلردن تزمەلر طاغالر، آياق وقوللرينه بلەزكلر كيەلر، باشلرينى تورلى قوش قاناتلرى، قماش كيسا كلرى وواق تو ياك يالتراوقلى نرسەلر بيزيلر. اوزلرى كوبسنچه غايت متكبر وآز سوزلى بولالر.

هندیلر باشلرنی تورلی آغر عذابلرغه اویرەتمك وکوندرمك ایچون تورلی روشدەعذابلاب جفاچیکدرەلر. عذاب قیلناتورغان بیچاره باشلر بو جفالرغه هیچ بر طن چغارمای‌نچه توزەرگەتیوشلیدرلر .شول روشچه هندیلر باشدن اوك قاتی کوكللی وهیچ برەونی قزغانمی تورغان بولالر. شونك ایچون‌ده آنلر اوزلرینك طوتقان أسیرلرینی هیچ قزغانماسدن، اوطقه یاغو واوقلر ایله آتوب اولترو کبی، تورلی عذابلر ایله اعدام قیلالر. بوندن باشقه دخی آنلرده شوندای ناچار وخونریز بر عادت باردر که آنلر هر بر صوغشده اوزلری اولترگان دشماننك باشندن چاچلری ایله برگه باش تیریسینی قوباروب آلالر. صوغش قزووندە التفاتقه آلماینچه، تمام اولمی جراحتلەنوبکنه قالغانلرنكده باش تیریلرینی قوبتاروب عذابلیلر. هندی اوزینك جیغان باش تیریلرینی غایت قیمتلی نرسه کبی ایتوب صاقلیدر، چونکه آنلر آراسنده کم کوبرەك کشی اولترسه شول کشی ماقتاولی بولادر.

هندیلر مجوسیلر اولوب هر نرسەنك (مثلا: یرنك، کوکنك، اوطنك، صونك) مخصوص تكریلری بار دیب اعتقاد قیلالر. آنلرنك اعتقادلرینه کوره کشیلر، اولگاچ بر یوزنده کبی معیشت قیلاچقلر در؛ شونك ایچون آنلر اوزلرینك میتلرینی کومگانده آنلر ایله برگه قورال، تروبکا، صاوت کبی ترك وقتنه استعمال ایتکان کیراکلی نرسەلرینی‌ده صالوب کومەلر.

هندیلر ایچون بیزون، ساموبدلر ایچون بولاننك کیراکلی بولغانلغی کبی کیراکلی حیوان ایدی. چونکه اول آنلرنی هم آشاتا، هم کیورته وباشقه هر کیراکلرینی اوتی ایدی. زیرا هندیلر آنك ایتینی آشیلر، تیریسندن کیوملر یاصیلر هم اوزلرینك ویگواملرینی قاپلیلر

ایدی. اوزون یونلری باولر ایشه‌رگه ، طامرلوی جایه‌گه طارتدروب قویارغه کیته، الحاصل بیزون آتلرنك هر اشلرینه یاری ایدی . هندیلر بیزونلرنی نه قدر آولاسه‌لرده هندیلر آز اولوب آتلر کوب بولغانغه کوره هیچ کیمومیلر بلکه همان آرتوب توررلر ایدی .

مونه بر وقت پریریلرگه آوروپادن آق کشیلر کیلدیلر . آتلر بیزون ایتینك تمینی سیزوب تیریسینك بخشیلغینی بلگاچ بیزونلرنی حسابسز مقدارده آولارغه کرشدیلر. کوب آولانودن بر نیچه‌یل اچنده بیزونلر تمام دیب أیتورلك بتوب، قالغانلری غربکه کوچوب کیتدیلر. هندیلر، اوزلرینی تربیه قیلا تورغان بیزونلر بتکاچ ، آچدن اولو درجه‌سینه کیلدیلر . آوروپالیلر ایسه بونی فرصت بلوب آتلرنی قصه باشلادیلر . آتلرنی، برلرینی آلوب اوزلرینی قول آستلرینه کرتوگنه‌توگل، تورلی روشده آلداب ، طالاب، آراقی اچروب، برقبیله‌نی ایکنچیسی ایله صوغشدروب، آرالرنده تورلی آورولر طاراتوب ، اوزلرینی کشی تورما‌لمق بوزوق هوالی یرلرده تورورغه مجبور ایتوب‌ده بیك هلاك ایتدیلر . درست هندیلر اوزلرینك یرلرینی آق کشیلرگه صوغشسزغنه بیرمه‌دیلر . لکن نه فائده! آتلرنك فورااللری اوقلرده سونگیلر ، ئه‌آقلرنك ملطقلر . هندیلر باشده‌راق ملطقنك نه ایکانینی‌ده بلمه‌سه‌لرده صوکندن آنك نه درجه‌ده کیرا کلگینی آکلاغاچ ملطق استعمال ایته باشلادیلر ، لکن اش اوزغاچ نه بواسون آخرده آتلرنك کوبسی آوروپالیلر قول آستینه کروب اوزلرینه حکومتدن بیرلگان یرلرده ایگنچیلك کبی کسبلر ایله کون کوره باشلادیلر ، اول‌تورموشقه‌راضی‌بولماغانلری‌ایسه بیزونلر آرتندن کیتوب ، شونده تورلی جینوتلکلر آراسنده کوچوب یوروب معیشت قیلمقده‌درلر . بوزمانده هندیلرنك شول قالدقلری‌ده یا اولاب یا آق کشیلر

ایله قاتشوب همان کیمیلر؛ بر زمان کیلورکه پر یر یلرنىڭ اوّلگی خلقلر ینڭ ازلوی‌ده قالماس .

آورپالیلر پر یرلرنی اوز تصرفلرینه آلغاچ صوقالاب هر تورلی آشاقلر ایگه باشلادیلر، باقچه‌لر یاصادیلر. ایندی حاضرگی وقتده اوّلده‌گی ماتور صحرالرنی پر یر یلرنڭ بیك آز یرنده گنه کورو ممکندر. چونکه آنلر اولوغ ایگنلکلرگه‌وفیرمه‌لرگه‌ایله‌ندرلمشلردر. پر یر یلرنڭ طوفراقلری غایت اوڭشلی بولغانلقدن بو ایگنلکلر همان آرتا تورالر. تیز زمانده بتون پر یر یلرنڭ شونلرغه اورلولری احتمالدر.

ئلیانوس صحرالری .

جنوبی آمریقانڭ شمالنده «آرینوکو» اسملی بر یلغه آغادر. شول یلغه‌نڭ تیره‌سنده (کوبره‌ك جنوب غربی طرفنده) پر یری صحرالری کبی کیڭ وتیگز صحرالر باردر. بوصحرالرنی «ئلیانوس» دیلر. اوشبو صحرالر بتونلای، قوبی وبیوك اوله‌ن ایله قابلانمش وتورلی چاچکلر ایله زینتله‌نمش اولوب حاضرگه قدر هیچ دیورلك کشی قولی تیمگانلکدن ماتورلقلری بتمه‌مش واوّلده نیچك بولغانلر حاضرده‌ده شول حالده‌درلر.

ئلیانوسلرده اوله‌ن شول قدر بیوکدرکه بعض یرلرده کشینی قابلیدر . اوله‌ن آراسنده‌سیره‌ك، سیره‌ك آغاچلقلرده بولادر. آغاچلر آراسنده نفیسکنه یافراقلی کچکنه گنه بر آغاچ اولوب اسمی‌ده «میمورا» یعنی «تیمه میکا» در. بو آغاچقه اول اسمنڭ بیرلوی شونڭ ایچوندرکه اگر بره‌و آنی قولی ایله طوتسه یاکه هیچ طوتمیچه یاقنغنه کیلسه‌ده یافراقلری وواق بوطاقلری شیگگان کبی بولوب صالپرایوب توشه‌لر. بوندن صوڭ چیتکه‌ره‌ك کیتوب قاراب تورسه‌ڭ برنیچه مینوتدن آنڭ یافراقلری آچلوب بوطاقلری کوته‌رلوب اوّلده‌گی کبی تریله‌لر. عجائب بر اوسمه‌در!

ئلبانوسلرده حیوانلرده بیك كوبدر. وحشی آط ، اوگز وكجه‌لر كتو، كتو بولوب یوریلر. وحشی اتلر ، شاقـال وبوریلر آو ازله‌ب گیزه لر. تارماقلی موگزلی بولان ایركنده اوطلاب یوری، چوار تیربلی یاغوار (آمریقا قاپلانی) قویی اوله‌ن آراسنده یـاشرنوب یاطا. وحشی خنزیـرلر صحرانی قازوب بوزالر. قورقنچلی حشراتلردن آنده چگفراقلی یلان وآندن‌ده قورقـنچلیراق « آطلرنی اوتروچی » دیب آتـالغـان كچره‌كـگنه بر یلان بولادر. بوصوگفیسینی، كوبره‌ك آطلرنی چاغوب

(رسم ۵۲.) ئلیانوس صحرالری .

زهرله‌دیـگی ایچون ، شولای دیب آتامشلردر. بو یلان اوزی ظورراق سله‌وچه‌ن ظورلغنده‌غنه بولدیغی حالده زهری شول قدر قوّتلیدركه اول چاقغان حیوان شول ساعتی ایـله اوله‌در. بونلردن باشقـه ئلیانوسلرنك یلغه‌لرنده قورقنچلی تمساحلر، صو یلانلری وبالقلر بولادر. بالقلردن قورقنچلیلری قویرغنده اوچلی اینه‌سی‌بولغان «اسكات» اسملی‌بالق ایـله ات بالغینقی كبی اوتكون تشلی بولغان « كاریبا» اسملی بالقدر. اوسمه‌لرنك‌ده غایت آغـولی بولغانلری باردر، مثلا بر آغاچنك صوی شول

قدر آغولیدرکه آکٔارمانوب قزدرلغان برکیساك ایتنی آشاو ایله اولمك ممکندر.

ئلیانوسلر اسسی طرفلرده بولغانلقدن آنلرده یاز، جای، کوز، قش فصللری اولمایوب باری یغمورلی وقوری اولمق اوزره ایکی وقت باردر. دیکابردن مایغه قدر بولغان قوری وقتده اسسیلك شول قدر قوّتلی بولادرکه چدار حال بولمیدر. قویاشنڭ قاتی قزدروندن اوله‌نلر صارغایوب قوریلر، بر اوستی بارولا وشول روشچه ماتور صحراآفرن، آفرن یامسز برچولگه أیله‌نه‌در. بووقتده صحراده‌غی حیوانلر آچلق وصوسزلقدن عاجز بولوب تیلمرشوب یوریلر. بعضیلری یلغه بویلرینه وبر آز صو بولغان اینکو یرلرگه کوچوب کیته‌لر، بعضیلری ایسه هلاك بولوب شونده قالالر. بعض وقت قزولقدن قوری اوله‌نگه اوط قابنوب اوزندن اوزی یانا باشلیدر. بو وقتده اوط غایت تیزلك ایله جایلوب بتون صحرانی قابلیدر. حیوانلر قورقولرندن قوتوروب برطرفقه چابالر؛ قایسی برلری آرغانلقدن یغلوب اوط اچنده هلاك بولالر. بوندای یانغننی هیچ برنرسه ایله طوقتاتو ممکن اولمایوب، تا بر یلغه‌غه یا اوّلده‌رەك یانغان یرگه باروب یتکانچی یانووندە دوام ایته‌در.

وقت اوته، قوری وقت‌ده آخرینه یاقنلاشه. مونه بر وقت افقدن بر بولوط کیسا گی‌چغا. آنڭ آرتندن ایکنچیلری‌ده چغوب اوزوب، اوزب کیته‌لر. آخرده‌قاب قارابر یغمور بولوطی کیلوب چغوب بتون کوکنی‌قابلی باشلیدر. کوب زمان اوتمی‌کوك کوکره‌رگه‌یاشن‌یاشنله‌رگه‌باشلی‌وغایت‌ده قاتی بولغان یغمور چیله‌کله‌ب قویارغه‌طوتونادر. یغمور وقتی باشلانو ایله صحراده‌غی بار نرسه تربله: اوله‌نلر یاشه‌ره‌لر، کتو، کتو حیوانلر، آنلر ایله

برگه یلانلر، باقالروباشقه حشرانلر کورنه باشلیلر. اول آراده یغموردە یاوودن طوقتامایوب نیچه کونلر توتلاش یاوادر. یلغه وچیشمـه‌لر طاشوب تیره یاقنی باصالر؛ شول روشچه بتون صحرا توتـلاش بر صازلامقغه اورله‌در. اوّلده صوسزلقدن عاجز بولغان حیوانلر حاضر صودن قاچوب صو باصمی قالدرغان توبه‌ره‌ك یرلرگه منه‌لر. قوری یر حیوانلرینه بو وقتده بر آز چیتونره‌ك بولسه‌ده صو حیوانلرینه تمام بر به‌یره‌م بولادر.

ئلیانوسلرده‌ایك‌یخشی‌وقت یراوسنی صودن آرونغاچ باشلانادر. بووقت‌تورلی‌چاچکلی اوله‌نلر صحرانی قابلاب، خوش ایسلرینی چاچوب تورالر؛ بو مشاقغنه ایسکان ییل آنلرنی آفرنغنه طولقونلاتادر. کتو، کتو حیوانلر، قویاش ینه‌دن کویدروب هلاك ایتکانچی هیبت آزق ایله فائده‌لنوب قالور ایچون، صحرالرغه کیله‌لر. بر نیچه آیلر چاماسی ئلیانوسلرده بومقاله‌نك باشنده سویله‌نگان روشچه معیشت دوام‌ایته‌در.

قرغز صحرالری وقرغزلر.

ایدل یلغه‌سینك‌شرقیدن‌آسیاده‌عی‌آرال کولینه‌قدر بولغان‌یرلرده‌چول کبی، اوسمه‌لرنك اوسوی ایچون طوفراقلری اوڭشسز بولغان، کیك صحرالر باردر. بو صحرالرنك یلغه وچیشمه کوبره‌ك بولغان یرلرنده هیبت اوله‌نلی توشلر بولسه‌ده کوب اورنلری تمام چول کبی قوب قوری قوم ایله توشه‌لمشدر.

بو صحرالر عموما قاراغانده غایت تورلی، تورلی درلر: بعض. یرلری یوقاریده أیتولگانچه قوملق اولوب ییلنك‌اویووی سببلی گویا دیگز کبی طولقون، طولقون بولوب تورالر. بو یرلرده یـش، یش

بولا تورغان قوم بورانلری وقتنده بوطولقونلر بر یردن بر یرگه کو-
چوب یوریلر. صحرانڭ بعض یرلری حیوانلرنڭ یوروللری ایچون
غایت اوڭایسز بولغان واق، اوچلی طاشلر ایله قابلانمش، بعض یرلریده
قب قزل بالچق جایوامش اولوب بعض یرلریده طوز ایله قاتوش
بالچقدن عبارتدر. بونـدای یرلرنڭ هیـچ برسنـده هیچ بر تورلی
اوسمه اوسه آلمیدر.

بو صحرالر معتدل طرفلرده بولغانلقدن جای کونلرنده اسسی
بولسه‌ده قش کونلرنده قاتی‌صووقلر اولوب بتون‌صحرا کفن ایله‌اوُرتولگان
کبی آپ آق قار ایله اوُرتوله‌در. یش، یش قاتی‌بورانلر اولوب کشیلر
وحیوانلرنی بیزار قیلالر.

بو صحراده آغاچلر شول قدر آزدرکه آنڭ نه ایدکی بلنمگان
یرلر باردر. مثلا آرال کولندن اورال یلغه‌سینه قدر بولغان بیش یوز
(۵۰۰) چاقرملق یرده باری بر آغاچ باردر. بو آغاچنی شول یرده‌گی
قرغزلر غایت اولوغلیلر؛ بر بر یرگه بارغانده آنڭ یاقنندن اوته‌سی
بولسه یانینه کیلمایینچه اوتمیلر، کیلگاچ اول آغاچقه بر بر چوپره‌ك
کیساگی به‌یله‌میچه کیتمیلر. حاضرده آغاچقه به‌یله‌نگان چوپره‌کلر
غایت کوب بولغانلقدن قرغزلر آراسنده آنڭ اسمی‌ده «چوپره‌کلرگه
اورالغان آغاچ» بوامشدر. بو مشهور آغاچ اوزی توپل آغاچلری
نسلندن اولوب دالاده یالغزیغنه اوسوب اولتورا تورغان اولوغ
بر آغاچدر.

بو صحرالرده توروچی خلقلر کوچمه‌لی قالمق وقرغزلر اولوب
قرغزلر کوبره‌ك بولغانلقدن صحراده آنلر اسمینه «قرغز صحرالری»
دیب آتالمشدر.

قرغزلر اوزلری اسلام دیننده اولوب صاری جنس قوملردن اولغانلقلارندن تنلری صاری، چاچلری قارا تو-ده. صاقاللری سیره‌ك، کوزلری قصق، یا کاق سویا کلری چقنتی، ایرنلری قالوندر.

قرغزلرنك کیوملری مامق یا یفك قماشدن تـگلگان اوزون چیکمه‌ن یا که جیله‌ن، صارق تیریسندن یاصالغان چالبار ایله کون ایتکلردن عبارتدر. بوندن باشقه دخی آنلر باشلرینه توبه‌ته‌ی آنك اوستوندن صای وتوبی اوچلی بورك، قش کونی یلی اچلی بورك کیه‌لر. بیللرینه کوبسنچه قایش کمر به‌یله‌ب اول کمرگه پچاق، چاقماق طاراق کبی نرسه‌لر ایچون کچکنه کچکنه قابچقلر آصالر. یارلیراق قرغزلر برگنه قات چیکمه‌ننی یالانغاچ تنلرینه گنه کیسه‌لرده بایلری، بری اوستینه بوینی، بر نیچه قات کیوملر کیه‌لر. قرغز خاتونلرینك کیوملری ایرلرینکندن کوب آیورمالی توگلدر. آنلر باری باشلرینی غنه آق بوز ایله چورنیلر. ایرلر چاچلرنی قرالر، خاتونلر ایسه بر نیچه طلم ایتوب اوروب تنکه کبی تورلی نرسه ایله بیزیلر.

قرغزلر کشینی بیك قدر ایتوچه‌ن، قوناقدوست وسوزچه‌ن خلقلردر. اوّلده‌رەك آنلر غایت صوغشچان خلق اولوب اوزلرینك تیره کورشیلرنده‌گی خلقلرغه هجوم ایتوب بیزار قیلالر ایدی. اما حاضر (روس قول آستینه کرگاندن صوك) آنلر غایت فقیرله‌نوب ضغیفله‌ندیلر. صوغش اورنینه باری ملی اویونلر وآط چابدرولرغنه قالدی.

قرعزلر عائله‌سی اچنده باش بولغان کشی آتادر. عائله اچنده بولغان هر بر کشی آکار اطاعة قیلورغه بورچلیدر. بر نسلدن بولغان بر نیچه عائله‌نك باشلغی شول نسل اچنده اولوغراق بولغان کشیدر.

اوشبو کشی اوزینڭ نسلی آراسنده شریعت بوینچه حکم‌ده ایته‌در.

بایراق قرغزلرنڭ برنیچه خاتونلری بولوب اولوغ خاتون، ایرلر-ده‌گی کبی، یورط باشی ایتوب صانالادر. اوی اچنده بولغان هر اشنی دیب أیتورلك خاتونلر اشلیلر. یورطلرنی یاصاغان وجیغان، حیوانلرنی صاوغان، آش پشرگان، کیوم تکگان، کییز باصقان حتی حیوان تیزه‌گندن یاغار ایچون کیزه‌ك یاصاغان همه‌سی آنلردر. ایرلر باری آو آولیلر، کتو قاریلر وقونانقه یوروشه‌لر؛ باشقه‌نه اش بولسه بارسی خاتونلر اوستونده‌در.

سز بلکه بله تورغانسزدر: وحشی بولماغان کوچمه‌لی خلقلر ایچون حیوان آصراودن باشقه کسب ایله کون کورو ممکن توگلدر؛ شونڭ ایچون قرغزلرنڭ‌ده بار کسبلری مال آصراو اولوب، بار بایلقلری‌ده آط، توه، صغر، صارق کبی یورط حیوانلریدر. بتون یل بویی دیورلك حیوانلر صحراده‌غی اوله‌ن ایله‌گنه طوقلانوب تورسه‌لرده قرغزلر ایچون آنلر بتونلای مشقتسز توگلدرلر. کونینه ایکی مرتبه آنلرنی آولغه قایتاروب صاواسی، آندن ینه قوالاسی، صحراده آنلرنی صاقلاسی بولادر. اگر قرغزلرغه قش کونی ایچون هر یل پچه‌ن حاضرلرگه طوغری کیلسه آنلرنڭ اولوغ کتولری ایچون هیچ پچه‌ن یتکرو ممکن بولماس ایدی. قرغزلرنڭ بختلرینه قارشی بو یرلرده قالون قارلی وبورانلی قشلر سیره‌ك بولادر. آندی قشلرده اوله‌ن اوستینی قاتی قار قاتلاوی قابلاغاچ حیوانلر آچلقدن دیسته‌له‌ب اوله باشلیلر. بوران وقتلرنده بعضاً بتون، بتون کتولر قار آستونده کوملوب یا اوستینی قار باصقان کوللرگه باطوب هلاك بولالر. شول

روشچه بو كون مونه ديگان باى قرغزنڭ بر تون اچنده بر نرسه‌سز فقير بولوب قالوى كوب واقع بولادر.

نه قدر چيتون بولسه‌ده قرغزلر اوزلرينڭ اوشبو تورموشلرينه شول قدر كونكمشلردركه باشقه‌چه توروب‌ده بافميلر وتوراسيلارى‌ده كيلمى. شونڭ ايچون حاضرده آنلر، برلرى يات خلقلر طرفندن آلنوب اوزلرى كوچمه‌لكنى طاشلرغه مجبور ايتلە باشلاغاچ، ياڭا تورموشقه

(رسم ٥٣.) قرغز صحرالرنده قرغزلرنڭ يورطلرى.

كونوگه آلماينچه جفا چيگه‌لر. قرغزلر جاين‌ده. قشن‌ده «يورط» ديوب آتالا تورغان توگارلك كييز اويلرده تورالر. بويورط، آرقلى تورقلى آغاچلر قويوب ياصالغان، جيولا تورغان كاكرى قولغالردن عبارت اولوب برگه اويوشتروب قويغاچ تبه‌نه كگنه، اوجلى باشلى بر چيتلك حاصل بولادر. بو چيتلكنڭ اوستينه كييزلر قابلاب قايشلر ايله طارتدرالر؛ توتون چغار ايچون توشه‌مده بر تيشك، اچينه‌كرور

ایچون یاننده بر ایشك یاصالوب قالدرلادر. قرغزنك یورطی اچنده بار جهازلری تبه‌نه‌ك بر اوستال وبر نیچه صاندقلردن عبارت اولوب بای قرغزلرنك یورطلرنده بوندن باشقه دخی بخشی پالاسلر ویاصدقلر بولا ویورطنك استینالرینه‌ده پالاسلر ونورلی چوپره‌كلر تسگلدر. یورطنك ایده‌نینه هر وقت کییز جایولگان اولوب قرغزلر شونك اوستونده اولتورالرده، یاطالرده. اورتاچه تورموشلی قرغزنك یورطی برگنه بولسه‌ده بعض بایلرنك بیش ـ آلتیلاب بولادر. بر نسلدن بولغان کشیلرنك یورطلری اوزلرینه بر آول‌بولوب تورالر؛ کوچکان وقتده‌ده برگه کوچه‌لر. قرغزلر جای کوننده برطوقتامای اوزلرینك کتولری آرتندن کوچوب یورسه‌لرده قش کونی، برشغراق وحیوانلر ایچون اوله‌ن کوبره‌ك بولغان یرنی صایلاب آلوب شونده قشنی اوتکاره‌لر.

قرغزلرنك خصوصاً بایلرینك کتولری افراط درجه‌ده اولوغ بولالر. چونکه آنلرنك بارماللری، طویدروچی وکیوندروچیلری آنلردر. قرغزنك ایك سویوب آصراغان حیوانلری آطلردر. آطلر، کوچکان وقتلرده، آو آولاغانده وباشقه وقتلرده آنك چن دوستلری اولوب اول آنلرنی قیناو توگل، هیچ بر وقت اوسنلرینه آغر یوك‌ده تویه‌میدر. قرغزلر کوبسنچه آطقه آطلانوب یورسه‌لرده بعضا اوگزلرگه وتوه‌لرگه‌ده آطلانوب یوریلر. قرغزلر اوچ ـ دورت یاشدن آط اوستونده یوروگه اویره‌نگانلکلرندن کوچکان وقتده ایرلر ایله برگه خاتونلر وبالالرده بره‌ر حیوان اوستینه آطلانوب بارالر. قرغزلر آطنك سوتندن «قمز» دینوله تورغان، هرکمگه معلوم اولغان بر نوع فائده‌لی اچملك یاصیلر.

قرغزنڭ ایك کوب مقدارده آصراغان حیوانلری صارقلر ایله کجه‌لردر. بونلرنڭ سوتلری، ایتلری آشارغه یونلری کییز یاصارغه کیته‌در. قرغزلر صغرلرنی‌ده بایتاق آصراسه‌لرده صارق وقویلرنی انلرغه کوره آرتق کوره‌لر. توه‌لر ایسه، بو یرلرنڭ هواسی آنلر ایچون کیلشوب بتمگانلکدن، کوب آصرالمیلر؛ بولسه‌ده بایلرده غنه بولادر.

قرغزنڭ دنیاده توروی باری اوزینڭ حیوانلری آرقاسنده‌در. بار آشاغانی آنلرنڭ ایت وسوتلری اولوب اوستینه کیگان کیوملری وتورا تورغان یورطلری آنلرنڭ یونلرندندر. اول آنلرنڭ تیزه‌کلرینه قدر أره‌م ایتمه‌یوب یاغارغه استعمال ایته، تیریلرینی چیت خلقلردن تورلی کیره‌کلی نرسه‌لرگه آلماشدروب آلادر.

قرغزلر آراسنده تورا یاکه یوری تورغان روسلر وباشقه خلقلر بیچاره‌لرنی آلداب وباشقه تورلی ایتوب غایت جبرلیلر. بوندن باشقه دخی آنلر ایچون ایڭ کیراکلی بولغان یرلری‌ده حکومت وباشقه کشیلر طرفندن کوچله‌ب وصاتوب آلنوب تورغانلقدن حیوانلری‌ده کوندن کون کیموب، اوزلری فقیرله‌نوب عمرلك طارتشو ونزاعلر اچنده عمر سورمکده‌درلر.

چولده‌گی اوسمه وحیوانلر.

چوللر نه قدر بوش اولوب ترکلك أثری هیچ کورنمه‌سه‌ده آنلرده سیاحت قیلسه‌ڭ أللّٰه نه قدر حیوان واوسمه‌لر کورمك ممکندر.

١) اسسی قوم اوستونده آط ایله باراسك. اول آراده آطـڭنك آیاغی آستوندن کچکنه گنه کلته یلان چغاده تیزگنه أللہ قایده کیته، یوغالا، سین کورمی‌ده قالاسك. مونه طاغی یول چیتنله یلان بوگه‌رله‌نوب یاطا، یالغش آطك آکار باصا کورمه‌سون حاضر چاغار.

چولده قوشلرده یوق توگل: باروب یتکانچی بر نرسه یوق شکللی، یتکاچکنه آطنك آیاغی آستوندن أللہ نیندی طورغای وقر طاوقلری کبی قوشلر اوچوب چغالرده بر آز کیتوب ینه قونالر: قونولری ایله قایده‌در یوغالار-غائب بولالر. بو اشکه عجبله‌نلمه‌سون چونکه چولنك بار حیوانلری‌ده قوم توسنده اولغانلقدن، اگر یاطسه‌لر آنلرنی قومدن آیروب کورو بیك مشکل بولادر.

چوله واق‌تویاك دورت آیاقلی حیوانلرده بولادر، مثلاً قوم قویانلری و «فینیك» دیوب آتالاتورغان اولوغ قولاقلی کچکنه گنه تولکیلر چولنك حیوانلرندندر.

سین ألی همان چول بوینچه باراسك. کیچ بولا. برشغراق یرگه طوقناب اوط یاغاسك. اوطیانینه غیر متناهی اورمه‌کوچلر جیولالر. آنلرنك آراسنده «فلانغ» و«چایان» کبی قورقنچلیلری‌ده باردر. فلانغ دیگان اورمه کوچ غایت تیز یوروشلی اولوب حاضرنك اچنده کیومڭدن اورمه‌له‌ب بیتکه‌ده منوب یته. تیزره‌ك آلوب تاشلاماسه‌ك اول سینی تشله‌ب زهرله‌ر. آنك زهری غایت قوتلی اولوب بعض‌وقت کشینی اولتره‌در. چایانلر اورمه‌کوچ بولسه‌لرده قیافتلری ایله‌بیگره‌ك قصقچقه اوخشیلر. آیاقلری‌ده آنقی کبی اون‌دانه اولوب آلدی ایکی آیاقلرنده قصه تورغان قصقچلری باردر. قویرغی اوزون وکوبسنچه آلتی، بوونلی اولوب اوچونده ارغاقسیمان کاکری اینه‌سی

باردر. چاقغان وقتده بو اینه‌سی ایله تنینی تیشوب زهر یبه‌ره‌در. چایاننک چاغوی کوبسنچه اولترمه‌سه قورقنچلیدر.

(رسم ٥٤.) چایان.

اگر یاقغان اوطننک یاقتیسنده چولننک قارانغیلغی اچینه تگه‌ب قاراب تورسه‌ک عجائب قیافتلی حیوانچقلرنی کوره چکسک. آنلرنک آلدی آیاقلری غایت قصقه اولدیغی حالده آرت آیاقلری افراط اوزون اولوب شول سببدن کچکنه گنه حیوان أللهنه قدر بیوک بولوب کورینه‌در. بو حیوان سیکروب، سیکروب شول قدر فاتی چابادرکه گویا اوچقان کبی کورنه‌در. قارانغیده سیکرشوب اویناشوب یورگان اوشبو حیوانلر «توشقانچق» دیوب آتالالر. توشقانچقنک باشی کوسی باشینه اوخشاولی اولوب غایت اوزون وحرکتلی بولغان قویرغی سیکرگانده آیاقلرینه خشی‌اوق یاردم ایته‌در.

چولده ایری حیوانلردن «غزال» اسملی ماتورغنه، غایت تیز حرکتلی کجه بولادر. بوده باشقه حیوانلر کبی قوم توسلیدر. بوندن باشقه چولده آرسلان، لیاپارد، زرافه کبی حیوانلر اوچوراسه‌ده آنلر چولنک توب اوز حیوانلری اولمایوب، چیتدن کیلوب کیتوبگنه یوری تورغان حیوانلردر. بونلردن «زرافه» آفریقاده‌غنه بولا تورغان عجائب بر حیوان اولوب بیوکلگی آلتی آرشین قدر بولدیغی حالده اول آلتی آرشیننک بیشیسی مویون ایله آیاقلردر. بو حیوان ایچون یردن ایولوب اوله‌ن آشاو چیتون

بولغانلقدن کوبسچه ، آغاچلی یرلرده توراوآغاچ یافراقلری ایله‌رزقلانادر . تیریسی صارغلت توسلی اولوب کوردن توسده شافماق، شافماق تابلر ایله قابلانمشدر.

چولده‌گی حیوانلرنک ایڭ ضررلیلری ایگن آشاوچی چیکرتکه‌لردر. بو چیکرتکه‌لر عادی چیکرتکه‌دن بر آزغنه ظور اولدقلری حالده ایڭ ضررلی حیوانلر جمله‌سندندرلر: زیرا آنلر اولوغ کتولر ایله‌یوروب کشیلرنڭ ایگنلکلرینی وباقچه‌لرینی هلاك ایتوب افرط ظور هلاکتلر کیتره‌لر. چیکرتکه اوتوب کیتکان یرده هیچ بریاشللك أثری قالمیدر. بو چیکرتکه‌لرشول‌قدر کوبلب یوریلرکه بولوط کبی قویاشنی‌قابلیلر. اوشبو چیکرتکه بولوطینڭ کیکلگی بر نیچه شهر چاقرم بولادر. ایگن چیکرتکه‌لرینڭ قاناتلری غایت ضعیف بولغانلقدن آنلر اوزلری تله‌گانچه وچوب یوری آلمایوب بتونلای ییلنڭ حکمینه طابعدرلر. توب وطنلری بولغان چوللردن ییل آنلرنی تله‌سه قایا اوچروب آلوب بارا، حتی بعضا دیکزگه ده ایلتوب توگه‌در. بوندای اورنلردن بارغانده کاراپ وپاراخودلر چیکرتکه دیڭزندن بارغان کبی باررلر ایمش.

۲) چولنڭ حیوانلری چولده تورورغه ایچون نه قدر صلاحیتلی ایتوب یاراتلدیلر ایسه اوسمه‌لری‌ده شولای قیلنمشلردر . هر وقت دیب أیتورلك قوری بولوب تورغان، هیچ طوفراقسز قوم اوستونده اورمان وصحراارده اوسه تورغان اوله‌ن وآغاچلر هیچ اوسمه‌سلر ایدی. شونڭ ایچون چوللرنڭ اوزلرینه مخصوص، چولده تورو ایچون نه یاراتلمش، اوسمه‌لری باردر.

چولده‌گی هر بر آغاچ‌وقواقنك طامرلری افراط درجه‌ده اوزون اولوب چولنك بتون اوستینی قابلاغان قالون قوم قاتلاوینی اوته‌رك آستده‌غی بالچق قاتلاوینه یتـکان بولالر. بو بالچق ایسه بتون یل بویی یووش وصولی بولغانلقدن آغاچ صوغه برده آبترامیدر. اما یر اوستونده‌گی قسمندن صو هواغه طارالوب اوسمه کیبه‌سون وقورماسون ایچون اول آغاچلرنك بو طاقلری یافراقلر اورنینه بالق تنکه‌سی کبی قابقلر ایله قابلانمشلردر. (شول سببدن آنلرنك هیچ بو کوله‌گه‌لری بولمی ـ در). بونك اوستینه دخی بعضیلرینك قابقلری بالاوزسیمان بر ماده ایله قابلانغان، بعضیلرینك بتون یری یوقاغنه طوز قاتلاوی ایله اورتولگان بولادر. اوشبو صوکیفیسینك طوزی کوندز اسسیلکدن قاتوب اوسمه‌نك اچنده‌گی صووینك بوغه أیله‌نوب هواغه طارالوینه ایرك بیرمیدر، کیچ ایسه بالعکس اروب هوادن یووشلکنی اوزینه طارتادر.

بو آغاچلردن باشقه چولنك بعض یرلرنده قاتی وقوری بر نیچه تورلی اوله‌ن اوسه‌در. بو اوله‌نلر قناعتکار توه‌لرگه یخشی آزق اولدیغی کبی اورلقلرینی شول طرفلرده‌غی کشیلر آشارغه استعمال ایته‌لر. لکن چول اوسمه‌لرینك ایك عجبی وایك اعتبار ایته‌رلگی «کاکتوس» اسملی اوسمه‌در. کاکتوسنك شکلری غایت مختلف اولغانلقدن فلان قیافتده بولا دیب أیتو مشکلدر؛ آنلرنك بار یوان طایاق کبیلری، قویماق کبی یاتصیلری، قبر طاشی کبی بولغانلری الحاصل أنواع قیافت وشکلده‌گیلری. کوبسنچه کاکتوس بر نیچه کیساکلردن عبارت اولوب بر برسینه توتلاشوب اوسه‌لر. نه تورلی بولسه‌لرده کاکتوسلرنك طبیعتلری همان بر تورلی: هر کاکتوس دیورلك یافراقسز، ایتلچ وصولی بر نیچه کیساکدن عبارت اولوب

بتون یرلری یافراق اورنینه اوچلی اینه‌لر ایله اوتورتولمشدر. هر کاکتوسنڭ غایت ماتور چاچکلری اولوب کوبسینڭ طاتلی یمشلری‌ده بولادر. کاکتوسلرنڭ عجبلکی شولدرکه آنلر توه کبی اچلرنده آلده‌غی کون ایچون صو جیوب طوتالر. نیندایگنه بولسه‌ده‌بر کاکتوسنی کیسولسه اچنده هیبت صالقون صو طابو ممکندر. چولده یورگانده صو صاغان حیوان وکشیلر بو سودن بیك فائده‌له‌نه‌لر کاکتوسلر قورغاچ‌ده اشکه‌یاریلر: آنلرنڭ قاتیراقلرینی آغاچ اورننه یوموشاقلرینی یاغارغه استعمال ایته‌لر. (کاکتوسنی بو یرلرده تره‌زه توبلرنده گنه کورمك ممکندر. خلق آراسنده اول «چانچکیلی گول» دیب یورتوله‌در).

(رسم ۵۵.) تورلی کاکتوسلر.

سموم ییلی.

چولده گی قورقنچلردن برنچی‌درجه‌ده بولغانی سموم ییلی یاکه قوم‌بورانیدر. چولده سیاحت ایتکان‌وقتده یوزلرچه آدملر او شبو ییلدن

هلاك بولالر؛ اسسی قویاش آستونده آغاروب یاطقان سویا کلرنی چولنك هر یرنده اوچوراتو ممکندر.

سموم کیناتکنه اولمایوب آلدندن بر نیچه تورلی بیلگیلری بولادر. اوشبو بیلگیلرگه قاراب، اوبره نگان کشیلر، مثلاتوه چیلر، سموم بولا چقینی بر نیچه کون آلدن بلوب تورالر. سموم بولور آلدندن ایك اوّل هواده بر تورلی طنلق وبوركولك پیدا بولا؛ چول اوستونه الله نیندی پارلر جیلوب تورالر؛ هیچ ییل وحرکت أثری سیزلمی... هیچ بولماسه تونلری ده صالقونچه بولمیلر بلکه بالعکس بوركولکنیگنه آرتدرالر. بوركولکدن هر جان ایه سینك کیفی بوزولا: کشیلر اگفراشالر، حیوانلر طنچسزلانوب بر یرگه اویولوشه لر یا که حالدن طایوب یاطالر. تومان اوتوربدن اوتوری قویلانوب آخرده شول قدر بولادرکه یاقتی کون اگگر مگگر وقتده غی کبی قارانغیلانوب تیره یاقده غی نرسه لر کورنمس بولادر. کاروان باشلغی، اوزی یولدزلرنی آیوروب کوره آلغان وقتده کاروانی بارودن طوقتانمایوب یولنده دوام ایته در.

بایتاق زماندن صوك بر وقت (کوبسنچه توش وقتلرنده) آقرن، آقرن غنه ییل کوتهریله باشلیدر. فزولق اچنده یاطقان آورو کشینك قاینار صولوی کبی بولغان بو ییل همان فوتله نه باروب بر آزدن یخشی-اوق اوروگه طوتونادر. بو ییل کشیگه یامان تاثیر ایتوب باشینی آغرتدرا، آغرابتا وتننی سو یاکلرگه قدر صزلاتادر. ییل کوچه یه باشلاغاچ کاروان بارودن طوقتی. توه لر ییلگه آرقان یاطوب، باشلرینی قومغه صوزوب صالوب کوزلرینی یومالر. کشیلر یوکده بولغان نرسه لرنی تیزگنه اویوب قویمالر یاصاب اوزلری شونلرنك آرتنده جایمه لرگه تورنوب یاطالر.

برنیچه دقیقه‌دن صوڭ سموم تمام قوتـله‌نوب یتوب قورقنج بر داولغه أیله‌نه‌در. بو داول اوکره، اولی، صزغره ویردن بولوط کبی قوم وطوزان قوبتارادر. طوزغیغان قوم‌بتونی هواغه طارالوب کون قاب قارانغی تونگه أورله‌در. ییل اوزی‌ده اسسی بولغاندن هواده اسسیلك طاغی بر مرتبه آرتوب قوریلقدن‌تن‌وایرنلر یارۇلا واول‌یارقلرغه طوزان وقوم‌طولوب قاتی‌جفاچیکدره‌در. قوریلق شول‌درجه بولاکه یاشچیك طاقتالری شارطلاب یارۇلالر وصاوتلرده‌غی صولر بر نیچه ساعتنك اچنده تمام کیبوب بته‌لر.

سموم بر نیچه ساعت شولای دوام ایتـکاندن صوڭ بر آز باصولا توشوب ییل‌طوقتی، هواده‌طوزاندن آرونادر. سموم‌شولای‌برایکی‌ساعتدن‌گنه طوقتاب قالسه بیك یاری، بعض وقتلرده اول بر نیچه کون توتلاش ایسوب تورادر. بو وقت کاروان قاتی عذابلر اچنده قومغه کوملوب هلاك بولادر.

سموم ییلندن باشقه چوللرده ایکی ییل قارا قارشی کیلـگان وقتده قوم اویورمه‌سی دیگان ینه بر قورقنج حادثه بولادرکه بوده کاروانلر ایچون بیك اوکایلی توگلدر، زیرا بو وقتده ایکی ییل بر برسی ایله اتشکانلکلرندن بولوطلرغه یتکان‌بیوك قوم باغانالری حاصل بولادر. بو باغانالر همان أیله‌نوب یورب تورالر ؛ گاها بر برسی ایله‌قوشلوب، گاها طارالوب چاچوله‌لر. چولده‌سیاحت قیلغانده کشیلرگه اوشبو قوم اویورمه‌سی اوچوراسه ، تیزره‌ك بر یاقغه قاچوب قوتولورغه‌غنه طرشالر. باشقه چاره یوقدر.

صحرای کبیر چولی.

دنیانڭ ایڭ اولوغ وایڭ قورقنچ چولی شمالی آفریقادەغی « صحرای کبیر » اسملی چولدر. بو چول افراط درجەدە اولوغ اولوب بویی بیش مڭ آرقلیسی مڭ بیش یوز چاقرم قدردر. صحرای

(رسم ٥٦.) صحرای کبیر چولی. (قوم طاغلاری کورنوب تورالر).

کبیرنڭ کوب یری واقفنه صاری قوم ایله قابلانغان تیگزلکلردن عبارت اولوب اچندە بیوك، طاشلی طاغلر وواق طاشلر ایله قابلانغان یرلردە باردر.

کوندز صحرای کبیردە اسسیلك افراط درجەدە بولادر. هوا

قزغان پيچده‌گى كبى قزو، صولو آلوب بولمى، قوياشنك وقوم‌نك ياقتيلغندن كوزلر قاماشادر. بونده قوياش آستونده قوم شول قدر قزادركه اوستونده يمورقه پشرو ممكندر. كيچ ايسه اسسيلك صووقلقغه أيله‌نوب كوبسنچه ليكى اوچ درجه صالقون بولادر. بو وقت كوندز اسسيلكدن كيبو درجه‌سينه كيلگان چيشمه‌لر طوكوب بوز ايله قابلانالر. صحراى كبيرنك بعض يرلرنده هوا شول قدر قورى دركه يل بويينه هيچ بر تومان وچق اثرى كورلمى وبر مرتبه بولسون ره‌تلى يغمور ياومىدر.

صحراى كبير بزدن كوب يللر ألك بويله قورى وغير منبت چول اولمايوب يخشى قارا طوفراقلى وهر تورلى اوسمه‌لر ايله طولى بر صحرا اولمشدر. آنك بو چول حالينه كيلوينك سببى اوشبودر: بو يرلرده غايت كوب اولغان طاش طاغلر بيل ايله صونك تأثيرى ايله آقرن، آقرن آشالوب، واق، واق كيسا كلرگه واتلوب يرگه توشه‌لر. بيل كوته‌ره آلماسلق اولوغراق كيسا كلرى شونده قالوب واغراقلرى بيل ايله اوچوب كيته‌لر. بووقت آنلر بر برينه اشقلوب ينه واقلانالر. شول روشچه چولده قالون قاتلاو بولوب ياطا تورغان قوم حاصل بولادر. سه‌وم كبى قاتى بيللر بوقومنى چولنك بتون قريينه طاراتالر. بعض يرلرده طاغ كبى ايتوب‌اويوب قويالر. بو قوم طاغلرى «بركان»ديوب آتالالر. بعض وقت بيل قوم ابله برگه كوب مقدارده واق طوز پارچه‌لرينى‌ده اوچورتوب آلوب كيته ونيچه‌شه‌ر چاقرم يرلرنى شول طوزلى قوم ايله قابليدر. صوكره طوز هواده‌غى يووشلكنى اوزينه طارتوب يووشله‌نوب قاتقاندن صوك يرنى شول له‌ر بركنه‌دركه چابوب بارغان آطنك آياق آستوندن قطره قدر

اولسون طوزان کوته‌رلمیدر. (چوللرده قوملی یرلر، طوزلی یرلر و واق طاشلر سیبلگان یرلر هر وقت اوشبو روشچه حاصل بولالر).
صحرای کبیر اوّللرده منبت قارا طوفراق ایله قاپلانغانلقدن حاضرده‌ده قوم آراسنده آنڭ جزئلری کوب بولنمقده‌در. شونڭ ایچون اگر آزغنه یغمور یاوسه حاضر قوم اوستونده یاشل اوله‌نلر کورنه باشلیلر.
بر آستوندن چیشمه‌لر چقغان یرلرده آغاچلرده اوسوب اوازلر حاصل بولادر. بو اوازلرده تورلی وحشی حیوانلر اولدیغی کبی کشیلرده آول وشهرلر قوروب تورالر.

صحرای کبیرده توروچی خلقلردن ایڭ مشهورلری «توارک» و «تیبو» اسملی خلقلر اولوب توارکلر اسلام دیننده تیبولر ایسه مجوسیلردر. بونلر کوبسنچه کوچمه‌لی خلقلر اولوب اوازدن اوازغه کوچوب یوریلر و حیوان آصراو، کشی طالاو کبی کسبلر ایله کون کوره‌لر.

عربستان چوللری.

اسسی، کوکلسز عربستان ... غیر منبت قزو چوللر... اوشبو فوق العاده کیاڭ چوللرنڭ اچنده آرا تیوه‌گنه یاشل چیره‌ملر، صالقون چیشمه‌لر وقو اقلقلر اوچراب، چیت خلقلرنڭ هجوملرندن طبیعی استحکامات ایله صاقلانمقده بولغان عربلرنڭ تجارت کاروانلری بودنیاده جنتلرنده طه‌قتاب یال ایته‌لر. قویاشنڭ غایت اسسی بولغان نورلری چولنڭ صاری قوملرینه انعکاس قیلارق عربلرنڭ طبیعتلرینه تاثیر ایتمکده، بوندای اورنلرده معشتنڭ آغرلغی‌ده آنلرنی قهرمان وجسور یاصامقده‌در.
عربستاننڭ غایت کیاڭ چوللرینی‌توه‌لر، بر طرفندن ایکنجی‌طرفینه

قدر اوزلرینڭ صالماق یوروشلری ایله آدلاب چغالر. کیچلرده بو قورقنچ چوللرنی توه‌لرنڭ موڭلی آوازلری، عربلرنڭ شعرلری و آراتیره آرسلانلرنڭ مدهش آقرولریغنه یاڭغراتادر. بونلر یوق وقتده آلپانه برهیبتلو طنلق.... یراق کوکده آینڭ غیر محسوس بولوطلرده ملکانه یوروی ایله یولدزلرنڭ یرگه یبه‌رمکده بولغان نورلری، دنیانی چولغاب آلغان قارانغیلقغه نسبة بیك آز بولدقلرندن، قارانغیلق ایله یاقتیلق برگه قاتناشوب برتورلی عجب منظره حاصل بولادر. تورا تورغان یرندن، دائمی یولداشی بولغان توه‌گه آطلانوب چقغان عربنڭ طبیعت‌شاعرا-نه‌سینه گوزل آینڭ کومش کبی نورلری، یولدزلرنڭ یاقتیلقلری‌وهر وقت طاڭ آلدندن ایسه تورغان ییلنڭ یومشاقغنه ایسووی، عجب‌بر صورتده تائثیر ایده‌رك، آنڭ خیالینی، بیك اوتکون فکرینی ایکنچی برعالی عالمگه: کوکلرگه، آیلرغه ویولدزلرغه یبه‌ره‌در. شول روشچه طاڭ آتا، قویاش‌ده کونده‌گی کبی چغوب چولنڭ قوملرینی قزدرا باشلی، عرب‌ده غایت طالغانلقدن تیزره‌ك بربر اوازغه یتونی دورت کوز ایله کوته‌در.... (رقیب رقیبی‌دن).

عربستان یارم آطاوینڭ بتون اچ طرفلری یوقاریده تصویر ایتلگان چوللردن عبارت اولوب صحرای کبیرده‌گی کبی اسسی قوملقلردن، یالانغاچ طاغلردن و آرا تیره اوازلردن باشقه نرسه‌یوقدر. شهرلر ایسه دیگز بویلرینه یاقین بولغان یرلرگه‌گنه بنا ایتلمشلردر.

عربستان چوللرنده توروچی خلقلر بدوی عربلر اولوب آط، توه کبی حیوانلر آصراب کون‌ایته‌لر. عرب آطلری‌دنیاده بولغان آطلرنڭ ایڭ یخشیلرندن اولوب بتون عالمگه مشهوردرلر. عرب‌اوزینڭ‌صادق یولداشی بولغان آطینی‌بالاسی کبی سوبه وقدرلیدر.

بدوی (کوچمه‌لی) عربلر غایت بهادر وجسور خلقلردر. هر وقت بر قبیله ایکنچی قبیله ایله صوغشوب واوتکان بارغان کاروانلرنی طالاب تورالر. شولای بولسه‌لرده اوزلری غایت خوش کوڭللی وقوناق-دوست اولوب مسافرلرنی بیك حرمت ایته‌لر.

طاغلر

طاغلر .

حاضر بز طاغلر حقنده سوز باشلامقچی بولامز . لکن بزنڭ بو یرلرده طاغ دیب آتالا نورغان تبه‌نه‌ك توبه یرلر حقنـده اولمایوب باشلری قارلر ایله اورتولگان بیوك طاغلر حقنده .

طاغلی طرفلرده یوروب اوز کوزی ایله کورمگان کشیـگه بو بیوك طاغلرنی کوز آلدینه کیترودەچیتونرەکدر، زیرا اول طاغلرنڭ باشلری بولوطلرغه یتکان بعضا اوتوب‌ده کیتکان بولادر . سز بوکار عجبله‌نمه‌گز ! آندای طاغلرنڭ بیوکلکلری بر نیچه چاقرملرغه یته‌در؛ بولوطلرنڭده یردن یراقلقلری کوبسنچه شوندن آرتـق بولمیدر. بوطاغلرنی کورگانـده کوڭلگه اوز آلدینه بر دهشت کیله وآصولنوب توراتورغان اولوغ، اولوغ قیالر (*) حاضر باشڭا ایشلوب توشه‌رکبی تیه‌در.

بیوك طاغلرنڭ اوستلری، جای‌ده قش‌ده اریمایـنچه منگی یاطا تورغان قار ایله قابلانمش بولادر. بوکارده عجبله‌نلمه‌سون: یوقاری تابا منگان صایون هوا صووقلانا وصالقونلق آرتابارادر. بر نیچه چاقرم بیوکلکنده بولغان طاغلرنڭ اوستلرنده هوا شول قدر صالقوندرکه یاوغان برقار اریمایـنچه قالا بارادر. شول سببدن طاغلرده قارنڭ

(*) غایت اولوغ طاش کیسا کلرینه قیا دینلور.

قالونلغی افراط درجه‌گه یته‌در. جای کونلرنده بوقارلر آز، آزاروب گوزل چاغلایانلر وغایت تیز آغا تورغان یلغه‌لر حاصل ایته‌لر.

بیوك طاغلر اوستونده هوا غایت سیره‌ك وصییق اولوب (*) صولوطارایا وجاینك غایت بوزکوکونلرنده‌گی کبی بر حالة حس ایتلهدر.

هر طاغنك باشلیچه اوچ اورنینی تعیین ایتمك ممکندر: توبی یاکه ایته‌گی ــ طاغنك تیگزیردن یوقاری کوته‌راوب‌منه باشلاغان یریدر؛ قابرغالری ــ طاغنك یان یانلریدر؛ قابرغالرنك برگه‌قوشلوب اوچلایوب تورغان یرلری اوزون بواسه «صرت» توگاراکگنه بولوب اوچلایوب تورسه «توبه» (تپه) دیوب آتالادر. الحاصل هر بر طاغنك توبی، قابرغالری وصرتی یاایسه توبه‌سی بولادر. کوبسنچه برطاغ، بر یرده یالغز یغنه اولمایوب برنیچه طاغ بر برینه قوشلوب بری، بری آرتندن تزلوب تورالر؛ بونداى طاغلرنی «صره طاغلر» یاکه «سلسلهٔ جبال» دیلر. اکثریا صره طاغلرنك برنیچه‌سی بر یرگه جیولوب «طاغلی طرفلر» تشکیل ایته‌لر. طاغلی طرفلرده ایکی صره‌طاغنك آراسنده هر وقت تیران اینکو یرلر بولادر. بویرلرنی «وادی» دیلر. طاغلرده‌وادیلردن باشقه، یارق کبی غایت طار، تیران واوزون چوقرلر بولادر. طاغلرده‌یورور ایچون صالونغان یوللر بعضاشونداى قورقنچلی چوقورلریانندن اوتکانلکدن غایت خطرلیدرلر.

بیوك طاغلرنك خاصه‌لرندندرکه آنلرنك اوستلرینه منگان وقتده دنیانك هر اوچ طرفینك أثرلرینی کورمك ممکندر. بو، اسسی طرفلرده بولغان طاغلرده بیگره‌ك بیلگیلی بولادر: طاغنك ایته‌گنده اسسی طرف اوزینك کمالنده. کون قزدرا؛ تیره یاق اسسی طرف اوسمه‌لری ایله

(*) هوا، یوقاری کیتکان صایون. سیره‌کله‌نه‌در.

(رسم ۰۵۷) اغاجلی طرف.

طولغان . بر آز یوفاری منه‌سك ... حاضر ایندی هوا بر آز صوونوب اسسی طرف اوسمه‌لری اورنینه اسسی طرف ایله معتدل طرف آراسنده اوسه تورغان یمش آغاچلری اوچوری . طاغی‌ده یوقار یراق منه‌سك ، یمش آغاچلری معتدل طرفلرده اوسه‌تورغان یافراقلی آغاچلرغه أیله‌نه‌لر . طاغن‌ده یوقار یراق هوا شاقدای صالقونلاشوب یافراقلی آغاچلر اورنینه اُلْصلی (اینه‌لی) آغاچلر اوچوریلر . ینه یوقار یراق منگاچ صالقون طرفلرده‌غی کبی واق تویاك قواقلقلر وقوری موکلر ایله یالانغاچ طاشلردن باشقه نرسه کورمك ممکن توگلدر . طاغنك تمام‌توبه‌سنده ایسه قطب طرفلرینی کوز آلدینه کیتوره تورغان قار وبوزلرغنه اولوب باری بوز دیگزلری ایله آق آیولرغنه یتشمیدر .

طاغلرغه منو .

بیوك طاغلرغه منو غایت چیتون ومشقتلی بر اشدر . جهنم‌چوقوری کبی تیران چوقورلر ، طاغلردن ایشلوب توشه تورغان قارلر سیاحنی هلاك ایته‌رگه حاضر تورالر . بوندن باشقه دخی طاغلرده یوللرده غایت اوڭایسز بولغانلقدن یوروب اویره‌نمگان کشی ایچون بریول باشچی‌سز یورو ممکن توگلدر . یول باشچیدن باشقه هر آدومده یغلوب جوقورغه توشمك ممکندر ؛ بر قادالدك اشك بتدی !

بوندن باشقه طاغه‌ه منگانده اوزك ایله برقات قالون کیوم ، بره‌ر کونلك آزق وتیمر اوچلی ، طازاطایاق آلورغه لازم بولادر . بیگره‌ك‌ده منه‌ر آلدندن آیاقلرنی آردرماسقه تییشایدر ؛ زیرا بتون کون اورگه تابا جایاو منه‌رگه طوغری کیله‌در .

طاغلرده ، کوب حیوان یوری آلماغانلقدن باری اویره‌نگان طاغ آطلری وقاچرلر ایله‌گنه یوریلر .

بو اورنده اشؤیتساریه‌ده‌گی « آلپی » طاغلرنده یورگان بر کمسه‌نڭ سوزلرینی نقل ایته‌مز . اول کشی أیته‌در :

« مسافرخانه » ده بولغان فرانسوزلردن برنیچه یاشلر ، گیرمانیه‌لی بر طلبه واشؤیتساریه‌لی بر پرافیسور ۳۰نچی ایپولده «روشه‌دونای» دیگان ایکی مڭ فرق (۲۰٤۰) میتر(*) بیوکلگنده بر طاغ توبه‌سینه چقمقچی بولدق . بونڭ شکللی اوزاغراق یرلرگه یورورگه کیتکانده باشقه‌لر یانینه اویله آشینه قایتوب بولمیدر ، شونڭ ایچون بزصووق نرسه‌لردن مرکب برکونلك آزق حاضرله‌دك .

ایرته ایله‌قویاش، چقغانچی اوق توروب، آزقلرمزنی آرقالرمزغه کوته‌روب یولغه چقدق . حاضرده دوشه دونایغه مخصوص طاغ تیمریولی ایله چقمق ممکندر ؛ لکن بز جایاو چغونی اختیار ایتدك ، چونکه جایاو بارغانده گرچه یول اوزاق بولسه‌ده کوب یرلرنی کوریله‌در .

سفرمز دورت بیش ساعت دوام ایتدی .

اشؤیتساریه‌نی کورمگان کشی (۲۰٤۰) میتر ارتفاعنده بولغان یرگه چقمق ایچون نه قدر اوزون یول یورمك لازم ایدکینی تصویر ایته‌ده آلمیلر . چونکه بوندی توبه‌لرگه طوغریغنه منلمی ، بلکه طبیعی بورمالی ، بورمالی یوللردن منیله و اوته آلماسلق قویی اورمانلرنی یاکه اولوغ قیالرنی اوتمك ایچون بره کیلومیتر قدر بورولؤشلر یاصارغه مجبور اولنادر .

(*) میتر ـ ۲۲ یارم ؤ برشوك اوزونلغنده فرانسوز اولچاوی .

ساعت اونبرلر تیره‌سنده توبه‌گه منوب یتدك . بز نك بختمزگه قارشی بو کون‌هوا غایت صاف وآچق ایدی . بز کورگان منظره‌نی سیاحلرده بیك سیره‌ك کورورلر ، چونکه هر برطاغلی طرفلرده‌غی کبی اشۋیتسار یه‌ده‌ده کوبسنچه طاغلرنك توبه‌لری بر تورلی، تومان کبی آق بولوطلر ایله قاپلانغان بولادر .

بزتوبه‌گه چغو ایله، سیاحلرنك ترصّدینه‌مخصوص بر «به‌لۋه»ده اولتوردق. دوشه دونای به‌لۋه‌سندن کورنگان منظره‌نی قلم ایله‌یازوب تصویر ایتمك ایچون، ظور اوستالق لازمـدر ، مین ایسه اول قـدر مهارتکه مالك توگلمن ؛ فقط سز مین تصویر ایده‌چك منظره‌نی آندنغنه عبارت دیب اویلامای، بلکه بیك کوب درجه آرتـق وکوب مرتبه گوزلره‌ك دیب اویلاب اوقگز.

سز اوّل کوز آلدگزده قطری یوز کیلومیتره(*) قدر کیك بر افق تصویر ایدگز. بوافق اچنده بیش ـ آلتی دانه‌قدر اولوغ‌وگوزل شهرلر ، دورت ـ بیش دانه قدر دهشتلی عظمتلر : بیوك، توبـه‌لری قارلر ایله قاپلانمش سلسلهٔ‌جبال ؛ ماتورلقلری بتون عـالم طرفنـدن تصدیق اولنغان‌بیش‌دانه‌زنگار ، یاشل کوللر بتون اطرافده طاغلر ،طاشلر ، قاشلاقلر ، بولونلر واورمانلر ؛ یاشل قاشلاقلرده قزل توبه‌لی ، یـاشل تره‌زه‌لی اویلردن مرکب کچکنه آوللر ؛ آرا تیره بولونلرده اوطلاب یورگان کتو ، کتو حیوانلر . شهرلردن برینك اورامارینه قدر کورمك ممکندر . خصوصا ایك یاقن بولغان کوللردن „جنوه“ کولینك بتون

(*) کیلومیتر ـ ١٠٠٠ میتر اوزونلغنده فرانسوز اولچاوی (چاقرمدن بر آز کیمره‌ك)

اطرافی کورنه وآنك صولرینی تورلی طرفدن یاروب یورگان پاراخودلونك طاوشلری ایشتوله‌در. بوطاوشلر یرافدن ایشتولگان، حیوانلرنك مویونلرینه طاغلمش، قنغراوطاوشلرینه وکتوچیلرنك بورغی طاوشلرینه قوشلوب قولاقغه عجائب قزق بولوب ایشتوله‌در. قویاش هرنوسه‌نی، طبیعتنك بتون بدایعنی یاقترتوب، شادلق بیروب تورادر. هرنوسه کولگان کبی..... گویا طبیعت خلقتنك بتون گوزللکلرینی جیغان‌ده بر به‌یرم یاصیدر.

بوندای عجائب منظره‌نی مین عمرمده برمرتبه کورگانم یوق ایدی. فقیروطار افقلرگه اویره‌نگان کوز ایله بوکیك یاشللکلرنی، بوقدر اولوغ کوللرنی، بیوك طاغلرنی، باقچه واورمانلرنی بارسینی اوچ توبنده‌گنه شکللی ایتوب کورگاچ، بوحقیقت‌توگلدر ــ توشدر دیوب اویلانادر.»

(یولدز جریده‌سندن).

بوز یلغه‌لری

طاغلر نه‌قدر بیوك بولسه‌لر آنلرده صالقونلق شول‌قدر آرتق بولغانلغینی وشونك ایچون آنده هروقت قارغنه یاوب برده بتوب تورماغانینی سز ایندی بله‌سز. لکن بواورنده سزنك کوکلگزگه، آلای بولغاچ آنده قارلرنیچه یوز، نیچه‌مك یللر جییولا، جیولا افراط درجه‌ده کوبه‌یگاندر؟ دیوب برسوٴال کیلور. لکن بو درست توگل: طاغده جیولغان قارلر گرچه کوزگه کورنوب

یلنقی یلغه اروب بارماسه‌لرده، بلنماینچه آقرنلق ایله گنه کیموب تورالر.

جای کونلرنده توبه‌نره‌ك یاطقان قارلر آز، آز اروب توبه‌ن نابا چیشمه‌لر ویلغه‌لر بولوب آغوب توشه‌لر؛ بر آزی بوغه أیله‌نوب بته، چونکه صو کبی قارده (اگرچه آقرن آقرنغنه بولسه‌ده) بوغه أیله‌نه‌در؛ آزراغی کون ییشتکان وقتلرده توبه‌ن ایشلوب

(رسم۵۸.) بوز یلغه‌سینك طوقتاغان یری.

توشه‌لر؛ لکن ایك کوبی اوز آغرلغی ایله، کوز قاراشقه بلنمسلك درجه‌ده آقرنلق ایله طاغنك باشندن توبه‌نگه نابا شووب توشه‌در.

افراط درجه‌ده قالون قار قاتلاوی طارغنه یولدن قصولا، قصولا آقرنغنه توشه‌در. توشکانده اول، کرك یان یانلرندن طاش استینا کبی تورغان طاش طاغلرنك قصوی، کرك آغر قار قاتلاوینك

اوستدن باصوی، کرك یلی قویاشنڭ آنی آز، آز اریتوب چلاتوی سببلی همان قاتیلانوب آخرده تمام حقیقی بوزغه أیلەنەدر .

بونی یخشیراق آڭلار ایچون شونیده أیتوب کیتایککه: سزنڭ البته بر بر وقت قارنی اوچڭزغه آلوب قاتی قصقانڭز باردر : کورگانسزدر: یوموشاق قارطغزلانوب اویوشقاچ بوز کبی قاتی وشفاف (اوته‌کورنه تورغان) بر حالگه کیلەدر. طاغدن شوا تورغان قارلرنڭده بوزغه أیلەنوی بعینه شونڭ کبیدر .

بو شوا تورغان بوز اولوغ بر یلغەغه اوخشیدر: آنڭده هر یلغەنقی کبی ایکی یاغاسی وتوبی بـار ، بوز ایسه شونلرنڭ اچندنـگنه آغادر؛ بعضا اول ایکیگه بولنوب اورتاسنده کچکنه ، کچکنه آطاولر حاصل بولادر. شول سببلرگه‌بناءً آنڭ اسمیده بوزیلغەسیدر .

بوز یلغەسی آغا، آغا طاغنڭ قار یاطا تورغان یرلرندنده توبه‌نرەك توشەدر. آنڭ بوینده کتوچیلر اوزلرینڭ کتولرینی کوتەلر، اورمانلر اوسەلر ؛ حتی آخرلرینه تابا ایگنلکلر ویمش باقچه‌ـ لریده اوچوریدر. سویلیلرکه : بعضا باقچه‌چیلر بیوگرەك آغاچلردن یمشلرنی جیار ایچون بوز یلغەسینڭ بوزلری اوستینه منەلر ایکان .

بوز یلغەسی نه قدرتوبەن توشدی ایسه شول قدرده تیز اریدر: آخرده بر اورنـده طوقتـاب، اوزنـدن اروب آقغان صولردن کچرەك بر یلغه حاصل ایتەدر.

بوز یلغەسی، صو یلغەسی کبی، توتلاش بر کیسا ک‌گنه بولوب آغا آلمیدر؛ چونکه اول بورولوشلرده وتیگزسز توبلرده واتلوب وصنوب بتەدر. شونڭ ایچون بوز یلغەسینڭ بتون اوستی ظور،ظور یارقلر ایله قابلانغان بولادر؛ بو یارقلر یه تمه کبی یلغەنی بتونلای

قابلیلر. بوز یلغەسینك بعض یرلرنده بوز کیسا کلری توبنك تیگز-
سزلگی سببلی کوتەریلوب طولقون طولقون بولوب تورالر؛ بو، گویا
طولقونلاب شول حالده قاتوب قالغان صولی یلغەغه اوخشیدر.

بوز یلغەسی آقغان وقتده اوزینك یاغالرنده بولغان طاش
طاغلرغه اشقلوب آنلرنی واتا ویمرەدر. آنلرده واق کیسا کلرگه
واتلوب بر آزی قومغه أیلەنوب بوز اوستینه قویولالر. بوندای طاشلر
بوز یلغەسینك ایکی یاغدن بتون بوینه صوزلغان بولالر. یلغەنك
بتکان یرنده اول طاشلرنك صو ایله آغوب کیته آلماسلق ایریلری
کوب مقدارده جیولوب تورالر، قوملر وواغراق طاشلر ایسه یلغەدن
چقغان صو ایله آغوب کیتوب آنی بر آزغه قدر بولغانچق ایتوب
آغزالر.

بوز یلغەلرینك اوستلرنده یورو بیك چیتوندر. بیك اوستا
دیگان یول باشچیده آنده یولنی بلوب یورمیدر، سببده بوز یلغه
سینك بر یرده گنه تورمایوب دائما حرکة ایتوب کوچوب تورویدر،
شویلەکه: بوکون بریردن یول طابوب یوروبده بر آززماندن صوکغ
ینه اول یولدن بارمقچی بولسەك اول اورنده تیران یارقلر ایله قالقوب
تورغان بوزلردن باشقه نرسه کورمسسك.

بوز یلغەسی اوستونده یوروچی سیاحلر ایچون ایك خوفلی بولغان نرسەلر
آنده بولغان اولوغ، اولوغ یارقلردر. بو یارقلر کوبسنچه بوران وقتلرده کوپر
کبی بولوب قار ایله قابلانغان بولالر. بو قار بر آز قالنراق‌ده وقاتقانراق‌ده
بولوب کشینی کوتەرورلك بولسه بیك خوب، اگر کوتەرورلك بولماسه اوستینه
بلمایینچه باصقان کشینی قرق — ایللی صاژین تیرانلگنده بولغان چوقورغه
توشوروب هلاك ایتەدر. بوندای بلالردن احتراز ایچون سیاحلر

بوز یلغەلرندە سیاحت قیلغان وقتدە اوزلرینی اوزون باوغە برکتوب بر برسینەبەیلەنوب یوریلر؛ زیرا برسی توشوب کیتسە قالغانلری آنی شول باودن طارتوب چغارالر.

طاغلردە قار و یر یمرلو.

۱) آیاز وقویاشلی کونلردە طاغلردە یاطقان قار اوستدن اروب صوکوە صالقون هوادە شول قدر قاتادرکە اوستوندە باطماینچە یورمك ممکن بولادر. اگر دە شول وقت بوقاتی قارنڭ اوستینە قالونغنە بولوب یارمە کبی هیچ برنرسەگە یابشمی واویوشمی تورغان واق قار یاوسە، طاغلردە بولا تورغان حادثەلرنڭ ایڭ قورقنچلرندن بولغان «قاریمرلو» واقع بولادر. شویلەکە تکەرەك طاغ قابرغالرندە بوندای قار آزغنە ییل اوروی یاایسە کچکنەگنە برنرسە تیوب کیتوی سببلی حرکتکە کیلوب توبەن تابا شووب توشە باشلیدر. بو قار نەقدر توبەن توشسە شول قدر کوبرەك مقداردە قارنی اشروب توشورە، قارنڭ مقداری آرتقان صایون قوتی وتوشوینڭ تیزلگیدە آرتابارادر. بو اولوغ قارکیساگی توشو قوتی ایلە هوانیدە حرکتکە کیتروب، صزغرە واولی تورغان بر داول حصولغە کیترەدر. بوداول واقغنە قارنی هواغە چاچە وشول قار طوزانی، غایتدە قاتی قوة ایلە توبەن تابا ایشـلە تورغان قارنڭ بتون یرینی قابلاب توراذر. بوقار طاغنڭ بتون قابرغاسی بوینچە توشکان وقتدە یولدە طوغری کیلگان یورط واورمـان کبی نرسەلرنی قروب آلغان کبی ایتوب بتروب آلوب توشەدر. بر آزدن قـاتی دوبردەو ایلە یرنڭ درلدەب کیتوی قارنڭ یرگە کیلوب توشکانینی بلدرەدر. لکن

ییل بونك ایله گنه طوقتامایوب ایکنچی طاغغه قدر بارا و آنك قابرغالرنده برآز یرنی خراب ایته‌در؛ آندن صوڭینه کیریگه تاباقایتوب برآزدن آقرنلانا وکوته‌رلگان قار طوزانی‌ده آقرن، آقرن باصولادر. بونی کورو ایله تیره یاقده‌غی آوللرنك خلقلری قار توشکان یرگه کوراکلر ایله کیلوب قار آستینه کوملوب‌ده تری قالغان کشی وحیوانلرنی قازوب آلورغه طوتونالر. آلای‌ده هلاك بولغانلر بیك کوب بولادر.

قار یمرلو ایکنچی تورلی‌ده بولادر. شول روشچه‌که: یاز وکوز فصللرنده، ییشك کونلرده طاغلرده‌ده قار، هریرده بولغان کبی صولی، یابشقاق واڭیوشوچان بولادر. اگر طاغ باشندن، نه‌ده بولسه برسبب ایله، کچکنه گنه قار کیساگی‌توبه‌ن‌تاباته‌گه‌ره‌ب کیتسه یولینده اوچوراغان برقارنی اوزینه یابشدروب آخرده افراط ظور برقار کیساگی‌بولغانی حالده قاتی قوة ایله ته‌گه‌ره‌ب توشه‌در. بوروشچه‌قار یمرلونك‌ده هلاکتی اولگیسینکی کبی غایت ظوردر.

اگرده طاغلردن‌ایشله‌تورغان اوشبو قارلر بوش‌یرگه‌یمرلسه‌لر هلاکت‌اول‌قدر بولمی، امابوه‌ر آول اوستینه توشکان صورتده بیك کوب نرسه‌لرنك خرابلغینه‌سبب بولمقده‌درلر. اگرده اول‌اورتاسنده‌بریلغه آغا تورغان طارغنه وادیگه توشسه صونی بووب ایکنچی تورلی قورقنچ حادثه ـ صو باصونك حصولینه سبب بولادر. طاغلرده هرسنه اوشبو قار یمرلولر سببلی نیچه‌شه‌ر یوز کشیلر آخرتکه یونه‌له‌لر.

٢) طاغلرده قورقنچلی قار یمرلولر بولغانی کبی شولای اوق قورقنچلی‌یر یمرلولرده بولادر. شویله‌که طاغلرنك قابرغالری کون بکون یوقاریدن اروب آقغان قار صولری وطاغلرده یش، یش یاوا تورغان یغمور صولری ایله‌آشالاو اوییلالر؛ بوآشالو اوشبو روشچه حاصل بولادر: شویله‌که کوندزلری طاغ باشنده‌غی قارلرنك

اروندن حاصل بولغان صولر، واق تویاك چیشمه‌لر، طاغ قابرغالری بوینچه آغوب یولده اوچوراغان قیالرده‌غی چوقور ویارقلرنی صو ایله طولترالر. کیچلری‌بو صولر قاتوب کیکایه‌لر(*)وشونك‌ایله قیانی آز، آز واتوب وآستینی آشاب، ایشلوب‌توشه‌رگه یاقنلاشدرالر. کونلر اوته چیشمه‌لر همان اوز اشلرنده دوام ایته‌لر. آخرده بر کون یته‌که قیالر، آستلری تمام آشالوب بتکانلکدن، آرتق اوزلرینی اوزلری کوته‌ره آلماینچه ایشلوب کیتوب توبه‌ن تابا ته‌گه‌ریلر، ویولده اوزلرینه کوب مقدارده طاش وطوفراقلرده‌ایه‌رتوب آلوب‌توشه‌لر. یوقاریدن‌بویمرلونك کوك کوکره‌گان کبی طاوشینی ایشتو ایله توبه‌نــده بولغان کشیلر قلبلرینه اولم قورقوسی کرگانی حالده، قایا بارغانلرینی بلمای قاچارغ طوتونالر. بز آزدن‌اولوغ طاغ کیساگی قاتی طاوش ایله یرگه کیلوب توشه وکوب نرسه‌لرنی باصوب هلاك قیلادر.

حاضرگی‌یللرده‌قارویریمرلولردن‌بیك‌اول‌قدر الوغ‌هلاکتلر بولغانی ایشتولمیدر، چونکه حاضر کشیلر بو قورقنچ حادثه‌لرنك قای اورنلرده بولغانلقلرینی یخشی‌اویره‌نوب‌اول‌طوغریلرغه‌قالون طاش‌قویمالر طوتالر وایشلورلك‌طاشلر بولسه‌دینامیت ایله‌واتدروب‌اشنی بتره‌لر. بو یمرلولرنی طوتوب‌قالور ایچون‌طاغ قابرغالرنك اوسکان اورمانلرده‌بیك فائده‌لیدرلر؛ شونك ایچون آنلر کوبره‌ك، اورمانلری کیسلوب قابرغالری یالانغاچ قالغان طاغلرده واقع بولمقده‌درلر. حاضرده کشیلر بونی‌ده سیزوب آلوب اول اورمانلرنی کیسمسگه وکیسلگان‌یرلرده‌ینه‌دن اوستروگه طرشالر.

(*) بوز بولوب قاتدقده، صو کیکایه یعنی حجمی آرتادر.

طاغلرده تورو چی کشیلر.

طاغلرنك بز تورا توغان تیگز برلرگه اوخشامادقلری کبی آنلرده تورو چی کشیلرنك تورموشلری‌ده تیگز یرلرده تورو چیلرنك تورموشلرینه اوخشامیدر .

طاغده تورو چی کشی بالا وقتدن‌اوق طاغلرنك طبیعتینی اویره‌نه باشلیدر. بزنك بالالرنك قرلرغه واورمانلرغه باروب‌یورگانلری کبی، اول‌تکه طاغلرغه اورمه‌شه وقورقنچلی طاغ صوقمافلرنده یوریدر . بر آز اوسه توشکاچ اول اوزلرینك حیوانلرینی کوته باشلیدر. شولای یوری، یوری اول کوب نرسه‌لر کوروب واوزینك طاغلرینی بیش بارماغی کبی اویره‌نوب تجربه‌لی بر کشی بولغانی حالده دنیاغه چغادر.

طاغلر هر تورلی خطرلرنك اورنی بولغانلقدن، اول اوزی‌طشدن نه قدر ایرکن والتفاتسز یورگان کبی کورنسه‌ده هر آدومینی غایت اعتبار وصاقلق اوزره آدلی وهر آدوم صایون بر بر قورقنچ ظاهر بولووی احتمال ایدکینی هیچ بر وقت‌ایسندن چغارمیدر. طاغلرده نه‌لر یوق ! قار یمرلولر ، یر یمرلولر ، قورقنچلی ، قاتی یغمور وداول‌للر ، قشلرده قار بورانلری همه‌سی یوره‌کلی وتوکللی بولغان اوشبو کشیگه هجوم ایته‌رگه حاضر تورالر .

طاغلرده بولاطورغان یغمورلرنك نه قدرده قورقنچلی ایدکلرینی، اوز کوزی ایله کورمگان کشی تصویر ایته آلمیدر. اول وقت بتون اطرافنی قارا کُفیلق قابلی، هیچ اوزلوکسز یاشن یاشنلی ویوزله‌ب طوبنی بر یولی آتقان کبی قاتی‌طاوشلی کوك کوکردو بتون‌طاغنی سلکته‌در.

یغمور ایسه چیلا کله‌ب قویوب تیز زمان اچنده بتون یرنی صوغه‌غرق ایته‌در. قوّتلی یغموردن چیشمه ویلغه‌چقلر طاشوب آغالر وکشیلرنك نیچه‌شه‌ر یل طرشوب طابقان نرسه‌لرینی وچاچکان ایگنلرینی بر نیچه ساعت اچنده تمام یووب آلوب کیتوب اول اورنده باری طاش، قوم وهر تورلی چوب چارلرغنه اویوب قالدرالر. بعضا یغمور ایله ایری، ایری بوزلرده یاوب کوب نرسه‌لرنك، حیوانلرنك وآدملرنك باشلرینه یته‌لر. بعض وقت اوشبو بوزدن قاچوب بر بر آغاچ آستینه کرگان کشی وحیوانلرنی، آغاچنی صوقغانده یاشن‌ده صوغوب اولترگه‌لیدر.

طاغده توروچی خلقلرنك کسبلری ایگنچیلك، آوچیلق وکتوچیلك (حیوان آصراو) دن عبارتدر. بوکسبلردن ایك کوب طارالغانی حیوان، آصراو اولوب قالغانلری ایکنچی درجه‌ده‌در؛ شولای بولسه‌ده کوبسنچه طاغده توروچیلر آشلقنی اوزلرینه یته‌رلك مقدارده چاچه‌لر. بو اورنده شونی بلگرتمك لازمکه طاغلرنك اوستلرنده هیبت قویی اوله‌ن اوسکان «یایلا» دیوب آتالا تورغان، تیگز یرلر بولادر. تا منگی یاتقان قارلرنك چیگینه قدر جایولگان بویایلالرده اوسکان اوله‌ن حیوانلر ایچون طوقلقلیلغی واعلی‌لغی جهتندن برنچی درجه‌ده‌در. طاغده توروچیلر بو یایلالرنك توبه‌نده‌رەك بولغانلرینی صوقالاب آرش، بغدای کبی آشلقلر چاچه‌لر یر اوکشلی بولغانده بر نیچه‌مرتبه چاچوب اورمق ممکندر؛ یر اوکشسز بولغانده یرنك خواجه‌لری اوزلاری چیتدن اوکشلی طوفراق طاشوب یرلرینی یاخشیلاتالر. آنلرنك بتون کتولری‌ده شول‌یایلالرده‌غنه‌اوطلیلر. جای کونی، یوقاریده‌غی یایلالرده اوله‌ن یخشی بولغانلقدن، کتوچیلر اوزلرینك کتولری ایله یوقاری طاغ باشینه منوب بتون جای بوینچه شونده اوزلرینك جای ایچون صالونغان اویلرنده تورالر.

طاغدەغی خلقلر کوبرەك صغرلر آصراسەلردە فقیررەکلری کجەلر ایلەگنە قناعتلەنەلر، چونکه کجە اوزینك طالمسزلغی وطاغلردە یوریرگە اوستالغی ایلە صغردن آرتغراقدر، سوتیدە جای کوننده آنقندن کوب کیم بولمیدر. طاغدەغی کتوچی خلقلرنك کوبرەك، آشی تورغان آشلری حیوانلرینك سوتلرندن یاصالغان پینیر (صبر)، مای، رمچك کبی نرسەلردر.

قش ایچون حیوانلرغە آزق حاضرلەو لازم بولغانلقدن، کوز کونی کتوچیلر پچەن چابو ایلەدە مشغول بولالر. بعضا پچەننی، کوتەروب توشەرگە اوڭایسز بولغان یوللردن منوب چابارغە طوغری کیلەدر؛ بو وقت آنی طوغری، طاغنك باشندنغنە ارغتالر.

بعض کشیلر طاغلردە اوطون کیسو ایلەدە کسب ایتەلر؛ آنلر یلغە بویلرندەغی اورمانلرنی کیسوب توبەن تابا آغزوب یبەرەلر؛ بیلگیلی اورندە ایکنچیلری آنی طوتوب آلوب، آلوچیلرغە صاتالر. اوشبو روشچە، طاغلردە تورموش نە قدر چیتون وقورقنچلی بولسەدە، توروب اویرەنگان کشیلرنك آنی طاشلاب کیتەسیلری کیلمیدر.

طاغنك حیوانلری.

طاغلردە هر تورلی حیوانلر بیك کوبدر. آنلرنك کوبسی تیگز یرلردە بولاتورغان حیوانلر بولسەدە طاغنك اوزینەگنە خاص بولغان حیوانلردە یوق توگلدر.

یاز کوننده طاغلردە یورسەڭ اورمان وبولونلردە (یایلالردە) کوب تورلی حیوانلر کورەچکسك. آندە یا کا ترلوبکنە چقغان چیکرتکە، چبن، کوبەلك کبی واق حیوانلردن باشلاب هر تورلی ایربلی واقلی قوشلرغە ودورت آیاقلی حیوانلرغە قدر باردر.

کوندزلری بونلرنڭ طاوشلرندن بتون طاغ شاو کیلوب تورادر. کیچ ایله آنلر اورنینه یابالاق ویارقانات کبی تونگی قوشلر وحیوانلر چغوب هواده سیاحت قیلمغه باشلیلر. چیشمه وکول کبی آزغنه صو بولغان یرلرده باقالر قچقرشوب قولاقنی طوندرالر. بونلردن باشقه صولرده کوب مقدارده بالقلرده اولوب، آنلرنی آولاو قصدیله صو بوبلرنده چلن، آق‌چارلاق وقر اورده‌گی کبی صو قوشلری‌یرله‌شه‌لر.

طاغلرغه نه قدر یوقاری منسه‌ڭ حیوانلر شول قدر سیره‌کله‌نه وطاوشلرده آنلرغه نسبة آزایادر. بونده بر نیچه تورلی واق قوشلر ایله مهابتلی قارا قوشدن باشقه حیوان کوب اوچورامیدر، اما چبن، چوکیلر، چیکرتکه وکوبه‌لکلر همان کوب مقدارده اوچوریلر. طاغی‌ده‌یوقاری‌یراق منه‌سڭ، تیره یاقده هیچ بر جان ایه‌سی یوق کبی لکن اعتبار ایله قاراسه‌ڭ یالانغاچ طاش آرالرنده اورمه‌کوچلر اویا قوروب یاطالر. طاغی‌ده یوقاری منگی قار وبوزلر آراسنده اوستدن قاراغانده هیچ بر نرسه یوق کبی کورنسه‌ده آنده‌ده ترکلك أثری کورنه‌در، مثلا قار اوستونده بر طاب کبی نرسه کورنه، بو طابلی قارنی بر آز آلوب «میکراسکوپ» (*) آرقلی قاراالسه عادی کوز ایله کورنمسلك درجه‌ده واق حیوانچقلر کوب مقدارده جیولوب قارنی طاب کبی بولوب قابلاب تورغانلقلری بلنه‌در. خدانیڭ حکمتی ظور، احتمال کشی ایرشه آلماسلق قارلی‌طاغلرنڭ تمام توبه‌لرنده‌ده، حاضرگه‌قدر کشف ایتلمگان الله نیندی واق حیوانچقلر باردر.

(*) میکراسکوپ ـ واق‌نرسه‌لرنی غایت اولوغ ایتوب کورسه‌ته تورغان بر قورالدر.

قارا قوش.

قوشلرنڭ پادشاهسی صانالغان ، غایت قوتلی ومهابت قیافتلی قار قوش (یاکه طاغ بورکوتی) هر بر طاغلرده بولادر. اول کوبسنچه بیوك طاغ باشلرنده تورسه‌ده قش بولوب هر حیوان توبه‌نده وادیلرگه توشوب یرله‌شکاچ آنلر آرتنـدن توبه‌نره‌ك یرده مقـام طوتـارغه مجبور بولادر.

قارا قوش وقتینڭ کوبره‌گینی اوچوب اوتکاره ونیچه‌شه‌ر ساعت اوزلوکسز قاناتلرینی قیملداتمایچه‌غنه هوا یوزنده أیله‌نوب یوزوب تورادر.

قارا قوش غایت کوچلی ، یکت طبیعتلی، عقللی واونکون کوزلی اولدیغی ایله برابر غایت صاقچل بر یرتقچی بر قوشدر . اوزندن هر حیوان قورقا وبر طاوشینیغنه ایشتو ایله قاچارغه اورن ازلیدر.

قاراقوش یخشیاوقظور گاوده‌لی‌اولوب اولوغایغانلری ۱ ۱/۲ - ۲ آرشین اوزونلغنده ایکیقانات آرالری اوچ - دورت آرشین کیگلگنده بولادر. قارا قوش ، دورت آیاقلی واق حیوانلرغه وقوشلرنڭ هر برسینه هجوم ایته‌در . قش کونی جانلیآو آزایغاچ اولکسه ایله ده قناعتله‌نه‌در.

قارا قوش اوزینڭ اویاسینی کشی منه آلماسلق، قورقنچلی قیالرده قوری چبقـلردن واوله‌نلردن باصاب یون ایله توشیدر . آنـاسی شول اویـاغه اوچ دورت ، ظور ، یمـورقه‌لر صالوب بر آی چاماسی باصقاندن صوڭ مای آیینـڭ اورتالـرنده بالالرینی چغارادر . بالالری اوسوب اوزلری اوچارلق بولغانچیغه قدر آتالری

آنلرنی هر تورلی حیوان وقوش ایتلری آشانوب تربیه قیلالر. قارا قوشلر بالالرینه غایت شفقتلی ویاغملی اولوب آنلر ایچون کشیلرگه هجوم ایتودن‌ده کیری تورمیلر.

قارا قوشلر، طاغده توروچی کشیلرنڭ کتولرندن بره‌نلرنی آلوب

(رسم ۵۹.) قارا قوش اوزینڭ اویاسنده.

کیتوب کوب زیان کیتره‌لر. بعضا یاش بالالرنی‌ده آلوب کیتکه‌لیلر؛ ـکن بوندای واقعه‌لر افراط سیره‌ك واقع بولادر. اوشبو اشلری ایچون کشیلر قارا قوشلرنی طوغری کیلگان صایون اولتره‌لر، بالالرینی آلوب

کیته‌لر ؛ شول سببدن آنلر یلدن یل آزایا بارالر؛ احتمالکه بر وقت آنلر تمام بته‌چکلردر.

طاغ کجه‌سی.

طاغ کجه‌سی ماتور وسویکملیگنه برحیوان اولوب باری طاغلرده غنه بولادر. طاغ کجه‌سی عادی کجه ظورلغنده اولوب قیافتی‌ده کوب جهتندن آکار اوخشیدر. لکن آنی سیکروایچون مخصوص بولغان اوزون ونازك آیاقلرندن، یوقاری کوته‌رلگان اوزون مویوننندن واوچلری آرتقه تابا کاکرایگان قاب قارا موگزلرندن بیك تیز آیوروب تانومق ممکندر . یاز کونی آنك توسی صارغلت کوره‌ن ، جای کونی قاراسو کوره‌ن توسلی بولادر. اوزون واوچلی قولاقلری اوتوروب تورالر. کوزلری ظور وماتور بولالر.

طاغ کجه‌لری کوبسنچه کتو، کتو بولوب یوریلر. طاك وقتنده آنلر بر آولاغراق یرده اوله‌ن آشاوایله‌مشغول‌اولوب‌ساعت طوقزلردن اونبرلرگه قدر قیالرنك گوله‌گه‌سنده استراحت ایته‌لر . توش وقتنده آنلر کوبسنچه آشی، آشی طاغنك باشینه قدر منوب ساعت دورتلرگه قدر شونده یاطالر. کیچلرنی بر بر قیا آستی کبی یاشرن یرلرده اوتکاره‌لر.

طاغ کجه‌لری برگه‌له‌شب اوطلاغان وقتده‌آرالرندن برسی صاقچی بولوب تورادر. اگر اول دشمان کیلگانینی سیزسه صزغرغان کبی

بر طاوش بیروب چابارغه باشلیدر، قالغانلری‌ده آنك آرتندن قاچالر. طاغ کجه‌لری غایت صاق بولغانلقلرندن هیچ بر وقت تمام صوزلوب یاطمایمنچه، آیاقلرینی حاضرسیکروب تورورلقغنه ایتوب قویوب یاطالر.

(رسم ٦٠ .) طاغ کجه‌سی.

طاغ کجه‌لرینك ایس طویولری غایت یخشی بولغانلقدن، آنلر بیلگه آرقان کیلگان کشینی الله قایدن‌اوق سیزه‌لر. اگر بر بر

كشى كوزلرينه چاغلسه فوتوروب چابارغه باشلیلر. طاغلرده آنلرنی هیچ بر نرسه طوقتاتا آلمیدر. آنار ایکی ـ اوچ ساژین کیکلگنده بولغان تیران چوقورلرنی آرقلی سیکروب چقالر، بر نیچه ساژین بیوکلگنده بولغان نرسه‌لر اوستوندن سیکره آلالر واوچ ـ دورت ساژین قدر بیوك بردن سیکروب تۆشونی‌ده برشیگه حسابلامیلر. اوشبو روشچه هیچ بر نرسه‌دن قورقمی تورغان حیوانلر آدمدن صوڭ درجه تورقالر. قورقسه‌لر حقلری‌ده بار، چونکه اول آنلرنی هیچ قزغانماسدن آولاب تورادر. اوزعمرنده ایکی یوزله‌ب طاغ کجه‌سی اوترگان کشیلرده بولادیلر. اما بیچاره حیوانلر نیشلیلر؟ البته بر زمان اولوب بته‌چکلردر.

طاغ کجه‌سینڭ کوبسنچه بره‌وبعضاایکی بالاسی‌بولادر. طاغ کجه‌سینڭ بالاسی‌ده اوزی کبی، غایت یتز اولوب طوغاندن بر نیچه‌ساعت صوڭره آنالری آرتندن برده قالمای یوری آلادر. یارم ته‌ولکدن صوڭ کشی آنی قوالاب یته آلمیدر.

آنالری بالالرینی آلتی آیغه قدر اوز سوتی ایله تربیه‌لیلر. کوبسنچه بالالری آندن صوڭ‌ده بایتاقغه قدر آنالری یاننده تورالر. جای کونی طاغ کجه‌لری اوله‌ن ایله‌گنه رزقلانسه‌لرده قش کونی یرنی قارقابلاغاچ قار آستوندن چغوب قالغان قوری اوله‌نلر، آغاچ قابقلری وآنلرده اوسکان موکلر ایله‌گنه طویوب تورالر.

دیڭزلر

دیڭز.

دنیانڭ بیشدن‌دورت اولوشینی صولر یعنی دیڭزلر قابلامشلردر. یر اوستونده‌گی طاغلرنڭ طوقزار چاقرم بیوکلگنده بولغانلری اولدیغی کبی دیڭزده اون ایکیشه‌ر چاقرم تیرانلکده بولغان اورنلر باردر.

دیڭزلر، اچ دیڭزلر ومحیط دیڭزلر دیب، ایکی قسمگه آیورلالر. اچ دیڭزلر قطعه‌لرنڭ اچنده اولوب یاق یاقدن قوری یر ایله چولغانمشلردر، محیط دیڭزلر ایسه یر یوزنده‌گی بتون قطعه‌لرنی چولغاب آلغانلقلرندن « محیط » یعنی چولغاب آلوچی دیب آتالالر.

هر بر دیڭزنڭ صولرینه کوب مقدارده طوز قاتوشمشدر. شونلقدن دیڭز صوی غایت آچی واچه‌رگه یاراقسزدر.

آیاز وییلسز کونده دیڭز اوستی غایت ماتور ولطیف بولادر. آچق زنگار توسنده بولغان کوزگی کبی اوستی کوز ایرشمسلك یرلرگه قدر جایولگان وأفقده کوك ایله برگه قوشلغان کبی بولوب کورنه‌در. دیڭزنی تمام تصویر ایتمك ایچون البته اوز کوزڭ

ایله کورو لازمدر. یوقسه هیچ بر قلم آنی توصیفقه قادر توگلدر.

دیڭزنڭ اورتاسنده بولغان کشیگه صو ایله آنڭ اوستینه قابلانغان کیڭ کوك قبه‌سندن باشقه نرسه کورنمه‌سه‌ده دیڭز اوزینڭ لطافتینی همان یوغالتمای قاراوچینڭ کوڭلینی جلب قیلوده دوام ایته‌در. دیڭزنڭ صولرنده شوندای عجائب ماتورتوسلر کوریله‌درکه سویله‌ب بترو ممکن توگلدر: حاضرگنه بر اورنده صو آچق زنگار توسده ایکان، ألی یاشل توسکه کره؛ بر نیچه دقیقه‌دن اول دخی اوزگاره‌چکدر.

قوباش بایوغان وقتلرده دیڭزده اوزینه بر تورلی عجیب منظره حاصل بولا، شویله‌که هروقت قویاش باطقانده بولا تورغان قزللق، هواغه جایولگانلکی شکللی صو اوستینه‌ده جایولوب دیڭزنی عادتا بر یانوب تورغان اوط دیڭزی کبی قیلادر.

دیڭزنڭ هواسی غایت فائده‌لی اولوب کوکره‌کلرنی طازارتا، کوڭلنی خوشلاندرا واشتهانی آچادر. کوب آورولر دیڭز بویلرنده توروب سلامتلك طابالر.

دیڭز طنچ وقتده نه قدر گوزه‌ل ولطیف بولسه، داوللی وطولقونلی وقتده شول قدر قورقنچ وایله مسز بولادر. قاتی ییل دیڭز صولرینی‌قوبتاروب اولوغ‌طولقونلر یاصی، آنلرده‌بری‌بری‌آرتندن آق باشلرینی کوته‌روب، آق صارق کتوی کبی، دیڭز اوستونده‌سیره قیلورغه باشلیلر. قاتی داوللر بولغان وقتده بو طولقونلر شول قدر ظور بولالرکه گویا صودن بولغان طاغلر کبی کیله‌لر شول قدر اوکره‌لرکه دیڭز اوستونده کوك کوکره‌گانده‌گی کبی قاتی طاوشلر ایشتوله‌در. بوندای داوللرغه‌اوچوراغان کارابلر آز وقتده سلامت

قالالر؛ کوبسنچه داول وقتلرنده قویی‌تومانلر اولوب یغمور یا قارده یاوغانلقدن آنلر بوللرندن یازوب صو آستونده‌غی بر بر طاشقه بەرلوب هلاك بولالر.

دیڭزده قورقنچلر برداولغنه‌اولمایوب، «طرومبه» لر، «اوبقون» لر و «اوراغان» لر بارسی بیچاره کارابنی باطرورغه حاضر تورالر. لکن نه قدر قورقنچلی بولسه‌ده کشیلر دیڭزده یورودن بر ده‌قورقوب تورمیلر، چونکه دنیـانڭ کوب یرلرینه دیڭزسز بـارو ممکن توگل یاکه‌بیك چیتوندر.

دیڭز توبی کشی قولی تیمگان ایکنچی برعالم وکوب کویمەلر ایله کوب آدملرگه قبردر. دیڭز کرك، اوزینکی‌اولسون، کرك کویمەلر ایله باطمش اولسون بیك کوب بایلقلرنی قابلاب توراددر.

دیڭز توبنلاه‌هرتورلی‌دیڭز اوسمه‌لرندن‌الوغ،اولوغ اورمانلر حاصل اولوب شول اورمانلرده هر تورلی عجائب، غرائب حیوانلرده اقامة قیلمقده‌درلر؛ آنلرنڭ آراسنده‌بیك‌ضعیف ایتوب‌یاراتلغانلری‌بولسه‌ده‌قوری برده‌گیلردن‌ده آرتغراق قورقنچلی بولغان یرتقچلرده یوق توگلدر.

اچ دیڭزلرنڭ کوبسنده بولماسه‌ده محیط دیڭزلرده عجب تورلی برحادثـه اول بولادر. اول‌ده «مد و جزر» یعنی دیڭز صولرینڭ تەولکـگه ایکیشەر مرتبه کوتەرلوی وتوشویدر؛ شویله که بر آلتی ساعت‌اچنده دیڭزنڭ صولری گویا کیموگان کبی برنیچه‌آرشین توبەن توشه‌در. یاغالری صای قوملقلردن عبارت بولغان یرلرده بو وقت دیڭز بر نیچه چاقرم یراق کیته‌در. ایکـچی آلتی ساعت اچنده دیڭز اوستی بر نیچه آرشین یوقاری کوتەریله‌در. آلتی ساعتدن صوڭینه توشوب دخی آلتی ساعتدن طاغی کوتەریله‌در. بوندای

کوته‌ریلو وتوشولرنڭ نه‌دن بولغانلغی ألی‌ده آچق معلوم بولمامشدر. آلای‌ده، دیڭزنڭ صولرینی قویاش اوزینه‌طارتقانلقدن دیب أیته‌لر.

بعض وقتلرده هیچ بیل أثری بولماسه‌ده دیڭز اوستی آقرنغنه طولقونلاب توراددر. بونڭ سببی یراقده بولغان داولدر: آنڭ کوته‌رگان طولقونلری کیله، کیله، بیل بولماغان‌یرلرگه قدر کیلوب یته‌لر.

دیڭز کشی ایچون بیك فائده‌لیدر. هر یل آندن کوب مقدارده طوز چغارولا وهر تورلی دیڭز حیوانلری آولانادر. بو کسبلر ایله دیڭز قرییننده أللّٰه نه قدر خلق کیچنوب تورالر. دیڭز کوته‌رلگان وقتلرده کیلوب قالغان هر تورلی واق تویاك حیوانلر، صو اوله‌نلری وکاراب واطقلری بارسی آنلر قولینه کرمکده‌درلر. صو اوسمه‌لری آنلرغه تیرس اورنینه اوزلرینڭ ایگنلکلرینی‌تیرسله‌رگه، آغاچ کیسا کلری ایسه یاغارغه وباشقه‌اشلرگه کیته‌در.

دیڭز صوی طوزلی دیمش ایدك. بو قدر صونی طوزلارلق طوز قایدن حاصل بولدی ایکان؟ دیب اویلانادر. آنڭ بولوی بو روشچه‌در: بر یوزنده بولغان آغم صولرنڭ کوبسی دیڭزگه آغوب تورالر. آنلر اوزلرینڭ صولرنده أللّٰه نه قدر ماده‌لر شول حسابده بر آز طوزده آغزوب آلوب کیله‌لر. دیڭزده‌گی صو هروقت بوغه أیله‌نوب تورغانلقدن البته اوزینڭ چاماسندن آرتمی اما بوغه أیله‌نمی تورغان نرسه‌لر همان قالاو آرتابارالر. بونلردن‌قوم، بالچق کبی صوده ارمی تورغانلری توبکه اولتوروب‌طوزکبی‌اری تورغانلری‌ایزلوب‌صوغه‌قاتشوب‌قالالر. شولای ایتوب بر نیچه‌مڭ‌یللر دن صوڭ، یلغه‌لرده وقتده بارلغی‌ده بلنمگان طوز، دیڭزده جیولا، جیولا آنڭ صولرینه أثر ایتوب آچی تم (طعم) کرتمشدر. دیڭزنڭ صووندە تمسز تم کرته تورغان نرسه‌لر باری طوزغنه اولمایوب سیلیتر ونانر کبی نرسه‌لرده باردر. دیڭز صووندن

طوز حاصل ایتکانده بوندای‌لری اوز آلدینه آیوروب آلونالر.

دیگز آغملری.

محیط دیگزلر کوللر وبعض اچ دیگزلر کبی حرکتسز توگلدرلر. آنلرده، طولقونلردن هم مد وجزردن‌باشقه، آغملر (یا که آقندیلر) ده باردر. دیگزنك آغمی آنك صولرینك بر یردن ایکنچی یرگه کوچوب یورولریدر.

چیکسز محیط دیگزلرنك اچلرنده بتون، بتون‌نهر ویلغه‌لر بولنمقده‌در. بونهرلرنك صولری دیگز صووندن بولغانلغی کبی یاغالری‌ده شول‌اوق دیگز صووندندر. بو آغملر اوزلرینك توسلری یا یلیلق وصالقونلقلری یله تیره یاقلرند، بولغان صولردن آیورلالر. مثلا: آمریقاده خط استو آستلرنده مکسیکا کورفزندن چغوب بتون بحر محیط آطلاسینی اوتوب تا آوروپانك شمالنده بولغان بوز دیگزلرینه قدر آغا تورغان «غولفشتروم» اسملی دیگز آغمی اوزینك آچق زنگار توسده بولغان یلمسه صولرینی بحر محیط آطلاسینك قویی یاشل توسلی صالقونچه صولرینه هیچ قاتوشدرمی آغزوب آلوب بارادر.

دیگز آغملری‌هر بر محیط دیگزلرده بولارق بعضیلری همان بریرده أیله‌نوب، بعضیلری اسسی طرفلردن صالقون طرفلرغه، بعضیلری‌ده صالقون طرفلردن اسسی طرفلرغه آغوب بتون دیگز بوینه یوروب تورالر. بونلردن ایك اولوغ وایك مشهوری بوقاریده سویله‌نگان «غولفشتروم» آغمی اولوب آنك کیکلگی چقغان یرنده «۵۰» چاقرم تیرانلگی چیرك چاقرم قدردر. دیگزگه چقغاچ ایسه نیچه یوز چاقرملرغه جایلوب تیرانلگی کوب کیمیدر. الحاصل بتون

یر یوزنده بوندن اولوغ آغا تورغان صو یوقدر. بو آغم یلی آغملردن بولغانلقدن، آوروپانڭ اول‌اوزوب کیته تورغان طوغریلری غایت یلی وقشلری بیك یکْل بولادر. چونکه یلی‌آغم هوانی هر وقت یلیتوب تیگزلەب طوتادر.

دیگْز آغملری ایکی تورلی بولالر: یلی‌آغملر، صالقون آغملر. یلی آغملر خط استوا تیرەسنده حاصل اولارق صولری تیره یاقدەغی صولرغه قاراغانده یلیراق بولالر. شونلقدن آنلر اوتوب کیته تورغان یرلرنڭ هوالری یلی وطبیعتکه ملائم بولادر. مشهور «غولفشتروم» ده یلی آغملر جملەسندن اولوب، محیط دیگزلرده آندن‌باشقەده‌یلی آغملر کوبدر. صالقون آغملرنڭ ایسه صولری تیره یاقدەغی صولرغه قاراغانده کوب صالقون اولوب باشلیچه بوز دیگْزلرندن یلی آغملرغه قارشی آقمقدەدرلر. یانلرندن بوندی صالقون آغملر آغا تورغان یرلرنڭ هوالری، صالقون صونڭ تأثیری ایلە‌صالقونلاشا وقشلری اوزاق بولادر.

دیگْز آغملرینڭ حاصل بولولری، یرده‌گی نهرلرنڭ‌حصولی کبی، بر باشلری یوقاریراق بر باشلری توبەنرەك بولغانلقدن‌توگل،بتونلای باشقه سببدندر؛ چونکه دیگزده‌گی صوده بر بر صاوتدەغی صو کبی، بر یاغی بیوك‌بر یاغی تبەنەك بولوب تورا آلمیدر. یریوزندەبتون یل بوینچەبرطرفقەغنەایسوب‌توراتورغان‌بیللر باردر. بو بیللر دیگْز اوستلرندن ایسکان وقتده دیگْزنڭ صولرینی انوب تورتوب آلغه تابا آلوب بارالر. بر حرکتکه کیلگان صولر طوقتاوسز ایسکان بیل سایەسنده آغوب بر قطعەنڭ یاغالرینەقدر بارالر،صوگرەیول‌بولماغاچ‌بورولوب‌اوّلگی‌قوت ایله ایکنچی طرفقه آغا باشلیلر. غولفشتروم‌ده خط استوا آستلرنڭ آفریقا یاغالرنده باشلانوب‌ده مکسیکا کورفزینه کروب بورلوب چقغان

بر آغمغه باشقه نرسه توگلدر . یلی آغملرنڭ کوبسی ایکی قطعه آراسنده أیل‌نوب یوری ، یوری اولوغ خلقه‌لر تشکیل ایتمشلردر .

یلی آغملر شویله حاصل بولمشلر ایسه‌ده صالقون آغملرنڭ حصوللری بر آز باشقه‌چه‌در ؛ شویله‌درکه : اسسی طرفلردن بوز دیڭزلرینه آغا تورغان یلی آغملر کوب صولرنی آنده ایلته‌لر ؛ آنلردن قالغان بوش یرلرنی طولترور ایچون بوز دیڭزلرندن صالقون‌صولر آغوب کیله‌رك صالقون آغملر حاصل ایته‌لر .

بو آغملردن باشقه دخی دیڭزلرده برنیچه تورلی حرکت بولادر ؛ مثلا بعض بوغازلرده ، بر دیڭزنڭ صووی کیمره‌ك ایکنچیسینکی آرتغراق طوزلی بولغان وقتده ، اوزینه بر تورلی آغم پیدا بولادر : طوزلی صو هر وقت طوزسز صوغه قاراغانده آغرراقدر ، شونلقدن اگرده بر بر بوغازنڭ توبی طوزی آزراق بولغان دیڭزگه تابا قییشراق بولسه شول توب بوینچه آستدن طوزلیراق صو آغا اوستدن‌ایسه آنڭ قارشیسینه طوزی آز بولغان صو آغوب کره وشول روشچه بر یرده آستلی ، اوستلی‌بربر برینه خلاف ایکی آغم حاصل بولادر .

هیچ بر تورلی آغم بولماغان یرده‌ده دیڭز تیك تورمی‌بلکه همان حرکتله‌نوب تورادر . زیرا صالقون صولر آغرراق بولغانلقدن آستقه‌توشوب آنلر اورنینه آستدن یلیراقلری منه‌لر ؛ آنلری صوونغاچ ینه توشوب اورنلرینه یـا کالری منوب هر وقت شول حرکت دوام ایتـه‌در . الحاصل دیڭزنه قدر تیك تورغان کبی کورنسه‌ده‌هیچ بر وقت‌حرکتدن خالی توگلدر .

دیڭز اوستونده یورو .

بیلگیلی ، کشی صو اوستنده غایت ناچار یوزه‌در ؛ شونلقدن اول اوّلگی زمانلرده وحشی وقتندن اوق کویمه وقابق یاصارغه اویره‌نمشدر. بوندای کچکنه قایقلر ایله گرچه کچره‌ك صولرده یورو ممکن بولسه‌ده دیڭزگه چغو البته خطر بولمشدر . کشیلر یاغالردن آری هیچ بر یرگه کیته آلماغانلقلرندن دیڭز حقنده گویا اول توبسز وچیتسز ایمش ، آنڭ اچنده اُلله نیندی دیوار وصو پادشاهاری تورالر ایمش دیب کوب یالغان حکایتلر سویله‌مشلر وحقیقتنی بلمگانلکدن شول بوش سوزلرگه اشانا کیلمشلردر .

لکن کشیلر ترقی ایتکان صایون دیڭز حقنده‌ده معلوماتلری آرتمش وحاضر شول حالگه کیلمشدر که دیڭزلرنڭ کشیلر طرفندن کورلوب تیرانلکلری اولچه‌نمگان یرلری بیك آز قالمشدر .

اوّل کشی ایشکاکلر ایله گنه ایشوب یورسه‌ده صوکره، کویمه‌گه اوتورتلغان قولغا باشینه بر کیندر آصوب قویسه‌ك یلنڭ کویمه‌نی اتوب یورته چکینی بلگاچ، یلکنلی کویمه یاصاب اوزینڭ قوللری اورنینه یلنی خدمت ایتدره باشلامشدر . زماننڭ اوتوی ایله‌اول، کویمه‌نی‌ده یلکننی‌ده ظورایتا ، ظورایتا اولوغ کاراب حالینه کیلتر مشدر. کارابلر بیك ایسکی زمانلردن بیرلی استعمال قیلنا کیلوب حاضرپار قوتی کشف ایدلگاچکنه طاشلانمشلردر.

کارابلر بویله یاصالالر ایدی: طازا آغاچدن یاصالغان اولوغ بر کویمه‌نڭ اوستینه ایده‌ن جایوله واچده‌ده ایده‌نلر برنیچه قات اولوب

آرالرنده کشیلر ایچون بولمه‌لر ومال ایچون کیك بازلر یاصالا ایدی. اوستکه، توبه‌ن باشی یوان، یوقاری باشی نچکه‌ره‌یوب کیلگان اوزون بوره‌نه‌لر اوتورتولاو آنلرغه‌برنیچه آرقلی آغاچلر برکتیله ایدی. کاراب‌نك بوقسملری ماچتا دیوب آتالنا وییلکنلر قورمق ایچون یاصالنا ایدی.

ییلکنلر ماچتانك آرقلی آغاچلرینك آرالرینه کیروب قویا تورغان ظور کیندر کیساکلری اولوب کارابنك یوروی ایچون ایك کیراکلی بولغان نرسه‌لردر. ییل بولغان وقتده بوییلکنلرنی اتوب کارابنی یورته‌در. اما یول طوغریلاو ایچون، کارابنك آرتینه قویرق قویالر.

یخشی ییللی وقتده قاناتلرینی آچوب یوزگان آق قوش کبی آق ییلکنلرینی قوروب بارغان کارابنك چیتندن کورنشی غایت ماتور بولادر.

کارابنی طوقتاتقان وقتده ییلکنلرینی جیوب صایراق یرگه یاکر صالالر؛ بو یاکر اوزون باو یاچلبرغه بەیلەنگان تارماقلی بر تیمر اولوب‌بونی‌توشوردکده کاراب گویا دیگزتوبینه بەیلەنوب قویلغان کبی بولادر.

دیگزده کاراب ایچون قورقنچلر بیك کوبدر. آنلردن ایك‌یش اولاتورغانلری داوللر اولوب بیك کوب کارابلرنك دیگزتوبینه کیتوینه سبب‌بولالر. داوللر غایت‌قوتلی بیللر اولوب قوری یر اوستونك آغاچلرنی طامرلری ایله صووردقلری واق‌یلرنك توبه‌لرینی قوبتاردقلری کبی دیگزده طاغ کبی طولقونلر کوته‌ره‌لر وآنی آستینی اوستکه کیتروب بولغاتالر.

دبگزده بوروچیلر داول بولاچغینی بر نیچه ساعت آلدنراق سیزوب حاضرلەنە باشلیلر: ییلکنلرنی جیالر، یوقسه داولنك آنلرغه بر اوروی ایله کاراب قابلانور ایدی، صوکرمەسون ایچون آستقه توشه تورغان تیشکلرنی قابلیلر، صوگره هر کم اوزینه مخصوص اورنغه کیدەدر. داول آقرنغنه یاقنلاشا. طاغ کبی طولقونلر کارابنی قاتی سلکته باشلیلر. بونك ایله برگه قارا بولوطلر ایله

(رسم ٦١.) داولغه اوچوراغان کاراب.

قابلانغان کوك ، یش ، یش یاشنلی تورغان یاشنلر، کوك کوکرەو وییل ایله دیگزنك قاتی طاوشلری کوکلگه آرتق خوف توشورەلر. اولوغ طولقونلار کارابنك بر یاغندن ایکنچی یاغینه اوتوب چغالر. اول اوزیده بر بیوك طاغ اوستینه منگان کبی، بر تیران چوقورغه توشکان

کبی بولوب طولقونلر آراسنده طوغلانوب یوریدر. بو وقتلرده کاراب کشی اختیارنده بولماغانلقدن داول آنی کوبسنچه بر بر صو آستونده‌غی طاشقه اوروب واتادر. اگر کارابنڭ بر بر یری تیشلدی ایسه حاضر اچینه صوطولوب توبکه کیته‌در. اول وقت کارابده بولغان ماللرده، بیچاره کشیلرده صوغه باطوب هلاك بولالر.

حاضرگی زمانلرده شوندی خطر اورنلرغه یعنی کارابلر به‌رلرلك صو آستونده‌غی طاشلر اوستینه مایاقلر صالالر. دیڭزده‌گی مایاقلر، باشلزینه بیك یاقتی ویراقدن کورنه تورغان اوطلر یاندریلا تورغان، بیوك مناره‌لردر. بو مایاقلرنڭ اچلرنده هر وقت بر خدمتچی بولنارق کیچلرده اوطلر یاندروب ویاقنده هلاك بولغان کارابلردن کشیلرنی قوتقاروب تورادر.

دیڭزده یوروچیلر ایچون داوامده قورقنچلیراق بولغان بیل «اوراغان»در. اوراغاننڭ قوّتی داولنقدن کوب درجه آرتق اولوب، قوّتلی طولقونلر کوته‌روودن باشقه آنلرنڭ باشلرینی اوزوب آلوب آق کوبك ایله بتون دیڭز اوستینی طولترادر. بعضی تبه‌نه‌گره‌ك یارلی دیڭز بویلرنده اول، صونی یر اوستینه قووب کارابلرنی قوریغه طاشلی وکوب یرلرنی دیڭز صوینه باطروب هلاك قیلادر. دخی‌ده اوراغان بیلی، طوغریغنه ایسمی بلکه أیله‌نوب ایسه تورغان بیللردن بولغانلقدن، کاراب ایچون ینه قورقنچلیراقدر؛ شویله‌که بعض وقت کاراب بر نیچه کونلر توتلاش چغا آلمای اوراغان اچنده أیله‌نوب یوریدر. حاصلی کنه اوراغانغه طوغری کیلگان کاراب بختسز کاراب بولادر.

دیڭزلرده بولا تورغان «طرومبه» ایله «اوبقون» ده کاراب

ایچون قورقنچسز ترسه‌لر توگلدر. طرومبه — ایکی ایلنك بر برینه قاشی کیلوودن حاصل بولغان قوت ایله أیله‌نوب آلغه‌بارا تورغان صو باغاناسیدر. شویله‌که کیك و بوش دیگز اوستونده یللر نك ایسوینه هیچ بر ترسه مانع بولماغانلقدن بعض وقت ایکی یلگه بر برینه قارشی ایسه‌رگه طوغری کیله‌در. اول وقت آنلر طبیعی اولارق بری آخری ایله تورتوشوب أیله‌نه باشلیلر. هوا قوّتلی أیله‌نگانلکدن دیگز صولرینی‌ده سووروب آلوب بوتوره باشلیدر. شول روشچه صودن بولغان أیله‌نه تورغان بر نیچه باغاناظاهر اولوب قوّة ایله أیله‌ندروب بولوطلرنی‌ده‌صورو-روب آلغاچ گویا کوکلرگه ایرشکان کبی بولوب کورنه‌لر. اگرده اوشبو

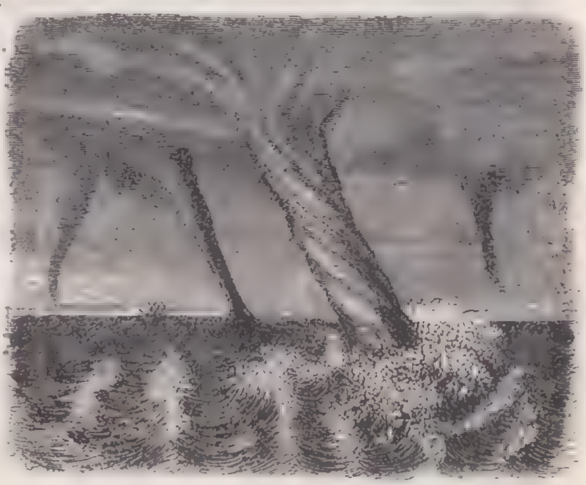

(رسم ۲٦.) طرومبه.

طرومبه یاکه خرطوم بر بر کارابقه او چوراسه گرچه باطرا آلماسه‌ده ماچته‌لرینی صندروب ویلکنلرینی یرطوب‌بوزووی احتمالدر؛ شونك ایچون، کارابدن طرومبه‌نی کورسه‌لر حاضر آکار طوب آتوب ضررندن قوتولالر. (طرومبه طوب یادرەسندن بوزلوب طارالادر).

اوبقون یاکه گرداب ایسه، طرومبه‌نك ایکی یلنك به‌رلشووندن حاصل اولدیغی کبی، ایکی دیگز آغمینك بربرینه اوچراشولرندن‌حاصل

بولادر. دیگز آغملرینڭ نه‌دن عبارت ایدکاری یوفاریده بلگرتلمش ایدی. ایندی شوندی ایکی آغم بر برسی قارشیسینه کیلوب به‌رلشسه‌لر صو قوّة ایله أیله‌نه باشلیدر. لکن او بقونده صو أیله‌نوب طرومبه‌ده‌غی کبی اوستکه کوته‌رلمی، بلکه‌بالعکس ڤ‌ارونکا اچی کبی بولوب آستقه توشه‌در. او بقون اوزینه اله‌کگان هر بر نرسه‌نی مرکزینه (اورتاسینه) صوورا ودیگز توبینه‌یبه‌ره‌در. کارابلرنی‌ده اول قاتی أیله‌ندره‌واولوغراقینه اله‌کسه‌لر حتی باطرادرده. دنیاده‌غی گردابلرنڭ ایڭ اولوغسی آوروپاده‌غی «اسقاندیناویا» یارم آطاوینڭ شمالنده غولفشتروم آغمی ایله بر صالقون آغمنڭ اوچوراشوودن حاصل بولغان «مالشتروم» اسملی گردابدر. بو اوبقوننڭ اوکرگان طاوشی «۱۰۰» چاقرمدن ایشتوله ایمش.

بیلـکنلی کارابلر ایچون دیگزده داوللردن‌ده قورقنچلیراق بر نرسه باردرکه اول‌ده خط استوأ آستلرنده، اسسی طرفلرده، بولا تورغان تیلسزلکدر. خط استوأ طوغریلرنده شوندی یرلر باردرکه کوب وقت بیل بولمیدر. بیل ایله یوری تورغان کارابلر آکسزدن بوندی یرگه کیلوب کرسه‌لر، بر نیچه آتنالر بعضا بر نیچه آیلر شول اورنلرنده حرکتسز قالالر. هیچ بیل أثری بولماغانلقدن صو اوستی کوزگی کبی تیگز وکوك یوزی‌ده بولوطسز بولادر. قویاش شول قدر قزدرادرکه کشیلر حالدن طایوب اشله‌ودن عاجز قالالر. بیلسزلك وقتنده دیگز صووی‌ده غایت یلی بولغانلقدن قوینولرده هیچ فائده بیرمیدر. بعض‌وقت بغمورلر یاوب، یاوب کیتکه‌له‌سه‌ده‌یلی بولغانلقلرندن‌بورکولك ویوشلکنی آرتدرودن باشقه فائده‌لوی بولمیدر. بیچاره کاراب اوشبو حالده یا آکسزدن بر داول کیلوب قوتقارغانچی، یابر آغم آقرنلاب بیل باریرگه آغزوب آلوب چقغانچی شول اورنده حرکتسز تورادر. بو بیلسزلك

وقتلرنده کارابدهغی کشیلر آچلقدن، بیگرهك ده صوسزلقدن واسسیلکدن افراط درجهدهجفا چیگهلر. اماپاراخودلر، پارقوّتی ایله یورگانلکلرندن، بیلسزلکدنده داولدنده قورقوب تورمای هر وقت اوزلرینك بوللرنده دوام اینهلر.

کارابلرنك دخی شول اوکایسزلقلری باردرکه آنلر تماما ییلنك حکمینه طابع امشلردر. ییل کیری یاقدن ایسکان وقتده کاراب اوزینك یولینه کیتو ایچون اوکایلی ییلنی کوتوب تورورغه مجبوردر. پاراخودلر ایچون کیریدن ایسکان ییلده بر نرسه توگلدر؛ ییل اوکایلی بولغانده ییلکنلر قوروب یوروشلرینی آرتدرالر، اوکایلی بولماسه آنلرنیجیوب پار قوتی ایلهگنه یوریلر. آندن باشقه حاضرده پاراخودلر طشدن بر قات تیمر ایله قابلانغانلقلرندن صوتوبندهگی طاشلردنده خوفلری آزدر. پاراخودلرنك اوکایلقلری کارابلرغه قاراغانده کوب آرتق بولغانلقدن حاضرده کارابلر بتونلای دیوراك استعمالدن چقمشلردر.

دالغچلر.

دالغچلق یعنی صو آستینه توشوب یورو هنری کشیلر آراسنده کوب زمانلردن بیرلی باردر. هرکمکه معلوم بولسه کیراك، کشی صو آستونده ایکی اوچ مینوتدن آری تورا آلمیدر؛ آرتق تورغان صورتده اول هوا یوقلغندن تونچغوب اولهدر. کشینك دیگز آستونده بوندن باشقهده دشمانلری کوبدر: ات بالغی، سونگیلی بالق وپچقیلی بالق کبی حیوانلر اوزلری یانینه قورقمی توشکان کشینك تنینه اوتکون قوراللرینی باطرورغهغنه تورالر. لکن خطرلکلر نه قدر کوب

بولسه‌ده دیڭز توبینه توشمی چاره یوقدر؛ چونکه انجی، مرجان وسوڭر کبی دیڭزنڭ بایلقلرینی آلمای انساننڭ کوڭلی توزمیدر، مایاق وطاش قویمالر ایچون نیگزلر صالو وکارابلرنڭ صو آستونده‌غی قسملرینی توزه‌تو کبی اشلرنی أدا قیلو ایچون‌ده دیڭز آستینه توشو لازمدر. دیڭز آستینه چوموب شوندای اشلرنی اشله‌وچینی دالغچ یاکه غوّاص دیلر. بو کبی آغر خدمتنی اوستلرینه آلوچی کشیلر هر وقت غایت فقیر اولوب باشقه اش تابا آلماغان آدملر در.

دالغچلر صو آستینه ایكی ساده بر روشده توشه‌لر. چوماچق کشی اوزون باوغه به‌یل‌نگان ظورغنه بر طاشقه باصا وتیزلك ایله توبکه چومادر. توشوب یتوی ایله بر قولی ایله باوغه طوتونغانی حالده تیزگنه کیرا کلی اشینی اشلی: نیگز صالاسی بولسه طاشنی اورنینه یرله‌شدره بر بر نرسه جیاسی بولسه تیزگنه‌جیوب مو یو نینه آصلفان‌قابچقغه طولترادر. بر نیچه‌مینوت اوته‌ر اوتمس آنی ایبداشلری تیزره‌ك طارتوب چغاررغه طرشالر. آلای‌ده دالغچ‌نڭ حالی کیتوب، کوزلرینی قان باصوب چغا وکوب وقت چقغاندن صوڭ هوشی‌کیته‌در. بعضا آنی ایبداشلری طارتوب چغاررغه بیك آشقماسه‌لر بیچاره غواصقه عزیز جانندن‌ده آیورلورغه طوغری کیل‌در.

هندستانده سرندیب آطاوی تیره‌سنده دیڭزده انجی بیك کوب بولغانلقدن آنده هریل نیچه یوز دالغچ ـ هندوسلر خواجه‌لرغه یالانوب انجی طوتارغه چغالر. بونلر بیك اوستا دالغچلر اولوب کوننه ایللیشه‌ر مرتبه چومغانلری بولادر. خدمتلری نه قدر آغر بولسه‌ده آنلر کوننه بر

نیچه تیندن آرتق آقچه توشوره آلمیلر.

سز حاضر دالغچنڭ خدمتی نه قدر چیتون ایدکینی بلدڭز. فنون اهلی بونی کوبدن بلوب چارەسینی ازلەرگه کرشمشلر وآخرده «دالغچلر کالا کولی» دیگان بر ساده گنه قورالنی اویلاب طابمشلردر.

سز، بونی آڭلار ایچون اوّل اوشبو عملنی قیلوب قاراوڭز لازمدر: اگر بر استاکاننی آغزینی توبەن قاراتوب صوغه باطرسەڭز آلغاچ کوررسزکه صو استاکان اچینه بر آزغنه کرمشده کوبرەك یری بوش واوّلده‌گی کبی هوری قالمشدر. بونڭ سببی استاکان اچنده‌گی هوانڭ چیتکه چغا آلماغانلقدن قصلنوب صونڭ کروینه مانع بولاویدر.

(رسم ٦٣.) دالغچلرنڭ صو آستونده اشلەولری.

بوقاریده مذکور «دالغچلر کالا کولی» ده اوشبو قاعده اوزرینه یاصالمشدر. اولده قابلانوب قویلغان کالا کول یا استاکان کبی، معدندن یاصالغان اولوغ بر صاوت اولوب اچینه دالغچلر اوتورمق ایچون سەکیلر و دیوارلرینه هر تورلی کیراکلی قوراللر قویولادر. بو صاوت غایت آغر بولادر.

شونك ایچون آنی پاراخودلردن طازا چلبرلر ایله آصوب توشوره‌لر. اچینه هوانی قاوچوقدن یاصالمش اوزون بر ترو با آرقلی طشدن ناصوص ایله باصوب طولتروب تورالر. دالغچلر ایسه آنك اچنده بولەده اوتورغان کبی اوتوروب هیچ مشقتسز گنه اشلرینی اشلی آلالر.

بو آلة دالغچلق هنرینی نه‌قدر یکله‌یتسه‌ده صوکغیراق زمانلرده اختراع قیلونغان « اسقافاندرا » آنی بتونلای آنصاتقه قالدرمشدر. اسقافاندرا قاوچوق یعنی ریزینادن یاصالغان صو اوتمی تورغان برکیوم اولوب باش طغار ایچون معدندن بولغان کیکچه بر صاوتی بولادر. بو صاوتنك هر طرفنده کچوك پیالا تره‌زه‌لری بولغانلقدن، آنی کیگان دالغچقه یاق یاغینه قارار ایچون باشینیغنه بوروده یته‌در. کشیگه صولار ایچون هوانی، کالا کولغه کرتکان کبی قاوچوق ترو با آرقلی ناصوص ایله باصوب کرته‌لر. صولاب چغارغان ناچار هوا ایسه ینه شوندی بر تروبا ایله طشقه چغوب تورادر. کشی صو اچنده کوب درجه یگل اولوب اوستکه قالقو احتمالی بولغانلقدن، بو کیومنك آیاق آستلرینه قورغاشیندن یاصالغان آغر طابانچه‌لر قویولادر. بوندی کیومنی کیگان کشی صو آستونده یرده یورگان کبی ایرکن یوری آلا وآنده بایتاق وقتلر قالوب تورلی اشلرنی اشله‌رگه قادر بولادر. اگرده تیرانروك دیگزنك قارانغی قاتلاولارینه توشه‌سی بولسه دالغچلر اوزلری ایله کچوك ایلیکتریك فاناری‌ده آلوب توشه‌لر.

دیگز توبنده وقتده اسقافندرانی کیگان کشینك عمری هوا کیله تورغان تروباغه باغلی تورادر؛ اگر اول اوزولسه یاکه نه‌بولسه‌ده بر سبب ایله هوانك کیلوی طوقتالسه بیچاره دالغچ بر نیچه دقیقه‌ده هلاك

بولادر . لکن بوندی تأسفلی واقعه‌لر آز واقع بولالر . نه اولسه‌ده دالغچلق ایچون بوکیوم‌بیك اوکای برنرسه‌در. آلای‌ده دیگز توبینه توشو هرنه روشده بولسون اویره‌نمگان کشی ایچون چیتون بولغانلقدن حاضرده مترقی ملتلر آراسنده دالغچلقنی اویره‌تمك ایچون مخصوص مکتبلر آچلمشدر .

دیگزنك حیوانلری.

یر اوستونده‌گی کبی دیگز اچنده‌ده کوب تورلی حیوانلر معیشت قیلمقده‌درلر. بونلرنك انواع تورلیلری اولوب آرالرنده غایت کچکنه وضعیفلری وافراط یامسز وقورقنچلری‌باردر.

بونلر آراسنده بالقلر البته برنچی اورن آلمقده‌درلر . نهر بالقلری نه قدر بر برینه اوخشاشلی اولوب آیورمالری آز ایسه دیگز بالقلری شول قدر تورلی، تورلی وبر برینه باشقه قیافتده یاراتلمشلردر. مثلا دیگز صولرنده، یلانغه اوخشاغان، باشی آط باشینه اوخشاغان، اوط فورتلری کبی یافتیلیق چاچه تورغان، گاوده‌سی غایت کچکنه اولدیغی حالنده آغزی افراط ظور اولغان الحاصل انواع، انواع تورلی بالقلرنی کورمك ممکندر.

دیگز بالقلرندن ایك اولوغ وایك قورقنچی ات بالغیدر. ات‌بالغی بعضا ایکی سارژیندن آرتغراق اوزونلقده‌بولا تورغان یرتقچی بر بالقدر. بو بالق قاراسیمان صوری توسده اولوب قورصاغی بر آز آقصل توسلیدر. قویرغی شول قدر قوّتلیدرکه بر صوغو ایله کشینی اوترورگه قادردر. بورونی اوچلایوب آلغه تابا چقمش‌وآنك آستونده

بولغان اولوغ آغزنده دورت ره‌د اوتـکون‌تشلر تزلمشدر. ات‌بالقلری کرك دیگز حیوانلری، کرك کشیلر ایچون شول قدر قورقنچلیدرلرکه دیگزنك قپلانلری دیورگه یاریدر.

(رسم ۱۲۰) ات بالغی.

ات بالقلری کوب وقت کتو، کتو اولوب کاراب وپاراخودلر آرتینه ایه‌روب بارالر وغایت قومسزلقلرندن صوغه نه توشسه شونی آشیلر. آش پشرگاندن قالغان چوب چارلر، بر بر سبب ایله

صوغه توشکان کشیلر حتی اوزلرینڭ اولگان ایبداشلری بارسی آنلرنڭ قورصاقلرینه طولمقده‌در ، بوش وقتلرده کاراب ماتروسلرینڭ (*) سویگان اشلری ات بالغینی طوتودر. آنلر آنڭ قومسزلغمدن فائده‌له‌نوب، طازاباوغه به‌یله‌نگان اولوغ بر ارغاقغه بره‌ر نرسه الٰه‌کتروب دیڭزگه ارغتالر . ات بالقلرینڭ یتزره‌ك بولغانی بونی کیلوب قاباده قارماقغه طوتولادر . ماتروسلر آنی جیولوشوب طرتوب چغارالرده اوّل قویرغینی کیسوب آلوب صوڭره اچینی یاروب قاریلر کوب وقت ات بالغینڭ اچندن غایت قزقلی نرسه‌لر چغادر . بو بالقنڭ ابتی آشالماغانلقدن شونده‌اوق کیری دیڭزگه ارغتالر ایبداشلری ایسه آنی آشار ایچون کوتوبکنه تورالر.

دیڭزلرده غایت قورقنچلی بولغان دخی ایکی بالق باردرکه آنلرده « سونگیلی بالق » ایله « پچقیلی بالق » در . بو بالقلر ات بالغندن بر آزکچره‌ك بولسه‌لرده دالغچلر ایچون آنڭ قدر قورقنچلیدرلر .

سونگیلی بالقنڭ قاتی‌سویاکدن‌بولغان بورونی غایت اوتکون اوچلی طایاق‌یاکه سونگی کبی آلغه صوزلوب چقمشدر . بو قورال‌شول قدر طازا ونقدرکه بالق آنك ایله هر بر حیواننی‌غنه توگل ، قاتی آغاچدن یاصالغان کارابلرنی‌ده تورتوب تیشه‌در . جسارتلیره‌ك دالغچلرغه صو آستونده بو حیوان ایله صوغشورغه طوغری کیلسه اول هجوم ایتکان وقتده تیزگنه حرکة ایله آنی بورونندن طوتوب پچاق ایله اوترورگه طرشالر ؛ بعض وقت قورقنچ بالقنڭ سونگیسینه الٰه‌گوب اوزلری‌ده هلاك بولالر . سونگیلی بالق اوزی شول قدر جسارتلیدرکه بالیناکبی اولوغ حیوانلرغه‌هجومنی‌ده هیچ نرسه‌گه حسابلامیدر .

پچقیلی بالق‌ده‌قیافتی ایله تماما دیورلك اوزینڭ سونگیلی‌قارنداشینه

(*) کاراب وپاراخود خدمتچیلرینی «ماتروس» دیلر.

اوخشیدر. لکن آنڭ بورونندەغی موگزی هر ایکی یاغندە پچقی کبی تشلی، تشلی‌در . بو بالق شول پچقیسی ایلە دشمانینی غایت قاتی جراحتلی آلادر .

بونلردن باشقە دخی دیڭزلردە ایلیکتریکلی بالقلر بولادر . آنلردن « ایلیکتریکلی اوگر » دیگان بالقنڭ ایلیکتریکی‌شول قدر قوّتلیدر کە بر صوغو ایلە کشینی آیاقدن یقارغە قادردر .

دیڭز بالقلرینڭ اڭ عجبی «اوچا تورغان بالق» یاکە «قوش-بالق» در . بو بالق حقیقتدەدە اوچا تورغان بر بالقدر . اول اوزی بارماق قدر گنە کچکنە اولوب ایکی یان قاناتلری کیڭلکدە وظورلقدە اوزی قدردر. بو بالقلرماتور،قویاشلی کونلردە دیڭزدن سیکروب چغوب اوچوب کیتەلر و برنیچە

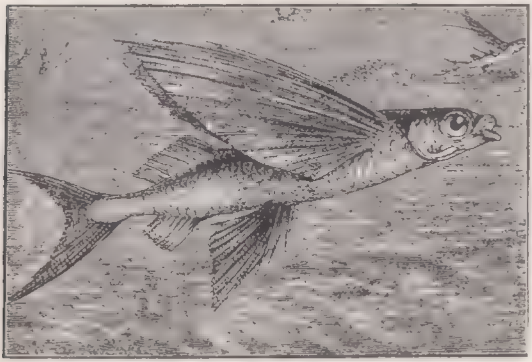

(رسم ۶۵.) قوش - بالق.

سازین قدر مسافەهوادە اوچوب بارغاندن صوڭ کیری دیڭزگە توشەلر . قویاشلی کونلردە کارابلر تیرەسندە اویناقلاب اوچوب یورگان بوبالقلر قویاشدە یالتراب اصل طاشلر کبی بولوب کورنەلر. لکن بوبیچارە بالقغە هیچ بریردە طنچلق یوقدر: صودە آنی باشقە بالقلر طندرمادقلری کبی هوادە هرتورلی صوقوشلری آنڭ چقغانینی کوتوبکنە تورالر . بو بالق اوزی شول قدر بیوك اوچادرکە بعضا کاراب ایدەنینە کیلوب توشەدر.

بالقلردن باشقەدیڭز توبنڭ کوب تورلی قابقلی وقابقسز یوموشاق تنلی یعنی

سو یاکسز حیوانلر، قصقچلر وطاش باقالر اقامة قیلمقده‌در. آنده‌غی قصقچلردن « آمار » اسملیسی عادی قصقچلردن بیش آلتی مرتبه الوغراق بولادر. « کراب » اسملی غایت کیك گاوده‌لی قصقچده دیگز حیوانلرندندر.

دیگزده‌گی الوغ أ کام-تکاملرنك قابقلری شول قدر ماتور وعجب بولادرکه آنی یاصارغه هیچ بر اوستانك قولندن کیلمس. واق حیوانلردن ، کرپی کبی بولغان «دیگز کرپیسی» ، قیافتی ایله یولدزغه اوخشاغان « دیگز یولدزی » وحیوانلردن بیگره‌ك اوسمه‌لرگه اوخشاولی بولغان «آکتینیا» ، «میدوزا» ، « مرجان » و« سوگر » کبی حیوانلرده‌دیگزده کوب مقدارده بولنا تورغان مخلوقلردر.

دیگزده‌گی قابقلی باقا کبی حیوانلردن ایك مشهوری «انجی مدیه‌سی»در. بو حیوانننك تنی‌ایله قابغی‌آراسنده اوسه تورغان‌بورچکلر قاتوب طاشقه ایله‌نگاندن صوك انجی حاصل بولادر. هرکمگه معلوم صدف (سدب)ده اوشبو حیوانننك قابغیننك اچکی یاغنده‌غی بر قاتلاوغه باشقه هیچ نرسه توگلدر. انجینی دیگزتوبندن چغارو دالغچلر اشیدر. انجیننك کوبره‌ك چغارلغان یری هندستان ایدکینی یوقاریده سویله‌ب اوتمش ایدك .

یوموشاق تنلی دیگز حیوانلرندن ایك اولوغ وایك قورقنچی «اسپروت» اسملی حیواندر. اسپروتنك گاوده‌سی اوزونچه‌راق قیافتده اولوب بالق قویرغینه بر آز اوخشاشلی بولغان برقویرقغه توتاشمشدر . آلدی طرفنده، بردائره اولوب تزلگان، سیکز آیاق یاکه قولنك اورتاسنده طوطی بورونینه اوخشاغان غایت قاتی وکوچلی بر آغزی باردرکه تشلگان نرسه‌سینی اورتالای اوزوب چغارادر.

اسپروتنك ایك قورقنچلی قورالی یوقاریده مذکور آیاقلریدر. بو آیاقلر بر طوقتاوسز قیملداب تورا تورغان یلانلرغه اوخشیلر. هر آیاق بوینچه آغزلر کبی صوورا تورغان اعضالر تزلمشدر. اسپروت اوزینك دشمانینك تنینی شول آیاقلری ایله چولغاب آلوب شول قدر قاتی صوورادرکه آیاقلرینی اوزمی توروب آیورلوب کیتو ممکن توگلدر. بو حیواننك دخی شوندای بر خاصه‌سی باردرکه قورقغان یا آچوی کیلگان چاقده اوزندن یازو قاراسی کبی قارا بویاو چغاروب تیره یاقده‌غی صونی بولغانچقلاندرا

(رسم ۰٦٦) اسپروت.

واوزی‌شول آراده بر طرفقه‌قاچوب کیته‌در. اسپروت غایت اوزاق یاشی‌تورغان حیوانلردن اولدیغی ایله‌برابر بتون‌عمری‌بوینچه‌اوسودن طوقتامیدر؛ شول سببدن بعض وقت گاوده‌لری اوچ سآژین، آیاقلری‌ینه‌دن‌شول‌قدر، اوزونلقده بولغان اسپروتلر بولادر. بوندای اسپروتلرنك آش تاریلکه‌سی ظورلغنده بولغان یاشل‌وحرکتسز کوزلری آنلرنی طاغی‌ده یامسزره‌ك وقورقنچراق ایتوب کورسه‌ته‌لر.

دیگز حیوانلرینك بارسینی‌ده تعریف قیلوب بترو ممکن بولماغانلقدن حاضرگه اوشبو قدر ایله اکتفا قیلامز. توبه‌نده بعض عجبره‌ك حیوانلر حقنده تفصیل یازلمشدر.

نورلی حیوانلر.

هر بر دیڭزده دیورلك کیچلرده عجائب بر نورلی یاقتیلق ظهور ایته‌در. بو وقت دیڭز صولری یاشللی قزللی نورلی، نورلی توسلرگه کروب اوط اویناب تورالر. بو یاقتیلق، دیڭز طولقونلاب یا که باشقه بر سبب ایله حرکتکه کیلگانده آرتغراق بیلگیلی بولادر. اول وقت دیڭز صووی یانوب‌تورغان کبی کورنوب چاچره‌گان تامچیلر اوط اوچقونلرینه اوخشیلر.

دقتله‌بره‌ك قارالدقده بو یاقتیلقنك چیشمه‌صووی کبی بولوب دیڭز توبندن کوته‌رلدکی کورنه‌در. بو دیڭز یاقتیلغی هر دیڭزده بولسه‌ده اسسی طرفلرده‌غی کبی ماتور آچق توسلرده هیچ بر یرده بولا آلمیدر. بو عجائب یاقتیلق صونڭ هر تامچیسینه قدر أثر ایته‌در: چیلاك ایله آلونغان صولرده حتی شول صو ایله یووشله‌نگان باشقه نرسه‌لرده شوندای یاقتیلق بیره‌لر.

اوّللرده عالملر بو یاقتیلقنی دیڭز صولرینه قاتوشقان اوزاوزندن یاقترا تورغان «فوصفور» اسملی ماده‌دن دیب اویلیلر ایدی؛ لکن صوڭغه تابا بلمشلر درکه صونی یاقترتوچی نرسه‌لر، یالغز حاللرنده کوزگه بیك چیتونلك ایله‌گنه کورنه تورغان واق قورتلر ایمش. بو قورتلرنڭ تنلری لایلاسیمان بر ماده اچنده اولوب شول ماده فوصفوری یاقتیلق بیره ایکان.

دیڭزده‌ایربره‌ك حیوانلردن‌ده اوزلرندن نور چقاروچیلری باردر؛ مثلا بعض قصقچلر، میدوزالر ودیڭز یولدزلری شوندی یاقتیلق بیره‌لر. مرجانلرنڭ‌ده یاقیلق چاچوچیلری اوچوریدر. لکن ایك

عجبلری بالقلردر: دیگزنڭ بر نیچه یوز سازین تیرانلگندن صوڭ حکم سوره باشلاغان منگی قارانگغیلق عالمنده یاشی تورغان بالقلرنڭ یابتون گاودەلری یا بعض اعضالریگنه آق یا که یاشللی، کوکلی توسلرده یاقتیلق چغارالر. بعضیلرینڭ باشلرنده کچکنه فانارلری باردر. اوشبو یاقتیلق دیگز حیوانلری ایچون غایت فائدەلیدر: اول آنلرغه یول کورسەته، دشمانلرنی قورقتوب قاچرا، آولار ایچون واق حیوانلرنی آلداب کیلترەدر: هر بر باشقه حیوانلر کبی قارانغی دیگز توبنده یاشی تورغان مخلوقلرده یاقتیلقنی یارانقانلقلرندن فانارلی حیوانلر یانینه جیولالر، فانارلیلر ایسه آنلرنی طوتوب آشیلر.

مرجان.

مرجان هر کمگه معلوم بر نرسەدر طاش کبی قاتی اولوب قزل، قارا وآق توسلرده اولعانلری باردر. اوشبو مرجان واقعنه دیگز حیوانلریڭ دیگز توبنده یاصاغان بنالرندن عبارتدر.

مرجان دیگز توبلرنڭ تورلی، تورلی عجائب وماتور قیافتلرده بولوب اوسەدر. آنڭ بار، گول وچاچکلرگه اوخشاغانلری، آغاچ کبی بوطاقلی، بوطاقلی بولغانلری الحاصل انواع تورلیلری. آنلرنڭ بعضیلری قزل، بعضیلری قارا، بعضیلری‌ده آق توسلرده اولوب دیگز توبنده بتون. بتون اورمانلر تشکیل ایدەرك اوسەلر.

مرجان آغاچلری اوزلری طاش کبی قاطی مادەدن (ایزؤیستدن) معمول اولوب، جانسزدرلر؛ آنلر باری اوزلرینی یاصاوچی «پولیپ» اسملی حیوانلرنڭ تورا تورغان یورطلریدر. آنلرنڭ بتون اوستلرینه آق چاچکلرکه اوخشاغان واق نرسەلر تزلمشدر. بو نرسەلر حقیقی

چاچکلر اولمایوب یوقاریده مذکور پولیپلردر. بو پولیپلر غایت ساده بر صورتده خلق قیلنمش حیوانلر اولوب بتون گاودەلری بوش بر قابچق کبی آش قازانندن، بر آغز وآغز تیرەسنده بولغان متحرك چقنتیلردن عبارتدر . بو چقنتیلر حیوان ایچون قول منزلندەدرلر. پولیپلر مرجان آغاچلرینه برکتلمش بولغانلقلرندن اورنلرندن قوزغالا آلمیلر. آشاملقنی دیگز آنلرغه اوزی کیترەدر. آشاسیلری کیلگان وقتده قوللرینی آچوب قویالر ویاقندن اوتوب کیتکان، کشی کوزینه کورنمسدای واق قورتلرنی آولاب آشیلر.

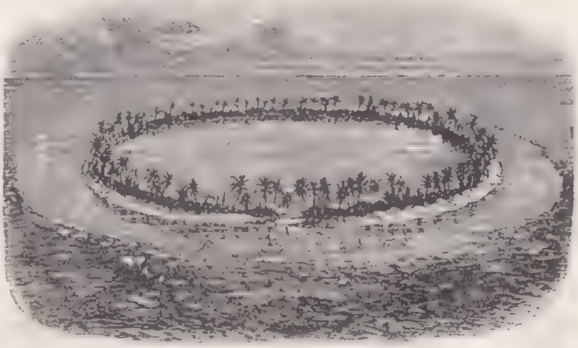

(رسم٦٦.) مرجان آطاوی.

پولیپنك عمری بیك قسقادر. وقتی یتکاچ هر پولیپنك یان طرفلرندن بر نیچه واق بتچه کبی نرسەلر ظاهر بولادر؛ بونلر تیز زمان دنیاغه چقاچق پولیپ بالالریدر. بو وقت قارت پولیپ اوزندن برنورلی صییق مادەچغارادرده اولەدر. بو مادەتیز دن یاش پولیپلر یانینه جایولوب قاتا و آنلرغه اوتوروب تورورغه اورن حاضرلیدر. ایشته مرجان، زماننك اوتوی ایلەجیولوب وقاتوب کیلگان، اوشبو مادەدن حاصل اولمشدر.

غایت ضعیف اولدقلری ایله برابر پولیپلر غایت تری حیوانلردر: کیراك آنلرنی بوزلاندروب قاتر، کیراك قوللرینی اوزوب طاشلا، آنلر یا کادن تریلەلر؛ تیك آنلرغه اوزلرینك دیگز صولر بغنه بولسون. آنلر

باری دیڭز صووندن باشقه برده‌گنه یاشی آلمیلر ؛ هواده وظاتـلی سوده تیز زمان هلاك بولالر.

پولیپلر کچکنه‌گنه اولدقلری حالده اوزلرینڭ بنالرینی غـایت تیزلك ایله اوستره‌لر: برنیچه یللر اوّلره‌ك دیڭز توبنده‌آزغنده بیلـگیلی بولغان مرجان برآزدن شول قدر آرتادرکه دیڭزنڭ اوستینه کیلوب چغایازا. اوشبو روشچه‌دیڭزلرده مرجاندن‌اولوغ‌صایلقلر حاصل بولادر. مرجانلر بونڭ ایله‌گنه طوقتامایوب اوسه، اوسه دیڭز اوستینه‌ده‌کیلوب چغالر. دیڭز طولقونلری مرجانلرنڭ اوستکه‌چقوب تورغان باشلرینی صندروب بوش‌اورنلرنی طولترالر‌ودیڭز توبندن‌قوم وبالچق منگروب اوستینی برایله‌توشیلر؛ شولای ایتوب مرجان آطاولری حاصل‌بولالر. دیڭز ایله یا قوشلر واسطه‌سیله کیلـگان اورلقلر بوآطاوغه توشسه‌لر ، اوله‌نلر وآغاچلرده چغوب اوسه باشلیلر. شول روشچه اوّلده دیڭز طولقونلرندن باشقه نرسه بولماغــان بوش بر یرده جنت کبی گوزل بر آطاو ظهور ایته‌در. مرجان آطاوی کوب وقتده أیله‌نه نیره‌سنده‌واچنده صو بولغان برتوگاراك خلقه قیافتلی اولوب بر برنده اچـده‌گی صونی دیڭز ایله توتاشدره‌تورغان کچکنه بوغازی بولادر . اچنده‌گی کول کبی صـو « لاگون » دیب آتـالا وآب آق قـوم ایـله توشه‌لـگان توبنده هر تورلی حیوانلر اقامة قیلادر. یاق یاغنده قوری یراولغانلقدن، لاگونده‌غی صو دیڭز نه قدر طولقونلی وقتده‌ده طوننق بولوب قالا وتوبی کورنوب توراذر. مرجان آطاولری کوب دیڭزلرده بولسه‌لرده بیگره‌ك بحرمحیط کبیر ایله محیط هندیده کوبدرلر.

سوُگر (بولوط).

بوبرلرده صانولا تورغان، یوونو ایچـون استعمـال ایتله تورغان

بولوط کوب کشیگه معلومدر. بو بولوط دیگز نوبنده بولاتورغان «سوٌکَر» اسملی حیواننڭ اسکیلیتی (سویا گی) در.

سوکر دیگز توبنده طاشلرغه یابشوب اوسه تورغان بر حیواندر. سوکرنڭ شول اسکیلیتنده بولغان تیشك وبوللردن باشقه أعضاسی یوقدر؛ بتون تنی قارا سیمان توسلی قویی لایلا ایله قابلانمشدر. آغزی کوزی وهیچ بر أعضاسی کورنوب تورماغانلقدن واوزی بر یرگه یابشوبقنه اوسکانلدن سوکرنی کوب زمانلر اوسمهلردن حسابلامشلر؛ لکن صوڭندن بلمشلرکه اولده مرجان کبی حرکتدن حالی بولغان بر حیوان ایمش. بونی بویله بلگانلر: اگرده سوکرنی یاندروب باغلسه یون یاکه قاوری یاندرغاندهغی کبی حیوانی نرسه یانغان ایس چغادر. نباتی نرسه یانغانده بوایسنڭ چغو احتمالی یوقدر. دخی تجربهلر ایله بلنمشدرکه سوکر بتونلای اوك حرکتسزده توگلدر، شویلهکه قارت سوکردن طوغان یعنی برکیساك بولوب آیورلوب توشکان سوکر بالالری برتورلی قللر ایله مستور اولوب شول قللری ایله قیملدانوب برنیچه کون مقداری دیگزده یوزوب یوریلر، لکن بر آزدن آنلرده بر اوکایلی اورنغه اوتوروب یابشالر. اول وقت آنلرنڭ یوزه تورغان قللری بتوب تنلری لایلا ایله قابلانادر. اوزلری اوسه باشلاب بر آزدن یاکا سوکرلر حاصل ایتهرگه باشلیلر.

سوکرده باشقه حیوان کبی آشامق ایله یاشیدر. آنڭ آشاوی شولدرکه دیگز صولرنده بولنا تورغان واق واقغنه آشارغه یاراقلی بولغان مادهلرنی صو ایله برگه صوروب آلوب اچنده بولغان بوللردن برقات یورتکاندن صوڭ ایکنچی یاغندن طشقه چغاروب طاشلیدر. بوده تجربه ایله بلنمشدر، شویلهکه تری سوکر تیرهسنده بولغان صوغه بر آز بویاو قاتوشدرمشلر، حیوان ایسه بو بویاونی اچینه صوروب آلمش

وبنون تنى بوينچه يورو تكاندن صوڭ ايكنچى ياقدن كيترو ب چغارمشدر.
اچكه كرگاچ بوياونك بر آزى حيواننڭ عذاسينه كيتكانلكدن كيرى
چقغانده بوياو ايكنچى توسكه كروب چقمشدر .

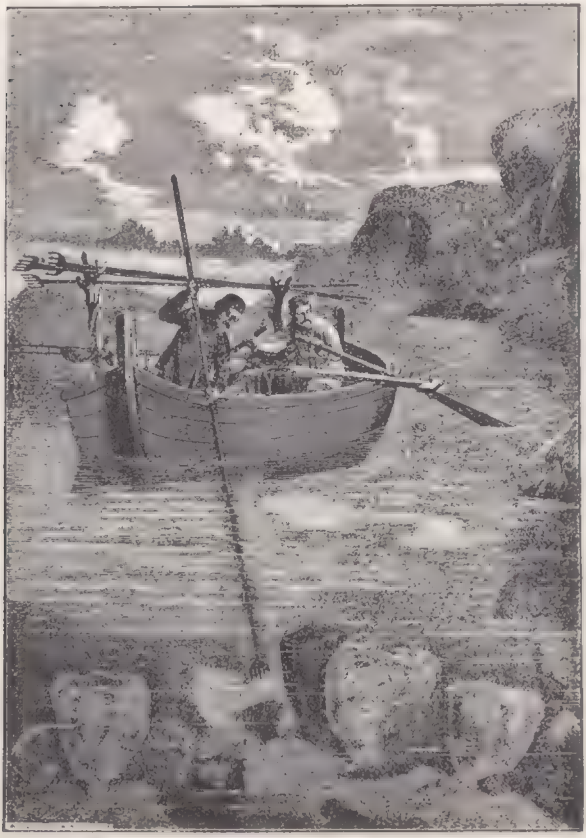

(رسم ٦٨). صاى يردن سوڭر طوتوچيلر.

سوڭر هر بر ديڭزده بولسه‌ده باشليچه آنى چغاروچيلر يونانلر
ايله عربلردر . سوڭرنى چغارو غايت چيتون بر اشدر . آنى آلو
ايچون بعضا اوتوز - قرق ساژين‌قدر تيرانلكگه چومارغه‌طوغرى كيله‌در ؛

شونڭ ایچون سوکر چغارورغه ایك اوستا دالفچلرغه توشه‌لر . آنلر اوزون باوغه به‌یل‌نگان طاش اوستینه باصوب چومالرده سوکرلرنی تیزگنه جیوب یانلرنده‌غی کارزینکه‌گه طولترالر . کویمه‌ده‌گی ایبداشلری برایکی مینوتدن آنی تیزگنه طارتوب چغارالر . آلای‌ده دالفچنڭ طنی بتوب چاق اولمی قالادر .

سوکرلرنڭ بعضیلری خصوصا قارتلری طاشقه ایله‌نگانلکدن استعمالگه یارافسز وغایت اولوغ بولغانلقدن یورتورگه اوکایسز بولالر؛ شول سببدن آندیلرینی قالدروب یاش ویوه‌وشاقلرینیغنه آلالر. دیکز توبندن چغارغاچ سوکرنی صو صالغان کچکنه چوقورلرغه صالوب آیاق ایله طابتیلر ؛ بونده آنلرنڭ تنلرینی تشکیل ایتکان لایلالری چغادر . لکن آنلرنی کیبتلرده صاتولاتورغان حالگه کیترو ایچون طاغی‌کوب مرتبه‌لر آرچوب یوارغه‌وبعض یخشیراقلرینی، اچلرنده‌گی ایزویست بتونلای بتسون‌ایچون، آق سرکه‌گه صالوب آلورغه تییشلی بولادر.

دیگزنڭ اوسمه‌لری .

دیگزنڭ اوزینه‌مخصوص حیوانلری اولدیغی‌کبی اوزینه‌مخصوص اوسمه‌واورمانلری‌ده‌باردر. دیگز اوسمه‌لری‌چاچکسز اوسمه‌لردن‌اولوب‌یافراق وطامرلری گرچه‌بولسه‌ده آنلراول‌اوسمه‌لرگه‌یرده‌گی‌اوسمه‌لرگه‌ایتکان‌خدمتلرنی‌ایتمیلر ، یعنی‌طامرلری‌یردن آشاملق‌صوورو‌ایچون‌توگل، بلکه‌دیگز توبینه‌طوتونوب‌تورو‌ایچونگنه، یافراقلری ایسه‌ده شولای‌اوق اوسمه‌نڭ آیرم برتورلی اعضالری اولمایوب آنڭ بتون یری وصابلری ایله بر ده‌مادن یاراتلمش وآنلر ایله برخدمتنی ایتمکده‌درلر .

دیگز اوسمه‌لرینك اورمانلری قوری یرنك اسسی طرفلرنده‌غی اورمانلری‌قدر گوزل ولطیفدرلر، چونکه دیگز اوسمه‌لری آراسنك‌یرده‌گی آغاچ‌واوله‌نلرگه‌اوخشاغانلری‌کوبدر. دیگز اوسمه‌لری اوزلری‌یاشل،قارا، قزل، کوره‌ن، صاری الحاصل هر تورلی توسلرده بولغانلقدن دیگز اورمانلرنده مانور چاچکلرگه‌ده احتیاج یوقدر. بو اورمانلرده‌ده بیوگره‌ك اوسمه‌لرنك آستلرینی واغراق اوسمه‌لر طولتروب تورغانلقدن اسسی

(رسم۰٦۹) دیگز اوسمه‌لری (اوگده ایك اولوغ دیگز اوسمه‌سی).

طرف اورمانلرنده‌غی کبی طغزلقدر. بو طغز اورمانلرغه اولوغ بالقلر کره آلماغانلقدن واق بالقلرغه دشمانلرندن قاچار ایچون غایت اوڭایلی بر یردر. شونلقدن دیگز اورمانلرنده هر وقت کوب تورلی واق حیوانلر اقامة قیلمقده‌درلر.

دیگز اوسمه‌لرینڭ ایڭ اولوغسی آمریقانڭ ایڭ جنوبنده‌گی بعض آطاولر تیره‌سنده اوسه تورغان بر اوسمه‌در. بو اوسمه صونڭ اوستینه قدر اوسکانلکدن بعض تیرانره‌ك یرلرده (بوانلغی بارماق قدرگنه اولدیغی حالده) بویی «۱٤٠» سازین (٤۲٠ آرشین) قدر بولادر؛ شول سببدن بو اوسمه یر یوزنده بولغان اوسمه‌لرنڭ ایڭ بیوگیدر.

یرنڭ آستی.

یرنڭ تاریخی.

یرنڭ یارانلشی حقنده حاضرگی عالملر بویله اویلیلر: بوندن نیچه ، نیچه میلیون و میلیارد سنه‌لر اوّل نهایتسز فضاده (بوشلقده) حاضرده‌گی کبی آی قویاش و یولدزلرنڭ هیچ بری بولمایوب بتون عالم بر تورلی بخار (پار) ایله طولی ایدی. بو وقت فضای لایتناهی‌ده تصوّر ایدلمس درجه‌ده قاتی قزولق حکم سورگانلکدن حاضرده یرنی و باشقه یولدزلرنی تشکیل اینکان طاش طوفراق کبی ماده‌لر بارسی پار و غازغه أیله‌نگان حالده ایدی.

بوندای قاتی قزولق کوب عصرلر دوام ایتدکدن صوڭره آزراق سوریله باشلامش. شول وقت فضاده اوچوب یورگان جمیع پارلرده بر آز صوونوب آخرده غایت اولوغ بر شار بولوب اویوشه‌شلردر. بوشار شول قدر اولوغ بولمشکه حاضرده عالمده بولغان ایڭ اولوغ یولدزلرده آڭا نسبة طوزانغنه قدرلیدرلر. اوشبو شارنڭ بتون جسمی اریمش بر حالده اولوب اوزی قاتی قوّتله کوچه‌ری نیزه‌سنده أیله‌نه ایدی. صیبق اولوب قاتی أیله‌نگانلکدن اول شاردن بر توقتاوسز واق کیساکلر آیورلوب آتلوب کیته‌لر وقاتی آتلغانلقدن اوزلری‌ده

کچکنه، کچکنه شارلر قیافتینه کروب کوچەرلری تیرەسندە أیلەنه باشلیلر ایدی. شولای اینه تۆرغاچ اولوغ شارواق کیسا کلرکه بولنوب بتوب اول کیسا کلردە فضاغه جایولمشلردر. بز حاضر کوره تورغان یولدزلر، آنلر جملەسندن بزنك قویاشدە، شول شارنك کیسا کلریدرلر.

بزنك قویاش اوزینك باباسی بولغان اولوغ یولدزدن آیرلوب توشکاچ قاتی أیلەنوب اوزندنده سیگز کیساك آیوروب چغارمشدر. بو سیکز کیساكدە اوز کوچەرلرنده أیلەنوب آندن باشقه آتالری قویاش تیرەسندەده أیلەنه باشلامشلردر. شار قیافتلی بولغان اوشبو سیگز کیسا کدن بریده بزنك یرمزدر.

یرده قویاشدن آیرلدیغی وقت قویاشنك اوزی کبی قب قزل بولوب یانوب تورغان واریگان بر حالده اولوب اوستونده حاضرده گی کبی طاغلر ودیگزلر اولمامشدر. یر کوب زمانلر بو حالنده دوام ایتدکدن صوکره بر آز صوونا باشلاب آنك اوستونده صییق مادەنك قاتووندن حاصل بولغان بر قات یوقاغنه قابق پیدا بولمش. بو وقت یرنك هواسینی طولتروب مونچه هواسی کبی قیلوب تورغان صوپارلری آقرن، آقرن صوونا باشلاب یغمور حالنده یرگه یاوارغه طوتونمشلر. لکن یرنك اوستی قابقلی بولسەده پلیته اوستی کبی قزو بولغانلقدن طامغان بر طامچی کیری بوغه ایلەنوب هواغه اوچوب تورغان.

بویله اوط ایله صونك صوغشوی بایتاق دوام ایتکاندن صوك، بر زمان یرنك قابغی قالنایوب اسسیلکی سورلمش ویغمور صولرینی قبول اینه باشلامشدر. بو وقت هواده بولغان بتون پار وبولر صوغه أیلەنوب یرگه اینمشلر ویرنك اوستی تیگز بولغانلقدن آنی بتونلای قابلامشلردر.

طبیعتده هر نرسه اسسیلکدن کیگایه وظورایا، صالقونلقدن طارایا وکچرهیهدر. بزنك بر مزده صالقونلاشوب کچرهیگان وقتده اچدهگی ماده غایت، تیز کچرهیوب طشدهغی قاتی قابق آنك آرتندن ایرشه آلمای بوگلوب صفلوب قالمش وشونلقدن یر اوستونده طاغلر حاصل بولمشدر؛ (نناك بر آلماشیگوب کچرهیگان وقتده قابغی جیور چقلانوب قالا بونلده شونك شکللی اوك بولمشدر). شول روشچه یر یوزندهبرنچی طاغلر حاصل اولوب صو اوستینه چقمشلر.

بونلردن باشقه دخی یر آستونده اوطنك نؤرتوی آرقاسنده یر قابغینك بعض برلری کوتهریلوب دیگز آستوندن چغوب قطعهلر حاصل بولمشلر وبونك اوستینه دخی قابقنك بعض یوقاراق بولغان برلری یرتلوب آستدن صییق قاینار نرسه آغوب چغوب یر یوزنده ایکنچی تورلی طاغلر پیدا بولمشلردر. بو یولی صو نه قدر بتون قوری یرنی یووب بترر گه تلهسهده غالب بولا آلمامشدر.

عالملر یرنك عمرینی باشلیچه اون ایکی دَورگه بولهلر. بو دورلرنك آلماشنولرینه سبب یرنك قوتورولری یعنی زلزله وباشقه سببلر ایله اوزگاروب بتونلای ایکنچی شکلگه کرولری بولمشدر. اون ایکنچی اوزگهرشدن صوك بریوزی بوزمانغه قدر طنچ قالمشدر.

یرنك دورلرندن اوّلگی بر ایکی دورنده هیچ برتورلی اوسمه وحیوانلر بولمایوب اوط ایله صوغنه حکم سورمشلردر. بودورلر «اوط دورلری» دیوب آتالالر.

اوط دورلرندن صوك کیلگان دورلرنی صودورلری دیلر. بو دورلردههر تورلی اوسمه وحیوانلر یارانلمشلر در. هردورنك اوسمه وحیوانلری باشقه: باشقه تورلی اولوب حاضرده یر اوستونده بولغان نرسهلر وشول

جملدن کشیلرده اخرغی دورنکیدرلر. بودورلرنی عالملر یردن قازلوب طابلغان حیوان اولکسه‌لری وسویاکلری واسطه‌سیله آیروب بلمشلردر. چونکه هر دورده‌گی یر قاتلاولری بری اوستینه بری تیگز یاطماغانلقدن هر قاتلاونی برنی آزغنه قازبده کوروب بولادر .

یرنڭ قابغی شول قدر قالوندرکه اگر یر قاتلاولری آستلی ، اوستلی تیگز یاطوب کشیلر آنی قازوب کورمك بولسه‌لر بر قاتلاونی‌ده قازوب چغا آلماسلر ایدی . کشیلرگه قاراغانده نه قدر قالون بولسه یرنڭ قابغی یرنڭ طورلغینه قاراغانده شول قدر یوقادرکه آپیلسینگه قاراغانده آثار اورالغان یوقا کاغدگنه کبیدر .

یانار طاغلر .

یریوزنده شوندی طاغلر باردرکه باشلرندن وقت ، وقت پارلر ویر اچنده بولغان اریگان قزوماده چغارالر . بوندی طاغلر « یانار طاغ » یاکه « ۋولقان » دیوب آتالالر . یانار طاغلر کوبسنچه طاغلی طرفلرده اولوب اوزلریگنه باشقه طاغلر آراسنده اوچلایوب چغوب تورغانلقلرندن آنلرنی تیز آیوروب تانومق نکندر .

بوطاغلر توگاراك بر شکلده اولوب توبلری کیڭ ، باشلری اوچلایوب کیلمشدر . ایڭ اوچده « قراتر » دینوله تورغان ، قازان روشلی، اولوغ بر چوقور باردر . بو چوقورنڭ توبنده یر اچینه کیتکان تیران بر تیشك باردرکه یرنڭ بتون قابغینی اوتوب تاریگان صییق ماده‌گه قدر بارادر . بعض وقت بو تیشکدن پارلر ، یانار طاغ کولی دیگان بر تورلی کول واریگان ماده‌چغادر . بو اریگان ماده‌یر

استوندن کیلمکده اولوب «لاوٙا» دیب آتالادر. یانار طاغنڭ بوندی نرسه‌لر آتو ینه «یانار طاغنڭ قوتوروٙی» یاکه «اندفاع» دیلر. بو قوتورولر بعض وقت یگلگسه بولسه‌لرده بعضا غایت قورقنچلی اولوب

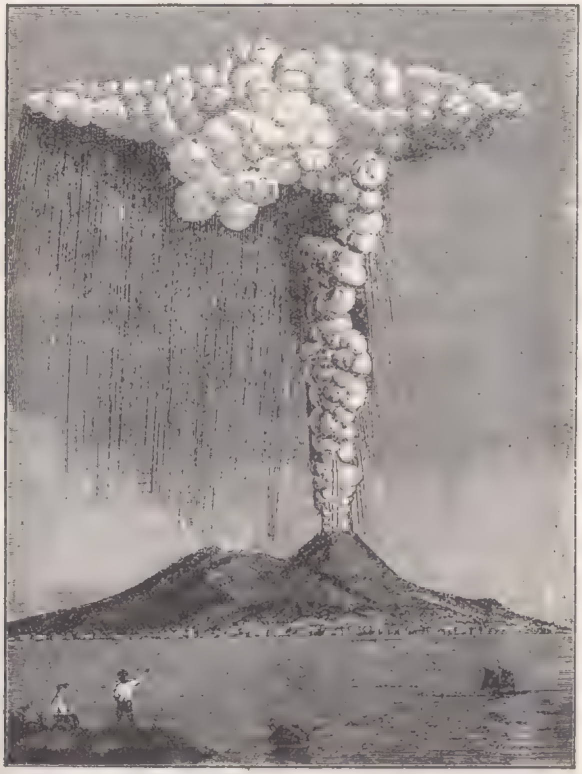

(رسم ۷۰) یانار طاغنڭ قوتوروٙی.

تیره یاقده‌غی آول وشهرلرنی ایگنلکلاری ایله برگه کول ولاوٙا آستینه کوموب قالدرالر. لکن انسانلرنڭ بختلرینه قارشی بو قوتورولردن اوّل بعض علامتلر کوریله‌در، مثلا یانار طاغنڭ تیشگندن قاتی قوّة

ایله پارلر آتلورغه باشلی ، بر سلکنه وبر آستونده کوك کوکره گان کبی قاتی طاوشلر واکفراقلر ایشتوله‌در . بونلرنی سیز و ایله کشیلر آلا آلغان‌قدر ماللربنی آلوب تیزره‌ك قاچارغه باشلیلر .

یانار طاغنك قوتورووی درواقع قورقنچلی بر حادثه‌در. باشلاراق قراتوردن پارلرغنه چقسه‌ده بر آزدن کؤل وطاشلرده آتولا باشلیلر . بووقت یانار طاغ طرفندن ألله‌نیندی کوك کوکره گان کبی طاوشلر ایتشوله وکوبسنچه حقیقی کوك کوکره‌و وباشن یاشنله‌وده بولادر . قراتوردن چقغان کؤل بولوط کبی کوك یوزینی قابلاب تورا وتیره یاقغه یغمور کبی یاوادر . لاۋاده قراترنی طولترغاندن صوڭ طاشوب آغا باشلی ویولده طوغری کیلگان نرسه‌لرنی یاندرا وهلاك قیلادر . یانار طاغلر ایك باشده یرده بر تیشك کبیگنه بولمشلر ، طاغ ایسه لاۋانك شول تیشکدن چغوب اویلووندن حاصل بولمشدر . بو قوتورو بر نیچه کونلر دوام ایدوب صوڭره آقرنلی وبر آزوقتدن بتونلای اوك بته‌در . بووقت شول تیره‌دن قاچقان کشیلر کیری وطنلرینه قایتوب تورا وابگنلرینی ایگه باشلیلر . یانار طاغ کؤلی غایت منبت اولغانلقدن آنده ایگنلر بیك اوکادر .

یانار طاغلر ایکی تورلی بولالر : بری سونگان یانار طاغلر درکه آنلر هیچ بر وقت اندفاع ایتمیلر ؛ ایکنچیسی سونمگان، اشلرنده بولغان، یانار طاغلر اولوب وقت ، وقت قوتورولرنده دوام ایته‌لر . سونمش یانار طاغلر هر بر طاغلی طرفلرده بولنارق کوبسنچه، بیك بیوك بولغانلقلرندن باشلری وقراترلری قار ایله قابلانغان بولادر . سونمگان یانار طاغلرنك ایسه کوب بولغان یرلری آسیا وآمریقاده بحر محیط کبیر بویلریدر . بتون محیط کبیرنك أیله‌نه‌سنده بو یانار طاغلر بوجرا کبی تزلمشلر در . یانار طاغلر هر وقت‌دیب أیتورلك دیگزگه یاقن یرلرده بولالر .

یانار طاغلر کوبسنچه‌بیك‌بیوك بولالر ؛ مثلا کامچاتکایارم‌آطاونده‌غی بر یانار طاغ بیش چاقرم بیوکلگنده‌در . بوندای بیوك یانار طاغلرنك باشلرنده هر وقت حتی اندفاع وقتنده‌ده قار بولونادر.

یانار طاغلر یالغزبر اوستینه‌گنه‌خاص اولمایوب دیگز آستلرنده‌ده بار درلر . بوندای طاغلر قوتورغانده دیگز اوستی قایناغان کبی بولا واول اورنده کوب پارلر جیولوب تورادر . قوطرودن صوك بعضاصو اوستونده‌بر آطاو ظاهر بولادر . اگر بو آطاو یانارطاغ کولندن‌بولسه تیز زمانده طولقونلر ایله یوولوب بته اما لاۋادن بولسه منگی قالادر .

بوگنا قدر بز یانار طاغلرنی سویله‌دك، لکن آنلرنك قوتورولرینك نه‌دن بولغانینی أیتمه‌دك. آنك سببی یر آستونده بولغان لاۋانك وپارلرنك طغزلانوب یانار طاغنك تیشگندن آتلوب چغولریدر. آنلر قاتی قوة ایله چقغانلقدن اند فاع وقتنده ایشتوله تورغان قاتی آوازلرنی چغارالر وبولده اوچوراغان طاشلرنی آلوب چغوب ارغتالر. یانار طاغدن هیچ بر وقت توتون چقمیدر؛ توتون کبی کورنگان نرسه‌ده بیك واق بولغان کولدر. بو کول اوزی ایسه لاۋادن هر وقت آتلوب چغوب تورا تورغان پارلر سببلی چاچرەب کیتوب طوزان کبی بیك واق کبسا کلرگه بولنه‌رك قاتوب قالغان لاۋادن عبارتدر.

دنیاده حقیقی لاۋا آتا تورغان ۋولقانلردن باشقه دخی قاینار یا صالقون بلچراق یا ایسه قاینار صو آتا تورغان ۋولقانلرده بولادر.

بلچراق آتوچی ۋولقانلر کوبسنچه بر نیچه آرشین بیوکلگنده کچکنه‌گنه بولسه‌لرده ضررلری بعضا غایت اولوغ بولادر. چونکه آنلردن وقت، وقت افراط کوب مقدارده صالقون یا قاینار بلچراق

آتلوب تیره یاقده‌ی آوللرنی بتون ایگنلکلری ایله بر نیچه آرشین قالونلغنده بولغان بلچراق آستونده قالدروب هلاك قیلادر.

صو آتا تورغان ڤولقانلرنی وڤولقان دیورلکده توگلدر. آتلر بر آز توبه‌سیمان بولوب تورغان برلرده بولغان قویی کبی تیران چوقورلر اولوب آتلرنك اچلرندن بیلگیلی وقتلرده مناره کبی بیوك قاینار صو باغانالری آتلوب چغا وبر نیچه مینوت یاساعتدن صوك کیری اوز اورنینه توشوب بوغالادر.

بو صو ئغی ایکی ڤولقاننك اندفاعلرینك سببی اوشبودر: یر آستونك غی بوشلقلرده جیولوب تورا تورغان صولر بولادر. اگرده بوندی بر بوشلقنك اچنده بر بر تورلی غاز جیولسه صونی طغزلی وآندن قوالی باشلیدر. اوشبو صوغش قوتلنوب کیتسه غاز ایله صو یر آستینه صیغشا آلماینچه یرنی تیشوب اوستکه چغوب آتولا باشلیدر. اگر تیشلگان یر بالچق وقوم کبی بوموشاق نرسه‌لردن بولسه صوآنی آشاب صیبق بلچراق حاصل بولادر. اگر اول یر طاشلی بولسه اول وقت صو یرنی آشی آلمیچی اوزیگنه آتولادر. اما صو ایله بلچراقنك قاینار بولوی قاتی قصلودن وحرکة ایتوب اشقلودن بولادر. بو قزولق بعضا شول قدر بولادرکه صو ایله چقغان غاز یانا تورغان غاز بولسه یالقونلانوب یانا باشلیدر.

زلزله.

یرنك سلکنوینه زلزله دیب أیته‌لر. بعضا یرنك قابغینك بعض اورنلری بر یوقاری کونه‌رلوب بر توبه‌ن توشوب سلکنه‌در، بعضا یارلوب

کیتوب بتون، بتون آوللر شول یارقغه اوبلوب هلاك اولالر. شول اورنده بولغان نهر و بغله لر اورنلرندن کوچوب آغا باشلیلر، یا که آچولغان بر بر یارقغه توشوب یوغالالر. بعضا بو یارقلردن لاؤ اویا لقون ده چغا و تیره یافنداغی اورمان و شهرلرنی باندرادر. قاتیراق زلزله بولسه بر یوزینك اول توشی بتونلای اوّلگی قیافتندن اوزگه ره در. شهرلرده بولسه بورطلر یمرلوب، قویما- لر آوب آستلرنده کوب کشیلرنی باصوب اولتره لر. مثلا بر وقت «لیسسابون» شهرنده بولغان زلزله ده اوتوزمك کشی هلاك اولمشدر.

زلزله بولور آلدندن هر وقت بر آستوندن کوك کوکره گان کبی قاتی طاوشلر و اکٌغراقلر ایشتوله در. خلقلر بونی ایشتولری ایله قور- قولرندن نی اشله رگه بلمی بوش میدانلرغه جیولالر. قایسی برلری ماللرینی قوتقارو ایچون کیری اویلرینه کروب بارغانده اویلری یمر- لوب مال قربانی بولوب قالالر. دیگز بویلرنده بولغان شهرلرده زلزله وقتنده دیگز توبی کوته رلگانلکدن دیگز صولری قوریغه هجوم ایتوب کوب یرلرنی صوغه غرق ایته لر، کوب وکوبمه وکارابلرنی یر اوستینه چغاروب طاشیلر. زلزله اورمانلرده بولسه آغاچلرنی طامری ایله قوبارا، طاغلرده بولسه اواوغ قیالرنی قوباروب توبه ن ارغتادر. الحاصل زلزله دنیاده بولغان حادثه لرنك ایك قورقنچلیلرندن بری اولوب کچکنه قیامت دیورگه صالح بر نرسه در.

زلزله، طاغلی طرفلرده خصوصا یانار طاغلر تیره سنده کوبره ك بولادر. یانار طاغنك اندقاعندن اوّل کوب وقت زلزله بولمی قالمیدر. امابر یوزنده شوندی اورنلرده بار در که هیچ بر وقت زلزله بولمیدر؛ روسیه نك آوروپاقسمی بوکار مصداق بولورغه یاری، زیرا بو یرلرده هیچ زلزله بولمی وبولمامشدر. شولای اوق بو یرلرده بیوك طاغلر و یانار

طاغلرده یوقدر. اما بعض یرلر بارد رکه آنده زلزله عادتی اشلردن حسابلانادر؛ مثلا استانبول شهرنده یلنك برنیچه مرتبه‌لرزلزله بولادر. درست، فاتی زلزله‌لر آنده‌ده کوب بولمیلر.

زلزله فوری یرلرگه گنه خاص اولمایوب دیگز لرده‌ده‌بولادر. بو وقت دیگزتوبی برکوته ریلوب برچوککانگه کوره، صو اوستی‌ده بر کوته‌ریله، برتوشه وشونلقدن‌آنده اولوغ طولقونلر حاصل بولادر. بو دیگز زلزله‌سی پاراخود وکارابلر ایچون اول قدر قورقنچلی توگلدر.

زلزله بر نیچه سببلر واسطه‌سیله حاصل بولادر. برنچی‌سبب‌بودر: یر آستونده نهرلر بولوب آغا تورغان یاکه کوللر بولوب جیولوب تورا تورغان صولر یرنك آستینی اویوب آشاب شول قدر قازیلرکه آنده بیوکلکی یوزه‌ر آرشین بویی بر نیچه چاقرم بولغان بوشلقلر حاصل‌بولادر. بومغاره‌لرنك‌توشه‌ملری بعضاغایت‌آغر وقالون‌بولغانلقدن بروقت یمرلوب توشه‌لر. بوده اوزینه کوره بر زلزله‌در. لکن اول سیره‌ك واقع بولادر.

ایکنچی سبب: یر قابغینك صوونوب کچره‌یویدر. یرنك قابغی قاتی اولغانلقدن، کچره‌یگان وقتده تیگزگنه کچره‌یه آلماینچه بعض یرلری قابارچقلانوب طاغلر حاصل بولا وبعض یرلری یارلوب اولوغ یارقلر پیدا بولادر. بویارقلر بعضا شوندی اولوغ بولالرکه بویلری یوزه‌ر چاقرم، کیگلکلری دخی بر نیچه‌شه‌ر چاقرم بولادر. بوندی یارقغه آوللر توگل بعضا بتون، بتون شهرلرده اوبلوب خراب‌بولالر. بوده زلزله نك بر نوعسیدر.

اما زلزله‌نك ایك کوب بولا تورغانی پار قوّتی ایله بولغانیدر. یرگه سکوب یا برده‌گی یارقلرغه آغوب یر آستینه کیتکان صولر

اریگان لاۋاغەباروب یتکاچ بوغە اُیلەنوب کوب پار حاصل ایتەلر (پارنڭ قوّتی نە درجەدە ایدکینی چوین یول وپاراخودلرنڭ نە سببلی یورگانلکلرینی بلگان کشی آڭلاسە کیراك). شول پار یر اچندە جیولغاچ صیا آلمای طشقە چغارغە تلی هم یرنڭ قابغینی قاتی‌اتە وتورتە باشلیدر. آخردە یرنی یاروب شول پارقدن یاکە یانار طاغ تیشکلرندن آتلوب چغا باشلی ولاۋانی‌دە‌اتوب چغادر. شونڭ‌ایچون‌دە زلزلەلر یانار طاغ بولغان یرلردە کوبرەك اولوب آنلرنڭ اندفاعلری وقتندە بولادر.

یرنی تشکیل ایتکان نرسەلر.

یرنی یعنی یرنڭ قابغی‌ایلە اچندەگی لاۋانی تشکیل ایتکان نرسەلر باشلیچە اوچ نوعدر: بری یر جنسلری ایکنچیسی معدنلر، اوچونچیسی یانونی قابل بولغان نرسەلردر.

یر جنسلری ــ عادی اوطدە ارمی تورغان وجایلو ، صوزلونی قابل بولماغان نرسەلردر، مثلاطاش، طوفراق کبی. بونلر اوزلری‌ایکی تورلی اولوب بری قاتی وایری کیسا کلی نرسەلر یعنی طاشلر بری‌دە یوموشاق وواق بورتوکلردن عبارت بولغان نرسەلر یعنی طوفراق، بالچق وقوملردر.

طاشلرنڭ بعضیسی قاتی، بعضیسی یوموشاغراق، برسی بر توسدە ایکنچسی ایکنچی توسدە اولارق تورلی نوعلری باردر.

طاشلردن مشهوررەك وغایت قاتی‌اولغانی‌غرانیت طاشیدر . بوطاش کوب تورلی جسملرنڭ قاتشوندن حاصل بولغانلقدن چوار توسلیدر ؛

لکن قزل توس کوب بولغانلقدن التفاتسزقاراغانده قزغلت توسده‌بولوب کورنه‌در . صوری توسلی غرانیت‌ده بولادر .

غرانیت واقلاندقده آندن قوم وبالچق حاصل بولادر . (طاشلرنك نه روشده واقلاندیغی « صحرای کبیر » نی سویله‌گانده أیتولمش‌ایدی).
غرانیت طاشی غایت قاتی بر طاش‌اولوب حتی پیالانی کیسه‌در. قانیلغی ایچون بو طاش‌دن « پامتنیك » کبی نرسه‌لر یاصیلر .

کرچ طاشی‌ده برده کوب مقدارده بولغان مشهور بر طاشدر بونك باشلیچه اوچ نوعسی باردر : بری عادی کرچ طاشیدرکه بونی یاندروب (یعنی قاتی قزدروب) ، طاش‌یورطلر صالغانده‌استعمال ایدله تورغان « ایزویست » حاصل ایته‌لر . ایکنچیسی غایت ماتور واعلی اولوب تورلی نرسه‌لر یاصالا تورغان « مرمر » طاشیدر . اوچنچیسی هرکمگه معلوم‌بولغان آق‌بور درکه‌غایت‌یوموشاق‌بر طاشدر . همه‌کرچ طاشلرینك خاصه‌سندندرکه آنلر قوّتلی آق‌سرکه‌ده، شکرنك‌صوده‌ار دیگی کبی‌اربلر .

قوم طاشی دخی بر طاشدرکه قومنك باصلوب‌یاطوب باشقه بر جسم ایله بر برینه یابشووندن حاصل بولمشدر . بوده یرده‌کوب مقدارده بولغان‌طاشلردندر .

انسانلر قارشنده غایت قیمتلی اولغان یاقوت‌زبرجدکبی‌جواهرلرده طاشلر جمله‌سندن اولوب یرده غایت آز بولنمقده‌درلر . طابلغانده‌ده کچکنه، کچکنه‌گنه اولوب باشقه طاشلرنك اچنده یاقوم آرالرنده طابلالر .

یرجنسلرینك یوموشاق بولغانلری‌باشلیچه اوچ تورلی نرسه‌اولوب آنلرده طوفراق ، قوم وبالچقدر .

طوفراق هر وقت یرنك اوستونده اولوب بر آز قوم یا بالچقغه قاتشمش چروب طارالغان حیوان واوسمه تنلرندن حاصل بولغان،قاراسو

توسلی بر نرسه‌در . اوسمه‌لرنك اوسوی ایچون لازم بولغان یرده اوشبو طوفراقدر .

قوم، معلوم بر نرسه اولوب غرانیت طاشینك «کوارتس» اسملی قسمینك وافلانوندن حاصل بولغان نرسه‌در . قزغلت ، آقصل وصاری توسلرده بولادر .

بالچق ایسه معلوم یابشقاق بر نرسه اولوب بر نیچه توسده بولادر . لکن کوبره‌گی قزل بالچقدر . بالچق غرانیت طاشینك «اشپات» اسملی قسمینك وافلانوندن حاصل بولمشدر . بالچقنك خاصه‌سندندر که صو ایله اویوشدرلوب اوطده یاندرلسه (قاتی قزدرلسه) طاشقه أیله‌نه یعنی صوده ایزلمی تورغان حالگه کیله‌در ، بوده هر کمگه معلوم بولغان کیرپچدر .

معدنلر ـ عادی اوطده اری تورغان وجایلو ، صوزلونی قابل بولغان نرسه‌لردر . یعنی آنلر قاتی قصلدقده‌یاآغر نرسه ایله صوغلدقده طاشلر کبی کیسا کلرگه‌واتولمیلر ، بلکه جایولوب شکللرینیگنه اوزگه‌رته‌لر . معدنلر أصلده قاتی ذاتلر اولوب‌قوتلی‌اوطده قزدرلدقده اروب صو کبی صییق بر حالگه کیله‌لر . لکن برگنه معدن باردرکه أبدا صییق حالده بولنمقده‌در ؛ اول‌ده مشهور «توری کومش»در .

هر معدنه یالتراوقلیلق خاصه‌سی باردر . آنلرنك بعضیلری هر وقت، بعضیلری ایسه‌یا کا کیسلگان چاقده‌غنه آقصل ، صارغلت یا که قزغلت توسلرده‌بولوب‌یالتریلر .

معدنلر ایکی تورلیدر : بری کشیلر قارشنده قیمتلی بولغان معدنلردرکه‌یووش‌هواده‌طوطقمیلر ،ایکنچیسی‌عادی، قیمتسز معدنلردرکه یووش تیدکده طوطقالر یعنی هوانك مولّد الحموضه‌سی ایله قاتشوب

ایکنچی بر ماده حاصل ایته‌لر . معدنلر یردن صاف اولارق بیك آز وقت طابلالر ؛ آنلر کوبسنچه باشقه ذاتلر ایله قاتش بولالر . بعض معدنلر مثلا تیمر ، باقر هیچ بر وقت دیورالك خالص کوینچه طابلمیلر . آنلر بتونلای طوطقه أیله‌نوب بتوب یر ایله قاتوشمش بولالر. آنلرنی آیورو ایچون شول معدنلی یرنی کومر ایله آرالاشدروب اولوغ پیچلرده اریته‌لر. بووقت معدن بورتوکلری اروب بر بری ایله اویوشوب یر بورتوکلرندن آیورلالر . معدن پیچی مناره کبی بیوك بر بنا اولوب « دومنا » دیوب آتالادر .

طوطقمی تورغان معدنلر باشلیچه اوچ اولوب آق آلتون ، آلتون وکومشدر .

آق آلتون ــ کومش کبی آق‌توسده بولغان بر معدندر. معدنلر نك ایك‌قاتیسی بولغانلقدن اریتووی‌غایت‌چیتوندر .طابلوی‌ده آز اولوب قیمتی آلتوندن آرتغراقدر .

آلتون ــ ایسکی زمانلردن بیرلی معلوم، صاری توسده بولغان، آغروقاتی ، قیمتلی برمعدندر .آلتون یا طاشلر اچنده کیساك ،کیساك بولوب ، یاقوم آرالرنده بورتوك‌بورتوك‌بولوب طابلادر . اچنده‌آلتون بورتوکلری بولغان قومنی اوزون اولاقلرغه صالوب اوستوندن صو آغزالر قوم صو ایله آغوب کیته ، آلتون ایسه آغر بولغانلقدن توبکه اونوروب قالادر . آلتون یوقارو ونچکه‌رونی غایت قابل بولغان بر معدندر . بر مثقال آلتون ایله برنیچه مربع آرشین یرنی قابلاو وشول مقدار ده‌غی آلتوندن برنیچه‌مك آرشین نچکه‌چبق(یب)یاصاو ممکندر .

کومش ــ ده معلوم بر معدن اولوب آق توسده‌در. قاتیلغی وقیمتی آلتوندن کیمره‌کدر. کومش بعضا خالص کوینچه طابلسنه‌ده

کوبره‌ك باقر ، قورغاشین، کوکرد کبی باشقه نرسه‌لر ایله قاتوش بولادر.

طوطغا تورغان معدنلر غایت کوب تورلی اولوب مشهورلری تیمر، باقر وقورغاشیندر.

تیمر غایت کیرا کلی بر معدن اولوب تورلی اشلرده استعمال ایتله وکوب نرسه‌لر یاصالادر. تیمر هیچ بر وقت صاف اولوب طابلمی یر ایله قاتوش بر حالده بولادر. آنك نه روشچه حاصل ایدلدگی یوقاریده یازلمش ایدی. تیمر پیچدن اروب چقفاچده کومر ایله قاتوش اولوب چوین دیوب آتالادر. أصل تیمرنی حاصل ایتو ایچون بونی یا کادن اریتوب مخصوص عمللر ایله کومرینی آیوروب چقار لر. تیمر ایکی تورلی ایتوب اشله‌نه‌در؛ بری عادی تیمردرکه بوگلوبی قابل بولادر، ایکنچسی « قورۇچ »درکه بوگلدکده کیری اوز حالینه قایتا وقاتیراق بوکسه‌ك شارطلاب صنادر. قوروچدن تورلی نرسه‌لر خصوصا پر وژینالر یاصالادر. تیمرنك طوطغی قزغلت صاری توسلیدر.

باقر دخی هرکمگه معلوم، قزغلت توسلی بر معدن اولوب کوب اشلرده استعمال ایدله‌در. خصوصا باقر ایك یخشی ایلیکتریك ناقلی بولغانلقدن ایلیکتریك ماشینالرنده استعمال قیلنادر. باقرنك طوطغی یاشل توسلی اولوب غایت آغولی وضررلیدر. (بوندن یاشل بویاو یاصالادر). شونك‌ایچون اچینی قورغاشینلاماغان باقرصاوت‌استعمالگه یارامیدر. اگرده باقرغه آق توسده بولغان باشقه برمعدن قاتوشدرلسه آنك توسی قزلدن صاریغه أیله‌نه‌در. اول وقت آنی « جیز » دیب آتیلر.

. قورغاشین ـ معدنلرنڭ ایڭ یوموشاغی اولوب آزغنه قزولقدهده اریدر. یر اچنده کوبرهك کوکرد ایله قانوش حالده بولونادر. قورغاشین ایکی تورلی اولوب توسلربنه کوره آق قورغاشین، قارا قورغاشین دیولهلر. قورغاشین اریگان یا کیسلگان وقتده کومش کبی آق ویالتراوقلی بولسهده بر آز هوادا تورو ایله قارالادر. قورغاشیننڭ طوطغی آق توسلیدر.

بو معدنلردن باشقهده معدنلر کوبدر. آنلردن شایان دقت اولغانی تری کومشدر. بو معدن اوزی کومش کبی آق ویالتراوقلی اولوب باشقه معدنلردن اوزینڭ هر وقت صییق حالده اولووی ایله آیورلا وباشلیچه «میزان الحرارة» لر یاصاو ایچون استعمال ایتلدر.

براچنده یر جنسلری ایله معدنلردن باشقهدخی یانونی قابل بولغان نرسهلر باردر. آنلرده برنیچه تورلی اولوب باشلیچه طاش کومر، طورف، نیفت، کوکورد وآلماسدر.

طاش کومر حقنده کیلهچکده سویله نهچك بولغانلقدن حاضر تفصیل قیلمایاچقمز. اماطورف دیگان ماده، ایسکی صازلرنڭ توبندهباصلوب یاطوب کورهن توسلی بالچق کبی بر نرسهگه أورلگان، اوزینه بر تورلی موکدر. طورفلی صازلرنی طابقاچ آنلرنڭ صولرینی کاناولر واسطهسیله چیتکه آغزوب توبلرندهگی طورفنی آلالر. صوڭره آنی کیرپچ کبی قالبلرغه صالوب کیبتروب یاغارغه استعمال ایتهلر. طورف یخشی یانا واوطون اورنینه یاریدر.

نیفت ـ صو کبی صییق بر نرسه اولوب غایت قوّتلی یانادر. نیفت یر آستونده کوللر تشکیل ایتوب جیولوب تورادر. بعض یرلرده نیفت یر آستوندن فانتان بولوب آتا، لکن آطووی دائما اولمایوب وقت،

وقتفنه‌در. بوندی، نیفت چقا تورغان، یرلر دنیاده بر نیچه اورنك مثلا کافکازده باکو شهری تیره‌سنده باردر؛ بونده نیفتدن بر اوستونده‌ده کوللر حاصل بولمشدر. نیفت کشیلر ایچون غایت فائده‌لی اولوب یاغودن باشقه آندن کوب نرسه‌لر استحصال ایتله‌در؛ مثلا کیراسین، بینزین، ۋازیلین کبی نرسه‌لر بارسی کیمیاوی عمللر ایله نیفتدن آیوروب آلونمقده‌درلر.

طاش کومر، نیفت وطورف بر یوزنده‌گی اورمانلرنی بالطادن صاقلاو ایچون غایت ظور فائده ایتمکده‌درلر. اگر آنلر بولماسه اورمانلر کوبدن یاغلوب بتکان بولور ار ایدی.

یانا تورغان نرسه‌لردن بری دخی کوکرددر. کوکرد صاری توسلی معلوم بر نرسه اولوب یانغانده زنگار توسلی مانور نور (یاقتیلق) بیره، توتونی کشینی طونچقدره ویانا تورغان اوطنی سوندره‌در؛ (شونك ایچون مور جالرده‌غی قوروملرغه اوط قابوب یانا باشلاسه پیچ اچینه‌بر آز کوکرد یاندروب قویو ایله سونه ایمش).

دنیاده بولغان نرسه‌لرنك ایك قیمتلیسی بولغان آلماس‌ده، گرچه طاش کبی کورنسه‌ده، حقیقتده یانا تورغان نرسه‌لر جمله‌سندندر. غایت صاف اولسه‌ده أصل کومر بولغانلقدن اوطده یانوب قاره بر کومر کیساگی بولوب قالادر. آلماس غایت قاتی بر نرسه اولوب آنی آلماسدن باشقه نرسه ایله کیسو ممکن توگلدر؛ اما اوزی هر نرسه‌نی حتی پیالانی ده کیسه‌در. پیالاچیلرنك پیالا کیسه تورغان قوراللرنده آنك کچکنه گنه بر کیساگی بولادر. لکن نه قدر قاتی بولسه‌ده آلماس اوزی بیك والوچاندر. آلماس کوبسنچه پیالا کبی آق وشفاف بولا وقرلی،

قرلی ایتوب یاصالدقده غایت یالتریدر. قرلانغان آلماسنی «بر یلیانت» دیلر . بو غایت قیمتلی بر نرسه‌در؛ بهاسی اولچاو ینه قاراب توگل، ظورلغینه قاراب آرتادر .

طاش کومر.

طاش کومر یا که یر کومری یانونی قابل بولغان نرسه‌لردن اولوب یردن کوب مقدارده چغارلمقده‌در. طاش کومر غایت تیران یر آستونده قاتلاو، قاتلاو بولوب یاطادر. بو کومر یانودن حاصل بولماغانلقدن ، قارا توسلی بولسه‌ده ، طاش کبی قاتی ویالتراوقلیدر. یانغانده غایت قوّتلی یانا وقاتی قزولق بیره‌در؛ شونک ایچون معدنلرنی طاش کومر یاغوب اریته‌لر.

طاش کومر بوندن باشقه‌ده کوب اشلرده استعمال ایتلهدر. مثلا فابریقالرده ، چوین یول ماشینالرنده وپاراخودلرده ، اوطون قیمت بولغانلقدن ، کوب وقت آنی یاغالر. آنک بهاسی‌ده آرزان اولدیغی کبی قزولغی‌ده اوطوننقندن کوب آرتقدر. طاش‌کومردن یانا تورغان غازده استحصال ایتلهدر؛ شویله‌که آنی هر طرفی قابلاولی بولغان صاوتقه صالوب قزدرلسه یانا تورغان بر تورلی غاز چغادر. بوغازنی تروبالر واسطه‌سیله‌اویلرگه‌واوراملرغه‌کرته‌لر. اول بیک یخشی ویاقتی یانادر. غاز چغارلغاندن صوک طاش کومردن «قوکس» ینه بر نرسه قالادر. قوکس طاش کومرگه قاراغانده بر آز صوریسیمان توسلی اولوب، یخشی یانغانلقدن ، اول‌ده یاغارغه استعمال ایتلهدر.

بونده حاضر سؤال کیله: بو طاش کومر یر آستینه قایدن کیلوب کرگان ؟

حاضرده فن اهللری ، بعض وقت طاش کومر کیسا کلرنده بولا تورغان یافراق ازلرینه وبعضا طابلا تورغان ، قابقلرینه‌قدر بیلگیلی بولغان ، طاش کومر بوره‌نه‌لرینه قاراب آننك تاریخینی بویله تعریف قیلالر: بوندن میلیون سنه‌لر الك دنیا یوزی بتونلای باشقه بر تورلی ایدی. اول وقت حاضرده‌گی قطعه‌لر دیگز توبی اولدیغی کبی حاضرده‌گی دیگزلرنك‌ده قوری یر بولغان توشلری بار ایدی. اول زمانده یر یوزینك حیوانلری واوسمه‌لری‌ده بتونلای باشقه تورلی اولوب انسان ایسه هیچ یوق ایدی. اورمانلرده حاضرده مثللری کورلمگان اوزون ویوان آغاچلر اوسه ایدی.

اول زمان یرنك قابغی غایت یوقا اولغانلقدن ، بر یوقاری کوته‌رلوب ، بر توبه‌ن ایگوب تورلی حالتکه کیلوب تورادر ایدی. شونك ایچون بر وقت قالون اورمان اوسکان قوری یرنك بر آزدن دیگز توبینه أورلوی برده عجب توگل ایدی. بو اورمانلر، صو تیزلك ایله باصقانلقدن، چرورکه اولگوره آلمیلروتیز زمان،دیگز توبینه‌بر توقتاوسز اوتوروب‌توراتورغان،قوم‌وبالچقلر آستونده کوملوب قالالر ایدی. بوحالگه کیلگان اورمان هوا کرور یر بولماغاچ چرمی وصاز موگینك طورفقه أیله‌ندیگی کبی طاش کومرگه أیله‌نه ایدی. زمانلرنك اوتووی ایله دیگز توبینك بو اورنی یاکادن کوته‌رلوب قوری یر بولوب قالاایدی.

وقتیله‌دنیاغه‌انسانلرکیلمشلر. آنلر براچنده‌طاش‌کومرخزینه‌سی بارلغینی بایتاق وقتلر اوتکاندن صوگنه بلوب آنی چغارورغه باشلامشلر وشونك ایله اوزلرینه کوب فائده ایتمشلردر.

یر آستوندن کومر چقارو کبی آغراش یوقدر. آنك حقنده‌توبه‌نله سویله‌نه‌چکدر. یر نك اوستونده توروب قایله طاش کومر بارلغینی بلوب بولماغانلقدن،؛بر یرنی طوتوب‌قازی‌باشلاغانچی‌اوّل اول یرنی اوزون بوراو ایله تیشوب باغالر. اگر بوراونك اوچینه بر آز طاش کومر کیسا کلری ئله گوب چقسه اول یرده کومر بارلغینی بلوب حاضر قازورغه طوتونالر.

طاش کومر یر آستونده هروقت تیران یاطقانلقدن ایك اول آنك قاتلاولرینه یتکانچی‌تیران‌برقویو قازولازم‌بولادر. بوقویونی«شاخته»دیلر. آنی قازوغان وقتده تورلی یر قاتلاولرندن اوته‌رگه طوغری کیله‌در. یوموشاق یرنی قازوممکن بولسه‌ده طاش قاتلاوینه یتکاچ کوراك ایله‌لوم هیچ‌نه‌قیلا آلماغانلقدن‌داری یامینا ایله واتدرورغه لازم بولادر. اول وقت طاشقه برتیشك تیشوب داری یا دینامت صالالرده بر اوچی شونده کرتلگان فیلته‌گه اوط تورتوب اشله‌وچیلر اوزلری تیزره‌ك قاچارغه طرشالر. آلای‌ده شارطلاو وقتنده اولوچیلر بولادر. بعض وقت یر آستونده بولغان صولرغه طوغری کیلنوب اش طوتقارلانادر. لکن نه‌اولسه‌ده شاخته‌نی تمام ایتوب کومر قاتلاویته یته‌لر. شاخته‌لر کوبسنچه غایت تیران‌اولوب تیرانلکلری برنیچه یوز ساژینلرغه یته‌در. بونده توشو ایچون اوّللرده اوزون باصقچلراستعمال ایتله ایدی؛لکن حاضر کشیلر آنك اوڭایسزلغینی سیزوب کومر منگره تورغان چیلا کلرگه‌اولتوروب‌یوری‌باشلامشلردر. لکن‌بونك‌ده کوب اوڭایسزلغی بار: باو اوزلوب کیته‌رگه یا که توشوچیلرنك باشینه یوقاریدن طاش فلان توشه‌رگه ممکندر. شول سببدن صوڭغی زمانلرده منو توشو ایچون مخصوص ماشینالر یاصالادر. بو ماشینالر اوزولمسلك

طازا باو یا چلبر ایله آصلوب اوستونده توبه‌سیده بولغانلقدن هیچ خطری یوقدر. شاخته نیچك بولسه‌ده توشه‌لر، حاضر اشکه باشلارغه لازم بولادر. بر نیچه یوز کشی کیتمه‌ن (*) وکوراکلر ایله قورالللانوب کومرنی قازورغه طوتونالر.

طاش‌کومر قاتلاو، قاتلاو بولوب یاطقانلقدن‌واتوب آلونادر. واتلوب آلنغان کومرلرنی اولوغ چیلاکلرگه طولتروب اوستگه منگروب

(رسم ۷۱.) طاش‌کومر بازی.

تورالر. طاش کومرنی قازی، قازی بیك اچکه‌ری کروب کیته‌لر، یر آستونده اوزون، اوزون کاریدورلر حاصل بولا وبو کاریدورلردن یاق یاقغه طقرقلر کیته‌در. شول روشچه کومر قازی تورغان یر گویا بر شهر کبی بولادر. یر آستی شهرینك اوراملری بولغان کاریدورلر

(*) کیتمه‌ن — چوکچ کبی، لکن صوغا تورغان اوچلری لومنقی کبی اوچلی بولغان بر قورال اولوب کوبره‌ك یر قازورغه استعمال ایتله‌در.

بالچق یمرلوب توشمه‌سون ایچون طاقتا و بوره‌نه‌لر ایله نغتلغان بولالر. واتلغان کومرنی بو کاریدورلردن چیلاکلر یانینه کچکنه آربالر ایله طارتوب کیلتره‌لر. اولوغراق کاریدورلرده ریلسه‌لر صالنمش اولوب کومر کچکنه، کچکنه‌واگونلرده یورتوله‌در. بو واگونلرنی یا کشیلر اوزلری طارتوب یورته‌لر، یا آط یگوب طارتدره‌لر.

یر آستی بولغانلقدن طاش‌کومر قازولا تورغان یرلرده البته قارانغی بولادر. شونڭ ایچون هر قازوچی اوزی ایله، مخصوص یاصالمش. کچکنه قالای لامپا آلوب یوریدر. اول، لامپادن هیچ بر وقت آیورلمایوب یورگانده قولینه طوتوب یا که کیومینه الەکتروب یوری، اشله‌گانده استیناغه الوب قویادر.

اشله‌وچیلر ایچون هواده کیراك بولغانلقدن آنی طشدن ناصوصلر ایله یا باشقه* بر روشده باصوب کرته‌لر. بوزولغان ناچار هوانی چغارو ایچون مخصوص صوورا تورغان تیشکلر (ۋینتله‌ترلر) یاصالادر.

یوقاریده، کومر قازونڭ غایت آغر خدمت ایدکی‌أیتولمش ایدی؛ در واقع بیك ناچار وسلامتلکگه ضررلی بر اشدر. کومر قازوچینی بختسز بر کشی دیورگه یـاری: اول وقتینڭ کوبره‌گینی کشی ایچون لازم بولغان کون یاقتیسی یوق یرده اوتکه‌ره، ایکنچلای ناچار وبوزوق هواده اشلی، اوچونچیلای طاش کومر طوزانی آنڭ کوکره‌گینه اولتورا، کوزینه کره وتنینی قارالتادر. بونلر بارسی کومر قازوچینڭ سلامتلگینه ضرر ایتوب آنی یاشلای قبرگه کرترگه سببچی بولمقده‌درلر.

کومر قازوچینڭ بوندن باشقه‌ده دشمانلری کوبدر. آنلرغه یر اوبلو، صو باصو یانغن وغاز شارطلاو کبی قورقنچلر ایله آدلاغان صایون اوچوراشورغه طوغری کیله‌در.

گرچه استینا وتوشه‌ملری آغاچلر ایله نفتاغان بولسه‌ده، کومر بازلرنده یر اوبلولر کوب بولادر. چونکه آغاچ هر وقت یرگه تیوب تورغانلقدن چری ، اگر آنی تیزه‌رك کوروب توزه‌تمه‌سه‌لر اوستدن برنه قدر بالچق ماتچالرنی صندروب ، طاقتالرنی یمروب اوبلوب توشه‌ده کوب اشچیلرنی باصوب اولتره‌در.

صو باصوده کومر قازوچیلر ایچون غایت قورقنچلی بر نرسه‌در، شویله‌که اگر یر آستونده جیولوب تورا تورغان صولر کومر چغارولا تورغان یرگه یاقن بر اورنده بولسه‌لر، صو استینالردن آز ، آز صارقوب آغا باشلیدر. اشچیلر بونی التفاتقه آلمی اشلرنده دوام ایتسه‌لر، برزمان صو اوزینه یول طابوب قوّت ایله آغارغه وکومر قازی تورغان بازلرنی طولتر ورغه باشلیدر. بو وقت هیچ برتورلی توقتاتو ممکن توگل، باری اول اورندن قاچارغه غنه لازم بولادر. آلایله صوغه باطوب اولوچیلر کوب بولادر. بعض وقت بو صونی کانالر ایله، کومرلر چغارلوب بتمش کاریدورلرغه یبه‌روب اشنی دوام ایتدروب بولسه‌ده بعضا آنی ناصوصلر ایله باصوب طشقه چغارمیچی اچکه توشوب بولمیدر.

کومر بازلرنده یانغنلرده یش بولادر؛ شویله‌که : باصلوب یاطقان تیرسنك یانا باشلادقی کبی، اویولوب یاطقان اشکه یارامی تورغان کومر واتقلری‌ده اوز اوزلرندن قزوب یانا باشلیلر. بوندن اوط استینا وتوشه‌ملرگه وباشقه کومرلرگه‌ده اورله‌ب بتون کاریدوریانا باشلیدر. بو اوطنی هیچ صو ایله سوندرمك ممکن توگلدر؛ چونکه صو توشه‌ملرنی تره‌تکان باغانا توبلرینی آشاب یر اوبلورغه ممکندر؛ شونك ایچون اوط چققان یرگه بالچق وطاشدن قالون قویما طوتوب اول اورندن قاچودن باشقه چاره یوقدر.

لكن بو قورقنچلردن‌ده يامانراق بر حادثه باردركه اولده غاز شارطلاودر. برآستونده بر تورلى غاز بولادر؛ بو غازغه اوط قابنسه بيك تيز يانوب كيتوب قاتى شارطلاو حاصل ايته‌در. بعض وقت اوشبوغاز بر بر يول طابوب كومرقازى تورغان كاريدورلارغه كيلوب چغادر. اگر اوشبو غازغه بر بر لامپادن اوط قابنسه غايت قاتى شارطلاب تيره ياقده‌غى كشيلرنى هلاك ايته‌در. لكن آنڭ ايله گنه قالسه يارارده ايدى، لكن اول آندن باشقه‌ده‌كوب ضررلرغه سبب بولادر، مثلا آندن كومرلرگه اوط قابوب يانغن چغا، يريمرله وبعضاً صوده كيلوب چغوب باصادر. غاز شارطلاودن برتورلى روشچه بر آزصاقلا نو ممكندركه، اول‌ده لامپالرده‌غى اوطنى ايله‌ك كبى بولغان تيمر يه‌تمه ايله قابلاودر. بوصورتده غاز يه‌تمه‌نڭ اچينه بيك چيتونلك ايله كره، كرسه‌ده لامپانڭ اوز اچنده‌گنه شارطلى‌ده بته‌در. حاضركوب كومر بازلرنده اوشبو فائده‌لى لامپانى استعمال ايته‌لر.

حاضر سز كومر قازوچينڭ خدمتى نه‌قدر آغروقورقنچلى ايدكينى بلدكز. لكن خواجه‌لرى طرشسه‌لر آنى كوب يكلايتورگه ممكندر. آنگليه‌ده شونداى كومر بازلرى باردركه غايت اعلى روشده ياصالمشلر در. آنده اشله‌وچيلر باشقه كومر قازوچيلرغه قاراغانده‌كوب سلامت و طازابولالر. چونكه آنده استينا وتوشه‌ملرنى ياصالغان ير اوبلودن قورقنچ يوق؛ صونى‌ده آزغنه بلندى ايسه ناصوصلر ايله‌باصوب چغارالر؛ كومر چوبلرى جييشدرلوب تورغانلقدن، يانغنلرده بولمى؛ لامپالر اورنينه ايليكتريك يانغانلقدن، غاز شارطلاوده‌هيچ واقع بولميدر؛ يخشى هوانى برطو- قتاوسزناصوصلر ايله‌باصوب كرتوب تورالر، ناچارهواايسه‌ڤينتله‌ترلردن چغوب تورادر؛ كشيلر كونينه‌سيكز–طوقز ساعتدن آرتق اشله‌ميلر. بوندى بازلرده

اشله‌و سلامتلکگه‌ده ضررلی اولمایوب اشچیلرنڭده کوڭللری کوْر بولا در. لکن کومر قازتوچی بایلرنڭ کوبسی آقچه چغودن قورقوب بوندی ترتیبنی یاصامیلر؛ یاصاسه‌لر اشلری‌ده تیزره‌ك اشله‌نور ایدی.

طوز.

طوزنی بزهر قایومز بله‌مز. لکن کچکنه‌دن ایه‌له‌شوب آنی عادی نرسه لردن صانی کیلگانلکدن هیچ برکشی طوزنڭ قایده بولغانی ونیچك حاصل ایتلوی حقنده اویلاب قار امیدر.

طوز معلوم، آق توسلی، آچی تملی بر نرسه اولوب آشقه تم کرتووچی تورغان نرسه‌لرنی چرودن صاقلاو کبی خاصه‌لری باردر.

طوز تورلی یرده: طاغلرده‌ده، دیڭزده‌ده، طوزلی کوللرده‌ده بولغانلقدن آنی تورلیچه حاصل ایته‌لر.

طاغلرده بولغان طوز، طاش کومر کبی، تیران یرآستونده بولادر؛ اوزینی‌ده،طاش کبی قاتی بولغانلقدن، «طاش طوز» دیب آتیلر؛ («طاغ طوزی»)، «توبه طوزی» دیب‌ده أیتوله‌در.) طاش طوز طاش کبی قاتی اولوب اوزی بوز کبی شفاف (یالتیلق اوتکه‌روچی) در.

طاش طوزنی‌ده طاش کومر قازوغان کبی شاخته‌لر ایله یرآستینه توشوب قازیلر. لکن طوز قازولا تورغان برلر طاش کومربازلری کبی طار، قاراوبامسز توگلدرلر. آنده غایت اوزون کاریدورلر اولدیغی کبی غایت اولوغ، کیڭ وبیوك بولمه‌لرده بولادر. بو زاللرنڭ

استینا وتوشه‌ملرندن طوز تیگزله‌ب آلونغانلقدن‌یورط اچی‌کبی ماتور بولالر . بعضا اوشبو بولمه وکاریدورلر بر نیچه قاتلی اولوب برسندن برسینه طوزدن یاصالغان باصقچلر ایله منیلدر . بو باصقچلرغه‌فای چاقده طوزنڭ اوزندن‌اوك طوتقالرده یاسالمش‌بولادر . بعض بولمه‌لرده گوزل شلاله وچیشمه‌لر آغوب توردیغی کبی بعضیلر بنڭده اچلری صو ایله طولی اولوب ماتور کوللر حاصل بولمشدر . طوز قازی تورغان‌یرلرده سیر قیلوب یوروغایت قزقلیدر : اوط یاندرلدقده طوزدن‌بولغان‌استینا وتوشه‌ملر یالتراب ، بریلیانت کبی اوط اویناقلاب تورالر .

قاراب یورور ایچون قزقلی بولسه‌ده اشله‌وچیلر ایچون طوز چغارولا تورغان یرلرنڭ طاش کومر بازلرندن کوب آرتقلقلری‌یوقدر . درست ، بونده (طاش کومرنڭ‌اوزندن‌حاصل‌بولاتورغان)شارطلاوچی غاز بولماسه‌ده باشقه قورقنچلرنڭ بارسی‌ده باردر . یر اوبلولر هم بولدیغی کبی ، کاریدورلر آغاچ ایله نغطلغانلقدن ، یانغنلرده بولادر . یر آستونده صو هریرده بولغانلغدن، طوز قازی تورغان بازلرغه بعضا صوده هجوم‌ایته‌در . بوندن باشقه طوز چغارولاتورغان یرلرنڭ‌هواسی‌ده، اوچوب یوری تورغان، وافغنه طوز طوزانی‌ایله‌طولی بولغانلقدن، کشی ایچون ضررلی اولوب تیریگه اثر ایته‌رك تننی جراحتـلی وکوزگه کروب کوزنی بوزادر .

طوز چغا تورغان یرلرنڭ‌ایڭ‌الوغسی‌آورو‌پاده‌غی‌قارپات طاغلرنده «ویلیچکا» اسملی شهر آستونده اولوب ۱۷۰ سازین تیرانلکده سیکسان چاقرم قدر یرگه جایولمشدر. اسمی‌ده شهرگه نسبة «ۋیلیچـکا» در .

یریوزنده دخی برتورلی طوز کوللری (طوزلی کوللر) بولادر . بوکوللر اوّلـگی زمانلرده دیگز ایله توتلاش بولمشلر ، صوکره یر اوستینڭ

کونەرلوو ی سببلی آندن آیورلوب اوز باشلر ینه آیر م کوللر بولوب قالمشلردر . بوندی کوللر قرغز صحرالری کبی یغەور آز یاوا تورغان یرلرده بولالر. بو کوللرنڭ صولری آرتوب تورماغانلقدن بوغه أیلەنوب همان کیمۆمکده‌درلر. اما طوز بوغه أیلەنمگانلکدن توبکه اوتورا باراد‌ر. حاضرده‌شوندی کوللر باردر که بوبلری وایگلری اونار چاقرم بولدیغی حالده تیرانلکلری باری بر آرشین قدر (بعضا کیمرەك‌ده) بولادر. بوندی کوللرنڭ أیلەنه تیرەلرندن نیچه چاقوملرغه قدر، طوفراق طوز ایله قاتوش بولغانلقدن، هیچ بر اوسمه اوسمی وهیچ بر حیوان یاشی آلمیدر.

طوز کوللرندن طوزنی آلو بیك آنصاتدر. بونڭ ایچون کچکنه، کچکنه کویمەلرگه اولتوروب چغالرده صایراق یردن طوزنی لوملر ایله واطوب آلالر. لکن بو یرده معیشت قیلوغنه او گایسز اولوب هواسی سلامتلکگه ضررلی وآزق طابو بیك چیتوندر.

حاضر بو اورنده یر آستونداغی طوزنڭ‌ده نەدن حاصل اولدیغینی آڭلاتو ممکندر. مونه نیچك: وقتلرنڭ اوتووی ایله طوزلی کوللر کیبوب بتەلر. طوز ایسه قالون قاتلار اولوب شونده قالادر . تورا، تورا بو طوز قاتلاوینی غایت قالون قوم یا بالچق قاتلاوی باصوب کینەدرده طوز باصلوب یاطوب طاش کبی قاتیلانادر. کشیلر آنی قازوب آلوب طاش طوز دیب آتیلر، لکن اول همان دیگز طوزیدر. (طوز کوللرینڭ دیگزدن حاصل اولدقلری سویلەنمش ایدی).

طوز دخی طوزلی چیشمەلردن‌ده آلونادر؛ شویلەکه یر آستونده آغوب یوری تورغان چیشمەلر طوز قاتلاولرندن اوتسەلر طوزاروب آنلرنڭ صولوینه قوشولادر. صوگره بو چیشمەلر یرنی تیشوب اوستکه چغالر، کشیلر ایسه‌بیل واسطه‌سیله آنلرنڭ طوزلرینی آیروب آلالر. بونڭ

ایچون اوّل اول‌یرگه طاشدن بر نیچه بورایاصیلر، بورا اچینه ایکی ره‌د اوزون قولغالر تزوب اولتورتوب آنلر آراسینه واق چبقلر طولترالر، صوڭره طوزلی صونی بوراغه کرتوب ناصوصلر ایله باصوب منگروب چبقلرنڭ اوستینه سیبه باشلیلر . صو چبقلر آراسندن آقرنلاب توبه‌ن آغوب توشکانچی یاق یاقدن بیل اوروب صونڭ کوبره‌گینی بوغه أورلدروب بتره‌در، شویله‌که صو بوراغه توشکانده غایت قویی وطوزلی اولوب توشه‌در. بو عملنی بر نیچه تابقر تکرار ایتکاندن صوڭ آنی آلوب قازان وطابا کبی صاوتلرغه صالوب قایناتالر . بوندن صوڭ بار صوده بوغه کیتوب بتوب صاوتلرده خالص طوزغنه قالادر.

طوز اوزینڭ اصل وطنی‌بولغان دیگزدن‌ده کوب‌مقدارده آلونادر. بووقت اسسی ومعتـدل طرفلرده قویـاش، صالـقون طرفلرده صووقلق یاردم ایته‌در. یلی یرلرده دیگز بویینه بری برندن بیوك ایتوب‌بوالر قازیلرده جای کونی بولغاچ ایڭ یوقاریده‌غی بواغه دیگز صوینی باصوب کرته‌لر. صو بوغه أیله‌نوب بر آز کیمی باشلاغاچ آنی ایکنچی بواغـه آغزوب چغارالر. آنده‌ده بر آز کیموگاچ اوچونچی بواغه آغزالر .شول روشچه بار بوالردن‌ده اوتکارگاندن صوڭ آخرغی بواده صوبتونلای‌بوغه ایله‌نوب بته‌ده توبده شاقدای قالونلقده آق طوز قاتلاوی اوتوروب قالادر. آندن صوڭ‌بوطوزنی کوراکلر ایله جیوب آلوب کیراك‌اورونغه طاشیلر.

دیگز صووندە برطوزغنه اولمابوب ناطر، سیلیترو باشقه بعض داروغه کیته تورغان‌آچی‌نرسه‌لرده قاتوشمشدر. بو! توبینه اوتورغانده بوماده‌لر هروقت اوزلرینه آیرم قاتلاو بولوب اوتورالر ؛ آلغانده‌ده آندیلرینی آیرم آلالر.

صالقون طرفلرده طوزنی دیکزدن بویـله حاصـل ایته‌لر : یلبراق وقتده دیکز بوبینه بوالر یا بازلر قازوب صوایله طولترالر، قش بولغاچ بوصوقاتادر. طوز ایسه، طبیعی اولارق، توبکه‌رك توشوب اویوشوب قاتا وشول روشچه اوسته‌گی بوزده طوز آزراق، توبده‌گی بوزده کوبره‌ك بولادر. بووقت بازده‌غی بوزنك اوسته‌گیسینی‌واتوب آلوب طاشلیلرده آسته‌غی کوبره‌ك طوزلیسینی آلوب قـازان وطـابالرده قایناتالر. بر آزدن بتون صو بوغه اوچوب بتـه‌درده طوز اوتوروب قالادر.

قایده‌غنه طابلسه‌ده طوز اوّل چقفان حالده تورلی نرسه‌لر ایـله قاتوش اولوب بتونلای‌اوك صاف بولمیدر. استعمال ایتو ایچون آنی‌بر آز چیستارتالر. اما کیبتلرده کیرپچ کبی قیلنوب کاغـدلرگه تورلوب صاتلا تورغان طوز اوّل صوده اربتوب صوکره تورلی نرسه‌لر آرقلی سوزلوب تمام آرولانغان طوز بولادر. شونك ایچون آنك بهـاسی‌ده عادی طوزغه قاراغانده آرتغراقدر.

بز یوقاریده «هریرده‌گی طوز دیکزدن حاصل بولا» دیمش‌ایدك. اما دیکزلرگه طوز قایان کیله؟ - آنی قوری یردن‌حسابسز نهرویلغه‌لر آغزوب کیله‌لر. بوحقده «دیکزلر» فصلنده آچق سویـله‌نمش ایـدی

هوای نسیمی.

هوا.

بتون یرنی، یوز چاقرملر چاماسی قالونقده بولغان، هوا اسملی، صییق ویگل برنرسه چولغاب تورادر. هوانی، ایسسز، توسسز، طعمسز وغایت یگل نرسه بولغانلقدن، قول ایله طوتو وکوز ایله کورو ممکن اولماسه‌ده آنڭ بارلغینی بلو بیك آنصاتدر: قولنی‌تیز، تیز یاق یافغه سلته‌سه‌ڭ قولغه بر نرسه بارلغی سیزوله بر استاکاننی، آغزینی توبه‌ن طرفقه قاراتوب صوغه باطرسه‌ڭ، صو استاکانغه آزغنه کروب کوب یری «بوش» قالدیغی کوریله‌در. (بو اورن کوز قاراشقه‌غنه بوش کبی بولوب کورنه، حقیقتده ایسه آنده صونڭ کروینه مانع بولغان برنرسه باردر). قولغه سیزلگان نرسه ایله‌استاکان اچینه صونڭ کروینی مانع بولغان شی هوادن باشقه هیچ نرسه توگلدر.

هر بر ترك نرسه‌نڭ بولوی ایچون ایڭ کیراکلی نرسه هوادر. هوا بولماسه ایدی دنیاده هیچ بر جان ایه‌سی هیچ بر اوسمه حتی صوده بولماس ایدی. کشی اوچ دقیقه قدرده صولامی تورا آلمیدر. بونی‌بلو ایچون باشڭنی بر آزغنه صو اچینه طغوب تورو تیوشلیدر. کشی

ایچون هوا نه قدر لازم ایسه باشقه حیوانلر واوسمه‌لر ایچون‌ده شول قدر لازمدر. حتی بالقلرده صوغه قاتشقان هوانی‌صولاب ترکلك ایته‌لر. هوا یوق یرده اوظده یانمی، طاوش‌ده‌ایشتولمیدر. یرنی قابلاب‌تورغان هوا قاتلاوی بولماسه یریوزنده منگی «۱۵۰» درجه قدر صووقلق‌بولور ایدی. هوا یر یوزینی یورغان ایله قابلاغان کبی قابلاب فضاده‌غی صووقلقدن صاقلاب تورادر.

حاضر هوانك کیمیاوی جهتینی قاراب فاریق. هوا بر نیچه تورلی غازلردن تورادر. لکن حاضر غازلرنی سویله‌رگه کرشکانچی آنلرنك نیندای نرسه ایدکلرینی بیان ایتو لازم بولادر.

دنیاده بولغان نرسه‌لر اوچ حالتده بولالر. بری قاتی نرسه‌لردرکه بیك واق کیسا کاردن تورسه‌لرده غایت قاتی یابشقانلقلرندن آنلرنی بربرندن آیورو ایچون کوچ کیراکدر، (طاش، آغاچ کبی نرسه‌لر)؛ ایکنچیسی صییق (مائع) نرسه‌لردرکه طارالوب‌کیتارگه‌گنه تورالر؛ آلای بولسه‌ده آنلرنك جسملرینی تشکیل ایتکان واق بورتوکلرده بر برینه یخشی یابشمشلردر، (صو، تری‌کومش کبی)؛ اوچنچیسی هوائی نرسه‌لردرکه بورتوکلرینك بربرینه یابشولری غایت ضعیف بولغانلقدن یاق‌یاقغه‌طارالورغه، اوچارغه‌غنه طورمقده‌درلر. بوندی نرسه‌لرنی هوائی نرسه‌لر یاکه غازلر دیلر.

هوا ایسه کوب‌تورلی غازلردن مرکبدر. آنلرده باشلیچه‌آزوت، مولِّد الحموضه، حامض فخم اسملی غازلردر. آرالرنده کوب مقدارده صو بوی‌ده بولنمقده‌در. هواده‌غی غازلرنك ایك کوب مقدارده بولغانی (بیشده دورت اولوشی) آزوت بولسه‌ده آنك حیوانلرنك ترکلگی واوطنك یانوی ایچون لازم بولغان قسمی بو توگل، بلکه مولد الحموضه

غازیدر. هوانڭ بیشدن بر اولوشی قدر بولغان بو غاز صولاغان وقتده حیوانلرنڭ اچینه کروب آنلرنڭ قانلری ایله قاتوشوب ترکلکلرینڭ دوامینه سبب اولمقده‌در.

مولد الحموضه‌نڭ ترکلك وبانو ایچون لازم اولدیغی اوشبو تجربه‌لر ایله بلنمکده‌در. بر طاباقغه صو طوتروب، اوستینه کچکنه شمع اوتورتولغان بر آغاچ کیساگی صالسه‌ڭ وشمعنی یاندروب اوستینه بر پیالا قالپاق یا صاوت قابلاسه‌ڭ، شمع بر آزغنه یانارده سونه‌ر، قالپاقنڭ اچنده‌گی صو ایسه آنڭ بر آز یرینه قدر کوته‌رلور. بو کورسه‌ته‌در که اوطنڭ یانوی ایچون هوانڭ مخصوص برقسمی کیراك ایکان؛ اوط اول قسمنی یاندروب بتردی‌ده سوندی. بو قسمنی بز مولدالحموضه دیب آتیمز اگرده یوقاریده سویله‌نگان روشچه حاضرله‌نگان صاوت اچینه نچقان کبی کچکنه بر تری حیوان یابلسه، هوانڭ مولد الحموضه‌سینی صولاب بترگانچی توروره صوکره اوله‌ر. بوندن مولدالحموضه‌نڭ حیوانلر ایچون نه درجه‌ده کیراك اولدیغی آڭلاشیلادر.

حامض فخم غازی ــ کومر ایله مولدالحموضه‌نڭ قاتشوندن حاصل بولغان غایت ضررلی بر غازدر. بو غاز ایله طولی بر صاوت اچینه‌یانوب تورغان اوط طغلسه حاضر سونه وبر جانلی نرسه‌طغلسه حاضر اوله‌در، لکن حیوانلرنڭ خلافنچه اوسمه‌لر ایچون ایڭ کیراکلی غاز حامض فخم غازیدر. اوسمه‌لر اوزلرینڭ یاشل یرلری ایله بوغازنی صوروب آلالرده اوزلرینڭ غذالری بولغان کومرینی آلوب قالوب مولد-الحموضه‌سینی کیری چغارالر؛ شول روشچه آنلر هواده‌غی مولد-الحموضه‌نی آرتدروب حامض فخمنی بتروب تورالر. اگرده دنیاده

اوسمه‌لر بولماسه ایدی، بروقت یر یوزنده مولد الحموضه بتوب حامض فخم کوبه‌یوب بتون حیوانلرنڭ هلاك بولولری لازم اولور ایدی.

غازلر نه‌قدر یکّل اجسامدن بولسه‌لرده اوزلرینه کوره آغرلقلری باردر؛ بونی بلو ایچون بر شیشه‌نی اوّل اچنده هوا بار وقتده اولچه‌ب صوڭره آغز ایله هواسینی صوروروب آلفاچ اولچه‌ب قاراو یته‌در؛ بوتجربه وقتنده البته شیشه‌نڭ آغزی نق یابلغان بولورغه هم اولچاو بیك یخشی وآز آغرلقنی‌ده سیزه تورغان بولورغه تبوشلیدر.

غازلرنڭ آغرلقلری تورلیچه بولادر. آنلرنڭ غایت آغرلری اولدیغی کبی بیك یکّل بولغانلری‌ده باردر. مثلا یوقاریده سویله‌نمش حامض فخم غازی هوادن کوب مرتبه آغر اولوب حتی صو کبی ایتوب صاوتدن صاوتقه‌بوشاتوده ممکندر. بالعکس، مولد الماء اسملی غاز هوادن اون دورت مرتبه یکّلره‌ك اولوب آزغنه یول طابسه حاضر یوقاری‌او چارغه‌غنه‌تورادر.

بالون.

انسانلر اوّلگی زمانلردن بیرلی کوکگه منوب آنده نه‌لر بارلغینی بله‌سیلری کیله ایدی. درست آنلر بیوك طاغلرنڭ باشلرینه منه‌رك یوقاری کیتکان صایون صالقونلقنڭ آرتقانلغینی و هوانڭ سیره‌کله‌ندیگینی بلسه‌لرده، آنلرغه هوانڭ یوقارغی قاتلاولرنده ئلله‌نیلر بار کبی طویولا ایدی.

بالون اختراع ایدلگاندن صوڭ انسانلر هواغه قوشلردن ده‌یوقاری‌یراق اوچوب منه‌رگه موفق اولدیلر.

بالونلر یاکه هوا شارلری، هوادن یکّل بولغان بر بر غاز ایـله طولترلغان الوغ قووقلر اولوب اوزلری ایله برگه یوقاریغه بـایتـاق نرسه‌لرنی کوته‌ره آلادر. بالونڭ قابی، یکّللگی وطازالغی ایچون طشدن کاغد ایله یابشدرولا هم هوانڭ یوقاری قاتلاولرینه یتکاچ غاز

کیگایوب قابنی برطماسون ایچون آنڭ اوستوندن طازا باودن یاصالغان بەتمه کیورتوله‌در. بالوننڭ کشیلر اوتورمق ایچون بولغان کارزینکه‌سی بویه‌تمه‌دن آصولونغان باولرغه طاغلغان بولادر.

بلی هوا صالقون هوادن یگلره‌ك بولغانلقدن، اوّللرده بالونلرنی اسسی هوا ایله طولترالر ایدی؛ لکن حاضر، هرغازنی آیرم، آیرم حاصل ایتونڭ ممکن اولدیغی کشف ایتلگاچ. هوادن کوب یگل اولغان مولدالما غازی ایله طولترا باشلادیلر.

(رسم ۲٧۰) بالون.

کشیلر بالون ایله ۱۰ - ۱۲ چاقرمدن آرتق بیوکلکگه منه آلمیلر، چونکه آندن آرتق بیوکلکده، هوا غایت سیره‌ك بولغانلقدن هیچ برجان ایه‌سی یاشی آلمیدر؛ حتی ابڭ یخشی اوچا تورغان قوشلرده بونده منه آلمیلر. اوچوب یوقاریغه منگان بالوننی کیری یرگه توشرو ایچون آنڭ اچندن بر آز غازینی چغاروب یبه‌رولەدر. بالونده بونڭ ایچون مخصوص آچولمالی یابلمالی تیشکلر یاصیلر.

ییل.

هوانڭ بر اورندن ایکنچی اورنغه کوچوب یوروینه ییل دیلر. ییللرنڭ، یغمور بولوطلرینی یورتو، تگرمه‌ن قاناتلرینی أیله‌ندرو، صولرده ییلکنلی کویمه وکارابلرنی باردرو کبی خدمتلرنی قیلغانلقدن، آدملرگه فائده‌لی حتی کیرا کلی بولغانلری اولدیغی کبی غایت ضررلی وهلاکتکه کیتره

تورغانلری‌ده باردر. آنلر حقنده کیله‌چکده سویله‌نه‌چك بولغاناقدن حاضرده اول بحثنی قالدروب بیلنك نه‌دن حاصل اولدیغینی بیان ایته‌رگه کرشه‌بز.

یلی هوا صالقون هوادن یگلره‌ك بولادر. شونك ایچون یریوزینك بر اورننده هوا یلنوبراق کیتسه حاضر اوستکه تابا کوته‌ریله باشایدر. آندن قالغان اورننی طولترر ایچون اطرافدن صالقونراق بولغان هوا آغوب کیله‌در. اول هوا یلنغاچ ینه کوته‌ریاوب اورنینه یاکا هوا کیله وشول روشچه اوزلوکسز هوا آغومی حاصل بولادر. ایشته یل دیگانمز شولدر.

یلی هوانك صالقون هواغه قاراغانده یگلره‌ك ایدکینی بله‌سی کیلگان کشیگه اوشبو تجربه‌نی قیلوب قاراونی توصیه ایته مز: قش کوننده اویدن طشقه جغولا تورغان ایشکنی آچوب یانوب تورغان شمعنی بوصاغاغه قویسه‌کز کوررسزکه یالقون اویگه تابا قییغایور؛ اگر آنی ایشکنك اوستینه قدر یوقاری کرته‌رسه‌کز یالقوننك طشقه‌تابا قییغایوب اورله‌گانینی کوررسز؛ بلنه‌درکه ایشکنك توبه‌نگی طرفنده هوا طشدن اویگه کره ایکان، یوقارغی طرفنده بالعکس اویدن طشقه چغا ایکان. بوایکی هوا آغمینك قایوسی یلی، قایوسی صالقون ایدکینی هرایکیسی طوغریسینه قولکزنی قویوب قاراو ایله بلورسز هم بونده یلنك مصداقینی کوررسز.

یللر، منتظم وغیر منتظم اولارق، ایکیگه آیورلالر. منتظم یللر دیوب بیلگیلی اورنلرده، بیلگیلی وقتلرده ایسه‌تورغان یللرگه أیتوله‌در. غیر منتظم بولغانلری ایسه هیچ برقاعده‌گه، اورنغه ووقتقه تابع بولماغان یللردر.

منتظم بیللرنڭ باشلیچه مشهورلری، بریز . موسسون وپاسسات اسملی بیللردر.

بریز یاخود ساحل بیلی ـ دیڭز قریلرنده، کوندز دیڭزدن قوریغه. کیچ قوریدن دیڭزگه تابا ایسه تورغان بر بیل اولوب سببی ده کوندز یر اوستونده‌گی هوانڭ یلیلغی دیڭز هواسینقینه کوره آرتغراق اولوی کیچ ایسه بالعکس دیڭز هواسینڭ یر هواسینه قاراغانده یلیراق اولویدر.

موسسون دخی‌اسسی طرفلرده دیڭز بویلرنده‌غی مملکتلرده ایسه تورغان بیل اولارق بر بزدن آبورماسی شولدرکه اول جای کونی دیڭزدن قوریغه ، قش کونی قوریدن دیڭزگه ایسه‌در . ایسوینڭ سببی جای کونی یر اوستونده‌گی هوانڭ قزو ودیڭزده‌گی هوانڭ بر آز صالقونچه‌راق. قش کونی ایسه کیریسنچه بولویدر. بو بیل هوانی تیگزله‌و ایچون غایت فائده‌لی بولغان بر بیلدر.

پاسسات بیلی هیچ‌اوزلوکسز، بتون یل بویی برنڭ‌ایکی مداردن خط استواغه تابا ایسه‌در. دیڭز آغملرینڭ کوبسینڭ حصولینه سبب اوشبو پاسسات بیلیدر. بو بیل، یرغربدن شرقغه تابا قاتی‌أیله‌نگانلکدن، خط استواغه طوغریغنه ایسمی بلکه بر آز غربکه قییش ایسه‌در . پاسسات بیلینك ایسوینه سبب خط استوا طوغریسنده‌غی هوانڭ غایت قزو بولوب همان یوقاریغه کوته‌ریلوب توروبدر.

غیر منتظم بیللرنڭ حسابی غایت کوبدر؛ مشهورلری ایسه داول، اوراغان، اویورمه وسمومدر.

داول ـ هر برده بولا تورغان، معلوم، قوّتلی بیل اولوب آغاچلرنی طامرلری ایله صووروب ارغتاو بعضا اوْیلرنڭ توبه‌لرینی قوبتارغالیدر. داول دیڭزده اولوغ طولقونلر کوته‌روب کارابلرنی طاشلرغه به‌ردروب باطرادر.

اوراغان - بر اورننك هواسی کیسا کگنه قاتی یلنغانلقدن غایت تیز کوته‌ریلوب اورنینه هر طرفدن هجوم ایتکان هوا آغملرندن حاصل بولغان ، غایت قرتلی ، أیله‌نوب ایسه تورغان بر ییلدر. اوراغان ییلی دنیانك ایك قورقنچلی حادثه‌لرندن اولوب قوری یر اوستوندن ایسسه بتون، بتون‌شهرلرنی هلاك ایته، اورمانلرده آغاچلرنی تمام‌قروب بتروب ایگنلکلرنی بر ایله تیگز قیلادر. دیگز اوستوندن ایسسه طاغ کبی

(رسم ۷۳.) صحرای کبیرده قوم اوییورمه‌سی.

طولقونلر کوته‌روب کوب کاراب وپاراخودلرنك هلاکتینه سبب بولادر.

اگرده بر برینه قارشی ایسه تورغان ایکی ییل اوچراشسه‌لر اویورمه دیگان نرسه حاصل بولادر. عوام آراسنده «پری‌طویی» دیب یورتوله تورغان، طوزان وچوب چارلرنی أیله‌ندروب اوچورا تورغان ییللرده اویورمه نوعندندر . اصل اویورمه غایت قاتی ایسکان ییللرنك قارشیلاشوندن حاصل اولوب طوزان ، طوفراقلرنی وبولده اوچوراغان

هر بر نرسه‌نی أیله‌ندروب بولوطلرغه چغارادر. اویورمه یراقدن قاراغانده اولوغ قارا بر باغانا کبی بولوب کورنه‌در. قوتی شول قدردر که آنی بارا تورغان یولندن هیچ بر نرسه طوقتاتا آلمیدر. اول اوزینه اوچوراغان نرسه‌لرنڭ بارسینی هلاك ایته: ظور، ظور بنالرنی یغا، آشلق کیبه‌نلرینی، پچه‌ن بوغوللرینی وکتو، کتو حیوانلرنی کوته‌روب آلوب کیته‌در. شوندای نرسه‌لرنڭ بعضیلرینی یکرمی بیشه‌ر چاقرملق یرلردن طاوب آلغالیلر. اویورمه‌نی نهر ویلغه‌لرده طوقتاتا آلمیلر؛ اول آنلرنڭ اوزی چقغان طوغریده‌غی صولرینی تمام توبینه یتکانچی صوورروب آلاوشول صولرنی ایکنچی یرلرگه ایلتوب توگه‌در. اگرده اویورمه چوللرده بولسه قومدن بر نیچه أیله‌نه تورغان باغانا حاصل بولادر. بوندای اویورمه‌ده چولده یوروچیلر ایچون قورقنچلیدر. اویورمه دیگزلرده‌ده بولادر؛ آنی طرومبه‌یا که‌خرطوم‌دیب آتیلر. بونلرنڭ تفصیلی سویله‌نوب اوتمش ایدی.

غیر منتظم ییللردن بری دخی سموم اولارق چوللرده ایسوب قورقنچ قوم بورانلری کوته‌ره تورغان اسسی بر ییلدر. بوده وقتنده سویله‌نمش ایدی.

هوا کوزلیسی.

هوا کوزگیسی دنیانڭ خصوصا اسسی طرفلرنڭ ایڭ عجائب حادثه‌لرندندر. آنی هوا کوزگیسی دیب، بر یرده‌گی نرسه‌لر ایکنچی یرده‌گی هواده، کوزگیده کورنگان شکللی کورنگانگه کوره أیته‌لر. بعض وقت یوزه‌ر چاقرم یراقلقده بولغان نرسه‌لرده هواده کوز آلدنده‌غنه بولوب کورنه‌لر. بو هوا کوزگیسی بعضا یر اوستونده تمام چن نرسه‌لر کبی،

بعضا یوقاریده آسنی اوستکه کیلوب آصولنوب تورغان کبی کورنه‌در .

هوا کوزگیسی کوبره‌ك آفریقانڭ صحرای‌کبیر چولنده بولادر. صحرای کبیرده‌گی هوا کوزگیلری حقنده کورگان کشیلردن ایشتولگان حکایتلر بیك کوبدر. بونده شونلر جمله‌سندن برسی روایة قیلندی : « فرانسوز ومصر صوغشی وقتنده نیچکدر فرانسوز عسکرلرینه صحرای کبیر آرقلی اوته‌رگه توغری کیلگان . سفر غایت اوزاق اولوب صالداتلر آشارغه اچه‌رگه یوقلغندن ، آرغانلقدن واسسیلکدن بیك یوده‌گانلر. مونه بر وقت بونلرنڭ کوزلرینه‌یراق‌ده توگل صاف صولی‌ظورغنه برکول، کول یاننده آغاج واوله‌نلر، آغاج آراسنده اویلر کورنگان . بونی کوروگه صالداتلر « صو بار ! صو ! » دیب قچقرشوب کولگه تابا یوگوره باشلاغانلر. لکن نه قدر یوگورسه‌لرده‌یته آلماغانلر، چونکه کورنکان نرسه‌لر بارغان صایون همان یراقغه‌راق کوچه‌لر ایکان. صالداتلر نه قدر آکار تابا چابسه‌لرده هیچ نه قیلا آلماغانلر باری اوزلرنیگنه آریتقانلر. کیچ بولوب قویاش باطقاچ کورنگان نرسه‌لر بارسیده بتکانلر. ایکنچی کوننی توشدن‌صوڭ شول‌اوق نرسه‌لر طاغی ظاهر بولغانلر » . بو ، صالداتلر کورگان، نرسه‌لر یوقاریده أیتولگان هوا کوزگیسندن باشقه هیچ نرسه توگلدر. آنلر کورگان کول وآغاچ کبی نرسه‌لر، کوزگیده‌گی نرسه‌لر کبی، هیچ‌بولماغان نرسه‌لرگنه‌در. بربرده بونلرغه کورنگان یرلر حقیقتده بولوب‌ده شونڭ صورتی بو یرده کورنگاندر.

هوا کوزگیسی اسسی طرفلرغه غنه خاص اولمایوب معتدل وصالقون طرفلرده‌ده بولادر مونه بروقت صالقون طرفده بوز دیگزنده بولدای هوا کوزگیسی کورنمشدر:

بر اولوغ پاراخود بوز دیڭزنده بارغان وقتده پاراخودنـڭ ماتروسلری یوقاری وزلرینڭ اوستلرنده بر دیڭز، شول دیڭزده آستی اوستـکه تابا قاراغان اولوغ بر کاراب کورگانلر. موندای اشنی هیچ بر وقت کورمگان ماتروسلر «هوا کارابینی» کورگاچ بیك قورقغانلر. اول آراده کاپیتاننیده چاقرغانلر. کاپیتان کورگاچده اشنی

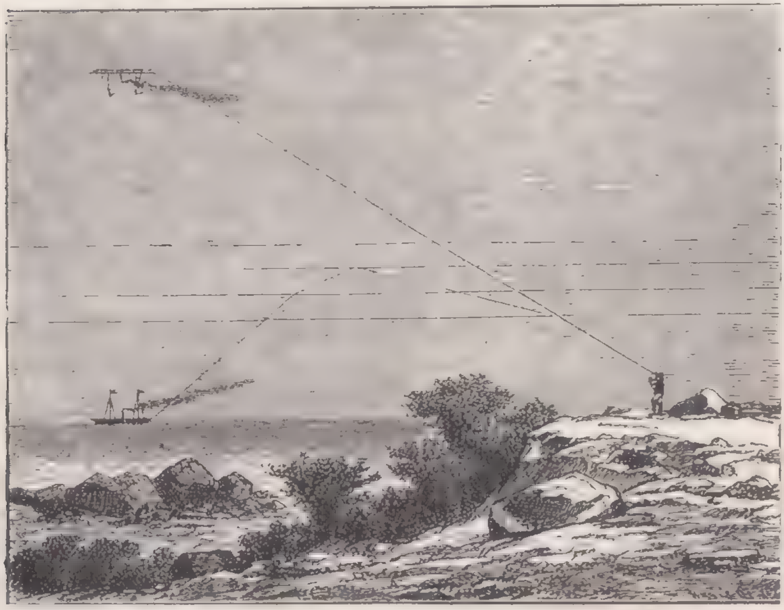

(رسم ۷٤.) هوا کوزگیسی.

آڭلاغان وبرده عجبلەنمگان. اول بلگانکه هواده کورنگان کاراب، بوندن بر نیچه ساعت الك اوزلرینه قارشی کیلوب اوزوب کیتکان کارابنڭ صورتی ایکان. بوندای واقعەلر دیڭزده کوب بولادر. بونده کارابنڭ آستی اوستـکه کیلوب کورنووینڭ نه سببدن ایدکینی بویلە کورسەتەمز: اگر بر نرسەنڭ اوستونده کوزگی طوتوب توروب

اول کوزگیگه قاراسه‌ك آنك آستونده‌غی نرسه آنده آستی اوستکه کیلگان حالده آصولنوب تورغان بولوب کورنه‌در. ایندی بو پارا - خود ایله بولغان واقعه‌ده‌ده شولایوق بولمش: یراقده بارغان بر کارابنك صورتی هوانك یوقارغی قاتلاولرنده آستی اوستکه کیلگان حالده کورنمشدر.

هوا کوزگیسی معتدل طرفلرده هیچ بولمی دیب أیتورلکدر. لکن گیرمانیاده «بروفکین» دیگان طاغده هوا کوزگیسینه اوخشاغان ایکنچی بر تورلی صورتلر کورنه‌در. بوصورتلر تومانغه توشکان اولوغ، اولوغ کوله‌گه‌لردن عبارتدر. مثلا بر کشی بوطاغده قویاشقه آرقان تورسه، قارشی یاغنده تومان بولسه شول تومانده اولوغ بر آدم کوله‌گه‌سی ظاهر بولادر. طاغده‌غی آدم‌نه اشله‌سه کوله‌گه‌ده شونی اشلی؛ تومان بتسه اول بته، تومان ینه بولسه ینه بولادر.

دخی شونی‌ده‌بلمك‌لازمکه: هوا کوزگیلری، أیبرصورتلرینك‌طونوق صوده کورنوب طولقونلی صوده‌کورنمگانلری کبی، باری‌ایك طنچ ویللسز هواده‌غنه کوریله‌لر. هوا آزغنه ییللی بولسه‌ده کورنمیلر. أگر آلای بولماسه‌ایدی هوا کوزگیسی هر وقت وهر یرده بولوب توروراید‌ی.

یغمور.

یغمور هر کمگه معلوم عادی بر نرسه بولسه‌ده آنك‌نه‌دن حاصل اولدیغنی اویلاب قاراغان کشی بیك آزدر. بز بونی (آزمی کوبمی) اچق ایتوب آڭلاتمقچی بولامز. عالمده بولغان نرسه‌لرنك بعضیلری،

قاتی، صییق وهوائی اولارق، اوچ حالـگه کرو خاصه‌سینه مالـکدرلر. صوده شونلرجمله سندندر. صو اوزی أصلده صییق حالده بولغان بر جسمدر. قایناتولغان صورتده بوغه (پارغه) أیله‌نه‌در. اگرده شول بو یانینه بر صالقون نرسه یاقنلاشدرسه‌ڭ اولی ینه‌دن صییق حالگه کیله وتامچی، تامچی صو بولوب صالقون نرسه‌نڭ اوستینه اوتورادر. اگر بز صونی قاتی صالقونغه چغارسه‌ق قاتی حالتکه‌کره یعنی بوزغه أورله‌در. بوندن بلنه‌که صووقلقندن صوصییق هم قاتی‌حالـگه، اسسیلك ویلیلقدن غازحالینه کیله ایکان.

صونڭ بوغه أیله‌نووی ایچون یلیلقنڭ آرتق تأثیری یوقدر؛ دیگزلرده، نهر وکوللرده بولغان صولر هر وقت، هیچ طوقتاوسز، بوغه أورلوب توردقلری کبی قاتی حالده بولغان بوز وقارلرده (گرچه کوب مرتبه کیم بولسه‌ده) بوندن خالی توگلدرلر. یووش وصولی نرسه‌لرنڭ کیبوب قوری بولوب قالولری آنلرده بولغان صونڭ بوغه أیله‌نووندن باشقه هیچ شی توگلدر.

صوبووی اوزی کوزگه کورنمی تورغان یگل برغاز اولوب یلی هوا ایله برگه هر وقت یوقاری کوتاریله تورادر. هوانڭ صالقونراق قاتلاولرینه یتکاچ بو برآز صوونوب کوزگه کورنه تورغان تومانلر حاصل بولادر. بو تومانلرنی بولوط دیلر. بولوطلر اوزلرینڭ شکل وتوسلرینه قاراب، یغمور بولوطی، آق بولوط، قاتلاولی بولوط کبی تورلی قسملرگه آیورلالر. لکن یغمور بولوطلرندن باشقه بولوطدن یغمور یاومیدر. یغمور بولوطلری ایکی‌تورلی اولوب‌بری کوچوب یوری تورغان قارا بولوطلر، ایکنچیسی بر اورنده اوزاق توراتورغان صوری بولوطلردر. کوچوب‌یوروچی‌بولوطلر هیچ طوقتاوسز یوروب

تورا تورغان، قویی وقارانوسلی بولوطلر اولوب یغمورنی قویوب یاودرالر. صوری بولوطلر کوك یوزینی بتونلای قابلاب کوب وقت بر برده اوزاق مدت قالالر. یغمور آنلردن سیبه‌له‌ب سیبه‌له‌بکنه کونلرچه یاوادر.

مقصودقه کیله‌یك: هوانك بولوطلر بولونغان اورنی طاغی‌ده صوونا راق توشسه بولوطلرنی تشکیل ایتکان واق صو بورتوکلری، بر بری ایله توتلاشوب آغر ایغانلقدن، یرگه توشه باشلیلر. یغمور دیگانمز اوشبودر. قش کوننده هوا صالقون بولغانلقدن بولوطده‌غی صو بورتوکلری یغمورده‌غی کبی طامچیلرغه جیولمیلر، بلکه‌بری بر ینه یابشوب قاتارق قار بولوب یاوالر. اگرده جای کوننده هوانك بولوطلر تورغان قاتلاوی کیناتکنه قاتی صالقونلانوب کیتسه یغمور طامچیلری قاتوب بوز بولوب یاوالر. بوز کوب وقت آشلقلرنی آوداروب هلاك ایکانلکدن غایت ضررلی بر نرسه‌در. یاوا تورغان بوزلرنك بعضا طاوق یمورقه‌سی قدر اولوغلری اولوب تره‌زه‌لرنی فرو هم حیوان وکشیلرنی اولتر و کبی هلاکتلر کیترمکده‌درلر.

یر یوزنده‌گی چیشمه‌لر، یلغه‌لر ونهرلر بارسی یغمور وقار صولرندن حاصل بولمشلردر. چونکه آنلرنك هربری یا طاغ اوستلرنده یاطا تورغان قارلردن، یا که یر آستونده جیولوب تورا تورغان یغمور صولرندن آغوب چغالر. آنلرنك کوبره‌گی صولرینی دیگزلرگه قویالر. آلای بولماغان صورتده دیگز صولری کوبدن کیبوب بوغه أیله‌نوب بتکان بولورلر ایدی.

صلوات کوپری.

یغمور آرتندن کورنه تورغان صلوات کوپری دیگان نرسه‌نی هر

کمنك کورگانی‌باردر . بو ، یغمور یاوب کیتوب‌قویاش چقغاچ، قویاشقه قارشی بولغان بولوطلر اوستونده کوربله تورغان اولوغ وماتور بردوغا یاجایه کبی نرسه‌در .

صلوات کوپری حقنده قارا خلق الله نیلر سویله‌ب بتره‌لر . لکن اول قویاش نورلرینك ، قرلی ، قرلی پیالاده اوینافلادقی کبی، یغمور تامچیلرنده اویناقلاوندن باشقه هیچ نرسه‌توگلدر . شونك‌ایچون ده قویاش یوق وقتده صلوات کوپری‌کورنمیدر . بوسوزلرگه‌یخشیلاب اشانو ایچون اوشبو تجربه‌نی قیلوب قاراو تییشلیدر : بر قویاشلی (آیاز) کونده ، قویاشقه آرقان توروب ، آغزغه صو آلوب هواغه بورکوب ییبه‌رسه‌ك ، آغزدن چقغان واقغنه صوتامچیلرنده تورلی ، تورلی توسلرده بولغان، دوغا کبی توگارا کله‌نوب کیلگان کچکنه صلوات‌کوپری کوریلور .

صلوات کوپرینه یخشیلاب‌براق قارالدقده ، آنك یدی تورلی توسدن مرکب‌ایدکینی مشاهده ایتمك ممکندر . آنلرده : قزل ، آپیلسین قابغی توسی ، صاری ، یاشل ، کوك ، زنگار ومیله‌وشه چاچگی توسی‌درلر .

کوك کوکره‌و ویاشن .

کوك کوکره‌و ویاشن، هرحیواننك کوگلینه‌قورقوصالوب‌قوطلرینی آلا تورغان ، دهشتلی نرسه‌لردر . کوك کوکره‌ونی هر کم بله ؛ یاشن ایسه ایکی تورلی بولادر: بری بولوطلر آراسنده‌غنه یاشنلی تورغان یاشندرکه بونسی قورقنچلی توگلدر ، ایکنچیسی‌صوغاتورغان‌یاشن‌اولوب بعضاکوب هلاکتلرگه سبب بولمقده‌در ؛ مثلا اول اویلرنی صوغوب

یاندرا ، کشیلرنی اولتره ، کتوده گی حیوانلرنی هلاك ایته‌در. صوغا تورغان یاشنلرنك بعضیلری طوت کبی توگاراك اولوب بولوطلردن یرگه کوبسنچه آقرنغنه توشه‌لر- بوندای یاشن طوبلرینك اوی اچلرینه کروب یوردکلری سویله‌نه‌در – ، بعضیلری ایسه بر ثانیه اچنده یلان کبی صوزلوب توشوب طوغری کیلگان نرسه‌لرنی ، قاچارغه‌ده ایرك بیرمای ، هلاك قیلالر ؛ بوندای یاشنلر بیگره‌ك‌ده قورقنچلیدرلر .

عوام آراسنده ، یاشن صوغو « یاشن طاشلری » دیگان طاشلرنك آتلوب باروب تیوودن بولا، دیلر . بو خطأ سوزدر . یاشننك هیچ بر طاشی فلانی بولمیدر . درست ، بعضا صوغا تورغان یاشنلر بولغاندن صوك یرده الله نیندی عجب طاشلر طابولادر ، لکن آنلر ،یاشننك قاتی قزولغندن اروب اویوشقان ، قوم وبالچقدن باشقه هیچ نرسه توگللرلر .

حاضر کوك کوکره‌و ایله یاشننك نه‌دن حاصل اولدقلرینی قاراب باغیق . اوّلگی زمانلرده (بوندن بوز یل اللك) آنلرنك نه‌ایدکلرینی هیچ بر تورلی بیان ایته آلمیلر ایدی ؛ لکن بو مسئله حاضرده کون کبی آچقدر . یاشن یغمور بولوطلرنده جیولغان ایلیکتریك قوّتندن بولادر ؛ کوك کوکره‌وده شونك طاوشیدر . ایلیکتریك اوزی صوك زمانلرده‌غنه کشف ایتلگان عجائب بر قوتدرکه دنیاده بولغان هر نرسه‌ده آزمی کوبمی باردر. مثلا برگه‌ره‌به (گهربأ) کیسا گی آلوب قزغانچه کیومگنك بر بریرینه اشقیسه‌ك صوگره آنی، غایت واق کیسا کلرگه طوراغان کاغد یاپچقی چوبینه یاقنلاشدرسه‌ك آنلر گه‌ره‌به‌گه سیکروب یابشه

باشلارلر. بو چوبلرنی طارتوچی قوّة اشقودن گه‌ره‌به‌ده حاصل بولغان ایلیکتریك‌قوتیدر. اگر بر «گوتاپیرچووی» طاراق ایل قارانغی یرده باشنی طاراسه‌ك چاچده کچکنه‌ایلیکتریك اوچقونلری کورنور وچتر، چتر ایتکان طاوشلر ایشتولور. بونی کوك کوکره‌و ویاشین یاشنل‌ونك غایت کچکنه مقدارده بولغان مثالی دیولسه جائزدر. بولوطلرده ده ایلیکتریك شول روشچه حاصل بولادر. لکن آیورما شولکه چاچ ایله طاراق اورنینه آنده بولوطلردر؛ آنده‌غی قوّت‌ده غایت اولوغ اولوب اوچقونی (یاشنی) کوزلرنی چاغلدرا وطاوشی یکرمیشه‌ر چاقرمغه ایشتوله‌در.

کوك کوکره‌و ایله‌یاشن یاشنل‌ونك ایڭ کوب وایڭ قاتی اولدیغی یرلر اسسی طرفلردر. بزنڭ معتدل طرفرده اول بر آز ضعیفره‌ك بولا، قش کونلرنده ایسه هیچده بولمیدر. صالقون طرفلرده برده یوقدر. (بوندن بلنه‌که کوك کوکره‌و ایله یاشننڭ بولوینه صالقونلق مانع بولا ایکان). لکن آنده بوڭار بر آز اوخشاغان ایکنچی بر نرسه باردرکه اول‌ده وقتنده سویله‌نوب‌اوزمش «شفق شمالی»در. حاضرده‌بویافتیلقنڭ ایلیکتریك قوّتندن اولوب اوزینه بر تورلی یاشن ایدکینی اثبات ایته‌لر. شفق شمالی بولغان وقتنده کوك کوکره‌و اورنینه چبن بزلداغان کبی ضعیفکنه بر طاوش‌ده ایشتوله ایکان.

یاشننڭ صوغا تورغانی نه‌قدر قورقنچلی بولسه‌ده حاضرده آندن ده‌صاقلانو اصولی کشف ایتلمشدر. شهرده یاآولده بیوك یرگه قویلغان

بر قورال تیره یاقدن کوب برنی یاشن صوغودن صاقلیدر. بو قورالنڭ اسمی «دافع البرق» (ГРОМООТВОДЪ) اولوب غایت ساده بولغانلقدن هر کمگه اوزینه یاصارغه ممکندر. دافع البرق بیوك یورطلرنڭ یا اوزون بر باغانانڭ توبه‌سینه اوتورتولا تورغان اوزون واوچلی تیمر طایاق اولوب توبه‌نگی باشینه بر تیمر چبق برکتلمش واول چبقنڭ ایکنچی اوچینی، صوچقغانچه قازوب یرگه کوملمش بولادر ؛ باشقه مشقتی هیچ‌یوقدر. بوقورالنی اوزون باغانا اوستینه یاصاو آرتغراقدر؛ لکن بناغه یاصالدنده، یاشننڭ قوّتی تیمر چبقدنغنه اوتوب یرگه کروب یوغالغانلقدن، هیچ‌بر خطرلگی یوقدر.

صوڭ

فهرست.

		بيت
	مقدمه	٢

يز .

١	يرنك توگار كلگى	٣
٢	يرنك أيلەنولرى	٧
٣	يراوستينك شكل وقيافتلرى	١٣
٤	يراوستونده بولغان نرسەلر	١٦
٥	يرنك قطعەلرى وآنده تورو چيلر	١٩

اسسى طرفلر.

٦	اسسى طرفلر	٢٥
٧	اسسى طرف اورمانى	٢٨
٨	اسسى طرف شهرى	٣٤
٩	اسسى طرفنك وحشى كشيلرى	٣٨
١٠	اسسى طرفنك حيوانلرى	٤٢
١١	مايەوللر	٤٣
١٢	فيللر	٤٩
١٣	كركدان وصو آيغرى	٥٤
١٤	آرسلان وقپلان	٥٧
١٥	توه	٦٣
١٦	توه قوشى	٦٦

١٧	طوطيلر ، آق بابالر وچبن قوشلری	٦٩
١٨	اسسی طرفلرده دخی زاحفه وحشراتلر	٧٤
١٩	اسسی طرفنڭ اوسمەلری	٨٠
٢٠	پالمالر	٨٢
٢١	هندستان چیکلاوگی آغاچی	٨٤
٢٢	ایکمك آغاچی	٨٩
٢٣	بانان	٩١
٢٤	چای آغاچی	٩٣
٢٥	شکر قامشی	٩٤
٢٦	قهوه، قاقائو وقاوچوق آغاچلری	٩٦
٢٧	بائوباب وهند اینجیری آغاچلری	٩٨

معتدل طرفلر .

٢٨	معتدل طرفلر و آندەغی خلقلر	١٠١
٢٩	معتدل طرفلرنڭ حیوانلری	١٠٢
٣٠	یورط حیوانلری	١٠٣
٣١	معتدل طرفنڭ اوسمەلری	١٠٨
٣٢	آشلقلر	١٠٨
٣٣	کیندر ، جیتون ومامق	١١٣

	بیت

صالقون طرفلر.

٣٤	صالقون طرفلر	١١٧
٣٥	توندرالر	١١٨
٣٦	بوز دیکزلری	١٢٠
٣٧	شفق شمالی	١٢٣
٣٨	صالقون‌طرفلرده‌غی خلقلر	١٢٥
٣٩	بوز دیکزنده‌گی اوسمه وحیوانلر	١٣٠
٤٠	بالینا	١٣١
٤١	تولین ودیکز آیغری	١٣٦
٤٢	آق آیو	١٣٨

صحراء وچوللر.

٤٣	صحراً وچول	١٤٣
٤٤	شمالی آمریقا صحرالری	١٤٥
٤٥	ئلیانوس صحرالری	١٥١
٤٦	قرغز صحرالری وقرغزلر	١٥٤
٤٧	چولده‌گی‌اوسمه وحیوانلر	١٦٠
٤٨	سموم یلی	١٦٥
٤٩	صحرای کبیر چولی	١٦٨

		بيت
٥٠	عربستان چوللری	١٧٠

طاغلر.

٥١	طـاغلر	١٧٣
٥٢	طاغلرغه منو	١٧٦
٥٣	بوز يلغه‌لری	١٧٩
٥٤	طاغلرده قـار ويريمرلو	١٨٣
٥٥	طاغلرده توروچی کشیلر	١٨٦
٥٦	طغنڭ حیوانلری	١٨٨
٥٧	قا, ا قوش	١٩٠
٥٨	طاغ کجه‌سی	١٩٢

دیڭزلر.

٥٩	دیڭز	١٩٥
٦٠	دیڭز آغملری	١٩٩
٦١	دیڭز اوستونده یورو	٢٠٢
٦٢	دالغچلر	٢٠٨
٦٣	دیڭزنـڭ حیوانلری	٢١٢
٦٤	نورلی حیوانـلر	٢١٨
٦٥	مرجان	٢١٩

		بيت
٦٦	ســوكر	٢٢١
٦٧	ديكزنك اوسمه‌لری	٢٢٤

يرنك آستی .

٦٨	يرنك تاريخی	٢٢٧
٦٩	يانار طاغلر	٢٣٠
٧٠	زلزله	٢٣٤
٧١	يرنی تشكيل ايتكان نرسه‌لر	٢٣٧
٧٢	طاش كومر	٢٤٤
٧٣	طوز	٢٥١

هوای نسيمی .

٧٤	هــوا	٢٥٧
٧٥	بالون	٢٦٠
٧٦	ييــل	٢٦١
٧٧	هــوا كوزگيسی	٢٦٥
٧٨	يغمــور	٢٦٨
٧٩	صلوات كوپری	٢٧٠
٨٠	كوك كوكره‌و وياشن	٢٧١

تصحیحلر

بیت	یول	خطاء	درستی
٥	٧	یوقاری‌غنه	یوقاریغه
١٠	١٧	آزیلیق	آز یلیلق
١٦	١١	دوم	دویم
٣١	١٩	کورب	کروب
١٠٣	١٢	قیماینچه	فیلماینچه
١٤٠	٥	اوستونده	اوستونده‌ده
١٤٦	١٠	قوری‌قوری	قوری
١٦٤	٧	بو	بر
١٦٦	١٨	باشینی	باشنی
١٦٩	١٨	قریینه	یربینه
١٧٧	١٨	آلمیلر	آلمیدر
١٨٣	١٠	یولیده	یولنده
١٩٤	١٥	سوتی	سوتلری
١٩٥	١٢	اوستی	صواوستی
١٩٧	١٧	اول بولادر	بولادر
٢٠٧	١٣	تیلسزلکدر	بیلسزلکدر
٢٢٤	٢١	ده‌مادن	ماده‌دن
٢٦٠	٢٢	آلادز	آلالر